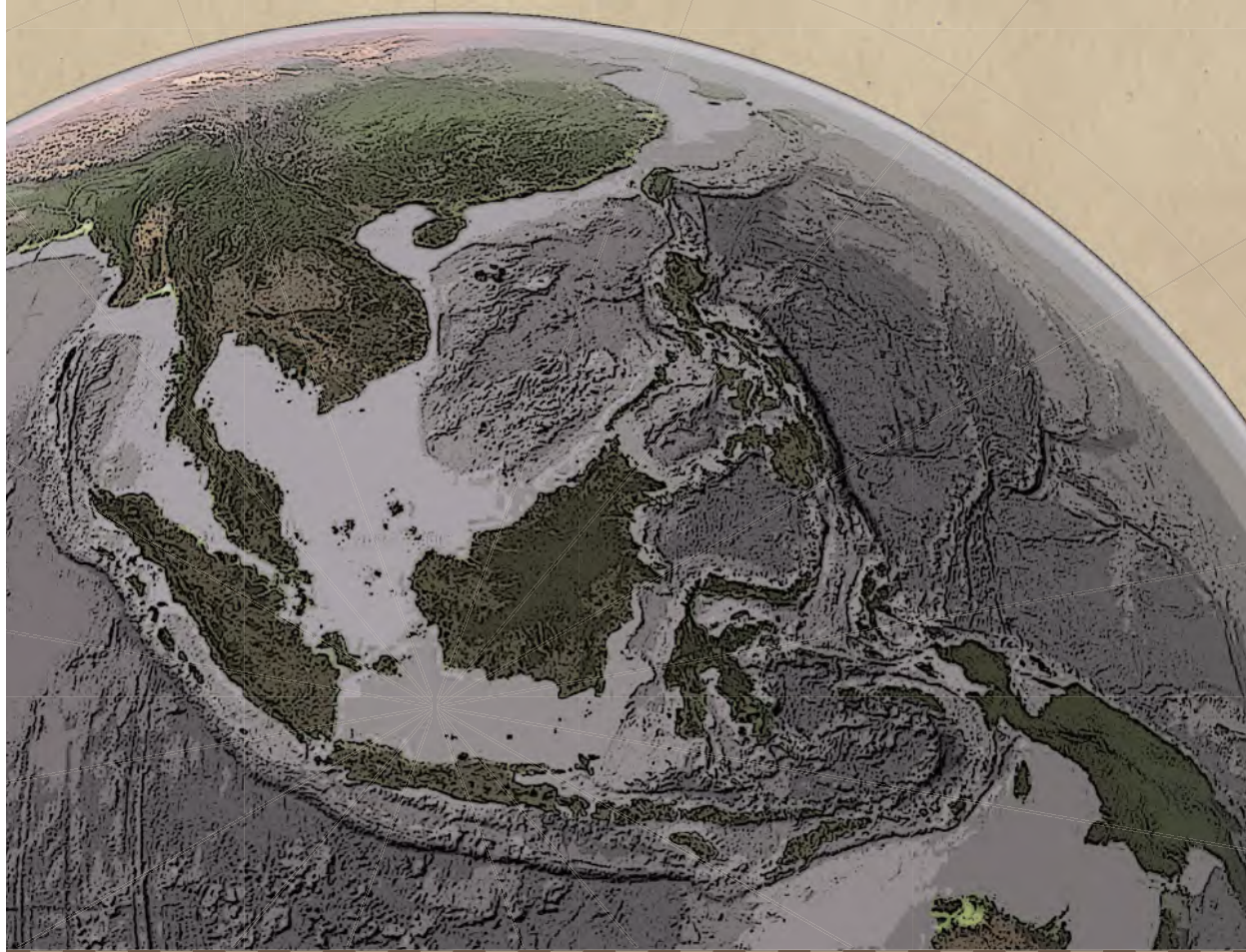

Небојша Вуковић и Михајло Копанџа

ГЕОСТРАТЕГИЈА ИНДО-ПАЦИФИКА: ВЕЛИКИ ПОЛИГОН ГЛОБАЛНОГ СУЧЕЉАВАЊА

Геостратегија Индо-Пацифика: велики полигон глобалног сучељавања

Др Небојша Вуковић
Доц. др Михајло Копања (ур.)

Београд, 2024.

Геостратегија Индо-Пацифика: велики полигон глобалног сучељавања
https://doi.org/10.18485/iipe_indopac.2024

Издавачи

Институт за међународну политику и привреду,
Македонска 25, Београд
Универзитет у Београду – Факултет безбедности
Господара Вучића 50, Београд

За издаваче

проф. др Бранислав Ђорђевић,
директор Института за међународну политику и привреду
проф. др Владимир Н. Цветковић, декан Факултета безбедности

Уредници

др Небојша Вуковић, доц. др Михајло Копања

Рецензенти

Мирослав Младеновић, редовни професор,
Универзитет у Београду – Факултет безбедности
Александар Гајић, научни саветник,
Институт за европске студије, Београд
Душан Пророковић, виши научни сарадник,
Институт за међународну политику и привреду, Београд

Прелом текста

Сања Баловић

Дизајн корице

Јелена Туцић

Штампа

Донат Граф д.о.о., Вучка Милићевића 29, Београд

Тираж: 100 примерака

ISBN 978-86-7067-333-5

Објављивање зборника финансира
Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије

Садржај

Предговор	7
Увод: Постоји ли геополитика Индо-Пацифика? <i>Небојша ВУКОВИЋ, Михајло КОПАЊА</i>	9

ПРВИ ДЕО

Кинеско-америчко стратешко ривалство у Индо-Пацифику: надметање за регионално вођство <i>Драган ТРАИЛОВИЋ</i>	23
Индо-Пацифик: арена сукоба за глобално лидерство <i>Вељко БЛАГОЈЕВИЋ</i>	45
Геополитички и идеолошки аспекти ривалства САД и Кине <i>Владимир ТРАПАРА</i>	64

ДРУГИ ДЕО

Стратешки конструкт и безбедносна архитектура Индо-Пацифика крз визуру Сједињених Америчких Држава <i>Вања РОКВИЋ</i>	77
Кинески концепт поморске моћи и војне способности као инструмент за геостратегијско надметање у Индо-Пацифику <i>Иван ЗАРИЋ, Жељко БУДИМИР</i>	97
From the Arctic to the Pacific: the emergence of new strategic partnerships and the geopolitical (re)positioning of Russia <i>Marko FILIJOVIĆ</i>	117
Стратешки значај Индо-Пацифика у безбедносној политици Европске уније <i>Слађана ПУРЧИЋ</i>	136

Много малих и једно велико острво – Француска и Аустралија у Индо-Пацифику <i>Небојша ВУКОВИЋ</i>	154
---	-----

ТРЕЋИ ДЕО

Japan's Indo-Pacific strategy and its challenges <i>Матори САДАКАТА</i>	173
---	-----

Чувари микрокосмоса – стратешка надметања и индустрија полупроводника Тајвана као нови <i>locus</i> глобалне безбедности <i>Ненад СТЕКИЋ</i>	185
--	-----

Шаховска игра моћи: Корејско полуострво и потенцијал за ескалацију <i>Богдан СТОЈАНОВИЋ</i>	199
---	-----

Див међу титанима: Стратешка ограничења географског положаја Јужне Кореје <i>Михајло КОПАЊА</i>	218
---	-----

ЧЕТВРТИ ДЕО

Раскршћа АСЕАН-а: привредни развој у условима ривалства између САД-а и Кине <i>Наташа СТАНОЈЕВИЋ</i>	239
--	-----

Одговор Вијетнама на успон Кине: развој односа са САД-ом као уравнотежавање претње <i>Павле НЕДИЋ</i>	257
---	-----

The Philippines as the United States' Geostrategic Partner: Fight for "Free and Open Indo-Pacific" <i>Sanja STOŠIĆ</i>	274
--	-----

Индија у Индо-Пацифику: тас преваге у глобалној равнотежи снага <i>Миле ОБРЕНОВИЋ</i>	291
---	-----

Предговор

Живимо у узбудљивим и изазовним временима. На истоку европског континента, не тако далеко од нас, већ дуже од две године води се један велики и крвав рат и, за сада, не види му се крај. На Блиском истоку, такође, већ више од пола године одвија се једна страшна драма у којој такође масовно страдају људи, цивили, међу њима много деце. Међународна дипломатија још увек успева да спречи преливање ових сукоба и ширење њиховог пожара на околне земље и регионе.

Потенцијални оружани сукоб у региону Индо-Пацифика по својим размерама, обухвату и могућем степену деструктивности, могао би далеко да надмаши ове тренутне конфликте и заиста остави неизбрисиве штетне последице по међународну заједницу у целини. И поред све трагичности текућих сукоба у Украјини и на Блиском истоку, чини се да светски мир понајвише зависи од мира, и макар минималног компромиса и консензуса великих, средњих и малих актера у региону Индо-Пацифика. Сви видимо и сви смо сведоци да се земље овог региона постепено, али сигурно, групишу у војно-политичке блокове и таборе који се профилишу око две суперсиле – САД-а и НР Кине. Таква (гео)стратегиска диференцијација не наговештава било шта добро. Мир у региону Индо-Пацифика потребан је пре свега народима који живе у њему, али и свету у целини.

Зашто светски мир понајвише зависи од мира у региону Индо-Пацифика? Уколико би се овај регион узео у разматрање у најширем смислу, дакле од обала источне Африке и Арабијског полуострва до пацифичке фасаде Северне и Јужне Америке, могли бисмо да дођемо до следећих основних сазнања о његовим капацитетима и моћима. Тренутно, у њему се ствара око 40% од светског БДП-а, а до 2040. године тај удео би могао да порасте на 50%. У зависности од тога да ли се регион Индо-Пацифика разматра у ужем или ширем смислу, у њему живи од 60% до 75% целокупне светске популације. Реч је о привредном, технолошком и демографском тежишту света, које у будућности, ако се очува мир, може да има само још већи значај. Ако би се то тежиште пореметило или разорило, последице би биле глобалне и врло негативне.

Ми, овде у Србији, често помислимо како је тај регион Индо-Пацифика далеко од нас. Али, то је заблуда. У нашим домовима, барем неки артикал из лепезе кућних апарата, беле или неке друге технике, произведен је у региону Индо-Пацифика. Ми се свакодневно служимо са мобилним

телефонима и рачунарима који су, највероватније, произведени у земљама Индо-Пацифика. Наша деца се играју са играчкама које потичу из региона Индо-Пацифика. Често себи бирамо одећу и обућу која је произведена у некој од држава из овог региона. Када изађемо из свог дома или радног места ми се возимо аутомобилима или аутобусима који су, у знатној мери, израђени у региону Индо-Пацифика. Дакле, овај регион је присутан свуда око нас – у нашим кућама, собама, кабинетима. Поред тога, наша и друге државе Европе све више постају место где страни радници из региона Индо-Пацифика обезбеђују своју и егзистенцију својих ближњих.

Услед свих ових разлога, не само да је оправдано него је и преко потребно да се публикује зборник радова о Индо-Пацифику, да се у њему излажу погледи, мишљења и предвиђања у вези овог мегарегиона и стичу нова корисна сазнања и увиди. Наравно, у нашој земљи – Републици Србији, најприродније је да носиоци оваквог пројекта буду Институт за међународну политику и привреду и Факултет безбедности Универзитета у Београду, чији ће истраживачи, уз помоћ и сарадњу са колегама из других институција, покушати да одгонетну магистралне трендове овог региона, од чије судбине у великој мери зависи и будућност читавог света.

проф. др Бранислав Ђорђевић,
директор Института за међународну политику и привреду
проф. др Владимир Н. Цветковић,
декан Факултета безбедности Универзитета у Београду

Увод: Постоји ли геополитика Индо-Пацифика?

Небојша ВУКОВИЋ, Михајло КОПАЊА

Пре неких сто година, познати немачки геополитичар Карл Хаусхофер (Karl Haushofer) запито се да ли „постоји геополитика Пацифика“, односно „постоји ли специфична (distinct) геополитика Пацифика која може да се оправда само на основу његовог фундаменталног географског утицаја на историјску интеракцију укључених снага и сила (forces and powers involved)“ (Haushofer 2002 [1924], 1). Аналогно овој (реторичкој) недоумици, и садашње поколење истраживача могло би да се, можда, са још више разлога запита – постоји ли геополитика Индо-Пацифика – односно, може ли се на основу врло приметне политичке, економске и војне „интеракције“ две суперсиле, дакле САД-а и НР Кине, и низа других мањих актера, говорити о геополитици не два, него једног, јединственог, великог „суперокеана“? Питању о постојању геополитике Индо-Пацифика претходи дилема о (ваљаном) постојању самог концепта региона/области Индо-Пацифика, односно о оправданости/сврховитости његовог уврштавања у номенклатуру географије и њених (суб)дисциплина, укључујући и геополитику. За истраживаче из области биогеографије, зоологије (ихтиологије) или биологије мора, концепт Индо-Пацифика није споран, с обзиром на присуство низа обележја биљног и животињског света која су заједничка/општа за обе велике акваторије – Тихи и Индијски океан. Када је у питању геополитика, темеље за увођење, усвајање и употребу неког концепта пре треба тражити у сфери практичних политичких и/или економских/стратегијских интереса и мотива, а далеко мање у физичко-географском или друштвено-географском амбијенту и његовим детаљима, односно одликама. У том смислу, концепт Индо-Пацифика није изузетак у историји геополитичке мисли.

Синтагму Индо-Пацифик увео је у научни дискурс, између два светска рата, већ споменути немачки геополитичар Карл Хаусхофер. Након пораза у Првом светском рату, Хаусхофер је трагао за немачким партнерима ван европског континента који ће се придружити Берлину у напору супротстављања англоамеричком блоку и, генерално, силама које су подупирале тадашњи међународни поредак. Ипак, тек у 21. веку овај термин улази у широку употребу не само у академским круговима већ и

у медијима, а такође постаје уобичајен и у дипломатском речнику различитих земаља. При томе, сваки се корисник ове синтагме руководи властитим интересима.

Наслућујући свеобухватни (економски, технолошки и војни) успон НР Кине и његове будуће (гео)стратегијске импликације, некадашњи премијер Јапана Шинзо Абе (Shinzo Abe), у потрази за савезницима који би приступили уравнотежавању Пекинга, посетио је Њу Делхи 2007. године и одржао чувени говор у индијском парламенту под називом „Спој два мора“ (Confluence of the Two Seas), у коме је рекао како Индијски и Тихи океан чине динамички спој као мора слободе и просперитета. Поред тога, Абе је у том говору споменуо и термин „проширена Азија“ (broader Asia) – категорију која осим Индије и Јапана, према његовој визији, треба да укључи и Сједињене Америчке Државе и Аустралију (Abe 2007). Према једном тумачењу, јапанска стратегија из тог времена била је усмерена ка стварању савеза нација-истомишљеника како би се обезбедила заштитна мрежа (to ensure a protective net) и омогућило Кини да се придржава правила (Roy Choudhury 2023, 3). У сваком случају, јапански мотиви за креирање јединственог индијско-пацифичког геополитичког оквира били су прагматичне и инструменталне природе. Тај пример су следили и други актери.

Аустралија је индопацифичка земља *par excellence*, будући да њену територију заплускују таласи оба океана. Ипак, све до пре десетак година (2012–2013), у званичним аустралијским документима, преовлађивао је термин Азија-Пацифик када се обележавала зона примарног аустралијског привредног и безбедносног интереса. Синтагма Индо-Пацифик се појављује у аустралијској Белој књизи (White Paper) под насловом „Аустралија у азијском веку“ (Australia in the Asian Century) 2012. године. Одмах затим, овај термин се појављује и у „Прегледу националне безбедносне стратегије“ (National Security Strategy Review) из 2013. године (Scott 2013). Поједини интерпретатори аустралијске спољне политике, разлоге за увођење формулације Индо-Пацифик у званични дискурс владе у Канбери виде, између осталог, у тежњи да се изграде блиски односи са Индијом и Индонезијом (посебно са Њу Делхијем), као и у жељи, ако не да се обузда онда макар активно одвраћа Кина од предузимања асертивнијих и непромишљених унилатералних корака (Baldino, Bloomfield 2018).

Појачана фреквенција употребе овог термина у америчким званичним документима такође је повезана са политичким и стратегијским интересима и приоритетима Вашингтона. Како се наводи у једној студији, термин Индо-Пацифик улази у амерички спољнополитички речник 2010. године (Köllner, Patman, Kiglics 2022, 4). Још у време док је председник САД-а био Барак Обама (Barack Obama), почетком друге деценије овог

века, најављено је, а потом делимично и реализовано, померање фокуса америчке спољне политике на регион Азије-Пацифика, односно Индо-Пацифика. Ово померање образложено је у низу (доктринарних) званичних докумената, попут „Националне стратегије безбедности“ (National Security Strategy) из 2017. године, „Извештаја о индопацифичкој стратегији“ (Indo-Pacific Strategy Report: Preparedness, Partnerships and Promoting a Networked Region) из 2019. године, и „Слободног и отвореног Индо-Пацифика“ (Free and Open Indo-Pacific: Advancing a Shared Vision), такође из 2019. године. У најновијој „Индопацифичкој стратегији“ из 2022. године, на самом почетку, говори се да су „САД индопацифичка сила (Indo-Pacific power)“ док се за сâм регион наводи, да се „простире од наше пацифичке обале до Индијског океана“ (from our Pacific coastline to the Indian Ocean) (White House 2022, 4). Са увођењем синтагме Индо-Пацифик у званични вокабулар Вашингтона, долази и до преименовања Пацифичке команде америчких оружаних снага у Индопацифичку команду 2018. године (US Indo-Pacific Command) (Roy Choudhury 2023).

Када је реч о Индији, она је последња од великих сила уврстила синтагму Индо-Пацифик у официјелни речник, с обзиром на то да је већ дуже време имала израђену стратегију за Индијски океан (Indian Ocean strategy) и дефинисане тзв. политике Погледа/Деловања на Исток/Истоку (Look East policy/Act East policy), с циљем унапређења и проширења економских, политичких и стратегијских односа са земљама Југоисточне Азије (Naidu 2023). Међутим, опирање да се концепт Индијског океана замени са помало магловитим концептом Индо-Пацифика постепено је сплашњавало и нова синтагма је нашла своје место током реорганизације индијског министарства спољних послова када је одељење за Индијски океан „прекрштено“ у одељење за Индо-Пацифик. У говору 2018. године, индијски премијер Нарендра Моди (Narendra Modi) рекао је да је „Индо-Пацифик природни регион“ (the Indo-Pacific is a natural region), као и да инклузивност, отвореност, јединство и централност АСЕАН-а јесу у средишту новог Индо-Пацифика (Naidu 2023, 79). Овим говором, широм су отворена врата употреби концепта Индо-Пацифика у индијском политичком (званичном), медијском и академском дискурсу, мада је и пре њега он већ коришћен у најмногољуднијој земљи света.

Концепт Индо-Пацифика је (био) добродошао и у Француској, где су политичке и војне елите оберучке прихватиле његово коришћење из врло прагматичних разлога. Пошто се француски прекоморски поседи налазе и у Индијском и у Тихом океану, синтагма Индо-Пацифик се показала као прикладна геополитичка платформа за планирање политике и стратегије. Такође, коришћење ове синтагме омогућило је планерима у Паризу да се сви француски војни ефективи на оба ова океана сагледавају као једна оперативна целина. У Француској је Влада, и у оквиру ње поједина

министарства, издала више званичних докумената који се (не)посредно тичу Индо-Пацифика. Пре две године (2022) светло дана је угледала публикација „Стратегија Француске у Индопацифику“ (*La stratégie de la France dans l’Indopacifique*) у којој су обележене главне линије (спољно)политичког и безбедносног ангажовања Париза у овом региону. Исте године, издат је „Преглед националне стратегије“ (*Revue nationale stratégique*) – документ општег карактера – у коме су дефинисани главни политичко-стратегијски и безбедносни приоритети Француске, и у којем се, између осталог, спомиње и Индо-Пацифик. Министарство одбране издало је публикацију под насловом „Француска и безбедност у Индопацифику“ (*La France et la sécurité en Indopacifique*) 2019. године, у којем се Индо-Пацифик схвата у најширем могућем смислу – од обала источне Африке до западне фасаде обе Америке – као један „безбедносни континуум“ (*un continuum sécuritaire*) (Ministeres des Armees 2019).

Термин Индо-Пацифик ушао је у академску и званичну употребу и у низу мањих земаља, почевши од Јужне Кореје до држава из АСЕАН-а. Једино се у НР Кини овој синтагми приступа са опрезом, па чак и одбојношћу, јер се она посматра као интелектуални инструмент/алат за концептуализацију различитих стратегија усмерених против кинеских геостратегијских аспирација и пројеката. Према једном тумачењу, Пекинг суштински посматра концепт Индо-Пацифика као покриће (*cover*) за стратегије обуздавања Кине (Köllner, Patman, Kiglics 2022, 7). До почетка треће деценије овог века, кинески званичници су се упорно придржавали употребе израза „Азија-Пацифик“ посебно у конверзацији са (страним) новинарима (Heiduk, Wacker 2020). Према једној другој интерпретацији, концепт Индо-Пацифика наговештава/сугерише „стратегијски значај Индије у региону“ и „подиже њену улогу у глобалној геостратегијској једначини“ [...] (Hu 2023, 110). Овај став може да указује на повећано интересовање Сједињених Држава за Индију у контексту све заоштренијих односа Вашингтона и Пекинга, и америчке потраге за партнерима у подухвату сузбијања Кине. Могуће је узроке кинеске уздржаности у погледу употребе овог израза детектовати и у тој чињеници, пошто се односи Њу Делхија и Пекинга развијају у широкој амплитуди – од (пограничних) сукоба до сарадње у оквиру БРИКС-а – која је, међутим, углавном прожета подозрењем. Ипак, с обзиром на то да термин Индо-Пацифик остаје у употреби у научним круговима у већем броју земаља, приметно је да се он све више користи и у кинеским академским публикацијама (Heiduk, Wacker 2020). На тај начин, кинески научници и аутори остају у комуникацији са највећим делом глобалне академске заједнице.

Које одлике могу да се издвоје када је у питању концепт Индо-Пацифик? Пре свега, треба да се нагласи да у међународним академским круговима влада скоро неподељено мишљење да је у питању (гео)политички ентитет,

а не аутентична физичко-географска или друштвено-географска целина. У уводнику једног зборника, посвећеног Индо-Пацифику, већ у првој реченици се каже да је у питању „географски конструкт“ (geographical construct) (Roy Choudhury 2023). У наставку исте публикације наводило се да је концепт Индо-Пацифика и „геостратегијски конструкт“ (Hu 2023, 110). За Хејдука и Вакера (Heiduk, Wacker 2020), реч је о географском и стратегијском конструкту који се усталио у спољнополитичком и безбедносном дискурсу Јапана, Сједињених Држава, Индије, Аустралије, Француске и неких држава југоисточне Азије. Чини се да је најинтересантније тумачење по коме је Индо-Пацифик „географизована политичка реалност“ (geographized political reality) (Nakata, Cannon 2021, 4–5). Истини за вољу, не мисле баш сви аутори тако. У једном раду посвећеном пацифичким острвима у Индо-Пацифику, каже се да је Индо-Пацифик исто толико конструкт политике колико и географска реалност (the Indo-Pacific is as much a policy construct as it is a geographical reality) (Sargeant 2020, 26). Ипак, оваква мишљења представљају више изузетак у савременој научној (политиколошкој) продукцији.

Генерално, у савременој науци је уобичајен став да су „региони политичке креације, које нису утврђене географијом. Чак и региони који делују као најприроднији и незаменљиви, производи су политичког конструисања и подложни су покушајима реконструисања“ (Hemmer, Katzenstein 2002, 575). Доцније је овај став додатно разрађиван. Тако друга двојица аутора наводе, како су сви региони људске конструкције, и да нема такве ствари као што су „природни региони“, односно они представљају просторну визију (spatial vision) и стратегијски циљ (strategic goal) онога који их оцртава (Doyle, Rumley 2019). Мотиви или сврхе регионалног конструисања могу бити академске, административне, економске или неке друге природе.

***

Ако се прихвати став о Индо-Пацифику као географском/политичком/стратегијском конструкту, остаје да се укратко, колико оквири једног увода дозвољавају, опише како се у радовима различитих аутора замишља Индо-Пацифик, каква му је структура и које су му границе. Према Рорију Медкалфу (Rory Medcalf), израз Индо-Пацифик рефлектује, између осталог, економски раст и значај Кине и Индије, које су се, као традиционалне континенталне силе, окренуле ка мору још од 1990-их година када су почеле да постају богатије и јаче, и када су њихове привреде постајале све више ослоњене на поморске комуникације преко којих се обављао транспорт енергената (нафте) са Блиског истока и из Африке. Индо-Пацифик је тако, по његовом мишљењу, постао глобално

економско и стратегијско тежиште као што је то био северни Атлантиски већим делом 19. и 20. века. У питању је, по Медкалфу, један настајући стратегијски систем, чије је језгро југоисточна Азија, и који представља најпрометнији и стратегијски најзначајнији трговачки и енергетски коридор на свету (Medcalf 2019, 84–86).

Постоје аналитичари који сматрају да је „одувек постојао стратегијски континуум између Индијског и Тихог океана, још од древне прошлости. Трговина, комуникације, ходочашћа и културна размена повезивали су цивилизације ова два океана“. Нешто доцније се закључује да „термин Индопацифик није имагинација или фантазија него реалистичан и практичан нацрт“ (Devare 2018, 27–28). Из ових редова као да избија сугестија о (гео)историјској утемељености синтагме Индо-Пацифик, односно, другим речима, као да се проблематизује теза о њеном релативно кратком трајању и статусу пуког географског/стратегијског конструкта. За Брендана Сарџента (Brendan Sargeant) Индо-Пацифик је комплексна целина сачињена од неколико субсистема – а) североисточног дела Индијског океана са његовим прибрежним државама; б) врло комплексног стратегијског система северне Азије са централним изазовима Северне Кореје и Тајвана; в) стратегијског система југоисточне Азије где је фокус пажње и активности усмерен на спорне територије у Јужном кинеском мору; г) лука пацифичких острва, који се протеже од Папуе Нове Гвинеје до Новог Зеланда (Sargeant 2020, 27). Насупрот овом виђењу Индо-Пацифика, које наглашава његову комплексност, вишезначност и хетерогеност, постоје, посебно у САД-у, гледишта о Индо-Пацифику као „не-региону или течном континууму“ (non-region, or liquid continuum) који „негира присуство формалне политике или историје урезаних на мапама од стране националних држава“. Сходно томе, „у овим супер/не-регионима, САД сматрају да имају право да се слободно крећу кроз време и отворен простор; национални и регионални периметри се или игноришу или прелазе“ (Doyle, Rumley 2019, 69). С обзиром на то да су САД традиционално, и још увек, водећа маритимна сила света, разумљиво је да њима третирање Индо-Пацифика као „чистог поља“ које је неоптерећено националним суверенитетима и међама веома одговара, како због комерцијалних разлога тако и услед војних потреба (неометаног извођења стратегијских маневара). Блиско овом виђењу Индо-Пацифика јесте стајалиште да Индијски и Тихи океан чине један и заједнички водени пут (Indian Ocean and the Pacific Ocean are a single shared waterway), док би југоисточна Азија била епицентар индопацифичког региона услед географског положаја и тога да је стожер економског раста (the epicentre of the Indo-Pacific region by virtue of geographic location and being the fulcrum of economic growth) (Roy Choudhury 2023, 4).

Са ослоном на увиде из инвентара „класичних“ геополитичких учења, пре свега Мекиндера (Mackinder) и Спајкмана (Spykman), концепт Индо-Пацифика могао би да се тумачи и као антипод континенталној платформи Евроазије, односно могао би да се „чита“ и сагледава као „маритимна Евроазија“ или „обрнута Евроазија“, односно, ако је својевремено Бжежински (Brzezinski) Евроазију назвао суперконтинентом (Nakata, Cannon 2021, 14), онда би и Индо-Пацифик могао да се именује као „суперокеан“.

Осим што постоје различита виђења природе/суштине концепта Индо-Пацифика, у академској и стручној јавности нема јединственог/усклађеног става у погледу граница индопацифичког региона. Као што је објашњено мало раније, мотиви за увођење и употребу ове синтагме у јавном и научном дискурсу били су изразито прагматичне природе. Ако се ова чињеница узме у обзир у њеном пуном капацитету, постаје јасно зашто не постоји један/јединствен опсег овог концепта – он је сагледаван и тумачен из партикуларних позиција заинтересованих актера/чинилица у овом „суперрегиону“. Стога је сасвим у праву Брендан Сарџент када тврди да „где Индо-Пацифик почиње и завршава, и како он изгледа, зависи делимично и од угла гледања“ (Sargeant 2020, 26).

Према Тимоти Дојлу и Денису Рамлеју (Timothy Doyle, Dennis Rumley) у погледу опсега Индо-Пацифика могу да се диференцирају две групе истраживача/теза – „инклузивисти“ који укључују Кину и Африку у овај концепт, и „ексклузивисти“ који би искључили Кину и Африку из дефиниције Индо-Пацифика (Doyle, Rumley 2019, 7). Врло често, и што је такође значајно, са високих званичних функција Индо-Пацифик се дефинише као простор који обухвата Индијски и западни део Тихог океана. Тако је Индо-Пацифик „скицирао“ индијски премијер Нарендра Моди у једном свом говору 2018. године (Naidu 2023, 79). Годину дана раније (2017), тадашњи амерички државни секретар Рекс Тилерсон (Rex Tillerson) у говору у Центру за стратешке и међународне студије у Вашингтону (Center for Strategic and International Studies – CSIS) рекао је да Индо-Пацифик укључује цео Индијски океан, западни Пацифик, и земље које их окружују (the nations that surround them) (Hu 2023, 111). Неколико година пре ових изјава, у званичним документима аустралијске владе из 2012. и 2013. године, Индо-Пацифик је такође обухватао Индијски океан и западни Пацифик (Scott 2013). Виђења која су изложили Моди и Тилерсон, и која су садржана у документима аустралијске владе, могла би се квалификовати, из угла просторних параметара, као „средње решење“ када је реч о томе шта обухвата Индо-Пацифик. Конкретније, реч је, како запажа један аутор, о „врло пространој области која се протеже од североисточног Пацифика (укључујући Јапан, Кину и Кореју) до

Аустралије на југу, источне обале Африке на западу, укључујући и Персијски залив, као и јужну Азију“ (Devare 2018, 28).

С друге стране, редукционистичка позиција приступа Индо-Пацифику као области која обухвата источни део Индијског океана и западни део Тихог океана (Naidu 2023, 76). Њој супротан максималистички приступ је већ споменут раније у овом уводу, када је цитиран документ француског министарства одбране у којем се Индо-Пацифик сагледава као простор који се протеже од обала источне Африке до обала америчког континента. С обзиром на то да Француска има у свом поседу, између осталог, с једне стране низ острва око Мадагаскара, војне базе у Дибутују и УАЕ, а с друге острво Клипертон у Тихом океану, на које је једно време право полагао Мексико (!), оваква француска дефиниција Индо-Пацифика је сасвим схватљива.

***

Геополитика Индо-Пацифика постоји, ако ни због чега другог онда због чињенице да државе и њихови политички лидери сматрају да постоји. Не само да је то довољно, већ је и пресудно. Наравно, постоје физичко-географске одлике према којима Индо-Пацифик представља јединствену целину. Међутим, у геополитичком смислу, региони постају и остају захваљујући интересима и мотивима држава, односно из интеракција тих држава. (Транс)формација Индо-Пацифика у оно што видимо данас је управо део таквог процеса – сатканог од интереса, понашања и међусобног преплитања истих од стране многобројних држава, великих и малих. Како су се капацитети, интереси и понашања мењали, тако се и фразеологија мењала, креирајући Индо-Пацифик који данас препознајемо.

Уредници и аутори овог зборника радова нису претендовали да дају коначну реч у погледу дефинитивног опсега (граница) индопацифичког региона, него су покушали да опишу и објасне (интер)акције различитих актера у њему, како оних најмоћнијих тако и оних слабијих могућности. Дескрипцијом и експликацијом тих (међу)дејстава, посредно су наговештене и границе Индо-Пацифика – главне арене међународних односа и политике у 21 веку. Овом констатацијом уједно је одговорено и на питање с почетка овог увода – да ли је оправдано говорити о геополитици Индо-Пацифика. При томе, ваља разумети да је ова оправданост динамичке природе – како пролазе године и како је индопацифички регион све важнији у економским и војним аспектима – она само расте и потврђује се.

Све речено осликава се и у структури самог зборника. Радови у зборнику су подељени у четири целине. У првој целини су радови

посвећени ривалству две највеће силе данашњице – Сједињених Држава и Кине у подручју Индо-Пацифика. Драган Траиловић се у раду под називом „Кинеско-америчко стратешко ривалство у Индо-Пацифику: надметање за регионално вођство“, бави карактером, као и основним димензијама и покретачима кинеско-америчког стратешког ривалства у овом региону. Вељко Благојевић у раду „Индо-Пацифик: арена сукоба за глобално лидерство“, анализира кључне чиниоце који су довели до актуелне стратешке ситуације, односно до овог ривалства, и указује на будући развој догађаја у том смислу. Владимир Трапара у раду „Геополитички и идеолошки аспекти ривалства САД и Кине“, критички сагледава и анализира постојећа поимања америчко-кинеских односа и наглашава да је идеологија, пре него реализам и геополитика, основни покретач америчке политике према Кини.

У другој целини пажња истраживача умерена је са америчко-кинеске стратегијске „интеракције“ на политике и платформе великих и мањих актера у региону Индо-Пацифика. Вања Роквић, која је написала рад „Стратешки конструкт и безбедносна архитектура Индо-Пацифика кроз визуру Сједињених Америчких Држава“, тежила је да на основу анализе релевантних америчких стратешких докумената прикаже промену дискурса САД према Народној Републици Кини и стратешку конструкцију региона Индо-Пацифика. Иван Зарић и Жељко Будимир су се у раду „Кинески концепт поморске моћи и војне способности као инструмент за геостратегијско надметање у Индо-Пацифику“, усредсредили на приказивање и објашњавање кинеске имплементације концепта поморске моћи – како теоријско-концептуалног тако и практично-материјалног аспекта те имплементације. Марко Филијовић је раду „From the Arctic to the Pacific: the emergence of new strategic partnerships and the geopolitical (re)positioning of Russia“, региструје, описује и тумачи продубљивање постојећег стратешког партнерства Русије са Кином, али и њено склапање нових партнерстава, нпр. са Северном Корејом и последице такве геополитичке динамике. Слађана Ћурчић је у раду „Стратешки значај Индо-Пацифика у безбедносној политици Европске уније“ анализирала безбедносне аспекте ангажовања ЕУ у Индо-Пацифику, а у светлу све већег геополитичког значаја овог региона. Небојша Вуковић кроз рад „Много малих и једно велико острво – Француска и Аустралија у Индо-Пацифику“ изводи анализу војно-политичких стратегија Француске и Аустралије и геополитичког контекста њиховог деловања у овом региону.

У трећој целини налазе се радови који су посвећени политикама држава које се налазе у североисточној Азији. Професор универзитета у пензији из Јапана Мамору Садаката у раду „Japan's Indo-Pacific strategy and its challenges“ испитује геополитичку и геоекономску стратегију Јапана по питању Индо-

Пацифика. Ненад Стекић у раду „Чувари микрокосмоса – стратешка надметања и индустрија полупроводника Тајвана као нови *locus* глобалне безбедности“ анализира Тајван као средиште глобалне али и индопацифичке безбедности, будући да представља кључног актера у производњи полупроводника. Богдан Стојановић у раду „Шаховска игра моћи: Корејско полуострво и потенцијал за ескалацију“ истражује потенцијале за ескалацију сукоба на Корејском полуострву уз реалистичке теоријске поставке, базиране на рационализму актера међународних односа. Михајло Копача у раду „Див међу титанима: стратешка ограничења географског положаја Јужне Кореје“ анализира геостратегијски оквир, политику и могуће опције деловања развијеније и многољудније корејске државе.

У четвртој, закључној целини, аутори истражују политике актера који се налазе јужније. Наташа Станојевић у раду „Раскршћа АСЕАН-а: привредни развој у условима ривалства између САД-а и Кине“ анализира привредну динамику земаља југоисточне Азије, њихове комерцијалне односе са САД-ом и Кином и сугерише јачање њихове економске независности. Павле Недић, у раду „Одговор Вијетнама на успон Кине: развој односа са САД-ом као уравнотежавање претње“ прати, описује и тумачи еволуцију и контекст америчко-вијетнамских односа, чиниоце који им иду у прилог као и њихове препреке које потичу из времена рата 1960-их и 1970-их година. Сања Стошић у раду „The Philippines as the United States' Geostategic Partner: Fight for 'Free and Open Indo-Pacific'“ бави се растућим стратешким значајем Филипина у геополитици Индо-Пацифика, као и питањем неопходности развоја спољне политике у складу са његовим економским и безбедносним интересима. Коначно, Миле Обреновић у раду „Индија у Индо-Пацифику: тас преваге у глобалној равнотежи снага“ истражује како ће се позиционирање Индије у мултиполарном свету одразити на глобалну равнотежу снага, као и на ону у индопацифичком региону.

Уредници су се трудили да зборник конципирају на тај начин да теме у њему „покрију“ што је могуће више битних политичких, стратешких и комерцијалних проблема, појава и процеса у Индо-Пацифику. Одређена „преклапања“ садржаја у појединим радовима била су неизбежна, међутим, чини се да је то нужна цена да зборник одржи тематску кохерентност и проблемску/концептуалну усредсређеност, односно да сви прилози у њему, мање или више, имају у својој позадини одговарајући контекст – ривалство два „дива“ нашег времена – САД и НР Кине.

Библиографија

- Abe, Shinzo. 2007. "Confluence of the Two Seas" (Speech by H.E.Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan at the Parliament of the Republic of India), <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/pmv0708/speech-2.html>.
- Baldino, Daniel, Bloomfield, Alan. 2018. *The rise of the 'Indo-Pacific' in Australian grand-strategic discourse* (Indo-Pacific Insight Series, Volume 13). Perth: The Perth USAsia Centre.
- Devare, Sudhir T. 2018. "The Arc of Peace and Prosperity in the Indo-Pacific Region". In: Satish Chandra and Baladas Ghoshal (eds.). *The Indo-Pacific Axis: Peace and Prosperity or Conflict?* 27–32. Abingdon, New York: Routledge.
- Doyle, Timothy, Rumley, Dennis. 2019. *The Rise and Return of the Indo-Pacific*. Oxford: Oxford University Press.
- Hakata, Kei, Cannon Brendon J. 2021. "The Indo-Pacific as an emerging geography of strategies". In: Brendon J. Cannon and Kei Hakata (eds.) *Indo-Pacific Strategies: Navigating Geopolitics at the Dawn of a New Age*, 3–21. Abingdon, New York: Routledge.
- Haushofer, Karl. 2002 [1924]. *Geopolitics of the Pacific Ocean*. New York, Ontario: The Edwin Mellen Press.
- Heiduk, Felix, Wacker, Gudrun. 2020. *From Asia-Pacific to Indo-Pacific: Significance, Implementation and Challenges* (SWP Research Paper 9). Berlin: German Institute for International and Security Affairs.
- Hemmer, Christopher, Katzenstein, Peter J. 2002. "Why Is There No NATO in Asia? Collective Identity, Regionalism, and the Origins of Multilateralism", *International Organization* 56(3): 575–607.
- Hu, Weixing. 2023. "China and the US Indo-Pacific Strategy: From Donald Trump to Joe Biden". In: Roy Choudhury, Srabani (ed.) *The Indo-Pacific theatre: strategic visions and frameworks*, 105–125. Abingdon, New York: Routledge.
- Köllner, Patrick, Patman, Robert G., Kiglics Balazs. 2022. "From Asia-Pacific to Indo-Pacific: Diplomacy in an Emerging Strategic Space". In: Robert G. Patman, Patrick Köllner, Balazs Kiglics (eds.) *From Asia-Pacific to Indo-Pacific: Diplomacy in a Contested Region*, 1–28. Singapore: Palgrave Macmillan.
- Medcalf, Rory. 2019. "Indo-Pacific Visions: Giving Solidarity a Chance", *Asia Policy* 14(3): 79–95.
- Ministère des Armées. 2019. *La France et la securite en Indopacifique*. https://fr.franceintheus.org/IMG/pdf/La_France_et_la_s%C3%A9curit%C3%A9_en_Indopacifique_-_2019.pdf.

- Naidu, G.V. C. 2023. "India, the Indo-Pacific and the Quad". In: Roy Choudhury, Srabani (ed.) *The Indo-Pacific theatre: strategic visions and frameworks*, 73–88. Abingdon, New York: Routledge.
- Roy Choudhury, Srabani. 2023. "Introduction". In: Roy Choudhury, Srabani (ed.) *The Indo-Pacific theatre: strategic visions and frameworks*, 1–9. Abingdon, New York: Routledge.
- Sargeant, Brendan. 2020. "The Pacific Islands in the 'Indo-Pacific'", *Security Challenges* 16(1): 26–31.
- Scott, David. 2013. "Australia's embrace of the 'Indo-Pacific': new term, new region, new strategy?", *International Relations of the Asia-Pacific*, vol. 13: 425–448.
- White House. 2022. *Indo-Pacific Strategy of the United States*. Washington: The White House.

ПРВИ ДЕО

Кинеско-америчко стратешко ривалство у Индо-Пацифику: надметање за регионално вођство

Драган ТРАИЛОВИЋ¹

Апстракт: Индо-Пацифик као регион од изузетног стратешког значаја последњих деценија постао је средиште ривалства Сједињених Америчких Држава и Народне Републике Кине. Вођене својим политичким, економским и безбедносним интересима обе државе се боре за регионалну доминацију. Растућа економска, политичка и војна моћ Кине, као и њена амбициозна Иницијатива „Појас и пут“ којом се ова моћ пројектује у региону, али и глобално, доводи у питање дугогодишњу позицију Америке као водеће силе у Индо-Пацифику. С друге стране, Сједињене Америчке Државе спроводе своју индопацифичку стратегију, која подразумева одржавање регионалне хегемоније кроз обликовање регионалног поретка и јачање савезништава. Рад се бави концептуализацијом Индо-Пацифика, карактером, као и основним димензијама и покретачима кинеско-америчког стратешког ривалства у региону, дајући преглед његових (гео)политичких, (гео)економских и безбедносних аспеката.

Кључне речи: стратешко ривалство, регионално вођство, Индо-Пацифик, Азија-Пацифик, НР Кина, Сједињене Америчке Државе.

Увод

Стратешко ривалство Сједињених Америчких Држава и Народне Републике Кине последњих година све више се јавља као централна тема бројних дебата и анализа које су усмерене на његов карактер, димензије и главне покретаче, али и на његове могуће импликације по глобалне међународне односе. Као окосница и средишњи регион ових анализа, а који је у центру ривалства Кине и САД, налази се регион Индо-Пацифика. Као жижа глобалне пажње, регион сведочи о појачаном ангажовању главних геополитичких актера у политичким, економским и безбедносним доменима. Ривалство између Сједињених Држава и Кине

---

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, научни сарадник, dragan.trailovic@diplomacy.bg.ac.rs <https://orcid.org/0000-0001-9707-9867>.

Рад је настао у оквиру пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године.

представља централни наратив у оквиру ширег индопацифичког геополитичког калкулуса, јер регион обилује конкурентским стратешким иницијативама које су одраз различитих визија двају главних геополитичких играча за овај регион.

Стратешко супарништво Кине и САД у Индо-Пацифику одражава супротстављене интересе и амбиције обе земље да успоставе доминацију, обликују норме регионалног поретка и обезбеде своје националне интересе у брзо растућем и стратешки важном региону. Дефинисано сложеном интеракцијом геополитичких, економских и безбедносних фактора ово такмичење одражава супротне визије регионалног вођства. Док се Сједињене Државе залажу за „слободан и отворен Индо-Пацифик“, Кина остварује сопствене стратешке циљеве кроз међународне механизме попут Иницијативе „Појас и пут“, Шангајске организације за сарадњу, Азијске инвестиционе инфраструктурне банке, али и путем асертивног деловања у Јужном кинеском мору.

Као одговор на растући утицај Кине, Сједињене Државе спровode индопацифичку стратегију која има за циљ очување регионалног примата и одржање међународног поретка заснованог на правилима, док, с друге стране, Кина формира синоцентричну, пре свега економску архитектуру у региону. Иницијативе као што је Квадрилатерални безбедносни дијалог (QUAD) и АУКУС наглашавају посвећеност САД-а јачању партнерстава и осигурању регионалне стабилности. Међутим, Кина ове напоре перципира као покушаје да се обузда и ограничи њен утицај, како у региону Индо-Пацифика тако и глобално гледано, а што две земље уводи у стратешки ривалитет у региону.

Структура рада је таква да је у првом делу најпре дат приказ постојећих концептуализација Индо-Пацифика као релативно новог политичко-стратешког концепта. Затим се у другом делу даје преглед најчешће заступљених погледа у литератури и објашњења карактера кинеско-америчког стратешког ривалства, да би се у трећем делу рада приказале основне димензије и покретачи овог супарништва у Индо-Пацифику.

Индо-Пацифик – концептуално одређење региона

Баш као што дефинисање граница других специфичних региона, као што је то на пример централноазијски, представља изазов због постојања бројних и различитих тумачења, индопацифички регион наилази на сличне потешкоће у успостављању универзално прихваћене, јединствене и прецизне дефиниције. Разилажења у дефинисању граница овог региона и његовом појмовном одређењу произилазе из употребе различитих критеријума и битних одредби самог концепта, било да се, с једне стране,

истичу чисто физичко-географски елементи или се користе политички, економски и културни фактори за обликовање његове дефиниције.

Дефинисање Индо-Пацифика искључиво на основу физичко-географских елемената представља непотпуну слику. Политички, економски, културни, безбедносни и стратешки фактори играју кључну улогу у обликовању његовог дефинисања, те се стога може рећи да су различити начини одређења Индо-Пацифика политички, односно социјално конструисани концепти настали из различитих перспектива са којих се он посматра. То је заправо концепт који активно обликују различити актери међународних односа, попут великих и регионалних сила, при чему њихова конструкција региона често служи стратешким циљевима и интересима, одражавајући динамику моћи и конкурентске интересе у региону, што резултира и различитим географским обухватом на који се концепт Индо-Пацифика односи.² Ужа тумачења се тако фокусирају на обод Индијског океана и југоисточну Азију искључујући западни Пацифик и делове Индијског океана, док шире верзије обухватају додатно и ове делове протежући географски обухват Индо-Пацифика од Африке до Америке (He 2018; Jędrzejowska 2023, 52–53; Kratiuk 2023a, 1–3; Le Thu 2020; Scobell 2020, 14–15; Wilson 2018).

Разграничење индопацифичког региона еволуирало је током времена, а под утицајем историјско-политичког контекста и регионалне геополитичке и шире друштвене динамике – успон Кине, раст значаја Индије и друго. Недавна транзиција термина са „азијскопацифички“ на „индопацифички“ одражава концептуални помак ка посматрању региона као већег, међусобно повезаног мегарегиона (Стекић и Лаћевац 2023; Sundararaman 2023, 11–13). Овај шири обим обухвата и поморске и копнене аспекте препознајући значај све веће интеракције и повезаност Индијског и Тихог океана, као и све већу улогу приобалних држава. Заједнички деноминатор у погледу географског обима индопацифичког региона и његове стратешке оријентације и суштинских атрибута јесу Индијски океан и Пацифик, замишљени као једна повезана област (Osiewicz 2023, 290). Додатно, реконцептуализација региона са „азијскопацифичког“ на „индопацифички“, у смислу његове функције, представља преоријентацију фокуса са економских (Азија-Пацифик) на питања регионалне безбедности (Индо-Пацифик) (Wilson 2018).

Концепт „индопацифички“ добио је политички и стратешки значај посебно од средине двехиљадитих година када је термин усвојен у

---

² На пример: Јапан и Индија у својим погледима на Индо-Пацифик деле заједничку афричко-блискоисточну осу, с обзиром на њихово ослањање на Индијски океан и Аденски залив, док Сједињене Државе у концептуализацији Индо-Пацифика имају већи фокус на Пацифик (Pelaggi and Termine 2023, 44).

америчком јавном дискурсу, али и у другим државама попут Јапана, Индије и Аустралије.³ Кина је за разлику од тога наставила да званично употребљава термин „азијскопацифички“, а који обухвата и Пацифик и Индијски океан, јер постоје значајна преклапања географског обухвата између концепта Индо-Пацифика и кинеске Иницијативе „Појас и пут“, имајући на уму њене копнене и поморске компоненте (He 2018; He and Li 2020, 1). Разлог због кога Кина није прихватила употребу термина „Индо-Пацифик“ лежи у томе што у њему види концепт који је експлицитно антикинески и који је усмерен на то да је спречи да постане утицајна регионална сила (Wilson 2018).

Према појединим ауторима, амерички поглед на Индо-Пацифик обухвата подручје које се протеже од Индијског океана до Тихог океана, укључујући значајне делове Азије и Аустралазије, односно Аустралију, Јапан, Нови Зеланд, Филипине, Јужну Кореју, Тајланд, Бангладеш, Брунеје, Индију, Индонезију, Малезију, Микронезију, Пакистан, Сингапур и Вијетнам. По њима, ово схватање је у складу са историјским перспективама које наглашавају стратешки значај поморске моћи, јер САД гледају на Индо-Пацифик кроз снажно поморско сочиво, понављајући Маханова и Хаусхоферова гледишта (Pelaggi and Termine 2023, 38).

Стратешко ривалство Сједињених Америчких Држава и НР Кине и објашњења његове природе

За разумевање регионалног кинеско-америчког надметања у Индо-Пацифику важно је сагледати какав је, глобално посматрано, општи карактер овог ривалства, који се свакако одражава и на односе двеју држава у региону. Важно је имати на уму да је могућ и обрнути приступ, односно карактер односа између две земље у региону Индо-Пацифика може се пројектовати на њихове односе глобално. Индо-Пацифик може да послужи као концептуални оквир за разумевање промена актуелног глобалног поретка. Ово је посебно важно због тога што је пораст кинеског утицаја, као и напора да регулише економске, безбедносне и политичке токове, највише видљив управо у овом региону, те се на основу њега може претпоставити какав би био кинески приступ и у другим деловима света.

Када се говори о карактеру односа између Сједињених Америчких Држава и Народне Републике Кине у међународној арени у анализама, студијама и академској литератури наилази се на различите термине и концепте као што су „компетиција (такмичење) великих сила“, „стратешко

³ Шинзо Абе, бивши јапански премијер, често се наводи као иницијатор концепта који је сада познат као Индо-Пацифик.

такмичење“, „нови хладни рат“, „ривалство великих сила“, „стратешко ривалство“ и други (DiCicco and Onea 2023; Mazarr 2022; Perthes 2020, 5; Winkler 2023). Мајкл Мејзар (Michael Mazarr) разликује општу концепцију такмичења између држава које је својствено реалности светске политике и ривалства као посебне врсте компетиције, односно као „специфично билатерално надметање између супротстављених сила“ (Mazarr 2022, 6). По његовом мишљењу, термин „ривалство“ боље обухвата тренутну динамику надметања између САД и Кине, јер оно имплицира оштрију колизију у којој се приближно једнаки такмаци боре за регионално или глобално лидерство (Mazarr 2022, 10).

С обзиром на то да би Кина и Сједињене Државе потенцијално могле да постану и војни противници, а не само системски такмаци који се боре за статус, неопходно је схватити њихов однос у категоријама стратешког ривалства. И у самим стратешким документима САД-а Кина је означена као „стратешки такмац“. Аста Чада (Ashta Chadha) дефинише стратешко ривалство као: „Експлицитно признато непријатељство између две државе укључене у сукоб због ограничене доступности материјалних/ нематеријалних циљева и интереса, где сваки сукоб карактерише *zero-sum* игра услед елемената међусобне перцепције претње која подразумева јасну идентификацију противника и значајну вероватноћу војног сукоба било које размере“ (Chadha 2023, 270–271).

Стратешко ривалство две државе посебно је видљиво на кинеској поморској периферији, где је оно углавном под утицајем перципираних војних претњи и америчке забринутости у вези са тежњом Кине за доминантним утицајем у (Југо)Источној Азији. Оно је евидентно у Јужном кинеском мору где САД наглашавају неограничен приступ и слободу пловидбе, а што је у сукобу са напорима Кине да успостави зону безбедности и супротстави се могућој интервенцији споља (Rudolf 2020, 6).

Објашњења карактера (природе) односа између два такмаца – САД и Кине – су бројна и ослањају се на концепте настале у оквиру неке од школа мишљења у теоријама међународних односа. Најчешће се у литератури јављају неколико теорија и концепата којима се карактерише овај однос, као што су, на пример, „теорија транзиције моћи“, „теорија хегемонске стабилности“, „Тукидидова замка“, „теорија равнотеже снага“, „безбедносна дилема“ и друге.

Посебно значајна школа мишљења је она која се ослања на тзв. „теорију транзиције моћи“, коју је развио Абрамо Органски (Abramo Organski) (Tammen, Gugler and Lemke 2017). Теорија транзиције моћи по којој неке земље у свом развоју могу надмашити доминантне глобалне силе, што доводи до појаве две категорије сила: *status quo* силе, које су задовољне постојећим међународним нормама и ревизионистичке силе које желе да

промене глобални поредак како би га ускладиле са својим интересима. Гледано кроз ову призму Кина се сматра растућом силом која потенцијално доводи у питање хегемонију САД, иако има и оних мишљења која оспоравају статус Кине као ревизионистичке силе (Rigger and Montagne 2023, 41–42). Стабилност међународног система може бити доведена у питање ако се владајућа сила и сила у успону покажу неспособним да постигну договор о управљању и вођству у међународном систему (Rudolf 2020, 9). Могућност избегавања сукоба током ове транзиције моћи може да зависи и од способности Сједињених Држава да одрже своју позицију водеће силе и реше потенцијално незадовољство Кине. Међутим, како се Сједињене Државе и Кина приближавају једнакости у моћи, надметање за превласт ће се појачати. У таквим околностима, сила у успону (Кина) може тражити да постане доминантна сила, док тренутно доминантна сила (Сједињене Државе) може искористити прилику да победи у сукобу док је још јака. У сваком случају, најопаснијим интервалом се сматра онај у којем су два кандидата равномерно усклађена у способностима, односно изједначена по моћи (DiCicco and Onea 2023, 19; Goldstein 2007, 648).

„Логика и аргументи транзиције моћи утицали су на бројне сродне теоријске предлоге укључујући Гилпинове хегемонистичке аргументе, Киохејнове либералне аргументе о опадању хегемоније, Најев *status quo* и меку моћ и Алисонов аргумент о вероватној Тукидидовој замци када Кина претекне Сједињене Државе“ (Tammen et al. 2017).

Теорија хегемонске стабилности (Charles P. Kindleberger, Robert O. Keohane, Robert Gilpin, Stephen D. Krasner, John Ikenberry) такође пружа оквир за анализу промене дистрибуције моћи у америчко-кинеским односима. У основи ова теорија сматра да је међународни систем најстабилнији када постоји једна доминантна сила, или хегемон, који успоставља и спроводи глобалне норме и правила. Теорија хегемонске стабилности, дакле, полази од тога да се глобална стабилност најбоље одржава под вођством једне доминантне нације, која обезбеђује колективна добра од користи свим земљама, а то се посебно односи на стабилност и отвореност међународног економског система (Webb and Krasner 1989). Хегемони могу креирати међународне режиме, који су скупови институција, споразума и норми који обезбеђују оквир за сарадњу и стабилност у међународном систему као предвидивог оквира за интеракцију. Чак и када моћ хегемона опада, ови успостављени режими могу наставити да утичу на понашање држава захваљујући уграђеним нормама и правилима (Keohane 1982). Краснер (Krasner) (1976, 321–323) тврди да је кључни фактор који утиче на отвореност система хегемонска воља и способност да обезбеди јавна добра као што су отворена тржишта и трговина заснована на правилима. Теорија сугерише и да стање

еквilibријума постоји када ниједна појединачна држава не сматра корисним да оспори постојећи међународни систем. Ову стабилност одржава моћ хегемона и бенефиције које пружа другим актерима кроз успостављене међународне режиме. Међутим, растуће силе могу пореметити ову равнотежу ако уоче прилику да преобликују систем у складу са својим интересима. Ово може довести до конкуренције и потенцијалног сукоба јер растућа сила изазива доминантну позицију хегемона (Gilpin 1981).

Хегемон, као што су Сједињене Државе у ери после Другог светског рата, имао је користи од система, али је такође сносио и одговорност за одржање поретка. Међутим, како брз економски раст Кине, уз војну експанзију, постаје изазивач доминације САД-а, мења се и динамика моћи између хегемона у опадању и изазивача у успону наглашавајући потенцијал за сукоб током транзиције моћи. И Икенбери (John Ikenberry) сугерише да растуће силе, попут Кине, представљају претњу поретку који предводе САД и да то има убедљиве подстицаје за њих да подржавају регионалне и глобалне регулативе и институције. По њему, јачање регионалних мултилатералних институционалних оквира у источној Азији може послужити америчким трајним интересима као хегемона у односу на Кину (Ikenberry 2005, 149). Миршајмер (John Mearsheimer) сматра да ће се Кина усмерити првенствено на то да постане регионални хегемон, односно да ће се понашати слично као и САД у успостављању доминације западном хемисфером. Он, дакле верује да ће она настојати да доминира азијскопацифичким регионом, да максимизира јаз у моћи са својим суседима (Индија) у своју корист, да диктира прихватљиво понашање суседним земљама, да потенцијално поврати Тајван и потисне Сједињене Државе из региона како би успоставила сопствену регионалну хегемонију (Mearsheimer 2010, 389–391).

Грејам Алисон (Graham Allison) творац је кованице „Тукидидова замка“, која истражује идеју да су Сједињене Државе и Кина на путу сукоба због Тукидидове замке, историјског обрасца у којем сила у успону, у овом случају Кина, прети да измести успостављену силу са њене позиције хегемона, у овом случају САД, што за последицу има ратни сукоб. За њега, међутим, развој догађаја са таквим исходом није изванредан, јер се замка ипак може избећи (Rigger and Montagne 2023, 40–41). Кинески председник Си Ђинпинг (Xi Jinping) у својим изјавама директно је помињао концепт „Тукидидове замке“, наглашавајући да је сарадња императив како би се спречило упадање у њу (наведено према Yuan 2018).

Из другог угла, теорија равнотеже снага поставља да је најстабилније стање у међународним односима еквилибријум, где постоји приближно једнака расподела снага међу великим силама. Насупрот томе, неравнотежа, где једна велика сила обезбеђује себи способности које

превазилазе друге и тражи доминацију, сматра се најнеизвеснијим стањем. Као одговор на такве претње хегемонијом, друге велике силе се ангажују у балансирању како би биле противтежа хегемону. Оваква настојања за доминацијом најјачих сила у систему наилазе на отпор супротстављених коалиција других великих сила, што доводи до поновног успостављања равнотеже. Према овој перспективи, растућа неравнотежа моћи међу великим силама појачава конкуренцију, док је равномернија расподела моћи умањује (DiCicco and Onea 2023, 16–17). Како Дићико и Онеа (2023, 18–19) наводе, теорија равнотеже снага сугерише да је униполарност, коју карактерише значајна неравнотежа моћи са једном доминантном државом, инхерентно нестабилна јер има тенденцију да изазове такво понашање других великих сила које би подразумевало уравниотежавање. У контексту Сједињених Држава као једине суперсиле, до овог балансирања може доћи кроз јачање војних способности и формирање антиамеричке коалиције. Међутим, балансирање у униполарности може имати и суптилније облике као што је „меко балансирање“, где велике силе ускраћују подршку америчким иницијативама, поткопавају њен легитимитет у међународним форумима попут Уједињених нација или оснивају организације које би потенцијално могле да служе као платформе за антиамеричку сарадњу, попут Шангајске организације за сарадњу.

Други концепт долази из корпуса дефанзивног реализма по коме се акценат ставља на безбедност као примарног покретача у међународним односима, наглашавајући „безбедносну дилему“ (Liff and Ikenberry 2014), по којој се одбрамбене акције погрешно тумаче као офанзивне намере, што доводи до циклуса међусобне несигурности (Rigger and Montagne 2023, 42–43). Тежња сваке стране ка већој безбедности на крају ствара више несигурности на обе стране (Paul and Overhaus 2020, 20). Према Питеру Рудолфу (Peter Rudolf) безбедносна дилема је та која обликује структуру односа Кине и САД, још од Тајванске кризе средином деведесетих година, јер су две државе поново почеле да се гледају очима војних противника и усклађивали своје даље деловање по томе (Rudolf 2020, 10). Однос Кине и САД-а може се посматрати са позиција класичне безбедносне дилеме, где Кина шири радијус свог деловања прелазећи поступно са доктрина одбране обала до активне поморске одбране, док, с друге стране, Сједињене Државе растуће војне капацитете Кине виде као претњу њиховим војним базама на Пацифику, као и систему безбедносних партнерстава у Индо-Пацифику (Perthes 2020, 6). Из ових перспектива, америчко-кинеско стратешко ривалство у Индо-Пацифику може се схватити као борба за моћ између две велике силе које теже да максимизирају сопствену безбедност и просперитет, јачањем утицаја и доминације у региону, док свака своје активности перципира као

мирољубиве и дефанзивне, а понашање и намере друге стране тумачи као агресивне и офанзивне.

Са кинеске стране долази концепт „нова врста међународних односа“ по коме свака страна мора поштовати језгро националних интереса друге стране (за Кину су то безбедност, суверенитет и развој) и који се дефинише у *win-win* категоријама, иако је јасно да и у Кини постоје они који однос између растућих и опадајућих сила виде као неизбежну игру са *zero-sum* исходом, али и да кинеска и америчка влада носе одговорност да спрече избијање сукоба у таквим околностима (Günther and Wacker 2020, 13). У Мејзаровој анализи кинеског погледа на ривалство истиче се да Кина доживљава конкуренцију са Сједињеним Државама као природни и кључни аспект међународне политике и првенствено настоји да оствари своје циљеве невојним средствима – економијом и дипломатијом. Међутим, то не искључује могућност рата, посебно уколико се покаже да се не могу постићи циљеви, попут стицања контроле над Тајваном, на мирољубив начин (Mazarr 2022, 26-30).

Они који се у разумевању кинеско-америчког стратешког ривалства ослањају на аргументе теорије транзиције моћи обично полазе од премисе да је Кина, мање-више, незадовољна међународним поретком који одражава хегемонију САД и да је ревизионистичка сила. С друге стране, поједини аутори истичу да Кина свој однос са Сједињеним Државама сматра најважнијим у постхладноратовској ери, посматрајући га као интегрални део својих свеобухватних циљева модернизације и развоја. Док даје предност економској и политичкој интеграцији у међународни систем који предводе САД ради мирног успона и глобалног утицаја, Кина такође наглашава потребу да брани свој суверенитет и кључне интересе. Овај приступ подразумева сарадњу са Сједињеним Државама све док се поштују њени суштински интереси, уз истовремено одржавање будности у случају потенцијалних претњи њеној националној безбедности и развоју (Wu 2020, 35–37).

Швелер (Randall Schweller) и Пу (Xiaoyu Pu) сугеришу да се Кина инхерентно не противи поретку заснованом на правилима, већ оспорава доминацију америчке хегемоније унутар њега. Кина дакле не жели да уруши поредак већ да добије признање својих права и престижа у оквиру система. Кинеске притужбе на систем првенствено потичу од перципираних неправди унутар постојећег поретка, наглашавајући њену жељу за стабилним мултилатералним системом у коме ће имати већу заступљеност и утицај (наведено према Mazarr, Heath and Stuth Cevallos 2018, 84–88).

Димензије и покретачи кинеско-америчког стратешког ривалства у Индо-Пацифику

Стратешко ривалство Кине и САД-а одредили смо као билатерално надметање и супарништво које у својој основи пре свега има регионални обухват, односно представља стратешки ривалитет око регионалног статуса доминантне силе, док су његове импликације глобалног домета. Индо-Пацифик је регион који се сматра језгром овог ривалства.

Однос између Сједињених Држава и НР Кине је од 1971. године прошао кроз неколико различитих фаза. У првом периоду од 1971. до 1989. године обе нације су имале заједнички интерес у супротстављању Совјетском Савезу, тако да је посета председника Ричарда Никсона (Richard Nixon) Кини 1972. године означила значајан помак у њиховим односима. САД и Кина успоставиле су ограничене дипломатске и економске везе, али идеолошке разлике и питање Тајвана су и даље главне тачке спора. Након овог периода, од 1990. до 2007. године уследила је фаза током које се Кина појављује као сила у успону, што је довело до сложених и понекад напетих односа између две земље. Како је кинеска економска и војна моћ расла, САД су почеле да гледају на то са све већом забринутости. Упркос растућим тензијама, економске везе између САД и Кине постају све више развијене. Трећа фаза, која је почела 2008. године, означила је почетак ривалства великих сила између Сједињених Држава и Кине. Глобална финансијска криза 2008. и континуирани економски и војни успон Кине додатно су убрзали перцепцију растућег диспаритета моћи. У овој фази лансирана је иницијатива као што је *QUAD*, извршена је концептуализација Индо-Пацифика, као што је и започет процес раздвајања (*decoupling*) економија две земље, одражавајући интензивирање конкуренције и стратешког маневрисања између две велике силе (Chadha 2023, 274–278).

Криза у Тајванском мореузу 1996. године била је катализатор значајне промене у безбедносној динамици региона, што је навело Кину да да приоритет супротстављању потенцијалној америчкој интервенцији у сукобима који су кључни за њене националне интересе. Ово је довело до значајног војног јачања Кине и реципрочних напора САД да се супротставе уоченој кинеској асертивности, постављајући терен за даље супарништво.

У Сједињеним Државама успон Кине све више се види као опасност за њену властиту доминантну позицију у међународном систему. Стратешки документи америчких администрација описују Кину као суштински ревизионистичку силу која тражи регионалну хегемонију у Индо-Пацифику и евентуалну глобалну превласт и доминацију (Xinbo 2019). Стратешки ребаланс или заокрет ка Азији ("*Pivot to Asia*") започет под

Обамином администрацијом имао је за циљ да помери фокус САД-а на Индо-Пацифик, тренд који су наставиле и касније администрације. Трампова администрација заузела је одлучнији став према Кини, означавајући је као стратешког конкурента и предузимајући мере да се супротстави њеном утицају у региону. Бајденова администрација је реафирмисала Индо-Пацифик као фокус америчких националних интереса, наглашавајући континуирано ангажовање и посвећеност регионалној стабилности (Pelaggi and Termine 2023, 37). Кинески званични документи такође наглашавају да је геостратешки гледано азијскопацифички регион за Кину од суштинског значаја за очување њених националних интереса (Nam Tien and Thu Trang 2023).

Промене у геостратешким перспективама значајно су обликовале ток односа САД-а и Кине. У почетку, кинески нагласак на унутрашњем развоју и стабилности, те њеном непосредном окружењу, у комбинацији са перцепцијом САД о ограниченој претњи од Кине у Индо-Пацифику, одржавао је релативно стабилне билатералне везе. Међутим, све већи фокус Кине на маритимним аспектима и њена све већа забринутост за економске и безбедносне интересе, посебно на отвореном мору, навели су Кину да америчку морнарицу посматра као значајну баријеру. Истовремено, Сједињене Државе су почеле да са већом озбиљношћу разматрају ширење војних капацитета и намере Кине (Scobell 2020, 2). Геополитичка димензија ривалства усредсређује се пре свега на стратешки значај кључних географских тачака у индопацифичком региону. Конкретно, Кина се у великој мери ослања на морске путеве као што су Јужно кинеско мора, Малајски мореуз, Индијски океан, Арапско море и Персијски залив. Индијски океан је добио стратешки значај за Кину због све веће трговине, транспорта енергије и инвестиционих активности, што одражава њене све веће економске везе са регионом. Ове руте олакшавају транспорт енергетских ресурса, посебно нафте и гаса из региона богатих ресурсима до Кине, одржавајући њен економски раст. Рањивост ових рута и потенцијалне блокаде од стране америчке или индијске морнарице подстичу напоре Кине да шири капацитете своје морнарице, с једне стране, али и да врши диверсификацију извора енергије, транспортних рута, као и региона из којих набавља ресурсе, с друге стране (Wiśniewski 2023, 183).

Економска димензија односа Кине и Сједињених Америчких Држава у Индо-Пацифику има значајне импликације по њихово стратешко ривалство у региону, али и глобално. Кинески економски успон и њен технолошки напредак један су од основних покретача супарништва, што је Кину позиционирало као главног изазивача Сједињеним Државама, посебно у погледу инвестиција, трговине и економског раста.

Један од кључних аспеката овог (гео)економског регионалног ривалства је надметање за утицај кроз развој инфраструктуре и јачање инвестиција. Кина је стога постала један од главних економских конкурената у индопацифичком региону кроз масивне инвестиционе подухвате, зајмове, трговинске споразуме и иницијативе за развој инфраструктуре, с циљем ширења економског утицаја и веће економске интеграције различитих подрегиона Индо-Пацифика са кинеском економијом (Kim 2019).

У циљу промовисања алтернативних економских пројеката и активног супротстављања економском утицају Кине, Сједињене Америчке Државе покренуле су бројне иницијативе. Индопацифички економски оквир за просперитет покренут је 2022. године као нови оквир за економску сарадњу са партнерима у региону, са сличним намерама које је имало и Транспацифичко партнерство (TPP) (Rigger and Montagne 2023, 36). Фокусира се на области као што су промовисање отворених тржишта и слободне трговине, отпорност ланца снабдевања, чиста енергија и друге, а с циљем успостављања високог стандарда у обављању економских пракси. САД су, заједно са Г7, покренуле и иницијативу *Build Back Better World* за решавање инфраструктурног јаза у региону, нудећи алтернативу кинеској Иницијативи „Појас и пут“ путем транспарентног, висококвалитетног развоја инфраструктурних пројеката. Његов географски опсег креће из Латинске Америке и Кариба до Африке и Индо-Пацифика (Sachdeva 2023, 164).

Кина је кроз Иницијативу „Појас и пут“ значајно проширила свој економски утицај у индопацифичком региону кроз инфраструктурне пројекте и трговинске споразуме. Иницијатива се састоји од две главне компоненте: Економског појаса Пута свиле, који се фокусира на инфраструктуру копненог транспорта и Поморски пут свиле 21. века, који има за циљ да унапреди поморску трговину и повезаност између Кине и југоисточне Азије, Африке и других региона, при чему развој лука и пловних путева игра кључну улогу у олакшавању економске сарадње и трговине. Поред тога, Иницијатива настоји да успостави различите коридоре копненог транспорта како би промовисала трговинску и економску интеграцију међу земљама учесницама, укључујући шест примарних економских коридора као што су коридор Кина–Индокинеско полуострво, Кина–Пакистан и коридор Бангладеш–Кина–Индија–Мјанмар, који више није део Иницијативе, а то су сада Кина–Мјанмар економски коридор и Непал–Кина трансхimalајска мултидимензионална мрежа повезивања. Поред тога, Кина има за циљ да развије „плави економски пролаз“ који сеже у Тихи океан, ширећи свој економски утицај јужно од Јужног кинеског мора. (Pelaggi and Termine 2023, 42; Sachdeva 2023, 156–157).

Економска експанзија Кине подстакла је широку повезаност између ње и њених суседних региона, па су многе азијске нације укључене у регионалне и глобалне ланце вредности који обухватају Кину или који крећу из ње. Поред тога, она се овде јавља и као један од највећих зајмодаваца (Pelaggi and Termine 2023, 35). Кина је почела да повећава свој економски отисак у Индијском океану, а унутар Јужне Азије инвестирала је у бројне стратешке луке у Бангладешу, Пакистану, Шри Ланци и Мјанмару, док је од неких добила дозволу да њима управља и до 99 година (Sachdeva 2023, 165–166).

У 2019. години Сједињене Америчке Државе, Јапан, Аустралија, Уједињено Краљевство и Шпанија су заједнички покренуле *Blue Dot Network*, с циљем подршке одрживим инфраструктурним пројектима кроз ригорозне процесе ревизије и сертификације у складу са међународним стандардима. Мрежа има за циљ да успостави своју сертификацију као универзално признати симбол транспарентних, тржишно вођених, еколошки и друштвено одрживих инфраструктурних пројеката у складу са Париским споразумом (Sachdeva 2023, 160; U.S. Department of State 2024a).

Кина такође врши свој утицај у оквиру успостављених регионалних институција, активно се ангажујући у постојећим економским и политичким форумима, као што су Самит Источне Азије, АПЕС, СИСА и Регионални форум АСЕАН-а, АДММ+. У 2010. години успостављена је и Кина-АСЕАН Зона слободне трговине. С друге стране, *Quad* нације представиле су две иницијативе – *Quad Investors Network*, чији је циљ подстицање заједничких улагања у технологије као што су вештачка интелигенција, полупроводници и 5Г мреже и *Quad Infrastructure Partnership*, која се фокусира на процену регионалних инфраструктурних потреба и залагање за развој инфраструктуре, наглашавајући важност транспарентности у пракси кредитирања и поштовања међународних правила за земље кредиторе (U.S. Department of State 2024b).

Ривалство између САД и Кине има шире импликације и по регионалну безбедност. Као две највеће економије и војне силе у региону, њихов однос значајно утиче на постојеће безбедносне дилеме у самом Индо-Пацифику (Liff and Ikenberry 2014). Према Скобелу (Andrew Scobell) концепт Индо-Пацифика представља више од прости географске експанзије азијскопацифичког региона – он означава промену у суштини и сврси азијског регионализма, који од оног ранијег, који је био вођен економском логиком, сада постаје вођен безбедносном. Заговорници Индо-Пацифика, укључујући Аустралију, Индију, Јапан и САД, првенствено су мотивисани бојазнима у вези са модернизацијом кинеске морнарице и ризиком од озбиљнијих безбедносних изазова, као што су спорови око морских путева и територијалне претензије Кине. Као одговор, ове земље настоје да прошире азијскопацифички регион како би

укључиле нове безбедносне партнере, посебно Индију, као средство за противтежу кинеској поморској моћи, сматра Скобел (Scobell 2020). Како то други аутори виде, заправо је дошло до конвергенције економске и безбедносне димензије ривалства (He 2018).

Еволуција става Кине према региону је током времена претрпела значајне промене (видети Stekić 2023). У почетку, Кина је давала приоритет својим унутрашњим питањима подстичући стабилне односе са суседним државама и САД. Међутим, 2010-их, она је почела да показује асертивније понашање у Источном кинеском и Јужном кинеском мору, користећи своје поморске и копнене снаге да успостави контролу над спорним територијама, што је подразумевало и изградњу вештачких острва у овим водама (Sun 2019, 17–29). Најзначајнија реакција Сједињених Америчких Држава била је демонстрација слободе пловидбе позивајући се на међународно право, посебно Конвенцију Уједињених нација о праву мора (UNCLOS). Америчка морнарица спровела је бројне такозване *Freedom of Navigation Operations* у Јужном кинеском мору, доводећи у питање територијалне претензије Кине око острва као што су Спратли и Парацелска острва.⁴ Ове операције подразумевају бродове америчке морнарице који плове у кругу од 12 наутичких миља од острва на које се полаже право, демонстрирајући своје право на слободну пловидбу у складу са UNCLOS (Mongilio 2023; Wiśniewski 2023, 190).

Током овог периода, Кина је у дискурс увела и такозвани нови азијски концепт безбедности, залажући се за то да азијске нације самостално управљају својим пословима и безбедношћу, доводећи у питање постојећи безбедносни поредак у Индо-Пацифику који подржавају САД, с циљем успостављања таквог безбедносног оквира који би био без хладноратовских савеза и војних блокова, залажући се за већу аутономију азијских земаља (Li 2020, 180; Pelaggi and Termine 2023, 43). То је подразумевало концепт „азијске колективне безбедности“, као инклузивни приступ безбедности, заснован на „азијским вредностима“, упоређујући га са перципираном ексклузивношћу концепта Индо-Пацифика (Ogden and Jones 2023, 351).

Кина убрзано модернизује своје војне капацитете, укључујући развој напредних поморских и ваздухопловних средстава, балистичких пројектила и сајбер способности. Ово војно јачање има за циљ да повећа способност Кине да пројектује моћ и одврати потенцијалне противнике, укључујући Сједињене Државе, посебно у индопацифичком региону. У

---

⁴ Поред тога, САД су прогласиле да острва Сенкаку/Диаоју потпадају под билатерални одбрамбени споразум са Јапаном, што значи да би потенцијални војни сукоб између Кине и Јапана могао да „увуче“ и САД у сукоб. Кина ова острва сматра делом своје територије (The State Council Information Office of the People’s Republic of China 2017).

том контексту, Кина пролази кроз транзицију са одбране обала на „активну одбрану“. То пре свега подразумева контролу простора унутар „првог ланца острва“, који обухвата Жуто море омеђено Корејом и Јапаном, западни део Источног кинеског мора са Тајваном и Јужно кинеско море, ослањајући се на *anti-access/area denial* (A2/AD) стратегију, која има за циљ да омета потенцијалну америчку војну интервенцију ограничавањем слободе кретања америчких снага у западном Пацифику (Wiśniewski 2023 188–189). Кинеска војна стратегија укључује, дакле, развој значајних капацитета за пројекцију моћи. Ова стратегија подразумева изградњу поморских снага способних да пројектују моћ и изван такозваног „другог ланца острва“ у западном Пацифику. Поред тога, Кина има за циљ да успостави тзв. „плаву морнарицу“ која би могла да делује у Арапском мору и Индијском океану (Mearsheimer 2010, 384).

Са друге стране, Сједињене Америчке Државе одржавају значајно војно присуство у индопацифичком региону што подразумева распоређивање поморских и ваздухопловних снага и војних база широм региона. Један од централних стубова америчке индопацифичке стратегије јесте јачање безбедносних партнерстава у региону. Ово укључује јачање постојећих као што су они са Јапаном, Јужном Корејом, Аустралијом и Филипинима, као и неговање партнерстава са растућим регионалним силама попут Индије (The White House 2022). Кроз ова партнерства, САД имају за циљ да унапреде колективну безбедност, одврате потенцијалне противнике и промовишу регионалну стабилност. Кључне иницијативе укључују трилатерално безбедносно партнерство „АУКУС“ и Квадрилатерални безбедносни дијалог, QUAD. АУКУС је основан 2021. године и укључује Аустралију, Сједињене Државе и Уједињено Краљевство. Фокусира се на дубљу размену информација и технологије, као и интеграцију науке, технологије и индустрије у области безбедности и одбране (U.S. Department of Defense 2023). Првобитно усмерен на јачање војних способности Аустралије, посебно као одговор на кинеску асертивност, он такође сигнализира посвећеност САД-а јачању савеза у региону усред растућег ривалства са Кином. Кина је критиковала овакво удруживање као неодговорно и дестабилизирајуће, сматрајући га делом стратегије њеног обуздавања.⁵ Квадрилатерални дијалог обухвата Аустралију, Индију, Јапан и Сједињене Државе и иако је настао раније, свој пуни замах добија од 2017. године. Сматра се да је примарни циљ ове иницијативе да се уравнотежи растућа моћ Кине кроз сарадњу између четири државе у Индо-Пацифику.

---

⁵ Поред тога, Кина сматра да је распоређивање система *Terminal High Altitude Area Defence* (THAAD) у Републици Кореји од стране САД-а озбиљно нарушило регионалну стратешку равнотежу и стратешке безбедносне интересе земаља у региону (The State Council Information Office of the People's Republic of China 2019).

(Wiśniewski 2023, 184). У 2020. години *Quad* је проширио дијалог и на Јужну Кореју, Вијетнам и Нови Зеланд, сигнализирајући неформално ширење познато као *QUAD Plus* формат (Kратиук 2023, 257–258).

Закључак

Анализе природе стратешког ривалства између Сједињених Држава и Кине првенствено се ослањају на различите гране реализма у оквиру теорије међународних односа, са фокусом на аргументе и логику теорије транзиције моћи. Са ових становишта, Кина се претежно посматра као ревизионистичка сила, док из сопствене перспективе она себе види као нацију која настоји да обезбеди припадајућу позицију у оквирима међународног поретка, уз признање статуса значајног и утицајног актера. Индо-Пацифик се показао као најважнији регион за концептуализацију овог стратешког супарништва са обе стране.

Прелазак са термина „азијскопацифички“ на „индопацифички“ регион означава концептуалну еволуцију ка свеобухватнијем (гео)политичком, (гео)економском и безбедносном разумевању региона, наглашавајући интеракције и повезаност између Индијског и Тихог океана. Централно за ову реконцептуализацију је препознавање Индијског океана и Пацифика као јединственог и међусобно повезаног подручја. Концепт „Индо-Пацифика“ све више добија на публицитету, пошто је последњих година прихваћен у америчком, јапанском, индијском и аустралијском јавном дискурсу. Међутим, Кина је наставила да фаворизује термин „азијскопацифички“, с обзиром на њену неспремност да усвоји нови концепт кога перципира као суштински усмереног на обуздавање њеног развоја и утицаја у региону. Ово размимоилажење у терминологији наглашава различите стратешке перспективе, при чему концепт „Индо-Пацифика“ посебно истиче безбедносну компоненту.

Индо-Пацифик је постао средиште америчко-кинеског супарништва и централна је тачка њиховог стратешког маневрисања у борби за регионалну позицију хегемона. Успон Кине, а пре свега јачање њене економије и војске, те њен однос са Сједињеним Америчким Државама, постали су централни за геополитичку динамику у Индо-Пацифику, посебно имајући на уму стратешки заокрет Вашингтона ка региону.

Конкурентске визије и циљеви за Индо-Пацифик покрећу такмичење између САД-а и Кине, где америчка индопацифичка стратегија, као стратегија „слободног и отвореног Индо-Пацифика“, одражава њену посвећеност очувању водеће улоге у региону јачањем савезништва и безбедносних партнерстава, ширењем војног присуства, промовисањем економског ангажмана и супротстављањем растућем утицају Кине, док

Кина настоји да прошири своју моћ и утицај, подстакне економску интеграцију региона са њом, ограничи улогу спољних сила и успостави вођство над (Југо)Источном Азијом.

Библиографија

- Chadha, Astha. 2023. "Strategic rivalries in the Indo-Pacific Contest, claims and conflicts", In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 267–289. Oxon and New York: Routledge.
- DiCicco, Jonathan M., and Onea, Tudor A. 2023. "Great-Power Competition". Oxford Research Encyclopedia of International Studies. Accessed 1 March 2024. <https://oxfordre.com/internationalstudies/view/10.1093/acrefore/9780190846626.001.0001/acrefore-9780190846626-e-756>.
- Gilpin, Robert. 1981. *War and Change in World Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Goldstein, Avery. 2007. "Power transitions, institutions, and China's rise in East Asia: Theoretical expectations and evidence". *Journal of Strategic Studies* 30 (4–5): 639–682. DOI: 10.1080/01402390701431709.
- Günther, Hilpert H. and Gudrun Wacker. 2020. "Chinese Narratives about the United States". In: *Strategic Rivalry between United States and China: Causes, Trajectories, and Implications for Europe*, edited by Barbara Lippert and Volker Perthes, 12–15. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik and German Institute for International and Security Affairs.
- He, Baogang. 2018. "Chinese Expanded Perceptions of the Region and its Changing Attitudes towards the Indo-Pacific: A Hybrid Vision of the Institutionalization of the Indo-Pacific". *East Asia* 35 (2): 117–132.
- Ikenberry, John. 2005. "Power and liberal order: America's postwar world order in transition". *International Relations of the Asia-Pacific* 5 (2): 133–152. DOI: 10.1093/irap/lci112.
- Jędrzejowska, Karina. 2023. "Political economy of the Indo-Pacific development", In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 51–71. Oxon and New York: Routledge.
- Kai, He, and Mingjiang Li. 2020. "Understanding the dynamics of the Indo-Pacific: US–China strategic competition, regional actors, and beyond". *International Affairs*, 96 (1): 1–7. DOI: <https://doi.org/10.1093/ia/iiz242>.
- Keohane, Robert O. 1982. "The Demand for International Regimes". *International Organization*, 36 (2): 325–355.

- Kim, Min-hyung. 2019. "A real driver of US–China trade conflict The Sino–US competition for global hegemony and its implications for the future". *International Trade, Politics and Development* 3 (1): 30–40. DOI: 10.1108/ITPD-02-2019-003.
- Krasner, Stephen D. 1976. "State Power and the Structure of International Trade". *World Politics*, 28 (3): 317–347.
- Kratiuk, Barbara. 2023a. "Introduction". In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 1–5. Oxon and New York: Routledge.
- Kratiuk, Barbara. 2023b. "Strategic alliances and alignments in the Indo-Pacific". In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 248–266. Oxon and New York: Routledge.
- Le Thu, Huong. 2020. "Southeast Asia and Indo-Pacific Concepts: From Resistance to Reticence to Reaction." *Security Challenges* 16 (3): 53–57.
- Li, Mingjiang. 2020. "Belt and Road Initiative: geo-economics and Indo-Pacific security competition". *International Affairs* 96 (1): 169–187. DOI: 10.1093/ia/iiz240.
- Liff, Adam P. and John Ikenberry. 2014. "Racing toward Tragedy? China's Rise, Military Competition in the Asia Pacific, and the Security Dilemma". *International Security* 39 (2): 52–91. DOI: 10.1162/ISEC_a_00176.
- Mazarr, Michael J. 2022. *Understanding Competition: Great Power Rivalry in a Changing International Order – Concepts and Theories*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Mazarr, Michael J., Timothy Heath, and Astrid Stuth Cevallos. 2018. *China and the International Order*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Mearsheimer, John J. 2010. "The Gathering Storm: China's Challenge to US Power in Asia". *The Chinese Journal of International Politics* 3 (4): 381–396. DOI: 10.1093/cjip/poq016.
- Mongilio, Heather. 2023. "China Protests U.S. South China Sea Freedom of Navigation Operation". US Naval Institute. Accessed 8 March 2024. <https://news.usni.org/2023/03/24/china-protests-u-s-south-china-sea-freedom-of-navigation-operation>.
- Nam Tien, Tran and Nguyen Thu Trang. 2023. "America and China in the Asia-Pacific: A new regional Cold War?". *Cogent Arts & Humanities* 10 (1): 1–9. DOI: 10.1080/23311983.2023.2220215.
- Ogden, Chris, and Catherine Jones. 2023. "Chinese conceptions of the Indo-Pacific: The impact of identity and history". In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 343–365. Oxon and New York: Routledge.

- Osiewicz, Przemysław. 2023. "International conflicts in the Indo-Pacific region". In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 290–305. Oxon and New York: Routledge.
- Paul, Michael and Marco Overhaus. 2020. "Security and Security Dilemmas in Sino-American Relations". In: *Strategic Rivalry between United States and China: Causes, Trajectories, and Implications for Europe*, edited by Barbara Lippert and Volker Perthes, 20–24. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik and German Institute for International and Security Affairs.
- Pelaggi, Stefano and Lorenzo Termine. 2023. "Understanding the Indo-Pacific, Geopolitical context". In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 29–47. Oxon and New York: Routledge.
- Perthes, Volker. 2020. "Dimensions of Strategic Rivalry: China, the United States and Europe's Place". In: *Strategic Rivalry between United States and China: Causes, Trajectories, and Implications for Europe*, edited by Barbara Lippert and Volker Perthes, 5–8. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik and German Institute for International and Security Affairs.
- Rigger, Shelley and Jamie Rose Montagne. 2023. "US-China Strategic Competition in the Context of the Global COVID-19 Pandemic". In: *China-US Competition Impact on Small and Middle Powers' Strategic Choices*, edited by Simona A. Grano and David Wei Feng Huang, 27–52. Cham: Palgrave Macmillan.
- Rudolf, Peter. 2020. "The Sino-American World Conflict". In: *Strategic Rivalry between United States and China: Causes, Trajectories, and Implications for Europe*, edited by Barbara Lippert and Volker Perthes, 9–11. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik and German Institute for International and Security Affairs.
- Sachdeva, Gulshan. 2023. "Connectivity strategies in the Indo-Pacific and their geopolitical implications". In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 154–171. Oxon and New York: Routledge.
- Scobell, Andrew. 2020. "Constructing a U.S.-China Rivalry in the Indo-Pacific and Beyond". *Journal of Contemporary China* 30 (127): 69–84. DOI: 10.1080/10670564.2020.1766910.
- Стекић, Ненад и Ивона Лађевац. 2023. „Историјска рефлексива о локусу глобалне безбедности – оживљавање Индо-Пацифика“. Међународна политика LXXIV (1187): 7–28. DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_mr.2023.74.1187.1.

- Stekić, Nenad. 2023. *A Hesitant Hegemon: Layers of China's Contemporary Security Policy*. Belgrade: Institute of International Politics and Economics.
- Sun, Xuefeng. 2019. "China's Security Strategy in the Age of US-China Strategic Competition". In: *The Griffith-Tsinghua 'How China Sees the World' – Decoding US-China Relations: Three Perspectives*, edited by Zhou Fangyin, Sun Xuefeng, Kai He And Huiyun Feng. 17–29. Queensland and Beijing: Griffith Asia Institute and Institute of International Relations.
- Sundararaman, Shankari. 2023. "Understanding the Indo-Pacific: Historical context and evolving dynamics". In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 11–28. Oxon and New York: Routledge.
- Tammen, Ronald L. Jacek Kugler, and Douglas Lemke. 2017. "Foundations of Power Transition Theory". Oxford Research Encyclopedia of Politics. Accessed 27 February 2024. <https://oxfordre.com/politics/view/10.1093/acrefore/9780190228637.001.0001/acrefore-9780190228637-e-296>.
- The State Council Information Office of the People's Republic of China. 2017. "White paper on China's policies on Asia-Pacific Security Cooperation". China's State Council Information Office. Accessed 18 January 2024. https://english.www.gov.cn/archive/white_paper/2017/01/11/content_281475539078636.htm.
- The State Council Information Office of the People's Republic of China. 2019. "White paper on National Defence in New Era". China's State Council Information Office. Accessed 9 March 2024. https://english.www.gov.cn/archive/whitepaper/201907/24/content_WS5d3941ddc6d08408f502283d.html
- The White House. 2022. Indo-Pacific Strategy of the U.S. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf>.
- U.S. Department of Defense. 2023. "Partnership Between Australia, U.K. and U.S.". U.S. Department of Defense. Accessed 8 March 2024. <https://www.defense.gov/Spotlights/AUKUS/>.
- U.S. Department of State. 2024a. "Blue Dot Network". U.S. Department of State. Accessed 10 March 2024. <https://www.state.gov/blue-dot-network/>.
- U.S. Department of State. 2024b. The United States' Enduring Commitment to the Indo-Pacific: Marking Two Years Since the Release of the Administration's Indo-Pacific Strategy. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2024/02/Indo-Pacific-Strategy-Second-Anniversary-Fact-Sheet.pdf>.
- Webb, Michael C. and Stephen D. Krasner. 1989. "Hegemonic Stability Theory: An Empirical Assessment". *Review of International Studies* 15 (2): 183–198.

- Wilson, Jeffrey D. 2018. "Rescaling to the Indo-Pacific: From Economic to Security-Driven Regionalism in Asia". *East Asia* 35 (2): 177-196. DOI: <https://doi.org/10.1007/s12140-018-9285-6>.
- Winkler, Stephanie Christine. 2023. "Strategic Competition and US-China Relations: A Conceptual Analysis". *The Chinese Journal of International Politics* 16 (3): 333-356. DOI: <https://doi.org/10.1093/cjip/poad008>.
- Wiśniewski, Rafał. 2023. "Military power as an instrument of international politics in the Indo-Pacific". In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 175-204. Oxon and New York: Routledge.
- Wu, Chengqiu. 2020. "Ideational Differences, Perception Gaps, and the Emerging Sino-US Rivalry". *The Chinese Journal of International Politics* 13 (1): 27-68. DOI: <https://doi.org/10.1093/cjip/poz020>.
- Xinbo, Wu. 2019. "Sino-US Strategic Competition and Asia-Pacific Security". In: *CSCAP REGIONAL SECURITY OUTLOOK 2020*, edited by Ron Huisken, Kathryn Brett, Anthony Milner, Ric Smith, Philips Vermonte, and Jusuf Wanandi. 13-15. Council for Security Cooperation in the Asia Pacific.
- Yuan, Yang. 2018. "Escape both the 'Thucydides Trap' and the 'Churchill Trap': Finding a Third Type of Great Power Relations under the Bipolar System". *The Chinese Journal of International Politics* 11 (2): 193-235. DOI: <https://doi.org/10.1093/cjip/poy002>.

Dragan TRAILOVIĆ

**SINO-US STRATEGIC RIVALRY IN THE INDO-PACIFIC:
COMPETITION FOR REGIONAL LEADERSHIP**

Abstract: The Indo-Pacific, a region of exceptional strategic importance, has become the center of rivalry between the United States of America and the People's Republic of China. Driven by their political, economic, and security interests, both countries are vying for regional dominance. China's growing economic, political, and military power, along with its ambitious "Belt and Road" Initiative, which projects this power regionally and globally, challenges America's long-standing position as the leading power in the Indo-Pacific. Conversely, the United States of America is implementing its Indo-Pacific strategy, which entails maintaining regional hegemony by shaping the regional order and strengthening partnerships. The paper deals with the conceptualization of the Indo-Pacific and character, as well as the basic dimensions and drivers of the Sino-American strategic rivalry in the region, providing an overview of its (geo)political, (geo)economic, and security aspects.

Keywords: strategic rivalry, regional leadership, Indo-Pacific, Asia-Pacific, People's Republic of China, United States of America.

Индо-Пацифик: арена сукоба за глобално лидерство

Вељко БЛАГОЈЕВИЋ¹

*„Море стење под силом небесном,
колебљу се у мору небеса.“*

П. П. Његош

Апстракт: Индо-Пацифик је постао стожерни регион светске политике, а контрола над њим индикатор глобалног лидерства. Овај регион је и раније био значајан у геостратешком контексту, како у Другом светском рату тако и током Хладног рата. Кисинџер је учинио „генијалан“ потез придобивши Кину за сарадњу и одвајање од совјетског утицаја, чиме је обезбедио кључан утицај САД-а у овом региону. Индо-Пацифик се од тада сматра стабилним и такво стање је одржано и током отварања Кине према свету и њеног економског јачања, све до одлуке Пекинга да „уђе у неомахановски свет“. Ова одлука је навела таласократске САД да се оријентишу на сузбијање превасходно поморске моћи Кине. Слично је учинила и Британија када је Кајзерова Немачка покренула амбициозан план јачања поморских капацитета, што је довело до избијања Првог светског рата. Ово је најгори могући сценарио развоја стратешке ситуације у Индо-Пацифику, кога је и најавио Џон Миршајмер. Међутим, основна хипотеза рада је да до директног сукоба између Кине и САД највероватније неће доћи, већ ће се сукоб задржати на свеобухватном одвраћању, пројекцији војне моћи и локалним кризама („прокси“ ратовима).

Кључне речи: Индо-Пацифик, регионални геополитички контекст, велике стратегије САД и Кине, спољнополитичке оријентације регионалних играча.

Уводна разматрања

Регион Индо-Пацифика је од 16. века био значајан за глобалне таласократке силе, као и за регионалне играче, али је током 20. века постао

---

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, виши научни сарадник, veljko@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0001-6981-0560>.

Рад је настао у оквиру пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године.

један од кључних светских региона. Савремене геостратешке студије у центру пажње имају овај регион, јер је поприште сукобљавања интереса хегемона и главног глобалног изазивача – Кине. Праћењем процеса дугог трајања везаних за Индо-Пацифик, као и стратешке културе и традиције стратешког деловања ова два актера, биће анализирани кључни чиниоци који су довели до актуелне стратешке ситуације и, на основу ових фактора, указано на будући развој догађаја. Предоминантно ће се користити хипотетичко-дедуктивни метод, као адекватан оквир за праћење процеса дугог трајања и савремених догађаја, чији смо сведоци у ово доба „глобалне пометње“.

Геостратешки значај Индо-Пацифика и научене лекције

Кинези су били најближи владавини на отвореном мору пре појаве европског империјализма, иако далеко од хегемоније. Путовања кроз два океана адмирала муслиманског порекла из времена династије Минг, Џенг Хеа (Zheng He), указивала су на инхерентну неодвојивост и разгранате мреже комерцијалне и културне међузависности широм Пацифичког и Индијског океана. Уговором из Тордесиљаса (Tordesillas – 1494) Португал и Шпанија, као прве западне суперсиле, поделиле су свет на две сфере утицаја, што је уједно значило и да се први пут дели регион Индијског и Тихог Океана. Португал је контролисао огромне делове Индијског океана и изградио поморска упоришта од Персијског залива до Гое и Малајског мореуза, док је Шпанија доминирала Пацификом и већим делом Америке. Резултат је био нова геополитичка линија раздвајања, која је вештачки поделила древну и кохерентну кинеско-исламску епистему усидрену поморском трговином у природном монсунском региону који се протеже од западног Пацифика до источне Африке (Heydarian 2020, 3).

Током 19. века дошло је до поновног увећања значаја мегасфере Индо-Пацифика. Ово је посебно био случај у англо-америчкој цивилизацији, при чему је Британска империја контролисала огромну паназијску империју од Суеца до Сингапура. На теоријском плану, Индо-Пацифик је налазио значајно место у разматрањима еминентних англо-америчких стратега и геополитичара, као што су Алфред Махан (Alfred Thayer Mahan) и Халфорд Макиндер (Halford John Mackinder). Наредни век донео је даље јачање геостратешког значаја Индо-Пацифика, пошто је царски Јапан почео са агресивном експанзијом на њему, која се протезала од пацифичких острва до граница Британске Индије, док је немачки геополитичар Карл Хаусхофер (Karl Haushofer) дубоко утицао на концепцију нацистичке Немачке о глобалним мегарегионима, која је

широко прихваћена и у Токију² (Heydarian 2020, 3). Иначе, Карл Хаусхофер предвидео је пре готово једног века јачање потенцијала моћи индопацифичког региона или „азијских монсунских земаља“, и позвао немачке политичаре да промовишу геополитичко јединство овог региона како би неутралисали утицај поморских сила Британије и САД-а у региону³ (Semra 2015).

Након напада на Перл Харбур САД су тежиште војних операција усмериле на азијски Пацифик, док су помоћним снагама потискивале силе Осовине на Медитерану. Јапанска војна експанзија у Кини, Индокини, Тајланду и Филипинима настојала је да успостави „нови поредак“ без западних сила у источној Азији. Битка код Мидвеја, јуна 1942. године, била је стратешка прекретница јер су губици на бродовима били једнаки, али су САД могле да обнове ратну опрему и људство за разлику од Јапана. Са постепеним преузимањем иницијативе од стране савезника, а посебно након битке код Лейте, јапанска морнарица више није представљала претњу. Специјална комисија саветовала је председника Трумана да употреби нуклеарну бомбу против Јапана. Истог месеца усвојена је Потсдамска декларација, а савезници су тражили предају Јапана, под претњом разарања великих размера. Пошто је Јапан негативно одговорио, председник Труман је наредио употребу прве атомске бомбе на Хирошиму 6. августа 1945, а три дана касније на Нагасаки. Тако су САД, поред умањења сопствених губитака у рату против Јапана, отвориле Пандорину кутију међународне безбедности, што се огледало у изазову поседовања нуклеарног оружја и спремности да га употреби (Blagojević 2016, 1146–1147).

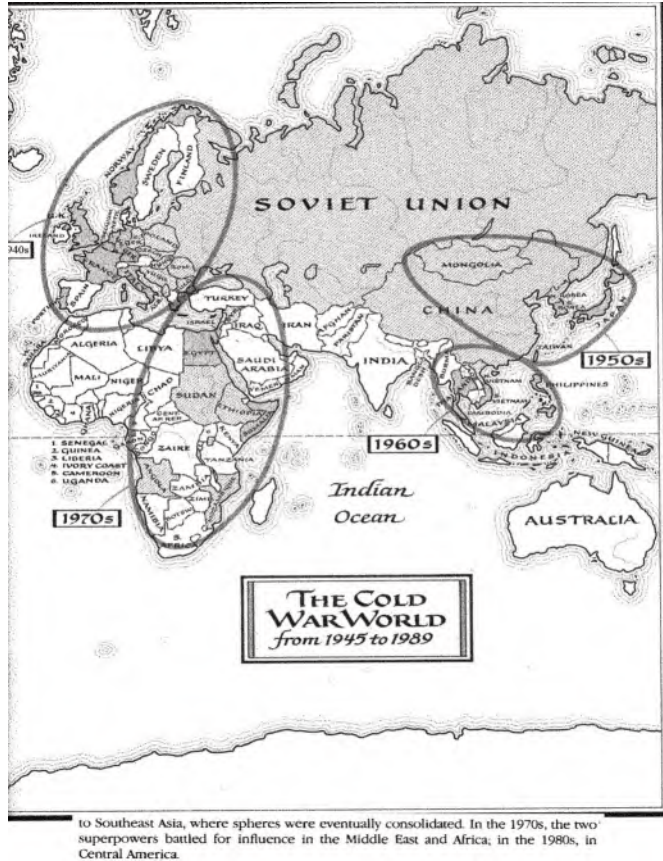
---

² Хаусхофер је ову панобласт назвао Проширена источно-азијска развојна зона, којој би припадао Далеки исток, Индокина са Филипинима и другим архипелазима, као и Аустралијом и Новим Зеландом. Јасно је било да је милитаризовани Јапан предодређен за регионалног хегемона (Степић 2016, 243).

³ Хаусхофер је 1939. године готово пророчански написао: „Ако би империја могла да настане са душом Јапана у телу Кине, то би била сила која би чак и империје Русије и Сједињених Држава ставила у сенку.“

Карта 1: Сфере утицаја и конфликта током Хладног рата

Извор: Kissinger 1994, 323.

Као што се види на карти, током раних деценија Хладног рата, тежиште глобалног надметања супротстављених блокова из Европе, након формирања НАТО и Варшавског пакта, преместило се на индопацифички регион. Корејски рат је представљао прво робусно борбено ангажовање америчких оружаних снага и њених савезника после Другог светског рата (видети Благојевић 2021, 246–253; Blagojević & Pejić 2019, 56–71; Heydariyan 2020, 3).

Одлука америчког председника Ајзенхауера (Eisenhower) да се не ангажује у Вијетнаму почетком 1954. године била је само тактички потез. После преговора у Женеви, америчко руководство је и даље било уверено у одлучујући стратешки значај Индокине. Државни секретар Џон Фостер Далс (John Foster Dulles) довео је до краја колективни безбедносни оквир

који раније није реализовао, иако је био у складу са Трумановом доктрином о стварању антикомунистичких билатералних и колективних уговора о одбрани. По угледу на НАТО, створен је Уговор о колективној одбрани југоисточне Азије или Манилски пакт 1954. године (Southeast Asia Treaty Organization – SEATO), кога су, поред Сједињених Држава, чинили Пакистан, Филипини, Тајланд, Аустралија, Нови Зеланд, Уједињено Краљевство и Француска. Оно што му је недостајало јесте заједнички политички циљ или средство за међусобну подршку ради зауздавања комунистичких сила, посебно Кине. Земље које су одбиле да учествују у SEATO биле су значајније од његових чланица. Реч је о Индији, Индонезији, Малајима и Бурми, које су радије тражиле сигурност у неутралности, док је Женевски споразум забранио придруживање трима индокинеским државама. Француска, и у мањем степену Велика Британија, готово сигурно су се придружиле SEATO како би добили право вета на оно што су сматрали потенцијалом за брзоплето америчко деловање у наведеном региону (видети Kissinger 1994, 636–637; 2011, 202–320). Пакистан се повукао из чланства 1968, а Француска је суспендовала финансијску подршку 1975. године, док је организација и формално престала са радом 1977. године.

Са постепеним померањем економског развоја из атлантског и европског простора ка Индо-Пацифику, глобалне војне стратегије светских суперсила постепено су се фокусирале на овај простор. У томе су предњачиле САД, углавном захваљујући резултатима оствареним после Другог светског рата. Процењујући да би главни противник приликом заштите сопствених виталних спољнополитичких, економских и војних интереса у овом региону био Совјетски Савез, Сједињене Државе су одмах после Другог светског рата наставиле да јачају стечене позиције на Пацифику, склапајући мултинационалне и билатералне уговоре о сарадњи у областима економије, безбедности и одбране са Јапаном, Јужном Корејом, Аустралијом, Новим Зеландом и Филипинима. У складу са оваквом политиком, САД су у овој светски значајној области водиле ратове у Кореји и Вијетнаму (Čitaković i Vukšić 1988, 54).

Применом Никсонове доктрине, у којој је угаони камен било одвајање Пекинга од Совјета, Америка је „заиграла“ на кинеску заинтересованост за место у Уједињеним нацијама и систематско „отопљавање“ односа Запада и Кине. Како је то Кисинџер назвао, триангуларна дипломатија уродила је плодом и дошло је до новог великог раскола унутар комунистичког блока, након што су изглађени односи Совјета и СФР Југославије.

Војнополитичка и економска конфронтација (надметање) великих сила у региону Индо-Пацифика водила се с циљем да се обезбеди што потпунија контрола стратегијских комуникација, тржишта за извоз сопствених производа и извора сировина и енергије. За разлику од изразите

биполарност и на Атлантику и у Европи, у области Далеког истока све је изразитија триполарност односа између САД-а, СССР-а и Кине, у чему значајне улоге у економском и војном погледу играју Јапан, Индонезија, Филипини, Вијетнам, Аустралија и Нови Зеланд. „Могућности и сигурност слободне пловидбе поморским комуникацијама су само један, али веома значајан елемент односа светских сила у Индо-Пацифику, чему велике силе посвећују велику пажњу. Обојстрани сумње у погледу безбедности поморских комуникација, у овом региону већ постоје, а могле би у следећим годинама да добију и још веће размере“ (Citaković i Vukšić 1988, 55). Ево како су експерти ЈНА процењивали стратешки значај Индо-Пацифика 1988. године. Ови ставови се могу и данас сматрати релевантним, уз донекле измењену моћ главних актера. Значајан српски геополитичар Миломир Степић, на почетку униполарне ере, 1993. године, такође разматра индопацифички регион и доста прецизно осликава садашње стање ствари. Истиче да ће Сједињене Државе настојати да Јапану и Кини „висе над главом“, држећи их приковане уз саме обале Пацифика. Средство за наведено спутавање чиниће карице ратних и послератних аквизиција, односно војно-политичко позиционирање у Јужној Кореји, Окинави, Тајвану, Филипинима. Степић истиче да овоме треба придружити и поседовање већине пацифичких архипелага, војних база и полигона на многим острвима, као и континуирано поморско и ваздухопловно надгледање, па ће контрола целог басена тешко бити препуштена неком другом (Благојевић 2020, 98).

Може се рећи да је простор Индо-Пацифика вековима био геостратешки значајно подручје, а у појединим раздобљима битно и за глобалну доминацију. То се посебно односи на периоде глобалне доминације таласократских сила, од Португалије и Шпаније, преко Француске и Британије, до Сједињених Држава. Тежишно ангажовање оружаних снага Сједињених Држава током Другог светског рата, али и ангажовање Запада током педесетих и шездесетих година прошлог века, несумњив су доказ овој тврдњи. То ангажовање је реализовано у складу са америчком великом стратегијом која јој је обезбедила победу у Хладном рату, стратегијом обуздавања. Њен идејни творца Џорџ Кенан је применио, у тадашњим геополитичким условима, Маханову „стратегију анаконде“ против експанзионизма комунистичких копнених сила СССР-а и Кине. Она је подразумевала „стисак водене змије“ око евроазијске континенталне масе путем формирања војних савеза, поморских блокада, контроле и повезивања приобалних подручја, ради неутрализације супарника. Управо се формирање ASEAN, ANZUS (Australia, New Zealand, United States Security Treaty) и CENTO (Central Treaty Organization⁴) представља као

⁴ Овај војни савез су чиниле: Британија, Ирак, Иран, Пакистан и Турска. Сједињене Државе нису биле формалне чланице овог савеза, али су обећале војну и економску помоћ.

непосредна имплементација наведених стратегијских опредељења (видети Благојевић 2021, 45–51; Вуковић 2007, 69).

Савремена „игра сенки“ у Индо-Пацифику

Геостратешки посматрано, Индо-Пацифик је у многим чиниоцима моћи регион са значајним стратешким потенцијалима на глобалном плану. У овој, по површини малој територији у односу на друге мегарегионе, живи више од половине светске популације, а у њој се налазе две најмногољудније државе у свету (Индија и Кина). У њој су позициониране друга и трећа по величини економија (Кина и Јапан), као и најмногољуднија муслиманска нација (Индонезија). Свим овим подацима треба додати и чињеницу да се у Индо-Пацифику налазе и седам од десет највећих оружаних снага на свету. Азијска развојна банка предвиђа да ће пре средине 21. века регион чинити половину светске економске производње и укључивати четири од десет највећих светских економија (Кина, Индија, Индонезија и Јапан) (Campbell 2016, 21). Наведени стратешки потенцијал, сам по себи, може говорити о значају Индо-Пацифика у глобалним оквирима. Међутим, поред ових импресивних показатеља значајних елемената превасходно „тврде“ моћи, треба нагласити да се неки од кључних поморских комуникацијских праваца налазе у овом региону.

Може се рећи да ове чињенице представљају реалност дужи низ година, а неке и деценија, па се оправдано може поставити питање шта се то догодило да се промени статус региона из релативно стабилног у регион коме се предвиђају конфликтни односи великих сила са исходима који могу утицати на глобални поредак, како то конзистентно елаборирају Ивона Лађевац и Ненад Стекић, наводећи да је реч о локусу глобалне безбедности (видети Лађевац и Стекић 2023, 7–28). Одговор на ово питање нужно нас враћа у раздобље краја Хладног рата и почетка процеса глобализације, коју је „кочила“ систематска идеолошка и геополитичка супротстављеност два блока. Нови талас глобализације иницирао је економски развијени Запад у оквиру либералних идеја о „невидљивој руци тржишта“, која треба да уреди односе уз минимална мешања држава у процес слободног протока добара, услуга, капитала, информација и идеја.

Кина је стратегијом отварања према свету крајем седамдесетих година била спремна да одигра значајну улогу у наведеном процесу. Кинеска јефтина радна снага, ресурси и одсуство прописа о животној средини и радним односима омогућили су огромне приходе транснационалним компанијама из Сједињених Држава, Западне Европе и других развијених држава. С друге стране, и Кина је имала користи од глобализације, наравно

у мањој мери, али је то било неопходно да се обезбеди страни капитал, технологија и *know-how*. Наташа Станојевић и Катарина Закић наводе да кључне аспекте отварања Кине у односу на економски аспект глобализације чине: 1) либерализација трговине и прикључење Светској трговинској организацији 2001. године, што је довело до значајније интеграције у глобалну трговину, 2) отварање за директне стране инвестиције, стварањем посебних економских зона које су допринеле њеном економском расту, 3) укључивање у међународне ланце снабдевања и производње, чиме је постала позната као „светска фабрика“ за многе мултинационалне компаније са Запада, и 4) кинеска политика отварања, која је олакшала трансфер технологије и сарадњу, посебно у областима као што су телекомуникације, е-трговина и обновљива енергија (Станојевић и Закић 2023, 33).

Реализација ових политика резултирала је чињеницом да је Кина у позицији да инвестира значајна улагања у истраживање и развој, што је довело до појаве глобално конкурентних кинеских компанија и свеукупног технолошког напретка. На овај начин Кина је постала прворазредна економска сила са великим уделом у светској трговини и стекла курентан техничко-технолошки ниво у глобалним размерама. Када се у ову калкулацију моћи додају и укупан људски потенцијал, посебно ангажован у оружаним снагама, као и савременост њиховог наоружања и војне опреме, укључујући и свемирску технологију, може се констатовати да савремена Кина располаже огромним потенцијалом моћи.⁵

Кина је, дубоко свесна сопствене моћи и стратешког окружења, усвојила приступ ширим стратедијским оквирима схватања националног интереса, што је резултирало неопходношћу за модернизацију Народноослободилачке армије.⁶ Узимајући у обзир чињеницу да су национални интереси са економским развојем добили глобалне размере, било је

⁵ Чини се да је једина „слаба тачка“ Кине у домену меке моћи, јер Пекинг за сада није у могућности да адекватно комуницира са ближим и глобалним окружењем на нивоу стратешких комуникација и за тако нешто донедавно и није показивао велики интерес. Разлоге за овакво стање треба тражити у политичком систему, унутрашњој политици, традицији, цивилизацијским и језичким баријерама, као и стратешкој култури Кине, као централног царства и традицији реалполитике створене у доба династије Минг. (видети Johnston 1995).

⁶ Разматрајући војну моћ, Кина је у неколико објављених Белих књига одбране, посебно од 2008. године, наглашавала ангажовање на тзв. револуцији у војним пословима, која подразумева усвајање напредних технологија како би била у могућности да одбрани виталне националне интересе. У том контексту, унутар Народноослободилачке армије препознати су као кључни елементи – поседовање савременог наоружања и војне опреме, структура војних организација, доктрина употребе оружаних снага, као и промене у вези са системом командовања и квалитетом самих припадника оружаних снага.

неопходно да томе прилагоди и безбедносне и геополитичке погледе, ставове и мишљења. Управо је због директног утицаја економских реформи и политике отварања према свету, таласократска димензија кинеске геополитике добила на значају какву је ретко имала у историји те цивилизације. Због тога „не чуди посебно место које је Ратна морнарица Народноослободилачке армије добила у актуелном процесу модернизације, заједно са другим снагама намењеним како за одвраћање тако и за пројекцију моћи даље од сопствене територије“ (Зарић 2018, 178). Као што се види на табели која следи, кинеска стратешка култура, доминантно формирана у доба династије Минг, према убедљивој већини истакнутих стратега, истиче као доминантно стратешко опредељење за одбрану, док се прилагођавање стратешком окружењу сматра као неприхватљиво. Да је концепт стратешке културе „отпоран“ на недаће, може се видети и потврдити на примеру Кине, имајући у виду „век понижења“ који је она успешно превазишла.

Табела 1: Усклађеност између велике стратегије и рангирања преференција стратешке културе Кине

Аутор	Претежна стратегијска опредељења		
	Прилагођавање	Одбрана	Напад
Wu Zi	3	2	1
Si Ma Fa	3	1	2
Wei Liao Zi	3	2	1
San Lue	1	2	3
Lui Tao	3	1	2
Wen Dui	3	1	2
Sun Zi	3	1	2

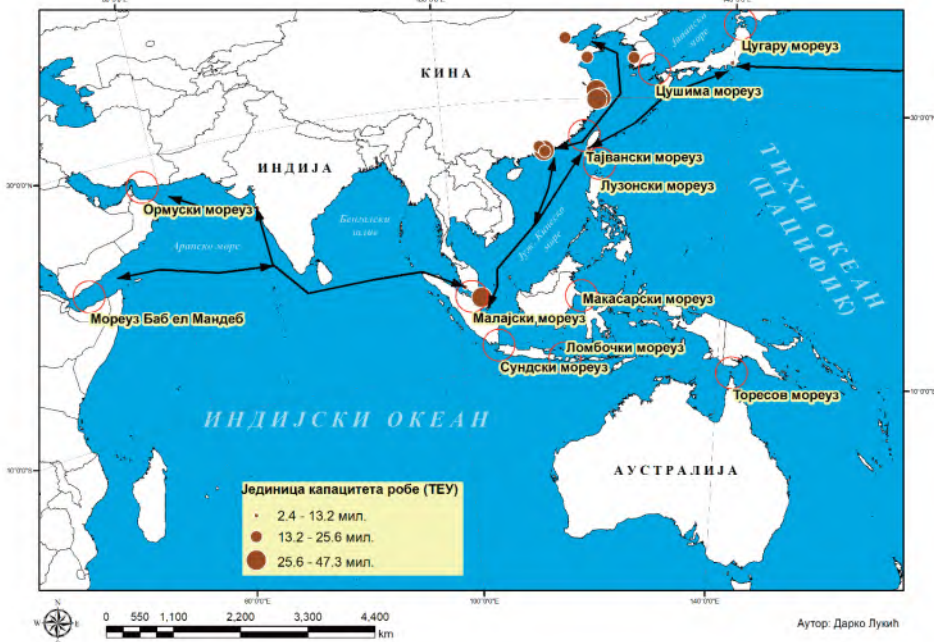
Извор: Johnston 1995, 146.

Напомена: Преференције су поређане од 1, као најпожељније, до 3 као најнепожељније.

Овај својерсни улазак Кине у „неомахановски свет“ (видети Ikenberry 2016, 9–43; Scott 2012, 607–628; Станковић 2023, 77; Стојановић и Шарановић 2021, 111–143; Trarara 2020, 37–60) којим је до сада неприкосновено владао глобални хегемон, представља и кључну потврду да су карактеристике стратешке културе тешко променљиве и да представљају својерстан „код у понашању народа у међународној политици“. Овакво геополитичко опредељење Кине, с друге стране, извесно чини регион Индо-Пацифика

„зоном фрикција“, а исход сучељавања снага може утицати на глобалну доминацију. Све наведено указује на „дубинске“ разлоге због којих се Кина определила за тзв. унутрашње балансирање. Оваквим стратешким опредељењем, савремена Кина показала је да поседује империјално наслеђе и традицију. Образац кинеске стратешке културе, исказан кроз концепт Централног царства у комбинацији са одбраном као пожељним стратешким опредељењем, резултирао је одлуком за дугорочно јачање кинеских потенцијала моћи и систематском припремом за потенцијалан сукоб. Кључни разлози за стратешко опредељење Кине за улазак у „неомахановски свет“ најбоље се могу сагледати кад се анализира карта која следи, на којој су представљени значајни поморски путеви и мореузи, као и кључне луке у региону и њихови капацитети. Прекид било које од поморских комуникација значајно би утицао на кинески економски развој, те се може рећи да је оваква одлука у складу са стратешком логиком.

Карта 2: Пловни путеви у Индокини и капацитети кључних лука

Извор: израда Дарка Лукића.

Иако је, чини се, јасно сагледан процес у коме је Кина ојачала и суштински постала данашњи такмац америчкој хегемонији у Индо-Пацифику, остаје питање зашто су Сједињене Државе допустиле такав

развој догађаја. Дакле, може се рећи да Сједињене Државе нису правовремено обуздавале Кину. То нас доводи на терен концепта равнотеже снага, коју многи теоретичари посматрају као закон природе који се реализује без неке значајније вештине и деловања политичких актера (Jean-Jacques Rousseau, Hans Morgenthau, Kenneth Waltz, John Maersheimer). Ипак, из перспективе креатора политике, балансирање моћи и попуњавање вакуума моћи тешко да се појављују као закони природе. Напротив, овакво понашање, које потенцијално носи одређене политичке трошкове и ризике, увек је плод значајне калкулације.⁷ Рандал Швелер (Randall Schweller) сматра да се уравниотежавање појављује као последица политичког процеса и оно је производ надметања и изградње консензуса међу елитама са различитим спољнополитичким концепцијама и дивергентним погледима на циљеве и изазове нације и средства која ће најбоље послужити за реализацију жељеног крајњег стања. Представници неокласичне реалистичке школе (Thomas Christensen, Aaron Friedberg, Randall Schweller, Jack Snyder, William Wohlforth, and Fareed Zakaria) истичу да се промене у међународном поретку „филтрирају“ кроз интервенишуће варијабле националне политичке сцене, чија је резултанта одлука о спољнополитичком понашању. Они указују да државе процењују и прилагођавају се променама у свом стратешком окружењу, делимично као резултат њихових посебних домаћих структура и политичких ситуација. Тачније, сложени домаћи политички процеси делују као преносни појасеви који каналишу, посредују и (пре)усмеравају резултате политике као одговор на спољне утицаје. Стога државе често различито реагују на сличне системске притиске и прилике, а њихови одговори могу бити мање мотивисани факторима нивоа међународног система него домаћим (видети Schweller 2004, 162–164).

Дакле, при разматрању разлога због којих су Сједињене Државе пропустиле да „превентивно обуздају“ Кину, треба разматрати спољнополитичке и унутрашње чиниоце који су резултирали одлуком да се хегемон понаша на овакав начин. Што се тиче постизања консензуса унутар америчке политичке елите у вези са мобилизацијом друштва за обуздавање Кине, може се уочити више фактора који су снажно допринели да се то не догоди до тренутка када је то била очигледна потреба, према моделу „не питај, нећу говорити“ (*Don't ask, don't tell*). Први је врло очигледан, а односи се на велику добит које су мултинационалне

---

⁷ Као што је Николас Спајкман (Nicholas Spykman) приметио, равнотежа није ни дар богова ни инхерентно стабилно стање. Она проистиче из активне интервенције политичких снага. Државе не могу себи приуштити да пасивно чекају срећно време када ће се чудесно уравниотежити однос снага и донети мир и сигурност. Ако желе да преживе, морају бити спремне да ратују како би сачувале равнотежу против растуће хегемонистичке моћи.

компаније из САД-а, али и читавог Запада, убирале од јефтине производње у Кини. Америчка економска и политичка елита није имала вољу да се одрекне тих огромних прихода и такво стање је трајало све док кинеске компаније нису постале конкурентне на глобалном тржишту. Други значајан аргумент за овакво стратешко деловање Америке такође лежи у економској сфери. Наиме, Кина је значајан инвеститор у америчку економију, те се мало ко из америчке елите благонаклоно односио према могућности да се заостре односи са Пекингом, у складу са максимумом „Оно што је добро за Џенерал Моторс, добро је и за Америку“. Чини се да до средине прошле деценије није ни постојала потреба да САД балансира моћ Кине, јер није постојала јасно изражена воља и објективна претња да Кина располаже потенцијалом моћи да мења међународни поредак. Оно што је мање уочљиво, јесте чињеница да се америчка стратешка култура која је заснована на „изузетности“, „тешко мири“ са чињеницом да јој је такмац друге расе, комунистичка држава и при томе економски успешан до те мере да угрожава њено глобално лидерство. Треба признати да је доста захтевно „мобилизати“ друштво за предузимање уравнотежења оваквог супарника, а не покренути процес преиспитивања неких од кључних вредности америчког друштва.

Амерички стратеги су још 1994. године разматрали Кину као потенцијалног „проблематичног играча“ у регионалним оквирима, али су тренд раста кинеске моћи сматрали мало вероватним. Тако Ренато Де Кастро (Renato De Castro) истиче да су „тренутни економски раст Кине, њен програм војне модернизације и њено недавно агресивно понашање у Јужном кинеском мору појачали ову забринутост“ (De Castro 1994, 334). За оваква становишта у последној деценији 20. века постојало је много разлога. Није се очекивао наставак тренда економског развоја Кине у тој мери, а што је још уочљивије, није се очекивало да ће комунистички систем успети да обезбеди несметан економски раст уз одржавање друштвене стабилности и државног поретка. На страну чињеница да је од кинеског отварања према свету Америка имала изузетне користи, може се рећи да су амерички стратеги, у „заносу“ победе у Хладном рату, приликом стратешких процена направили класичну погрешку засновану на „пожељном мишљењу“. Очекивало се, по узору на Совјетски Савез, да ће се у Кини догодити промена политичког система и да ће комунистичка партија бити смењена са власти, или ће она успорити економски раст етатистичким управљањем економијом. Због ове погрешне стратешке процене, стратешка логика је налагала да се не троше ресурси за уравнотежење раста кинеске моћи.

Амерички стратеги дуго нису именовали Кину као изазивача, већ су истурено распоређивање америчких поморских снага у Индо-Пацифику „правдали“ неутралним циљем смањења вероватноће потенцијалног

сукоба. Америчке поморске јединице распоређене у региону треба да подсети регионалне државе, које можда из било ког разлога размишљају о непријатељствима, да се америчко присуство мора узети у обзир у њиховим прорачунима. У суштини, распоређивање америчке морнарице служи као опште одвраћање без посебне претње на уму, док такође служи за јачање територијалног *status quo* и обезбеђење слободног протока међународне трговине и поморских путева (De Castro 1994, 335).

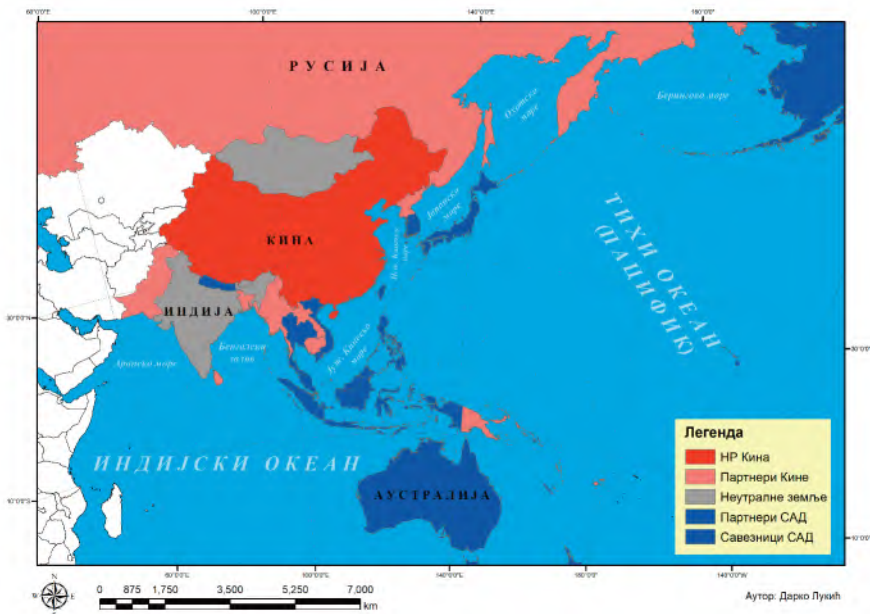
Поред војних ефектива, амерички стратешки наступ у Индо-Пацифику је подржан и билатералним одбрамбеним савезима са Аустралијом, Јапаном, Јужном Корејом, Тајландом, као и традиционалним савезником Филипинима, са његовим значајним утицајем на баланс војне моћи у региону. Ово је опробани стратешки „рецепт“ Сједињених Држава још од Труманове доктрине, који подразумева пружање економске и војне помоћи савезницима који се боре против тоталитарних режима. Надаље, Сједињене Државе имају и стратешки важна партнерства са Брунејем, Индијом, Индонезијом, Малезијом, Новим Зеландом, Сингапуром и Тајваном. Главне америчке војне базе у Јапану и Јужној Кореји кључне су за способност Вашингтона да пројектује моћ у Индо-Пацифику, али и шире. Многи амерички стратежи и геополитичари указивали су да је овај регион кључан за америчку безбедност, али је недовољно заступљен у стратешким анализама. То је било посебно изражено у првој деценији 21. века, током борбе против глобалног тероризма (Campbell 2016, 22).

Може се рећи да је америчка страна адекватно балансирао моћ Кине у периоду од 2017. до 2022. године. У наведеном раздобљу америчка администрација настојала је да сузбије економски раст Кине, реактивирала је Квадрилатералног безбедносног дијалога Плус⁸ и настојала да релаксира односе са Северном Корејом у намери да растерети сопствене војне ресурсе и Јужну Кореју (видети Ball et al. 2021, 12–15, 38–41; Christensen 2016, 281–291). На овај начин је у Индо-Пацифику дошло до својеврсне геополитичке поларизације на државе које инклинирају САД и оне које су процениле да им ближа сарадња са Кином гарантује боље услове за развој. Мапа која следи, указује на савезничке и партнерске односе две силе у Индо-Пацифику, као и неутралне/несврстане државе.

---

⁸ Реч је о форуму који је покренуо бивши премијер Јапана Шинзо Абе (Shinzo Abe), уз подршку аустралијског премијера 2007. године, који је трајао само једну годину. Чиниле су га САД, Јапан, Индија и Аустралија. Квадрилатерални безбедносни дијалог Плус, поред наведене четворке, чине и Јужна Кореја, Нови Зеланд и Вијетнам.

Карта 3: Билатерални војни савези и партнерства САД-а и Кине у Индо-Пацифику

Извор: израда Дарка Лукића

Наведене ставове потврђују и стратегије националне безбедности Сједињених Држава усвојене у 21. веку. У њима се Кина помиње као партнер, уз помињање јачања њене војне моћи у Обаминој Стратегији националне безбедности из 2010. и 2015. године, где се констатује да се прати модернизација кинеских војних снага, али се и тада то наводи у поднаслову Сарадња са другим центрима утицаја у 21. веку (Heritage 2022, 82–235; NSS 2010, 43; NSS 2015). Тек у Стратегији националне безбедности из 2017. године, Америка „признаје“ да су Кина и Русија изазивачи њеној моћи и назива их „ревизионистичким“ силама које теже да уреде свет противно америчким вредностима, и још наводи да треба да заштити своју критичну инфраструктуру од њихових пројектила дугог домета, као и да Кина настоји да избаци САД из Индо-Пацифика (NSS 2017, 25). Интересантно је приметити да се од почетка кризе у Украјини, 2014. године, у стратешким документима Америке, Кина и Русија често наводе заједно, што се може схватити и као њено својеврсно присаједињење америчком „архинепријатељу“ Русији. У Стратегији националне безбедности из 2022. године, усвојеној након почетка рата у Украјини, однос Америке према Кини и Русији означен је као конфликт између

демократија и аутократија, а том сукобу је посвећено једно поглавље под насловом Надмашити Кину и ограничити Русију (NSS 2022, 23).

Руска војна интервенција у Украјини 2022. године представља почетак нове фазе у америчком балансирању Кине, које поприма елементе прекомерног балансирања (*overbalancing*)⁹ (Mallett and Juneau 2023, 1–2). Посета председавајуће Представничког дома Ненси Пелоси (Nancy Pelosi) Тајвану, почетком августа 2022. године, може се сматрати за кулминацију мера прекомерног балансирања. Кина је одговорила демонстрацијом силе на копну, мору и у ваздушном простору, уз комуникацију са јавношћу да се реализује вежба која треба да „проигра могуће сценарије угрожавања територијалне целовитости Кине“, исто као и током кризе 1996. године. Једина, чини се и кључна, разлика је у томе што је однос снага војних ефектива Кине и САД драстично другачији. Кинеске поморске снаге данас имају у оперативној употреби три носача авиона, интерконтиненталне балистичке противбродске ракете „Донг Фенг ДФ-21Д“ (у стручној литератури западне провенијенције назване „убицама носача авиона“), аутоматизовану контролу ваздушног простора и модерне системе извиђања, контроле и командовања и друго (Ball et al. 2021, 35–38; Zarić 2017). Зато не треба да чуди директан, готово недипломатски речник, иначе врло уздржаних државних функционера Кине упућен америчкој администрацији. Већ почетком октобра 2022. године, амерички министар одбране Лојд Остин (Lloyd Austin) изјавио је да не види непосредну претњу од инвазије Кине на Тајван, али сматра да својим војним активностима Пекинг покушава да успостави „нову нормалност“ око острва. На Америци и савезницима је да својим присуством осигурају да се одржи „слободан и отворен Индо-Пацифик“ (U-Jin and Suorsa 2023). Нема никакве сумње да се око Тајвана „игра велика стратешка игра“ и да је посета високе званичнице САД-а Тајвану својеврсни претекст за мобилизацију домаћег јавног мњења и америчких савезника у Индо-Пацифику, као и легитимизацију јачања њихове реторике, али и војних ефектива.

Кина није остала пасивна у стратешком одговору на прекомерно балансирање које је покренула Америка, нити се задржала на примени дипломатских и војних средстава. Напротив, понудила је, на плану стратешких комуникација, кинеску визију принципа глобалног система

⁹ Прекомерно балансирање подразумева ангажовање превише ресурса за одвраћање претње. Јавља се у три основна облика: 1) када држава прецени претњу и постави несразмерно снажан одговор; 2) када исправно перципира претњу, али је унутрашња политика подстиче ка претераном одговору; 3) када држава не успе да коригује спољнополитички курс након што интензитет претње опадне, што за последицу има прекомерно ангажовање ресурса у ситуацији када за то више нема потребе (Mallett and Juneau 2023, 1–2).

будућности и тиме отворила пут за еволутивно јачање сопствене меке моћи, који се може сагледати у Иницијативи „Појас и пут“, процесу проширења БРИКСА, реафирмацију Повеље УН и друго (The State Council Information Office of the People's Republic of China 2023a, 2023b).

Закључна разматрања

Кина је, у складу са карактеристикама сопствене стратешке културе, јачање своје моћи усмерила на унутрашњи развој, јачање институција, економски развој и слично, чиме је систематски стварала услове за одрживи развој. Јачање кинеске економске и војне моћи свакако није било изненађење за глобалног хегемона, али је неочекивано брзо успела да порине три носача авиона, што је само део модернизације Народноослободилачке армије. Нема сумње да је промењен баланс војне моћи у Индо-Пацифику. Пекинг је проценио да је нужно да јачањем поморских потенцијала, обезбеди статус у светској трговини, а тиме и будући економски раст. Овакво понашање Кине указује на чињеницу да је свесна сопствене моћи и да сматра да, у стратешком смислу разматрано, време ради у њену корист. Време ће показати колико су Кинези били у праву.

Сједињене Државе су, чини се, пропустиле моментум за правовремено уравнотежење кинеске моћи, недвосмислено из економских разлога, али и наде да ће Кина, као и СССР, упасти у нестабилност због „неспојивости комунизма и економског развоја“. Испоставило се да је резултанта оваквих процена слична оној из басне о овну и лисици. Чини се да је прошло време када су САД имале могућности да разматрају деловање у домену тзв. Тукидидове замке. Руска војна интервенција у Украјини, јачање БРИКСА, настојања за дедоларизацију светске трговине, као и кинеска Иницијатива „Појас и пут“ и Глобална иницијатива заједничке будућности, указују на могуће закаснило балансирање Кине. САД су новонасталој ситуацији одговориле старим, неки ће рећи опробаним, доктринама (Труманова, Ајзенхауерова, Никсонова) и суштински примењују махановску „стратегију анаконде“, која је додатно подржана Спајкменовим идејама о Римленду и значају оперативно-стратегијских праваца који исходе у басен Индо-Пацифика. До сада им је успевало да ангажовањем савезника и партнера против великог супарника изазову његово градуално опадање моћи. Оно што се све чешће наводи међу стратешком и геополитичком елитом у САД-у је неопходност усклађивања интереса са Кином, али то не треба очекивати у скорије време, јер ниједан хегемон своју моћ не предаје добровољно. За то се Кина мора изборити.

Због тога овај регион постаје поприште конфронтације хегемона и најмоћнијег изазивача, што га чини „азијским Медитераном“, како га због

свог значаја називају поједини геополитичари. С обзиром на значајан степен економске међузависности између САД-а и Кине, као и чињеницу да је Кина значајно подигла војне потенцијале, мало је вероватан директан војни сукоб, али несумњиво треба рачунати на дугорочни хибридни сукоб, укључујући и изазивање криза, као и локалне „прокси“ ратове. Суштинска опасност примене оваквих стратегија је упитност њихове реалне контроле. Свака превратничка, поготово оружана операција, носи ризик потенцијалне ескалације, а пошто је улог глобално лидерство неће бити одустајања уколико кључни играчи процене да су им угрожени витални интереси.

Библиографија

- Ball, Desmond, Lucie Béraud-Sudreau, Tim Huxley, Raja Mohan, and Brendan Taylor. 2021. *Asia's New Geopolitics: Military Power and Regional Order*. Abingdon: International Institute for Strategic Studies and Routledge.
- Blagojević, Veljko. 2019. "Military Power in US Foreign Policy – Tradition and Challenges". *Теме* XLIII (4): 1146–1147.
- Благојевић, Вељко. 2020. „Судбина једне глобалне геополитичке процене“. Репринт научног чланка Миломира Степића. *Војно дело* 72 (1): 89–102.
- Благојевић, Вељко. 2021. *Моћ и сила – Србија и војни фактор у међународној политици*. Београд: Институт за стратегијска истраживања и Медија центар Одбрана.
- Blagojevic, Veljko, i Igor Pejic. 2019. *Military Power in International Politics*. Lambert Academic Publishing.
- Campbell, Kurt. 2016. *The Pivot, The Future American Statecraft in Asia*. New York: Twelve and Hachette Book Group.
- Christensen, Thomas J. 2015. *The China Challenge – Shaping the Choices of a Rising Power*. New York and London: W. W. Norton & Company.
- Ћитковић, Vladislav i Dragan Vukšić. 1988. „Значај Пацифика у стратегijама суперсила“. *Теорија и пракса ратне вештине* VIII (15): 47–68.
- De Castro, Renato. 1994. "U.S. Grand Strategy in Post-Cold War Asia-Pacific". *Contemporary Southeast Asia* 16 (3): 342–353.
- Heritage, Anisa. 2022. *Interpreting the Obama Administration's Rebalance Strategy: Sustaining U.S. Hegemony in the Asia-Pacific*. Doctoral Thesis. University of Kent.
- Heydarian, Richard Javad. 2020. *The Indo-Pacific: Trump, China, and the New Struggle for Global Mastery*. Singapore: Palgrave Macmillan.

- Ikenberry, John G. 2016. "Between the Eagle and the Dragon: America, China, and Middle State Strategies in East Asia". *Political Science Quarterly* 131 (1): 9–43.
- Johnston, Alastair Ian. 1995. *Cultural Realism – Strategic Culture and Grand Strategy in Chinese History*. New Jersey: Princeton University Press.
- Kissinger, Henry. 1994. *Diplomacy*. New York: Simon & Schuster.
- Kissinger, Henry. 1994. *On China*. New York: Penguin Books.
- Лађевац, Ивона, и Стекић Ненад. 2023. „Историјска рефлексивна о локусу глобалне безбедности – оживљавање Индо-Пацифика“. *Међународна политика* LXXIV (1187): 7–28.
- Mallett, Ellis, and Thomas Juneau. 2023. "A Neoclassical Realist Theory of Overbalancing". *Global Studies Quarterly* 3 (2): 1–2.
- [NSS] National Security Strategy. 2010. Washington, D.C.: White House.
- [NSS] National Security Strategy. 2015. Washington, D.C.: White House.
- [NSS] National Security Strategy of the United States of America. 2017. Washington, D.C.: White House.
- [NSS] National Security Strategy. 2022. Washington, D.C.: White House.
- Sempa, Francis P. 2015. "Karl Haushofer and the Rise of the Monsoon Countries", *The Diplomat*, March 10. <https://thediplomat.com/2015/03/karl-haushofer-and-the-rise-of-the-monsoon-countries/>.
- Schweller, Randall L. 2004. "Unanswered Threats – A Neoclassical Realist Theory of Underbalancing", *International Security* 29 (2): 159–201.
- Scott, David. 2012. "US Strategy in the Pacific – Geopolitical Positioning for the Twenty-First Century", *Geopolitics* 17 (3): 607–628.
- Станојевић, Наташа и Катарина Закић. 2023. *Економски успон Кине – Стратегије и динамика међународних економских односа*. Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- Станковић, Ђурђица. 2023. „Јужно Кинеско море као замрзнути конфликт у Индопацифику“. *Политичка ревија* 77 (3): 219–246.
- Степић, Миломир. 2016. *Геополитика: идеје – теорије – концепције*. Београд: Институт за политичке студије.
- Стојановић, Станислав, и Јованка Шарановић. 2021. „Азијски Пацифик и америчко-кинеско надметање“. *Српска политичка мисао* 71 (1): 111–143.
- The State Council Information Office of the People’s Republic of China. 2023a. "A Global Community of Shared Future". September 2023. https://www.fmprc.gov.cn/eng/zxxx_662805/202309/t20230926_11150122.html.
- The State Council Information Office of the People’s Republic of China. 2023b. "The Belt and Road Initiative: A Key Pillar of the Global Community of

- Shared Future". October 2023. <http://www.beltandroadforum.org/english/n101/2023/1010/c124-895.html>.
- Trapara, Vladimir. 2020. „Ulazak u ‘neomahanovski’ svet: savremeno pomorsko rivalstvo Kine i SAD“. *Међународни проблеми* LXXII (1): 37–60.
- U-Jin, Adrian Ang, and Olli Pekka Suorsa. 2023. “Since the Pelosi Visit, China Has Created a New Normal in the Taiwan Strait”. *The Diplomat*, August 10. <https://thediplomat.com/2023/08/since-the-pelosi-visit-china-has-created-a-new-normal-in-the-taiwan-strait/>.
- Вуковић, Небојша. 2007. *Логика империје – Николас Спајкман и савремена америчка геополитика*. Београд: Конрас и Нација-прес.
- Зарић, Иван. 2018. *Таласократска димензија савремене кинеске геополитике*. Докторска дисертација. Факултет политичких наука, Универзитет у Београду.
- Zarić, Ivan. 2017. „Strategija obuzdavanja (verzija 2.0) i kineski zid na moru“. *Novi polis*. Pristupljeno 11. novembra 2023. <http://novipolis.rs/sr/dosije/27845/strategija-obuzdavanja-verzija-20-i-kineski-zid-na-moru.html>.

Veljko BLAGOJEVIĆ

THE INDO-PACIFIC – AN ARENA OF CONFLICT
FOR GLOBAL LEADERSHIP

Abstract: The Indo-Pacific has become a pivotal region of world politics, and control over it, indicates global leadership. This region has formerly been significant in a geostrategic context, both during the Second World War and the Cold War. Kissinger made a “genious” move by getting China to cooperate and break away from the Soviet influence, thereby securing a key US influence in this region. Ever since, the Indo-Pacific has been considered stable, and such a state has been maintained during China’s opening to the world and its economic strengthening, up until Beijing’s decision to “enter the neo-Mahan world”. This decision led the thalassocratic USA to orient towards suppressing China’s power, primarily at sea. Similar was done by Britain, once the Kaiser’s Germany launched an ambitious plan of strengthening its naval capabilities, which resulted in the outbreak of the First World War. However, this is the worst possible scenario for the development of the Indo-Pacific strategic situation, as was announced by John Mearsheimer. Nonetheless, the basic hypothesis of this work is that a direct conflict between China and the USA will most likely not occur, and instead will be based on comprehensive deterrence, projection of military power, and local crises (“proxy” wars).

Keywords: Indo-Pacific, regional geopolitical context, US and Chinese grand strategies, foreign policy orientations of the regional actors.

Геополитички и идеолошки аспекти ривалства САД и Кине

Владимир ТРАПАРА¹

Апстракт: Већина истраживача међународних односа слаже се да ће њихов водећи елемент у наставку 21. века бити ривалство и потенцијални сукоб двеју најмоћнијих светских сила – Сједињених Држава и Кине. Разилажења, међутим, постоје око оцене карактера овог ривалства и његових аспеката, што отежава прогнозу његовог даљег кретања и формулисање препорука за избегавање избијања сукоба. Аутор се у овом раду критички поставља у односу на постојећа поимања америчко-кинеских односа и представља сопствено виђење. Први његов елемент је да се актуелни међународни систем тренутно налази у фази консолидације нове биполарности (уместо ранијег униполарног система), насупротив тези како се креће ка мултиполарности. Други елемент је да су заправо САД ревизионистичка (хегемонистичка) сила и тиме иницијатор ривалства у односу с Кином, а не обрнуто. Трећи елемент је да је у свом геополитичком аспекту ово ривалство претежно поморског карактера, иако садржи и битну, али „скривену“ копнену црту. Четврти елемент је да је идеологија, пре него реализам и геополитика, основни покретач америчке политике према Кини, што у актуелној фази отежава америчко-кинеско ривалство, али би могло да покаже и излаз из њега.

Кључне речи: Сједињене Државе, Кина, ривалство, поларност, хегемонија, геополитика, идеологија.

Увод

Односи САД-а и Кине увелико су постали најважнија оса међународних односа, преузимајући примат од некадашњег америчко-сојетског хладноратовског ривалства (које је у међувремену обновљено као нови хладни рат САД-а и Русије). Да ли ће ови односи у неком тренутку из све оштријег мирнодопског надметања прећи у отворену конфронтацију потенцијално оружаног карактера – питање је свих питања на које би одговор требало да покушају да дају истраживачи

---

¹ Виши научни сарадник, Институт за међународну политику и привреду, Београд, vtragara@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0001-9975-6446>.

Рад је настао у оквиру пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године.

међународних односа. Већина до сада изнетих виђења, међутим, прави неколико основних грешака у карактеризацији поменутог ривалства, чиме слаби свој капацитет за утврђивање његових перспектива и препорука за избегавање ескалације. Прва грешка која се прави јесте посматрање актуелног међународног система као униполарног који тежи (обнови) мултиполарности, занемарујући све већу неравнотежу моћи између растуће Кине и осталих актуелних и потенцијалних великих сила. Друга лежи у посматрању Кине као ревизионистичке силе, која изазива америчку хегемонију и жели да преобликује постојећи међународни поредак, чиме се испушта из вида да су заправо САД те које то све време чине, будући да заправо нису хегемон већ желе то да постану. Трећа грешка произилази из неодговарајућег разумевања геополитичких аспеката кинеско-америчког ривалства, које се посматра слично таласократско-телурукратском руско-америчком ривалству, иако је оно заправо преовлађујуће поморског карактера. И четврто, реалистичко посматрање ривалства САД-а и Кине као неминовног, с обзиром на то да њихово место у системској расподели моћи занемарује снажну идеолошку мотивацију која стоји иза америчког приступа Кини (иако сами реалисти итекако увиђају ту мотивацију када критикују амерички хегемонизам). У наставку рада размотрићемо сва четири наведена аспекта и установити шта њихово другачије разумевање значи за анализу кинеско-америчких односа и њихове могуће ескалације ка оружаном сукобу.

Нова биполарност

Под поларношћу у међународним односима, у најкраћем, сматра се расподела моћи међу државама које чине међународни систем. Највећи део теоријске литературе придаје првенствени значај великим силама, у односу на мале и средње државе, па је тако најчешћи критеријум за одређивање поларности број великих сила у систему. Критеријум Кенета Волца (Kenneth Waltz) (1979, 103) за мерење моћи (способности) држава, према коме се као велике силе могу квалификовати само оне државе високо рангиране у погледу величине територије, броја становника, фонда ресурса, економске моћи, војне моћи и политичке стабилности, испушта из вида два битна додатна критеријума. Један је независност државе – да би држава била велика сила, мора да води независну спољну политику, а не да доследно и у највећем броју случајева следи политику неке друге силе. Други је воља државе да игра улогу велике силе, односно да посматра себе као такву, те да је и други актери посматрају као велику силу.

Ако овако сагледамо ствари, можемо одмах да оспоримо популарну тезу да је униполарни систем који је настао распадом хладноратовског биполаризма у међувремену смењен (или је макар у процесу смењивања)

новом мултиполарношћу (Пророковић 2018). Најпре, упитно је да ли су са завршетком Хладног рата Сједињене Државе остале једина велика сила у систему. Иако значајно умањених способности по свим параметрима у односу на Совјетски Савез, Руска Федерација је задржала главнину његовог војног капацитета, али и вољу да игра улогу велике силе, од самог почетка видевши потенцијалну интеграцију са својим дојучерашњим противником као савез равноправних. Кина пак својом улогом у Никсоновој триангуларној дипломатији (Kissinger 1994, 703–732) још почетком 70-их чини упитном хладноратовску биполарност, да би до краја Хладног рата, захваљујући економским реформама додатно ојачала, уједно одбивши да се потчини америчкој хегемонији. С друге стране, иако се Русија консолидовала у првој деценији 21. века, а кинески вртоглави раст наставио, чиме су ове две државе потврдиле већ присутни статус великих сила, упитно је да ли им се у међувремену у томе придружила још нека држава. Јапан, Немачка, Француска, Италија и Велика Британија наставиле су да делују као полу-суверене државе (Mearsheimer 2001, 382; Layne 2006, 113–116), покоравалући се сизеренству САД-а. Европска унија се никада није интегрисала до нивоа класичне државе да би могла постати велика сила, док ниједна друга држава није увећала своју моћ дотле да би се могла сматрати великом силом. Индија – која је тренутно томе најближа – има проблем са геополитичким положајем који је своди само на регионалну силу, а недостаје јој и одговарајућа перцепција од стране других.

Уколико се поларност система, дакле, мери укупним бројем великих сила, уместо тезе да је систем био униполаран, па се трансформисао у мултиполаран, пре би се могло рећи да је од краја Хладног рата наовамо био и остао триполаран, а то је посебна врста расподеле моћи, једнако особена у односу на биполарност као и на мултиполарност (Schweller 1998, 39–58). Штавише, у овом раду заступамо други модел одређивања поларности, према коме нису све велике силе полови, већ само оне које поседују 50 одсто и више капацитета најмоћније силе у систему (Schweller 1998, 17). Ако су САД та сила, узимајући у обзир номинални БДП као критеријум мерења економске, а годишње војне трошкове за мерење војне моћи (Трапара 2017, 66), долазимо до закључка да се Кина крајем друге деценије 21. века квалификовала као други пол моћи, док Русија остаје далеко позади. Систем је дакле биполаран – са САД-ом и Кином као половима, а Русијом као обичном великом силом. Све ближе сврставање Русије уз Кину, након почетка руско-украјинског рата 2022, нуди додатни аргумент зашто је оправдано говорити о новој биполарности, уместо о мултиполарности.

Одређивање поларности система важно је за нашу тему услед различитог утицаја који различите расподеле моћи имају на стабилност система и динамику ривалства међу великим силама, али ни теорија, ни пракса не дају једнозначан одговор на питање је ли биполарни систем подложнији рату од мултиполарног, или обратно. Искуство САД-а и

Совјетског Савеза, чији се хладни сукоб никад није претворио у врући, недовољно је, јер садржи и чинилац нуклеарног одвраћања које доприноси очувању мира. Да би се објаснило ривалство САД-а и Кине и утврдило у ком правцу би се оно могло кретати, није довољно ослоњити се само на поларност система, већ и узети у обзир унутрашње карактеристике актера, односно њихових спољних политика. Но, одређивање поларности јесте неопходан први корак, јер нам анализа спољних политика САД-а и Кине неће много помоћи ако пре тога нисмо установили да је нова биполарност та која је њихово ривалство учинила најзначајнијом осом савремених међународних односа.

Амерички хегемонизам

Ослањањем само на структурни чинилац расподеле моћи у међународном систему, Волцов неореализам не може да изведе нијансирану анализу спољне политике држава. Ту могућност нуди неокласични реализам, правац који комбинује системске с унутрашњим чиниоцима, како би објаснио зашто се различите државе (или иста држава у различитим периодима) каткад различито понашају под истим условима (Rose 1998). Неокласични реалиста Рандал Швелер (Randall Schweller) (1994) у том смислу разликује *status quo* и ревизионистички оријентисане државе – ове прве имају дефанзивне спољнополитичке циљеве а друге офанзивне, независно од места у расподели моћи. Док Волцов неореализам посматра међународне сукобе као резултат безбедносне дилеме – несигурности држава да ли друге државе имају офанзивне или дефанзивне намере, услед чега се може десити да сукоб избије чак и кад су сви актери *status quo* оријентисани – према Швелеру (1996) ту дилему покреће постојање ревизионистичких, предаторских држава.

Најчешће се претпоставља да се безбедносна дилема развија између две најјаче силе у систему (без обзира је ли он мултиполаран или биполаран) – једне „владајуће“ и друге „растуће“ силе, од којих је прва по природи *status quo*, а друга ревизионистички оријентисана. Такву ситуацију – у којој до сукоба међу двема најјачим силама у систему долази онда кад „растућа“ сила покуша да „збаци“ „владајућу“, Грејем Елисон (Graham Allison) (2017) назива Тукидидовом замком, примењујући динамику избијања Пелопонеског рата између античке Атине и Спарте на низ модерних примера, укључујући и онај савремени – „владајућих“ САД и „растуће“ Кине. Проблем с овим виђењем је што је претпоставка о аутоматској *status quo* оријентацији „владајуће“ силе погрешна. Докле год поред најјаче државе постоје и друге независне велике силе – чак и онда кад је расподела моћи униполарна, с једним полом моћи и једном или више обичних великих сила – најјача држава не може се сматрати глобалним хегемоном (Mearsheimer 2001, 381),

те би настојање да то постане, елиминацијом из система осталих великих сила, представљала ревизионистичку, односно хегемонистичку политику. То је управо случај са савременим Сједињеним Државама.

И доктрина и пракса Вашингтона након Хладног рата показују јасне доказе у правцу ревизионистичке политике која тежи да преосталим великим силама – Русији и Кини – наметне вазални статус какав је претходно наметнут Јапану, Немачкој, Италији, Француској и Великој Британији. У питању је велика стратегија либералне хегемоније, вођена старом идејом Вудроа Вилсона (Woodrow Wilson) о успостављању света „безбедним за демократију“, тако што се не би дозволило да друге силе, а посебно аутократије попут Русије и Кине, имају равноправни удео у светском вођству с „изузетном“ америчком нацијом (Posen 2014; Mearsheimer 2018; Walt 2018). Од ширења постојећих и стварања нових војних савеза, преко војних интервенција које подривају постојећи међународноправни поредак, политике промене режима различитим средствима, до кршења чак и економских правила слободне трговине које су саме САД успоставиле, много је примера геополитичког притиска на Русију и Кину, али и „непослушне“ регионалне силе и мале државе (*rogue states*), како би САД успоставиле глобалну хегемонију. С друге стране, примери ревизионистичког понашања Кине су оскудни, и своде се на настојање да поврати Тајван (који је ионако њена територија), да присвоји територијалне воде у себи блиском Јужном кинеском мору, те да економски (уз ретке случајеве војне пратње, попут базе у Џибутију) продире у удаљене делове света не би ли наставила свој мирни економски раст.

Оцена да су заправо САД та сила која у оквиру ривалства с Кином својим ревизионизмом, односно хегемонизмом, провоцира сукоб а не обрнуто, битна је да би се схватило где лежи опасност од сукоба, те шта треба урадити да би се он предупредио. Ову ситуацију назваћемо обрнутом Тукидидовом замком, јер је „владајућа“ сила та која настоји да елиминише из система „растућу“, уместо „збацивања“ „владајуће“ од стране „растуће“ силе што нуди класична Тукидидова замка. Препоруке за избегавање сукоба стога треба најпре упутити на адресу ревизионистичког актера, односно САД, а основна би била да напусте велику стратегију либералне хегемоније у корист „офшор уравнотеживања“ – дефанзивне стратегије која тежи да спречи регионалне хегемоније других сила, не и да успостави сопствену (Mearsheimer 2001, 234–266). Неокласична реалистичка анализа – која комбинује утврђивање поларности система са идентификацијом ревизионистичког актера унутар ривалства – и даље није довољна да би се схватиле нијансе у перспективама за избијање сукоба, односно његово предупређење. Неопходно је у игру увести и геополитичке и идеолошке аспекте.

Поморско *vs.* копнено ривалство

Актуелно ривалство САД-а и њима предвођеног политичког Запада с једне, те руско-кинеског блока у настајању с друге стране, вратило је у анализу идеју о борби копна и мора, односно телурукратских и таласократских сила. Посматрање кинеско-америчког ривалства кроз ову призму, међутим, било би велика грешка. Док је Русија заиста пример телурукратске силе, Кина је заправо типична таласократија. Иако први поглед на мапу и велико копнено пространство Кине у срцу Евроазије може да заведе, највећи део кинеског становништва (преко 95 посто) живи у источном делу земље, или уз саму морску обалу, или у сливовима великих река које се уливају у три кинеска мора. Кинеска економија усмерена је ка мору, и највећи део кинеске спољне трговине одвија се поморским путем.

Из поморске оријентације Кине следи и претежно поморски карактер кинеско-америчког ривалства. САД, наима, настоје да контролом првог и другог ланца острва уз кинеску обалу, те одржавањем предности у ратној морнарици на отвореним морима, спрече могућност да Кина самостално штити своју поморску трговину ка удаљеним крајевима света, а нарочито да пројектује војну моћ ка њима (Yoshihara and Holmes 2010, 34–35). Кина и САД се стога налазе у све израженијој трци у морнаричком наоружању. Ова чињеница нас наводи на закључак да живимо у „неомахановском добу“, названом по америчком класику геополитике из 19. века Алфреду Тејеру Махану (Alfred Mahan), где овладавање поморским путевима и приобалним подручјима поново долази у фокус борбе за светско господство, за разлику од најмање једног века „макиндеровског доба“ које му је претходило, када су се велике силе у маниру који је наговестио британски класик геополитике Халфорд Макиндер (Halford Mackinder) такмичиле за доминацију евроазијским копном (Трапара 2020). Тај аспект и даље је присутан у америчко-руском ривалству, односно борби за контролу над Источном Европом, као предворјем евроазијског предела срца (*Heartland*), које би представљало пречицу ка контроли читаве Евроазије и последично света (Mackinder [1919] 2009, 105, 120–121, 150; Трапара 2014).

Борба Русије и САД-а за Источну Европу, чији је руско-украјински рат најновија трагична фаза, међутим, посредно је повезана и с кинеско-америчким ривалством. Замислимо да амерички геополитички продор на исток Европе успе, те да Русија изгуби у Украјини и као последицу тога буде избачена из редова великих сила и постане амерички вазал. САД би онда једним ударцем овладале и Источном Европом и највећим делом предела срца, те би опколиле Кину и с копна и с мора. У таквом безбедносном окружењу, Кина не би још дуго могла да води независну спољну политику и одупире се америчком хегемонизму. Стога је поседовање пријатељске силе – што је тренутно Русија – на својој

најрањивијој северној граници – предуслов опстанка Кине као велике силе (сетимо се да она није могла у пуној мери да се оствари као велика сила у току постојања Совјетског Савеза, макар до Никсонове триангуларне дипломатије и стратешког приближавања САД-а). Ако је са те стране безбедна, Кину је готово немогуће војно угрозити – амфибијски напад на њену обалу био би неизводљив, а покушај да се то уради преко Индокине или Корејског полуострва, где су се у другој половини 20. века водила два крвава рата, такође би био авантура осуђена на пропаст. Зато Кина, иако у ризику да је руско-украјински сукоб увуче у рат са САД-ом пре времена, не сме да дозволи ни пораз Русије у Украјини.

Оцена да је актуелно ривалство Кине и САД-а претежно поморско, док је копнена компонента засад „скривена“, има битан утицај на прогнозу хоће ли међу двема силама доћи до оружаног сукоба. Како би тај сукоб највероватније избио на мору, почев од тајванског мореуза па ка отвореном океану, упитно је да ли би нуклеарно оружје могло да га одврати, јер је оно пре свега усредсређено на одбрану државне територије, односно копна од напада. Штавише, Кина поседује нуклеарну доктрину „не употреби први“ (*no first use*), што значи да се не би (одмах) послужила нуклеарним оружјем све и да буде копнено нападнута. Тиме је вероватноћа кинеско-америчког рата већа него што је била у случају ривалства телурократског Совјетског Савеза и таласократских САД, који су се међусобно нуклеарно одвраћали посред европског копна. Ако би пак у перспективи дошло до тога да Русија почне да губи на украјинском фронту, вероватније је да би се Кина одлучила за подршку Русији без директног укључивања у рат – онако како тренутно САД подржавају Украјину – како управо не би провоцирала Американце да посегну за нуклеарним оружјем. Геополитика, дакле, више говори у прилог кинеско-америчког рата него што не говори, повећавајући вероватноћу његовог избијања у односу на ону на коју нас наводе поларност система и оријентација актера према *status quo*-у, али геополитика нуди само објективни оквир, док су људи ти који доносе одлуке. Њих воде одређене идеје, односно идеологије, па остаје да видимо и како тај аспект утиче на кинеско-америчко ривалство.

Либерална демократија – део проблема или решења?

Два су елемента идеолошког приступа Сједињених Држава Кини. Један је општи и тиче се идеолошке мотивисаности америчке хегемонистичке велике стратегије. Ова стратегија се зове либералном хегемонијом, јер полази од претпоставке да је за безбедност америчког унутрашњег либерално-демократског поретка неопходно да САД постану глобални хегемон. То не значи да је нужно да све државе света постану либералне демократије (Ikenberry 2020, xi-xii) – иако заговорници овог приступа сматрају да ће се пре

или касније и то десити објективним историјским развојем – већ је довољно да поштују „поредак заснован на правилима“ (*rules-based order*), што је еуфемизам за алтернативни међународноправни поредак заснован на америчкој хегемонији (јер у постојећем врховну улогу равноправно има пет сталних чланица Савета безбедности Уједињених нација) (Dugard 2023). Кина не само што то не жели, већ има и највећи капацитет да се супротстави успостављању хегемоније САД-а, услед чега је природни непријатељ у очима идеолошки мотивисаних креатора америчке спољне политике. Други елемент се тиче унутрашњег уређења у Кини, која не само да је ауторитарна, већ је и антилиберална у смислу да се и даље званично води комунистичком идеологијом. То је разлог зашто је чак и Доналд Трамп (Donald Trump), који се није показао посебно приврженим стратегији либералне хегемоније, услед свог антикомунизма испољавао посебно непријатељску оријентацију према Кини (уз Кубу, Венецуелу и у почетку мандата Северну Кореју).

Идеолошка обојеност америчко-кинеског односа отежава споразумевање међу њима и повећава вероватноћу оружаног сукоба. САД већ иза себе имају дводеценијско искуство делегитимације режима у Пекингу, када су одржавале фикцију да националистички републикански режим на Тајвану представља целу Кину. Нова делегитимација кинеских власти ка којој се убрзаним корацима иде, практично би затворила врата дипломатији чим искрсне први већи спор. Пекинг и Вашингтон више се не би спорили око Тајвана и Јужног кинеског мора, или краће интелектуалне својине и сајбер активности, већ око права кинеског режима да постоји у актуелном облику. То би могло да увећа идеологизацију укупних међународних односа, коју већ видимо на примерима руске „одбране хришћанских вредности“ против „декадентног Запада“, те несмиривања радикалног исламизма, али и све израженијих идеолошких подела унутар самог Запада (па и САД-а). Инсистирање Џозефа Бајдена (Joseph Biden) на глобалној подели између сила демократије и аутократије, Америци би могло да се врати као бумеранг.

Но, чињенична идеологизованост спољне политике САД-а парадоксално може да пружи и излаз из кинеско-америчког „клинча“. Шта тачно фали поретку либералне демократије, осим што покреће амерички хегемонизам и проглашава сопствену победу за „крај историје“? Колико год несавршена била, либерална демократија се показала бољом од свих бивших и актуелних друштвених поредака. Замислимо да кинеско становништво и елита у неком тренутку оцене да би и њима живот био лепши уколико би имали вишепартијски систем, периодично одржавали слободне и поштене изборе, слободу медија и власт ограничену кочницама и равнотежама. Да ли би Вашингтону даљи раст такве Кине био једнако неприхватљив као ове сада? Да ли би наставио да инсистира да буде глобални хегемон, ако би се испоставило да свет може да буде једнако

„безбедан за демократију“ и ако би њиме равноправно управљале демократске САД и Кина (уз могући додаток демократизоване Русије)? Или чак ако би на дужи рок пристала на хегемонију демократске Кине? За то заправо постоји историјски преседан. Велика Британија је почетком 20. века била изузетно забринута што су је САД престигле по свим параметрима моћи, али ће се убрзо с тим помирити – не само зато што није имала начина да заустави амерички раст, већ и зато што је будућу америчку хегемонију видела као бенигну, услед идеолошке блискости двеју држава.

Идеолошки аспект америчко-кинеског ривалства, дакле, има и оптимистични елемент, али да би се он реализовао неопходно је да дође до демократизације у Кини. Постоје мишљења како је то немогуће, јер Кина не познаје такву владавину, те како би искорак ка демократизацији водио заустављању кинеског раста и можда хаосу и распаду државе (Allison 2017, 220). Таква претпоставка је само на нивоу инсинуације и ничим утемељена. Напротив, примери држава из разних крајева света, које нису имале демократску традицију али су у неком периоду изградиле консолидоване демократске поретке – међу њима и из непосредног кинеског суседства, где то важи најпре за Јапан, а затим и за (кинески Тајван) – говоре супротно. У свету у коме је приметан тренд ка дегенерацији либералне демократије утапањем у „политичку коректност“ у њеном језгру – на политичком Западу предвођен САД-ом – зашто не би било могуће, и пожељно, да корак ка обнови стварне демократије дође однекуд споља? Тим пре што би она у случају Кине могла да има и социјалистичку компоненту, као потенцијално напреднији вид од либералне.

Закључак

Главна оса актуелних међународних односа, као и она која ће их карактерисати у догледно време, јесте кинеско-америчко ривалство. За његово разумевање и процену његових перспектива, неопходно је, поред утврђивања поларности међународног система у коме се оно одвија, те оријентације актера у односу на *status quo*, размотрити и геополитичке и идеолошке аспекте овог ривалства. Актуелни међународни систем је биполаран, са два пола моћи (САД и Кина) и Русијом као трећом, обичном великом силом. Унутар кинеско-америчког ривалства, тренутно су САД, а не Кина, актер који својим ревизионизмом (хегемонизмом) изазива безбедносну дилему и потенцијални сукоб. Кинеско-америчко ривалство претежно је поморског карактера, мада има и скривену копнену црту, уколико се у контексту њега посматра и руско-амерички сукоб на тлу Источне Европе. Коначно, ривалство је и идеолошки обојено, пре свега због става америчке елите према кинеској аутократији и владајућој Комунистичкој партији. Сви ови аспекти узети заједно, а у комбинацији са

све оштријим руско-америчким ривалством и кинеско-руским приближавањем, говоре у прилог даљег заопштравања ривалства САД и Кине и потенцијалне ескалације ка индиректном, а можда и директном оружаном сукобу. Но, последњи, идеолошки аспект нуди и излаз из конфронтације, уколико би се Кина демократизовала и тиме отклонила један од кључних повода да њен економски раст САД посматрају као безбедносни изазов, а њу саму као потенцијалног непријатеља. Биполарна равнотежа снага двеју идеолошки сличних и *status quo* оријентисаних суперсила, од којих би једна предњачила у војној а друга у економској сфери (Yuan 2018), била би најбољи рецепт за међународни мир и безбедност у деценијама које долазе.

Библиографија

- Allison, Graham. 2017. *Destined for War: Can America and China Escape Thucydides's Trap?* Melbourne and London: Scribe.
- Dugard, John. 2023. "The Choice Before Us: International Law or a 'Rules-Based International Order'?" *Leiden Journal of International Law* 36: 223–232.
- Ikenberry, John G. 2020. *A World Safe for Democracy: Liberal Internationalism and the Crises of Global Order*. New Haven and London: Yale University Press.
- Kissinger, Henry. 1994. *Diplomacy*. New York: Simon and Schuster.
- Layne, Christopher. 2006. *The Peace of Illusions: American Grand Strategy from 1940 to the Present*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Mackinder, Halford J. (1919) 2009. *Democratic Ideals and Reality*. London: Faber and Faber.
- Mearsheimer, John J. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York and London: W.W.Norton and Company.
- Mearsheimer, John J. 2018. *The Great Delusion: Liberal Dreams and International Realities*. New Haven and London: Yale University Press.
- Posen, Barry R. 2014. *Restraint: A New Foundation for U.S. Grand Strategy*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Пророковић, Душан. 2018. *Ера мултиполарности*. Београд: Службени гласник.
- Rose, Gideon. 1998. "Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy". *World Politics* 51 (1): 144–172.
- Schweller, Randall L. 1994. "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back In". *International Security* 19 (1): 72–107.
- Schweller, Randall L. 1996. "Neorealism's Status Quo Bias: What Security Dilemma?". In: *Realism: Restatements and Renewal*, edited by Benjamin Frankel, 90–122. London and New York: Frank Cass.
- Schweller, Randall L. 1998. *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitler's Strategy of World Conquest*. New York: Columbia University Press.

- Трапара, Владимир. 2014. „Савремени значај Макиндеровог концепта Источне Европе: случај украјинске кризе“. *Међународна политика* 65 (1155–1156): 26–43.
- Трапара, Владимир. 2017. *Време „ресетовања“: односи Русије и Сједињених Држава у периоду од 2009. до 2012.* Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- Трапара, Владимир. 2020. „Улазак у ‘неомахановски’ свет: савремено поморско ривалство Кине и САД“. *Међународни проблеми* 72 (1): 37–60.
- Walt, Stephen M. 2018. *The Hell of Good Intentions: America’s Foreign Policy Elite and the Decline of U.S. Primacy.* New York: Farrar, Straus and Giroux.
- Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics.* Reading: Addison-Wesley.
- Yoshihara, Toshi and James R. Holmes. 2010. *Red Star over the Pacific: China’s Rise and the Challenge to U.S. Maritime Strategy* (e-book). Annapolis: Naval Institute Press.
- Yuan, Yang. 2018. “Escape Both the ‘Thucydides Trap’ and the ‘Churchill Trap’: Finding a Third Type of Great Power Relations under the Bipolar System”. *The Chinese Journal of International Politics* 11 (2): 193–235.

Vladimir TRAPARA

GEOPOLITICAL AND IDEOLOGICAL ASPECTS OF THE US-CHINA RIVALRY

Abstract: The majority of international relations researchers agree that the leading element in the rest of the 21st century will be the rivalry and potential conflict between the two mightiest world powers, the United States and China. However, there are disagreements regarding the assessment of the character of this rivalry and its aspects, which makes it difficult to forecast its further development and formulate recommendations for avoiding the outbreak of conflict. In this work, the author takes a critical position concerning the existing concepts of American-Chinese relations and presents his own point of view. Its first element is that the present international system is currently in the consolidation phase of a new bipolarity (instead of the previous unipolar system), contrary to the thesis that it is moving towards multipolarity. The second element is that the USA is actually a revisionist (hegemonic) power and thus the initiator of the rivalry with China, and not the other way around. The third element is that this rivalry is predominantly of a maritime character in its geopolitical aspect, although it also contains an essential but “hidden” land feature. The fourth element is that ideology, rather than realism and geopolitics, is the primary driver of American policy towards China, which in the current phase complicates the American-Chinese rivalry but could also show a way out of it.

Keywords: United States, China, rivalry, polarity, hegemony, geopolitics, ideology.

ДРУГИ ДЕО

Стратешки конструктор и безбедносна архитектура Индо-Пацифика кроз визуру Сједињених Америчких Држава

Вања РОКВИЋ¹

Апстракт: Сврха овог прегледног рада је да на основу анализе релевантних стратешких докумената Сједињених Америчких Држава (САД) прикаже промену дискурса према Народној Републици Кини (Кина) и стратешку конструкцију региона Индо-Пацифика. Односи између две државе са становишта САД-а означавају се као једни од светски најзначајнијих, али уједно и најкомплекснијих односа. У време биполарне поделе света и поред многобројних изазова окосница односа две државе била је сарадња. Након Хладног рата и промена на међународној сцени, као и економског и војног јачања Кине, дошло је до трансформације сарадње у такмичење, а као главна арена геостратешких игара и доказивања војне моћи одређен је Индо-Пацифик. Као географски и стратешки конструктор који обухвата два океана, овај регион представља простор у коме су смештене водеће економске и војне силе у свету. Стога контрола овог региона значи просперитет и моћ. Да би остварили доминацију у региону, САД се ослањају на перманентно војно присуство које се заснива на добрим партнерским односима и одбрамбеној и безбедносној сарадњи. Будући да је фокус рада искључиво на позицији САД-а, у раду је закључено да је ради објективног и свеобухватнијег сагледавања Индо-Пацифика неопходно анализирати и позицију Кине, Индије, Јапана, Јужне Кореје, Аустралије, као и других актера у овом региону.

Кључне речи: Азија-Пацифик, Индо-Пацифик, савезништво, стратегија, такмичење, САД, Кина.

---

¹ Факултет безбедности Универзитет у Београду, Господара Вучића 50, ванредна професорка, vanjarokvic@fb.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0002-8382-4616>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког рада НИО за 2024. годину који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација.

Увод

„Сједињене Државе препознају да ће велики део историје наше планете бити исписан на Индо-Пацифику. Наша посвећеност овом региону и сарадња са савезницима и партнерима помоћи ће нам да остваримо слободан, међусобно повезан, просперитетан, резилијентан и безбедан регион за све.“

Ентони Ј. Блинкен (Antony J. Blinken) (U.S. Department of State 2024, 2)

Појам Индо-Пацифика, као географског конструкта који интегрише два океана, по први пут се јавља током двадесетих година 20. века у радовима немачког географа Карла Хаусхофера (Karl Haushofer) (Li 2022, 807). Али тек почетком 21. века, често означеног и као „веком Азије“, овај појам постаје незаобилазни сегмент политичког и јавног дискурса којим се означава „светски центар гравитације економског раста“ (He and Mingjiang 2020) и регион од „огромног геостратешког значаја“ (Jochheim and Lobo 2023). Међутим, мора се имати у виду да је овај регион и кроз историју имао значај за економски просперитет пацифичких нација, те се присуство САД-а у њему и трговински односи са Кином могу пратити од 1784. године (Kolakowski 2018). Према писању Фејкerta (Feickert 2022), након Рата 1812. године у којем је Велика Британија блокирала прекоморске трговинске односе САД-а, долази до промене перцепције САД-а у погледу заштите својих интереса. Наиме, САД тада схватају да војним присуством морају заштити своје интересе, јер, како је писао Махан (Mahan), просперитет и моћ САД-а зависе од контроле морских путева, односно – ко год влада таласима влада и светом (Mahan 2007). Стога 1821. године у оквиру морнарице формирају Пацифичку ескадрилу, а потом и Источноиндијску ескадрилу 1835. године, које су своје прве војне операције у борби против пирата спровеле 1832. и 1839. године. До краја 19. века, војно присуство САД-а у Индо-Пацифику је значајно порасло, а од краја Другог светског рата је кроз Пацифичку команду и безбедносне и одбрамбене савезе САД-а и других држава из региона постало стално (Feickert 2022).

Данас Индо-Пацифик представља регион у коме су смештене неке од најзначајнијих светски растућих економија, регион који чини 60% глобалног БДП-а и 2/3 светског економског раста, простор у којем живи више од половине светске популације и који је лидер у дигиталном и технолошком напретку (U.S. Department of State 2024). Ово је регион у коме су 2022. године трговински односи САД-а износили више од два милиона долара, и у коме су Американци остварили 956 милијарди долара прихода од директних страних инвестиција. Стога се у америчкој стратегији он назива „основним покретачем америчке будућности и просперитета“ (U.S. Department of State 2024, 1). Уједно, Индо-Пацифик је и регион у којем су

смештене и неке од водећих војних сила и половина светских нуклеарних сила. Према подацима Стокхолмског међународног института за истраживање мира (Stocholm International Peace Research Institute – SIPRI) овај регион од краја осамдесетих година 20. века има непрекидан узлазни тренд у издвајању за војни буџет (Béraud-Sudreau, Liang, Wezeman and Sun 2022). Повећање војног буџета у региону за 2022. годину износио је 2,7 процента, а као главни фактори истичу се модернизација оружаних снага Кине и 28 година непрекидног раста њених војних трошкова, што ју је 2022. године сврстало на друго место на свету у погледу издвајања за војни буџет. Поред Кине, а због постојећих тензија у региону, расту војног буџета доприносе и све већа војна издвајања Индије и Јапана (SIPRI 2023, 9).

Упоредо са померањем економског центра гравитације ка Индо-Пацифику, овај регион постаје и попреште за такмичење великих сила. С једне стране, економско јачање Кине и прерастање у водећу светску економију, реформа и најављена модернизација Народноослободилачке армије (у даљем тексту НОА) до 2035. године, односно трансформација у светске водеће оружане снаге до средине 21. века (Јауао 2019), инсталације војних база, покретање Иницијативе „Појас и пут“ 2013. године, као и питање Тајвана, тензија у Јужном кинеском и Источном кинеском мору, постају главни изазови националним интересима САД-а. С друге стране, јачање војног присуства и војног савезништва САД-а, према схватању Кине, „озбиљно поткопава регионалну стратешку равнотежу и стратешке интересе земаља региона“ (Јауао 2019). Кина настоји да одржава равнотежу првенствено кроз Иницијативу „Појас и пут“, спољнополитичку оријентацију Глобалне заједнице заједничке будућности – Кинески предлози и акције (The State Council Information Office of the People’s Republic of China 2023), али и кроз безбедносне аранжмане, попут савеза склопљеног 2022. године са Соломонским острвима, или пак кроз Глобалну безбедносну иницијативу која за циљ има „елиминисање узрока међународних сукоба, унапређење глобалног управљања у области безбедности, подстицање заједничких међународних напора за остваривање стабилности и сигурности у ери нестабилности и промена, као и промовисање мира и развоја у свету“ (Ministry of Foreign Affairs of the People’s Republic of China 2023). Битно је нагласити и да се Кина оштро противи коришћењу појма Индо-Пацифик, за који сматра да представља „повратак хладноратовског менталитета“ и да је концепт у којем доминира „анти-кинески наратив“ (Јакнанихан 2022, 35).

Да би се разумео стратешки значај Индо-Пацифика, поред присуства и такмичења САД-а и Кине, било би неопходно размотрити и позицију и стратешку оријентацију Индије, Јапана, Јужне Кореје, Аустралије, као и других држава региона. Међутим, фокус овог рада је искључиво на погледу САД-а. Стога ће у раду, на основу анализа стратегија националне

безбедности у периоду од 1987. до 2022. године, стратегија и иницијатива за Индо-Пацифик (попут Стратегије за Индо-Пацифик, Стратегије слободног и отвореног Индо-Пацифика, Пацифичке иницијативе одвраћања, и других), као и безбедносних и одбрамбених аранжмана САД-а, бити приказана америчка стратешка визија и безбедносна архитектура Индо-Пацифика. Ипак, на самом почетку, биће приказан осврт на позиционирање Кине у стратешким документима САД-а, као и на значајну промену дискурса – од сарадње до такмичења.

Позиционирање Кине у стратегијама националне безбедности САД-а од 1987. до 2022. године – од сарадње до такмичења

Према подацима Канцеларије за историју САД-а (Office of the Historian n.d.), званични односи између САД-а и Кине успостављени су 1844. године међусобним признавањем држава, а потом и успостављањем дипломатских односа исте године. У годинама, односно вековима који су уследили, односи између две државе варирали су од укидања до поновних успостављања, од тензија до сарадње, и били су означени као једни од „светских најзначајнијих и најкомплекснијих билатералних односа“ САД-а (Council on Foreign Relations n.d.). Сагледавање историје односа битно је ради разумевања питања Индо-Пацифика и најбоље би се могло представити кроз историјску анализу званичних докумената спољне политике администрација председника САД-а, нарочито администрације председника Никсона (Nixon) и његове посете Кини и хармонизације односа 1972. године. Међутим, овакав истраживачки подухват у велико превазилази оквире теме овог рада.

Будући да је Законом Голдвотер-Николс из 1986. године (Goldwater-Nichols Act) дефинисана обавеза председника САД-а да једном годишње поднесе извештај Конгресу о Стратегији националне безбедности који „мора укључити свеобухватну анализу и дискусију виталних интереса и циљева САД-а, спољне политике и одбрамбених способности“, као и „предложу краткорочну и дугорочну употребу политичких, економских, војних и других елемената националне моћи“ (House of Representatives 1986, sec. 603), у раду ће бити анализирана стратешка документа од 1987. године до 2022. године и представљено позиционирање Кине у њима. А потом ће се и посебно сагледати питање Азија-Пацифик, односно, Индо-Пацифика.

У анализи извештаја о стратегијама националне безбедности Институт САД-Кина (USC U.S.-China Institute 2017), даје преглед стратешки дефинисаних интереса и односа према Кини у периоду од 1987. до 2017. године. Користећи се анализом наведеног Института, али и оригиналним

стратешким документима САД-а, у наредном сегменту рада биће приказан однос према Кини у периоду од 1987. до 2022. године. Иако је претходно наведеним законом дефинисана обавеза председника за подношење извештаја, у периоду од 1987. до 2022. године то није учињено 17 пута. Неопходно је истаћи и да је ради потпунијег разумевања дефинисаних стратешких интереса и циљева битна и анализа промена геостратешког окружења, међународних односа и безбедносне архитектуре, које су пратиле дате временске периоде. Како оваква анализа захтева засебан истраживачки рад, изабране одредбе стратешких докумената биће дескриптивног карактера.

За време мандата председника Регана (Reagan), извештаји о стратегијама националне безбедности поднети су два пута, 1987. и 1988. године. У извештају о Стратегији националне безбедности из 1987. године, као један од основних циљева САД-а дефинисано је „подстицање ближих односа са НРК“ (The White House 1987, 4). У категорији „Регионална политика“ наводи се следеће: „Значај Кине говори сам за себе. Достицање брзог економског раста, уз истовремено постављање основе за економске, социјалне и политичке промене, још је једно велико постигнуће у њеној изузетној историји. Сједињене Државе траже блиску, пријатељску и кооперативну везу са Народном Републиком Кином, ван било којег савеза и без илузија да је једна држава политичка или стратешка „карта“ за другу. Једноставно речено, обе државе признају важност једна друге у многим заједничким областима сарадње, чак и док ценимо разноликост наших политичких система“ (The White House 1987, 15). Подстицање и побољшање односа са Кином дефинисано је и стратешким документом из 1988. године, при чему се, између осталог, наводи и да је јака, безбедна и модернизована Кина у интересу САД-а (The White House 1988, 31).

У време мандата председника Џорџа Х. В. Буша (George H. W. Bush), усвојена су три стратешка документа: 1990, 1991. и 1993. године (1989. и 1992. године нису поднети извештаји). У периоду деведесетих година 20. века, који је био обележен тектонским променама у стратешком и међународном окружењу, фокус САД-а помера се на питања непролиферације, трговинских односа са Кином, али и данас актуелно питање Тајвана. Унутрашња политика Кине, насиље на Тргу Тјенанмену, као и питање Тајвана, утицали су на оријентацију политике САД-а према Кини. Стога се у стратегији из 1990. године наводи да САД снажно осуђују репресију у Кини, као и то да су увели санкције како би демонстрирали своје незадовољство. Уједно се истиче и да „истовремено, настоје да избегну потпуно прекидање веза Кине са остатком света, које су од суштинског значаја за економске реформе и политичку либерализацију у Кини“ (The White House 1990, 12). Наредне године констатује се да су промене у Кини неизбежне, али да везе и односи морају да опстану. Истиче се да САД

одржавају снажне, незваничне односе са Тајваном који се суочава са економским и политичким променама, као и да је циљ САД-а да подстичу окружење за конструктивно и мирно решење питања Тајвана (The White House 1991, 9). Поред наведеног, у стратегији из 1993. године истиче се неопходност „пажљивог посматрања успона Кине на светској сцени, и пружање подршке или одржавање баланса овог успона уколико је неопходно заштитити интересе САД-а“ (The White House 1993, 8).

За време администрације Била Клинтона (Bill Clinton), у периоду од 1994. до 2001. године, извештај није поднет само једном (1999. године). У анализираним стратегијама истиче се репресивна политика Кине, али и њен значај у међународним односима. Као један од дефинисаних циљева САД-а наводи се стабилна, отворена и просперитетна Кина која ће омогућити ширење тржишта за америчку робу и услуге. Стога, како се истиче у документу из 1998. године, изолација Кине не иде у прилог националним интересима САД-а (The White House 1998). Међутим, већ турбулентни односи САД-а и Кине додатно су погоршани 1999. године, када је током агресије на Савезну Републику Југославију погођена кинеска амбасада у Београду, што је констатовано и у стратегији из 1999. године (извештај поднет 2000. године) (The White House 1999, 36). Већ наредне године се успон Кине у велику силу посматра као „потенцијални изазов“, а веће издвајање за буџет одбране, као и модернизација НОА, постаје питање како од регионалног тако и од међународног значаја (The White House 2000).

У периоду мандата Џорџа В. Буша (George V. Bush), од 2002. до 2008. године, извештај о стратегијама поднет је два пута – 2002. и 2006. године. У оба документа истиче се значај сарадње са Кином, будући да је она кључна за „промовисање стабилног, мирољубивог и просперитетног Азијско-Пацифичког региона“ (The White House 2002, 27). Али, као и у последњој стратегији усвојеној за време мандата Клинтона, указује се на јачање војне моћи Кине која може угрозити њене суседе у региону (The White House 2006).

Значајне промене у погледу ребалансирања америчких интереса и повећања војног присуства у Азији настају у време мандата председника Барака Обаме (Barack Obama), што ће бити приказано у наредном поглављу рада. Питање непролиферације, климатских промена, тензија између Кине и Тајвана, као и модернизација НОА, тензије у Јужном кинеском и Источном кинеском мору, кључне су тачке у сагледавању односа према Кини у стратегијама из 2010. и 2015. године. И поред многобројних наведених изазова у сарадњи, истиче се и да су „прагматични и ефективни односи између САД-а и Кине од суштинског значаја за одговор на главне изазове 21. века“ (The White House 2010, 43).

Са мандатом председника Трампа (Trump), и објављивањем прве и последње стратегије његове администрације 2017. године, настају „тектонске

промене у спољној политици САД-а према Кини“ (Jost 2017). Како примећује Џост (Jost 2017) појам „сарадња“ који је доминирао стратешким документима до 2017. године, замењен је термином „такмичење“. У стратегији се Кина најчешће везује за Русију, па се тако наводи да ове две државе изазивају америчку моћ и утицај с циљем урушавања америчке безбедности и просперитета, развијају напредно оружје које може угрозити америчку критичку инфраструктуру, подржавају диктатуру у Венецуели с намером продаје оружја у региону. Поред наведеног, Кина се оптужује за крађе интелектуалне имовине, ширење економског и војног присуства у Африци, модернизацију НОА, „ревизионистичке и експанзивне намере у Јужном кинеском мору“, али и намере да се САД изместе из региона Индо-Пацифика (The White House 2017).

Такмичарски наратив у писању стратегије настављен је и са Бајденовом (Biden) администрацијом. У Стратегији из 2022. године, Кина је препозната као „једини такмичар који настоји да преобликује међународни поредак, кроз унапређење економске, дипломатске, војне и технолошке моћи“ (The White House 2022, 23). У стратегији се истиче да је витални интерес САД-а да „одврате агресију Кине, Русије и других држава“ (The White House 2022, 22), као и то да Кина представља „највећи геополитички изазов САД-а“, нарочито у региону Индо-Пацифика (The White House 2022, 11). Штавише, према Националној стратегији одбране из 2022. године, стратешко такмичење са Кином у региону Индо-Пацифика, односно њено економско и војно јачање, утицај на америчке савезнике и партнере, питање Тајвана, Јужног кинеског и Источног кинеског мора, представљају најкомплекснији изазов националним интересима САД-а (DoD 2022). У документу Годишња процена претњи обавештајне заједнице САД-а за 2024. годину (Annual Threat Assessment of the U.S. Intelligence Community) наводи се да председник Си Ђипинг (Xi Jinping) пројектује Кину као „доминантну силу у Источној Азији и водећу силу на светској сцени“, која настоји да „поткопа утицај САД-а“, односе САД-а са партнерима, али и да изврши економски и војни притисак на Тајван (Office of the Director of National Intelligence 2024). Као претње националној безбедности САД-а наведене су и тежње Кине да постане технолошка суперсила, доминација свемиром, модернизација оружаних снага, војно присуство у Цибутију, Куби, Камбоџи и другим државама, изградња подземних ракетних силоса, употреба вештачке интелигенције у обавештајне сврхе, „малигне“ операције у сајбер простору, као и друге информационе операције којима се „промовише про-кинески наратив“ (Office of the Director of National Intelligence 2024, 14-18).

Метаморфоза региона – од Азија-Пацифика до Индо-Пацифика

Регион Источне и Југоисточне Азије и Пацифика, односно, Азија-Пацифик како се у стратешким документима САД-а означавао до 2017. године, представља географски, геополитички и стратешки конструкт у спољнополитичком и безбедносном дискурсу САД-а, али и њених партнерских држава (попут Јапана, Аустралије и других) (Heiduk and Gudrun 2020). Почевши од прве стратегије националне безбедности из 1987. године, САД се означавају као „пацифичка сила“, која своје интересе остварује кроз мрежу савезника и партнера. А највећу претњу интересима САД-а у овом региону у датом времену представљало је јачање војне моћи Совјетског Савеза (The White House 1987).

У стратешким документима за време мандата Џорџа Х. В. Буша, наглашавао се значај сарадње са Кином у овом региону као фактор који доприноси „регионалној стабилности и глобалној равнотежи моћи“ (The White House 1990, 12). У складу са променама које су уследиле завршетком Хладног рата и променом равнотеже снага, овај регион постаје „регион од растућег значаја за америчку безбедност и просперитет“ (The White House 1994, 23). А безбедност и просперитет се може остварити искључиво путем партнера и савезника. Стога Клинтон уводи стратегију „Нове пацифичке заједнице“ (New Pacific Community), засновану на три стуба: безбедности, сарадњи и демократским реформама (U.S. Department of State 1994). Како се истиче у стратешким документима Клинтонове администрације „просперитетан и отворен Азија-Пацифик је кључ економског здравља САД-а“, а један од шест дефинисаних стратешких приоритета САД-а „јака и стабилна заједница Азија-Пацифика“ (The White House 1994, 23–24). Сарадња, али и војно присуство САД-а у овом региону, дефинисани су као основни инструменти за остваривање дефинисаног приоритета. За време мандата Клинтонa усвојена је и Стратегија безбедности за Источни Азија-Пацифик регион (United States Security Strategy for the East Asia-Pacific Region), у којој се наводи да је „безбедност као кисеоник: не примећујеш га све док не почнеш да га губиш. Америчко војно присуство ће помоћи да се пружи ‚кисеоник‘ за развој Источне Азије“ (Office of the Secretary of Defence 1995, 1).

Иако је слично виђење имао је и Џорџ В. Буш, у периоду након терористичких напада 2001. године долази до дефинисања нових приоритета и интереса, као и измештања фокуса спољнополитичке и безбедносне оријентације САД-а са региона Азије. Управо су оваква политика председника Буша, али и провокације Северне Кореје, нови стратешки документи Кине којима је најављена модернизација НОА, као и незаустављив економски раст у региону, довели до стратешког заокрета Обаине администрације ка региону Азија-Пацифик. Као „први

пацифички председник“, како се представио 2009. године (Allen 2009), Обама је у говору одржаном 2011. године, у парламенту Аустралије, најавио нови курс америчке спољне политике и премештање гравитације америчких интереса – *Pivot to Asia*. У свом говору Обама је истакао да ће „са већином светских нуклеарних сила, као и половином човечанства, Азија у великој мери дефинисати да ли ће се век пред нама обележити сукобима или сарадњом, непотребном патњом или људским напретком“ (The Guardian 2011). Стога ће се, како је истакла тадашња државна секретарка САД-а Хилари Клинтон (Hillary Clinton), будућност светске политике одредити у Азији, а „САД ће бити у центру акције“ (Clinton 2011). Занимљиво је напоменути да је Хилари Клинтон прва од америчких званичника употребила појам Индо-Пацифик, иако ће се он у званичним стратешким документима САД-а укотвити тек шест година касније, у време Трампове администрације.

Како би САД биле способне да буду у „центру акције“, 2012. године је стратешким документом из области одбране најављена стратегија ребаланса америчких интереса, односно појачаног војног присуства САД-а и јачање сарадње у региону Азија-Пацифика (The White House 2012, 2). Ово је потврђено и Стратегијом националне безбедности 2015. године. У складу са ребалансом снага за време Обамине администрације, развијена је и стратегија индопацифичког економског коридора (Khalsa, Nair and Khambatta 2013) који „спаја Источну и Југоисточну Азију у циљу промовисања регионалне стабилности и економског просперитета“ (USAID 2015, 3). А две године касније, у складу са већ напред поменутиим измењеним дискурсом према Кини, настаје и „метаморфоза“ Азија-Пацифика у Индо-Пацифик (Santa-Cruz 2022).

У Стратегији националне безбедности из 2017. године овај регион одређен је као „регион који се протеже од западне обале Индије до западних обала САД-а“ (The White House 2017, 45–46). Према Трамповом виђењу, „геополитичко такмичење између слободних и репресивних визија светског поретка одвијаће се у Индо-Пацифику“ (The White House 2017, 45), па је у складу с тиме и америчка Пацифичка здружена команда у мају 2018. године преименована у Индо-Пацифичку команду. У стратешком концепту Слободан и отворен Индо-Пацифик из 2019. године (Free and Open Indo-Pacific), овај регион означен је топ приоритетом Трампове администрације (Department of State 2019). Битно је напоменути да термин слободног и отвореног Индо-Пацифика није конструкт Трампове администрације, већ јапанског премијера Шинзо Абе-а (Shinzo Abe), који је у говору 2007. године, у парламенту Индије, истакао да се Индијски и Тихи океан спајају као „мора слободе и просперитета“ (Ministry of Foreign Affairs of Japan 2007). Пет година касније, Абе предлаже и концепт Азијског демократско-безбедносног дијаманта (Asia’s Democratic Security

Diamond), будући да су „мир, стабилност и слобода пловидбе у Тихом океану неодојиви од мира, стабилности и слободе пловидбе у Индијском океаном“ (Abe 2012). Али, како наводе Хејдук и Вакер (Heiduk and Wacker 2020), тек након објављивања Трамповог стратешког концепта и друге државе, попут Аустралије, Јапана, Индије, Француске, Велике Британије и Асоцијације нација југоисточне Азије (АСЕАН), званично су усвојиле термин Индо-Пацифик. При чему, што је битно нагласити, географско и стратешко омеђивање Индо-Пацифика није исто за наведене државе.

Индо-Пацифик остаје у центру америчке безбедносне, спољне и економске политике и за време Бајденове администрације. У Стратегији националне безбедности из 2022. године, Индо-Пацифик означен је као „епицентар геополитике 21. века“ (The White House 2022a, 37), а раније дефинисани слободан и отворени регион може се остварити, не само америчким војним присуством већ и заједничким напорима, кроз мрежу партнера и савезника. У Стратегији за Индо-Пацифик из 2022. године (Indo-Pacific Strategy), наводи се да ће се Америка фокусирати „на сваки ћошак региона“ (The White House 2022b, 5). Наведеном стратегијом дефинисано је пет циљева који се могу остварити само уз сарадњу са савезницима, партнерима, као и регионалним институцијама. Дефинисани циљеви обухватају унапређење слободног и отвореног Индо-Пацифика, изградња веза унутар и ван региона, подстицање регионалног просперитета, јачање безбедности и изградњу регионалне резилијентности на транснационалне претње (The White House 2022b). У складу с наведеним, у мају 2022. године, САД су заједно са Аустралијом, Брунејима Дарусалам, Фиџијем, Индијом, Индонезијом, Јапаном, Јужном Корејом, Малезијом, Новим Зеландом, Филипинима, Сингапуром, Тајландом и Вијетнамом, покренуле Индо-Пацифички економски оквир за просперитет (Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity – IPEF), који се фокусира на економску сарадњу и економски раст (The White House 2022c).

Како се може приметити, у свим наведеним документима САД-а истиче се значај савезника и партнера, стога ће у наредном делу рада бити приказани неки од модалитета савезништва САД-а у региону Индо-Пацифика, са освртом на америчко војно присуство кроз Индо-Пацифичку здружену команду.

Безбедносна и одбрамбена архитектура Индо-Пацифика кроз визуру америчког војног присуства и концепта савезништва

Као што је наведено у уводном делу рада, америчко војно присуство региону Индо-Пацифика датира од 1821. године и временом је постајало све интензивније, да би након Другог светског рата постало перманентно.

Према анализи Конахана (Conahan 1991, 21–22), број војног особља САД-а у „Пацифичком театру“ варирао је у складу са дешавањима у стратешком и безбедносном окружењу. Током Корејског рата тај број износио је 643.000, односно 1.026.000 током Вијетнамског рата, да би се након његовог завршетка смањио на 261.000 припадника у 1980. години. У периоду након Хладног рата дошло је до додатног редуковања снага у региону, па је тако током 90-их година 20. века њихово стално присуство износило 100.000 (Office of the Secretary of Defence 1995). У складу с претходно дефинисаним променама наратива и положајем Кине, од 2011. године мења се баланс снага, а 2019. године Департаман одбране САД-а објавио је Извештај о индопацифичкој стратегији: спремност, партнерство и умрежен регион (Indo-Pacific Strategy Report: Preparedness, Partnerships and Promoting a Networked Region), у којем се истиче да је регион Индо-Пацифика приоритетно подручје деловања Департамана одбране. Као главна претња у Извештају се наводи асертивна политика Кине и њено економско и војно јачање, а у циљу одбране америчких националних интереса и остваривања слободног и просперитетног Индо-Пацифика, дефинисана су три приступа: спремност, партнерство и савезништво (DoD 2019).

Спремност америчких снага сагледава се кроз њихово војно присуство у региону, које није одрживо без савезника, па се тако и у самом Извештају наводи, да су савезници „камен ослонац“ на којем почива амерички ангажман у овом региону, као и сама стратегија за Индо-Пацифик (DoD 2019). Када говоримо о америчком ангажману у региону Индо-Пацифика, или било ког другог дела света, оно се сагледава кроз здружене борбене команде. У овом случају кроз Индо-Пацифичку здружену команду. Првобитно звана Пацифичка команда, формирана је још 1947. године, и једна је од најстаријих и бројчано највећих америчких команди у свету. У складу са већ описаним ребалансом и променом дискурса, у мају 2018. године команда мења име. Према подацима доступним на сајту команде, око 375.000 припадника оружаних снага (униформисаних и цивила) налазе су области њене одговорности (USINDOPACOM 2024). Никастро (Nicastro 2023) наводи да је у региону Индо-Пацифика распоређено 66 америчких војних база. Иако се одређени број база налази на територији САД-а, велики број њих заправо је распоређен у другим државама (Јапан, Јужна Кореја, Филипини, Аустралија, Сингапур и друге острвске државе). Према подацима Војног баланса (IISS 2024, 50–52) из 2024. године, у Јапану је у оквиру Индо-Пацифичке команде размештено 55.600 припадника оружаних снага САД-а, Јужној Кореји 30.400, Гуаму 9.000, Аустралији 1.700, Филипинима 200, Сингапуру 200 и на Тајланду 100 припадника.

Са наведеним државама, али и многобројним другим у региону Индо-Пацифика, САД имају потписане билатералне споразуме о сарадњи, попут Споразума о међусобној сарадњи и безбедности са Јапаном (1960),

Споразума о међусобној одбрани са Филипинима (1951), Споразума о међусобној одбрани са Јужном Корејом (1953), или последње потписаног Споразума о одбрамбеној сарадњи са Папуа Новом Гвинејом (2023). Поред билатералних, постоје и разни трилатерални и мултилатерални облици сарадње у области безбедности и одбране, попут Споразума о безбедности са Аустралијом и Новим Зеландом (1951), Јапаном и Јужном Корејом (2023), затим Аустралијом, Индијом и Јапаном (2021), Аустралијом и Великом Британијом (2021), као и са Аустралијом, Канадом, Великом Британијом и Новим Зеландом у сфери обавештајног рада (1941). Иако је сваки од наведених споразума значајан за САД у контексту очувања безбедности Индо-Пацифика, због обима рада у овом делу биће представљени изабрани трилатерални и квадрилатерални споразуми новијег датума, потписани са Јапаном, Јужном Корејом, Индијом, Аустралијом и Великом Британијом.

Према писању Сухун Ли (Soohoon Lee 2023), трилатерална сарадња између САД-а, Јапана и Јужне Кореје, званично је започета 1999. године, али је тек у августу 2023. године на Самиту у Камп Дејвиду (Camp David Summit) она формализована. Као основне разлоге формирања ове безбедносне иницијативе, Ли наводи растуће претње Северне Кореје, стратешко ривалство између САД-а и Кине, али и рат између Русије и Украјине (Soohoon Lee 2023, 2). У усвојеним принципима наводи се да ће САД, Јапан и Јужна Кореја, као индопацифичке нације наставити ка остваривању „слободног и отвореног Индо-Пацифика“, те да је у складу с тим сврха трилатералне безбедносне сарадње „промовисање и унапређење мира и стабилности у региону“ (The White House 2023). У складу са дефинисаним претњама, пре свега онима које долазе од Северне Кореје, као и прокламованим циљевима, у октобру 2023. године ове три државе спровеле су прву трилатералну војну вежбу у ваздуху као одговор на нуклеарне претње Северне Кореје (Associated Press 2023). А потом у децембру и вежбу успостављања система раног упозорења за ракетни напад, као и поморску вежбу у јануару 2024. године (Mahadzir 2023).

Поред наведене трилатералне сарадње, САД имају и Квадрилатерални безбедносни дијалог (Quadrilateral Security Dialogue) са Јапаном, Индијом и Аустралијом, тзв. Квад (Quad). Мохан и Говела (Mohan and Govella 2022) наводе да се историја настанка ове сарадње може пратити од 2004. године, када је Индијски океан погодио цунами, а наведене четири државе координисале заједнички одговор на катастрофу и пружање хуманитарне помоћи. Три године касније, на АСЕАН регионалном форуму, јапански премијер Абе предложио је формализовање сарадње. Међутим, због противљења Кине, као и одбијања новоизабраног премијера Аустралије за формализовањем сарадње, Квад 1.0 како га називају, није заживео. Све већи успон Кине, како у економском тако и у војном смислу, претензије у Јужном кинеском и Источном кинеском мору, као и позиционирање

региона Индо-Пацифика у стратешким документима, довели су 2017. године до ревидирања састанка представника наведених држава и разматрања питања из области безбедности (Квад 2.0). Са Бајденовом администрацијом и усвајањем нових стратегија о слободном и отвореном Индо-Пацифику, коначно је дошло до формализовања сарадње на Самиту лидера Квада, у марту 2021. године (Квад 3.0) (Mohan and Govella 2022). На Самиту је усвојено заједничко саопштење „Дух Квада“ (The Spirit of the Quad), а наредне године формиране су и радне групе за партнерство у области производње и дистрибуције вакцина, партнерство у области сајбер безбедности, свемира, климатских промена, инфраструктуре и нових технологија (The White House 2021a).

Као што се из претходно наведених видова сарадње може видети, они су фокусирани на питање Северне Кореје и махом на не-војне претње безбедности. Међутим, нова трилатерална сарадња САД-а са Аустралијом и Великом Британијом (АУКУС), настала 2021. године, фокусира се искључиво на питања одбране и „стратешког одговора на растуће војне капацитете Кине у региону Индо-Пацифика“ (The White House 2021b). У заједничком саопштењу лидера држава, наведено је, да је прва иницијатива у оквиру сарадње снабдевање Аустралије нуклеарним подморницама, што ће бити „заједнички подухват три нације са фокусом на интероперабилност, заједништво и међусобну корист“ (The White House 2021b). Оваква иницијатива изазвала је оштре реакције Кине, која сматра да ће овакав подухват не само угрозити регионални мир и стабилност већ и подстаћи трку у наоружању (Brooke-Holland, Curtis and Mills 2021).

Да би се наведени ангажмани присуства и сарадње остварили неопходно је и значајно издвајање финансијских средстава. Стога је 2020. године покренута Пацифичка иницијатива одвраћања (Pacific Deterrence Initiative), која у суштини подразумева фокусирање буџета САД-а на инвестирање у регион Индо-Пацифика. Како се наводи у документу из 2023. године, инвестирање под окриљем ове иницијативе заправо „представља подршку напорима Департмана одбране у приоритизацији Кине као свог главног изазова, као и подршку развоју способности, операционих концепата, планирања и јачања одвраћања НРК у Индо-Пацифику“. У предлогу буџета за 2024. годину, захтевано је 9,1 милијарди долара, и то за модернизацију и јачање америчког присуства (2.912,7 милиона долара); унапређење логистике, способности и опреме (1.102,0 милиона долара); вежбе, обука, експерименти и иновације (2.069,1 милион долара); побољшање инфраструктуре (2.375,5 милиона долара); изградња капацитета у области безбедности и одбране и сарадња са партнерима и савезницима (475.5 милиона долара); као и побољшање капацитета Индо-Пацифичке команде (126.3 милиона долара) (DoD 2023).

Закључак

У раду је дат приказ промене стратешког дискурса САД-а према Кини у периоду од 1987. до 2022. године, односно ребаланса снага и формирање конструкта Индо-Пацифика у периоду од 2011. године. У време биполарне поделе света, када је највећа претња безбедности САД-а био Совјетски Савез, „отварање“ Кине и економска сарадња сматрани су једним од основних националних интереса САД-а. Међутим, и у овом периоду, означеном као периоду сарадње, односи између две државе били су комплексни и условљени унутрашњим реформским процесима и унутрашњом политиком Кине, питањем људских права, пролиферације оружја и питањем Тајвана. У периоду након Хладног рата и периоду униполарности, мења се спољнополитички фокус САД-а, уз уверење да изолација Кине није у складу са националним интересима САД-а. Али, како већ крајем деведесетих година 20. века Кина започиње незаустављив тренд економског раста, издвајања за војни буџет и модернизацију својих оружаних снага, од националног интереса Кина постаје изазов, а временом и претња националној безбедности САД-а.

У складу с наведеним променама мења се и дискурс према Кини, па се од сарадње која је доминирала стратешким документима од 1987. до 2017. године, прелази у фазу такмичења која је актуелна и данас. За „главну позорницу“ такмичења и одвијања геостратешких игара изабран је регион Индо-Пацифика – географског и стратешког конструкта који интегрише Индијски и Тихи океан. Једно од питања које се може поставити јесте зашто је овај регион важан? Одговора на постављено питање има много. Због чињеница да су у њему смештене растуће светске економије, војне и нуклеарне силе, и што економски просперитет, па самим тиме и национална безбедност САД-а зависе од несметаних трговинских односа у овом региону. Да би оствариле своје интересе, САД се ослањају на појачано војно присуство и јачање безбедносне и одбрамбене сарадње у региону Индо-Пацифика. Ово остварују кроз Индо-Пацифичку команду и присуство око 375.000 припадника оружаних снага, 66 војних база и низ билатералних и мултилатералних споразума. С друге стране, мора се имати у виду и позиција Кине, која сматра да овакав став САД-а поткопава регионалну стратешку равнотежу и стратешке интересе земаља региона, доводи до трке у наоружању, односно до повратка „хладноратовског менталитета“ који се најбоље може сагледати у креирању конструкта Индо-Пацифика.

Иако се овај рад првенствено бавио анализом стратешких докумената САД-а, да би се у потпуности сагледала промена геостратешког и геополитичког дискурса, као и значај Индо-Пацифика, упоредо са анализом стратешких докумената неопходно је анализирати и главне факторе који су у одређеним временским периодима диктирали курс

међународних односа, и утицали на остваривање регионалне и глобалне безбедности. Уједно, овакав приступ без анализе политике, стратешких докумената и позиције Кине, али и Индије, Јапана, Јужне Кореје, Аустралије, као и других актера у овом региону, не би био објективан. Стога, као резултат овог рада може произаћи један засебан истраживачки пројекат, који би на свеобухватан и објективан начин сагледао све релевантне факторе, актере и погледе на дефинисани „епицентар 21. века“, и пружио могући одговор на питање – ко ће владати таласима?

Библиографија

- Abe, Shinzo. 2012. "Asia's Democratic Security Diamond", *Project Syndicate*, December 27. <https://www.project-syndicate.org/magazine/a-strategic-alliance-for-japan-and-india-by-shinzo-abe>.
- Allen, Mike. 2009. "'America's first Pacific president'", *POLITICO*, November 13. <https://www.politico.com/story/2009/11/americas-first-pacific-president-029511>.
- Associated Press. 2023. "South Korea, US, Japan Hold 1st Trilateral Aerial Drill amid North Korea Threats", *VOA*, October 22. <https://www.voanews.com/a/south-korea-us-japan-hold-1st-trilateral-aerial-drill-amid-north-korea-threats/7321433.html>.
- Béraud-Sudreau, Lucie, Xiao Liang, Siemon Wezeman and Ming Sun. 2022. *Arms-Production Capabilities in the Indo-Pacific Region*. Stockholm: SIPRI.
- Brooke-Holland, Louisa, John Curtis and Claire Mills. 2021. The AUKUS Agreement. Commons Library Research Briefing, October 11. <https://securityanddefenceplus.plusalliance.org/wp-content/uploads/2022/08/The-AUKUS-Agreement-House-of-Commons-Library.pdf>.
- Clinton, Hillary. 2011. "America's Pacific Century", *Foreign Policy*, October 11. <https://foreignpolicy.com/2011/10/11/americas-pacific-century/>.
- Conahan, C. Frank. 1991. *Military Presence: U.S. Personnel in the Pacific Theater*. Washington: United States General Accounting Office.
- Council on Foreign Relations. n.d. "1949–2023 U.S.-China Relations". Accessed 11 February 2024. <https://www.cfr.org/timeline/us-china-relations>.
- Department of State. 2019. A Free and Open Indo-Pacific. Advancing a Shared Vision, November 4. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2019/11/Free-and-Open-Indo-Pacific-4Nov2019.pdf>.
- [DoD] U.S. Department of Defence. 2022. National Defence Strategy of The United States of America. <https://media.defense.gov/2022/Oct/27/2003103845/-1/-1/1/2022-NATIONAL-DEFENSE-STRATEGY-NPR-MDR.PDF>.

- [DoD] The Department of Defence. 2019. Indo-Pacific Strategy Report: Preparedness, Partnerships and Promoting a Networked Region, June 1. <https://media.defense.gov/2019/Jul/01/2002152311/-1/-1/1/DEPARTMENT-OF-DEFENSE-INDO-PACIFIC-STRATEGY-REPORT-2019.PDF>.
- [DoD] Department of Defence. 2023. Pacific Deterrence Initiative. Department of Defence Budget Fiscal Year 2024, March 3. https://comptroller.defense.gov/Portals/45/Documents/defbudget/FY2024/FY2024_Pacific_Deterrence_Initiative.pdf.
- Feickert, Andrew. 2022. U.S. Ground Forces in the Indo-Pacific: Background and Issues for Congress. Congressional Research Service, August 30. <https://sgp.fas.org/crs/natsec/R47096.pdf>.
- He, Kai and Mingjiang, Li. 2020. "Four reasons why the Indo-Pacific matters in 2020", *OUPblog*, February 7. <https://blog.oup.com/2020/02/four-reasons-why-the-indo-pacific-matters-in-2020/>.
- Heiduk, Felix and Gudrun Wacker. 2020. "From Asia-Pacific to Indo-Pacific: significance, implementation and challenges". SWP Research Paper, 9/2020. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik -SWP- Deutsches Institut für Internationale Politik und Sicherheit. DOI: <https://doi.org/10.18449/2020RP09>.
- House of Representatives. 1986. Goldwater-Nichols Department of Defense Reorganization Act of 1986., September 12. https://history.defense.gov/Portals/70/Documents/dod_reforms/Goldwater-NicholsCR.pdf.
- [IISS] International Institute for Strategic Studies. 2024. *The Military Balance*. London: Routledge.
- Jaknanihan, Arrizal A. 2022. "Beyond Inclusion: Explaining China and Inclusion: Explaining China's Rejection on the Indo-Pacific Regional Construct". *Global: Jurnal Politik Internasional*. 24 (1): 35–62.
- Jiayao, Li, ed. 2019. China's National Defense in the New Era. July 24. <http://eng.mod.gov.cn/xb/Publications/WhitePapers/4846452.html>.
- Jochheim, Ulrich and Rita B. Lobo. 2023. Geopolitics in the Indo-Pacific: Major players' strategic perspectives, European Parliamentary Research Service, July 2023. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/751398/EPRS_BRI\(2023\)751398_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/BRIE/2023/751398/EPRS_BRI(2023)751398_EN.pdf).
- Jost, Tyler. 2017. "The New Pessimism of U.S. Strategy Towards China", *War on the Rocks*, December 28. <https://warontherocks.com/2017/12/new-pessimism-u-s-strategy-towards-china/>.
- Khalsa, Guruamrit, Samir Nair and Persis Khambatta. 2013. "The 2013 U.S.-India Strategic Dialogue", *Center for Strategic and International Studies*, June 21. <https://www.csis.org/analysis/2013-us-india-strategic-dialogue>.
- Kolakowski, Christopher L. 2018. "A Short History of US Involvement in the Indo-Pacific". *Journal of Indo-Pacific Affairs* 1 (1): 14–20.

- Li, Hansong. 2022. "The "Indo-Pacific": Intellectual Origins and International Visions in Global Contexts", *Modern Intellectual History* 19 (3): 807–833. DOI: 10.1017/S1479244321000214.
- Mahadzir, Dzirhan. 2023. "U.S., Japan, South Korea Establish North Korean Missile Warning System, Trilateral Exercise", *USNI News*, December 19. <https://news.usni.org/2023/12/19/u-s-japan-south-korea-establish-north-korean-missile-warning-system-trilateral-exercise>.
- Mahan, T. Alfred. 2007. "The Influence of Sea Power Upon History, 1660–1783". *The project Gutenberg eBook*. November 19. <https://www.gutenberg.org/files/13529/13529-h/13529-h.htm>.
- Ministry of Foreign Affairs of the People's Republic of China. 2023. "The Global Security Initiative Concept Paper", February 21. https://www.fmprc.gov.cn/mfa_eng/wjbxw/202302/t20230221_11028348.html.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. 2007. "Confluence of the Two Seas" Speech by H.E. Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan at the Parliament of the Republic of India, August 22. <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/pmv0708/speech-2.html>.
- Mohan, Garima and Kristi Govella. 2022. *The Future of the Quad and the Emerging Architecture in the Indo-Pacific*. Policy Paper. Washington: The German Marshall Fund of the United States, June 2022. <https://www.gmfus.org/sites/default/files/2022-06/The%20Future%20of%20the%20Quad%20and%20the%20Emerging%20Architecture%20in%20the%20Indo-Pacific.pdf>.
- Nicastro, Luke A. 2023. U.S. Defense Infrastructure in the Indo-Pacific: Background and Issues for Congress. Congressional Research Service, June 6. <https://crsreports.congress.gov/product/pdf/R/R47589>.
- Office of the Director of National Intelligence. 2024. Annual Threat Assessment of the U.S. Intelligence Community 2024, February 5. <https://www.dni.gov/files/ODNI/documents/assessments/ATA-2024-Unclassified-Report.pdf>.
- Office of the Historian. n.d. "A Guide to the United States' History of Recognition, Diplomatic, and Consular Relations, by Country, since 1776: China", Accessed 28 January 2024. <https://history.state.gov/countries/china>.
- Office of the Secretary of Defence. 1995. United States Security Strategy for the East Asia-Pacific Region. <https://apps.dtic.mil/sti/pdfs/ADA298441.pdf>.
- Santa-Cruz, Arturo. 2022. "From Asia-Pacific to the Indo-Pacific, in three different world(view)s". *México y la Cuenca del Pacífico* 11 (22): 21–52.
- [SIPRI] Stockholm International Peace Research Institute. 2023. SIPRI Yearbook 2023 Armaments, Disarmament and International Security. Summary. https://www.sipri.org/sites/default/files/2023-06/yb23_summary_en_1.pdf.

- Sooheon Lee, Alex. 2023. "A Roadmap for ROK-US-Japan Trilateral Security Cooperation (TSC)". *International Journal of Korean Unification Studies* 32 (2): 1-31.
- The Guardian. 2011. "Obama tells Asia US 'here to stay' as a Pacific power", *The Guardian*, November 17. <https://www.theguardian.com/world/2011/nov/17/obama-asia-pacific-address-australia-parliament>.
- The State Council Information Office of the People's Republic of China. 2023. "A Global Community of Shared Future: China's Proposals and Actions", September 26, http://english.scio.gov.cn/whitepapers/2023-09/26/content_116710660.htm.
- The White House. 1987. National Security Strategy of the United States. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1987.pdf>.
- The White House. 1988. National Security Strategy of the United States. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1988.pdf>.
- The White House. 1990. National Security Strategy of the United States. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1990.pdf>.
- The White House. 1991. National Security Strategy of the United States. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1991.pdf>.
- The White House. 1993. National Security Strategy of the United States. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1993.pdf>.
- The White House. 1994. A National Security Strategy of Engagement and Enlargement. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1994.pdf>.
- The White House. 1998. A National Security Strategy For A New Century. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/1998.pdf>.
- The White House. 1999. A National Security Strategy For A New Century. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2000.pdf>.
- The White House. 2000. A National Security Strategy for a Global Age. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2001.pdf>.
- The White House. 2002. National Security Strategy of the United States of America. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2002.pdf>.
- The White House. 2006. National Security Strategy of the United States of America. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2006.pdf>.
- The White House. 2010. National Security Strategy. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2010.pdf>.
- The White House. 2012. Sustaining U.S. Global Leadership: Priorities for 21st Century Defence. https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/defense_strategic_guidance.pdf.
- The White House. 2017. National Security Strategy of the United States of America. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2020/04/2017.pdf>.

- The White House. 2021a. "Quad Leaders' Joint Statement: 'The Spirit of the Quad'", March 12. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/03/12/quad-leaders-joint-statement-the-spirit-of-the-quad/>.
- The White House. 2021b. "Joint Leaders Statement on AUKUS", September 15. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2021/09/15/joint-leaders-statement-on-aucus/>.
- The White House. 2022a. National Security Strategy. <https://nssarchive.us/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>.
- The White House. 2022b. Indo-Pacific Strategy of the United States. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf>.
- The White House. 2022c. "FACT SHEET: In Asia, President Biden and a Dozen Indo-Pacific Partners Launch the Indo-Pacific Economic Framework for Prosperity", May 23. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/05/23/fact-sheet-in-asia-president-biden-and-a-dozen-indo-pacific-partners-launch-the-indo-pacific-economic-framework-for-prosperity/>.
- The White House. 2023. "Camp David Principles", August 18. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/08/18/camp-david-principles/#:~:text=We%20are%20unflinching%20in%20our,undermines%20respect%20for%20them%20everywhere.>
- U.S. Department of State. 1993. "Building A New Pacific Community. President Clinton Address to students and faculty at Waseda University, Tokyo, Japan, July 7, 1993". <https://1997-2001.state.gov/regions/eap/930707.html>.
- U.S. Department of State. 2024. The United States' Enduring Commitment to the Indo-Pacific: Marking Two Years Since the Release of the Administration's Indo-Pacific Strategy, February 9. <https://www.state.gov/wp-content/uploads/2024/02/Indo-Pacific-Strategy-Second-Anniversary-Fact-Sheet.pdf>.
- [USAID] United States Agency for International Development. 2015. Indo-Pacific Economic Corridor (IPC), Washington: U.S. Agency for International Development, April 2015. <https://banyanglobal.com/wp-content/uploads/2017/06/Indo-Pacific-Economic-Economic-Corridor.pdf>.
- USC U.S.-China Institute. 2017. China In U.S. National Security Strategy Reports, 1987-2017, December 18. <https://china.usc.edu/china-us-national-security-strategy-reports-1987-2017>.
- USINDOPACOM. 2024. "Headquarters, United States Indo-Pacific Command", Accessed 19 February 2024. <https://www.pacom.mil/About-USINDOPACOM/>.

Vanja ROKVIĆ

**THE STRATEGIC CONSTRUCT AND SECURITY ARCHITECTURE
OF THE INDO-PACIFIC THROUGH THE LENS
OF THE UNITED STATES**

Abstract: The purpose of this review, based on the analysis of relevant strategic documents of the United States (U.S.), is to illustrate the shift in narrative towards the People's Republic of China (China) and the strategic construct of the Indo-Pacific region. The relationship between the two states from the perspective of the U.S. is marked as one of the world's most significant but also most complex relationships. During the time of bipolar world division and despite numerous challenges, the cornerstone of the relationship between the two countries was cooperation. After the Cold War and changes on the international scene, as well as China's economic and military strengthening, cooperation transformed into competition, with the Indo-Pacific being designated as the main arena for geostrategic games and military power demonstrations. As a geographical and strategic construct encompassing two oceans, this region represents a space where the world's leading economic and military powers are located. Therefore, controlling this region means prosperity and power. In order to achieve dominance in the region, the U.S. relies on a permanent military presence based on good partnership relations and defence and security cooperation. Since the focus of the review is solely on the position of the U.S., it is concluded that for an objective and comprehensive understanding of the Indo-Pacific, it is necessary to analyse the positions of China, India, Japan, South Korea, Australia, as well as other actors in this region.

Keywords: Asia-Pacific, Indo-Pacific, alliance, strategy, competitions, U.S., China.

Кинески концепт поморске моћи и војне способности као инструмент за геостратегијско надметање у Индо-Пацифику

Иван ЗАРИЋ¹, Жељко БУДИМИР²

Апстракт: Кина је, као прва велика сила која ради на изградњи интегрисане таласократске и телурукратске компоненте моћи, приступ поморској моћи развијала паралелно са економским напретком. У војном домену он је обележен трима фазама које су у великој мери кључни индикатор позиционирања Пекинга у Индо-Пацифику. Кинеске војне способности које пресудно делују на њену геостратегијску позицију заснивале су се на три кључна елемента: 1) буџетским издвајањима, 2) развоју наоружања и војне опреме, и 3) изградњи одговарајуће инфраструктуре. Технолошки развој државе довео је до изузетне динамике увођења новог наоружања у оперативну употребу Народноослободилачке армије, који је у појединим сегментима готово незабележен у историји. Изградња инфраструктуре која, између осталог, обухвата и отварање база у иностранству, те развој бродограђевинских капацитета, додатни је индикатор промене приступа надметању са другим силама. У стратегијском смислу, ови елементи су повезани концептуално кроз најважнија стратегијска документа, од којих кључни искорак чини Бела књига одбране из 2015. године. Усмерењем на стратегију ускраћивања приступа (A2/AD) и развој способности за пројектовање војне моћи, Кина је значајно утицала на геостратегијско надметање са другим субјектима у региону.

Кључне речи: Кина, геостратегија, таласократија, Индо-Пацифик, војна моћ, Народноослободилачка армија.

Кинески концепт поморске моћи

Приступ поморској моћи у савременој Кини доживео је еволуцију и проצват од периода почетака економских реформи и политике отворених врата 1978. године. Са развојем економије, дошло је и до редефинисања националних интереса, а војна моћ добила је задатак да

---

¹ Школа националне одбране, Универзитет одбране у Београду, Београд, доцент, ivanzaric@yahoo.com, ORCID: 0000-0003-2019-0879.

² Факултет политичких наука, Универзитет у Бањој Луци, Бања Лука, доцент, zeljko.budimir@fpn.unibl.org, ORCID: 0000-0002-1745-6667.

обезбеди задовољење тих интереса. Тако је поморска моћ, у својој геополитичкој димензији, добила јасније „опросторење“ које је било генерисано другачијом економском и стратешком визијом.

Бројни су кинески аутори и лидери који су наглашавали неопходност заштите поморских права и интереса, њену стратешку важност и геополитичку нужност. Тако генерал Ми Џенју (Mi Zhenyu), истиче да је за Кину океан главни стратешки одбрамбени правац, те да ће стратешки фокус државе бити усмерен ка мору докле год политички и економски фокус Кине лежи на обалским областима (Cole 2010, 28).

Кинески војни теоретичари такође су заговарали јачање националне поморске моћи, попут старијих пуковника Чен Џоуа (Chen Zhou) и Денг Бибоа (Deng Bibo), који оцењују да је изградња поморске моћи практична потреба Кине која је усмерена ка очувању националног суверенитета и безбедности, те поморских права и интереса. Истовремено, они закључују да ће могућност гарантовања услова за мирољубиви развој Кине у 21. веку управо зависити од безбедности на поморском правцу, и констатују да је развој поморске моћи један од кључних захтева за даљи кинески одрживи и брзи економски раст, док одржање поморских области под јурисдикцијом Кине води ка томе да су поморски ресурси доступни у изобилју, а потенцијали за даљи развој огромни. Сличан правац заговара и дугогодишњи командант Ратне морнарице (РМ) Народно-ослободилачке армије (НОА) адмирал Ву Шенгли (Wu Shengli), који оцењује да је за Кину изградња поморске моћи неопходна, наводећи историјске, географске и друштвене елементе као кључне у том правцу (Yoshihara 2013), док је поводом 60-годишњице од оснивања РМ НОА позвао на јачање логистичких способности и подршке који би омогућили поправке, попуну, замену капацитета у удаљеним регионима, као и реализацију мисија спасавања, уз успостављање таквог поморског система који би служио заштити кинеске поморске безбедности и економског развоја (Cole 2014, 44).

Теоретичари су успешно поставили темеље развоју кинеске поморске моћи, која је своју манифестацију у економском, а нарочито у војном сегменту, доживела почетком 21. века. Међу многобројним кинеским војним стратезима, ипак највећи значај за развој поморске моћи имао је генерал Лиу Хуаџинг (Liu Huaqing), који се неретко назива и кинеским Мехеном (Alfred Thayer Mahan), захваљујући изузетној идејној блискости Лиуових смерница за развој националне поморске моћи, превасходно њене војне компоненте, са Мехеновом концепцијом поморске моћи.

Карта 1: Стратешка визија Лиу Хуађинга и припадајућа мора

Извор: Зарић 2018, 26.

Ипак, као и свака геополитичка визија и процес, тако се и кинеско промишљање о таласократском постављању у савременом свету спроводи у простору. Тај простор има неколико ареала или „концентричних кругова“ који би могли да служе као заштитни омотач кључних националних поморских интереса, односно за повећање кинеске таласократске *стратешке дубине*. У том контексту је Лиуова стратешка визија усмерила пажњу кинеске поморске и војнопоморске моћи на контролу акваторијума у западном Пацифику, односно у простору који се протезао од кинеске обале на северу, до Курилских и четири главна јапанска острва и даље до Тајвана, а затим и до Бонина, Маријана и Каролина, док је на југу та визија обухватала акваторијум све до индонежанског и филипинског архипелага. Циљ овакве, не у потпуности прецизно дефинисане, Лиуове визије са „мехеновским“ карактеристикама је то да су постављене основе за даљи развој поморске моћи која је била неопходна како би се заштитили витални национални интереси.

Просторно посматрано, визија је била фокусирана на контролу првог (*diyī daolían*) и другог ланца острва (*dí'ér daolían*), стратешки најзначајнијих за кинеске националне интересе. Поменути „ланци“ острва суштински су се односили на контролу припадајућих мора, сврстаних у три ареала:

- приобална мора (*jinhai*, енг. *offshore areas*), која обухватају Жуто море, Источно и Јужно кинеско море, воде око Тајвана, и акваторијум унутар и изван архипелага Окинава;
- средња мора (*zhonghai*), која обухватају акваторијум између два ланца острва, и
- удаљена мора (*yuanhai*),³ која подразумевају воде изван „ланаца острва“ (Зарић 2018, 26–30).

Стратегијска двосмисленост код кинеског концепта поморске моћи у географском и геостратегијском смислу огледа се и у чињеници да поједини аутори, поред условно речено општеприхваћена два „ланаца острва“ уводе и трећи „ланац острва“ (Qi 2006, 60), иако га Лиу у својим делима није представљао. Тако се као својеврсни трећи „ланац“ неретко тумачи област све до Хаваја, при чему је један од занимљивих предлога америчким представницима изнео старији кинески поморски официр у Пацифичкој команди Оружаних снага САД 2009. године, истакавши да би САД могле да контролишу област источно од Хаваја, а Кина западно од тих острва. Према наводима тог кинеског официра, у том случају САД не би имале потребу да долазе у западни Пацифик и Индијски океан (Scott 2012, 622–623).

Промене у стратегијском приступу поморској моћи у Кини могу се уочити и у трансформацији војнопоморске стратегије (*haijun zhanlue*)⁴ (Huang 1994, 16–19). Кинеска војнопоморска стратегија трансформисана је током три кључне фазе. Прва фаза, када је Ратна морнарица НОА била намењена за обалску одбрану (*jin'an fangyu*, енг. *near-coast defense*), доминирала је од успостављања НР Кине па све до средине 1980-их година. Друга фаза трансформације односила се на активну одбрану

³ Својеврсни синоним за термин *yuanhai* је *yuanyang* и такође значи удаљена мора или удаљени (отворени) океани. Међутим, у стратегијском схватању, ова два термина испољавају битну разлику, зато што за Кину удаљена мора представљају акваторију која се налази непосредно изван другог ланца острва, док удаљени океани подразумевају акваторију и изван тог појаса. Додатна специфичност која се може уочити код Кине у овом погледу је да сви наведени термини не обухватају искључиво специфична поморска подручја, већ да у већој мери одговарају областима у којима се пројектује поморска моћ даље од обале, те су, како је већ констатовано, подложни и променама у контексту јачања кинеских способности за пројекцију моћи у том домену. Додатно, Ратна морнарица, као ни друге званичне кинеске институције нису службено дали прецизне информације о значењу појединачних термина, због чега такође постоји њихово повремено различито тумачење.

⁴ Оквир и смернице за стратегијско деловање Ратне морнарице НОА представљени су кроз тзв. осам карактера (*jiji fangyu, jinhai zuozhan*), којима је одређена активна одбрана и извођење операција у приобалним морима, док су четири карактера (*junshi zhanlue*) била усмерена на смернице за све видове НОА, при чему су војне стратешке смернице (*junshi zhanlue fangzhen – military strategic guideline*) одређивале зону одговорности Ратне морнарице.

приобалних мора (*jinhai jiji fangyu*, енг. *near-seas active defense*) која је трајала до средине прве деценије 21. века, када је започела трећа и актуелна фаза извођења операција у удаљеним морима (*yuanhai zuozhan*, енг. *far-seas operation*) (Nan 2011, 116–129). Већ у другој фази кинеска Ратна морнарица постаје стратегијски вид оружаних снага, који није више намењен искључиво за пружање подршке копненој војсци. Замисао је била да би улога Ратне морнарице требало да буде таква да се спроводи активна одбрана и изводе операције у приобалним морима (*jiji fangyu*, *jinhai zuozhan*, енг. *defend actively, operate in the near seas*). Географски опсег деловања Ратне морнарице се проширује на акваторијум који одговара оном који обухвата први ланац острва, као и три мора унутар обода (*neiyun*, енг. *inner rims*) првог ланца (Жуто море, Источно и Јужно кинеско), односно акваторијум непосредно на спољном ободу (*waiyun*, енг. *outer rim*) првог ланца. Лиу је оваквим концептом стратегијске употребе Ратне морнарице НОА, у геополитичком смислу, по први пут кинеској флоти дао, поред већ присутног поновног уједињења Тајвана, следеће задатке – очување суверенитета у вези са поморским споровима, заштита поморских ресурса, обезбеђење поморских линија комуникација у ратним периодима, одвраћање и одбрана од непријатељске агресије са мора, као и постизање стратешког нуклеарног одвраћања.

Паралелно са теоретичарима, поморску моћ у Кини перманентно су заговарали и водећи лидери у Пекингу. Иако је Мао (Mao Zedong) још 1953. године писао о потреби стварања јаке ратне флоте, војнопоморска моћ добила је на значају тек са наредним генерацијама кинеских лидера. Тако је Денг (Deng Xiaoping) 1979. године позвао на креирање „јаке морнарице са модерним борбеним способностима“, а 1997. године Ђанг Цемин (Jiang Zemin) је заговарао „изградњу националног поморског кинеског зида“ (Cole 2010, 10–11), уз истицање значаја јачања Ратне морнарице, као стратешки важног чиниоца. Сличан приступ настављен је и током периода Ху Ђинтао (Hu Jintao), када су 2004. године постављена четири основна стратешка императива, који су послужили као смернице за развој кинеске војнопоморске моћи:

- обезбеђење лојалности војске Комунистичкој партији Кине (КПК);
- обезбеђење суверенитета, територијалног интегритета, укључујући спречавање сепаратизма Тајвана и националне безбедности с циљем наставка националног развоја;
- очување кинеског растућег националног интереса, укључујући поморску безбедност и нетрадиционалне безбедносне проблеме и допринос одржању светског мира (Cole 2014, 44).

Ипак, са становишта највишег кинеског руководства, најзначајнији помак у надоградњи концепта поморске моћи остварен је у периоду пете

генерације лидера, предвођене Си Ђинпингом (Xi Jinping). Тако је већ приликом 18. Конгреса КПК 2012. године и седнице Свенародног националног конгреса у марту 2013. године Си покренуо процес заговарања трансформације Кине у праву поморску силу, апострофирајући да Кина мора стратешки да управља морем и континуирано ради више да промовише напоре да постане поморска сила (ONIUS 2014, 45). На овом месту може да се уочи да је Сијева концепција, иако свакако надоградња концепата претходних лидера, на централно место поморске моћи ставила војни елемент и поставила темеље каснијој детаљнијој разради у оквиру Белих књига одбране, најважнијих стратегијских докумената Пекинга. Истовремено, Сијев концепт раста Кине у „праву поморску силу“ заснован је на принципима производње, снажне трговачке и ратне морнарице, уз приступ прекоморским тржиштима и базама, што суштински одговара Мехеновим принципима поморске моћи (Yoon 2015, 43–44). У прилог чињеници да се концепт кинеске поморске моћи перманентно разматра и развија, као и да је у фокусу највиших државних и војних руководилаца, говори и Сијев позив, током састанка са највишим руководиоцима НОА и Народне наоружане милиције, за време друге сесије 14. Националног народног конгреса, одржаног у марту 2024. године, да се интегришу планирање поморских операција, заштита поморских интереса и поморска економија с циљем даљег развоја националне поморске моћи (Zhao 2024), односно да НОА мора да координира припрему за поморске војне конфликте, заштиту поморских права и интереса, и развој поморске економије (Bloomberg 2024). Из ових сугестија јасно произилази закључак да је са снажним укључивањем Кине у међународне трговинске токове паралелно био развијан и њен приступ поморској моћи, који је временом посебно био изражен у војном сегменту, који је понекад кроз историју недостајао Кини, нарочито у периоду око средине 19. века, када је захваљујући недостатку управо војнопоморске компоненте моћи она била суочена са великим националним поразима.

Војне способности Кине као инструмент у геостратешком надметању

Свеобухватан приступ схватању кинеских војних способности, пре свега на њеном таласократском правцу, где се одвија кључно стратешко надметање, подразумева анализу неколико елемената, од којих су кључни: 1) интелектуално-доктринарни, 2) организациони, и 3) материјални.

Интелектуално-доктринарни елемент кинеских војних способности, иако често занемариван, историјски је у тој држави манифестован и

чињеницом да је услед низа стратешких пораза, почев од Опијумских ратова, преко рата са Француском и коначно пораза у сино-јапанском рату окончаним Споразумом из Шимоносекија, дошло до *de facto* распуштања Ратне морнарице крајем 19. и почетком 20. века (Зарић 2018, 175–177). Захваљујући таквом историјском негативном искуству, приликом изградње савремене поморске моћи, а посебно њеног војног сегмента, примењен је свеобухватан приступ, који је подразумевао и теоријски оквир. У том погледу, најзначајнији документи који су дефинисали војнопоморску силу савремене Кине јесу Беле књиге одбране.

Поморска моћ је, у садржају докумената овог типа, временом добијала све већи значај, нарочито почев од Беле књиге одбране за 2010. годину. Тако је у документима за 2010. и 2012. годину, као и наредним (за 2015. и 2019. годину), заједничка карактеристика да су кроз њих кинески стратеги дефинисали окружење у којем НОА треба да извршава своје задатке, да су назначили да се свет, који се одликује појачаном економском међузависношћу, креће ка мултиполарности, након периода доминације једине преостале суперсиле – САД. Апострофирајући нестабилност у сопственом непосредном окружењу, кинески стратеги истакли су интензивирање стратешког супарништва као део геополитичког надметања, али и јачање националних капацитета, уз утицај сила које желе да задрже или промене *status quo* међународног поретка. Истовремено, наглашено је и јачање безбедносних претњи, које су по свом карактеру постале насилне, комплексне и интегрисане (Зарић 2018, 208–210). Овакав наратив, уз детаљнију разраду, задржан је у свим Белим књигама од 2010. године. Ипак, кулминација у разради домена војних способности и војнопоморске моћи достигнута је документом под називом „Кинеска војна стратегија“, објављеним у мају 2015. године. Овим документом наглашено је да снаге намењене за пројектовање моћи, даље од матице у Кини, заузимају све важније место.

Значајна разлика у документу из 2015. године, у компарацији са претходним документима истог типа, приметна је и приликом дефинисања смерница за све видове НОА,⁵ што је посебно било изражено код Ратне морнарице (РМ) и Ратног ваздухопловства (РВ), као видова намењених за пројектовање војне моћи.

Тако је, у складу са стратешким захтевима одбране у приобалним морима и заштите отворених мора (*offshore waters defense and open seas*

---

⁵ Смернице за видове оружаних снага дефинисане су у четвртом делу „Кинеске војне стратегије“, названим „Изградња и развој ОС Кине“ (*Building and Development of China's Armed Forces*), у првом сегменту овог дела названом „Развој служби и наоружања НОА и Народних оружаних полицијских снага (НОПС) (*Development of the Services and Arms of the People's Liberation Army (PLA) and the People's Armed Police Force (PAPF)*).

protection), смерница коју је Ратна морнарица добила, указала да ће овај вид кинеских оружаних снага постепено померити свој фокус са одбране у приобалним морима ка комбинацији одбране у приобалним морима и заштите отворених мора, што у концепту поморске моћи подразумева приобална и средња мора, уз изградњу комбиноване, мултифункционалне и ефикасне поморске борбене структуре. Посебно је истакнут значај јачања капацитета за стратешко одвраћање и извођење противнапада, поморске маневре, здружене операције, свеобухватну одбрану и подршку (The State Council Information Office of the People's Republic of China 2015). Овде се на једном месту може сагледати стратешка ширина коју Кина одређује својој Ратној морнарици. Истовремено, може се уочити да изградња поморских капацитета, пре свега бродова, није случајна, већ има иза себе озбиљну стратегијску анализу потреба и захтева у будућем периоду. Паралелно с наведеним и РВ НОА добило је, између осталог, задатак за стратешко пројектовање моћи и пружање свеобухватне подршке.

Најважније смернице, када је у питању надметање са другим силама у Индо-Пацифику као сегмент доктринарног елемента НОА, можемо да видимо у другој целини четвртог дела Војне стратегије Кине, која је названа „Развој снага у областима од критичне важности за безбедност“ (*Force Development in Critical Security Domains*). На првом месту истакнут је значај мора и океана за НР Кину, уз нагласак да њихова безбедност зависи од трајног мира, дуготрајне стабилности и утиче на одрживи развој Кине. Истакнуто је да „традиционални менталитет, у којем је копно важније од мора, треба да буде напуштен, да се већи значај да управљању морима и океанима, као и заштити поморских права и интереса“.⁶ У складу са таквом констатацијом, експлицитно се истиче да је за Кину неопходно да „изгради модерну војно-поморску структуру, сразмерну њеним интересима националне безбедности и развоја, очувању њеног националног суверенитета и поморских права и интереса, заштити безбедности стратешких поморских линија комуникација и прекоморским интересима, као и да учествује у међународној поморској сарадњи, те да пружи стратешку подршку сопственом израстању у поморску силу“ (Зарић 2018, 212–213).

Дакле, само две године од доласка пете генерације лидера на челне позиције у држави и Сијевог заговарања израстања Кине у праву поморску силу, представљен је теоријски, интелектуално-доктринарни оквир који је омогућио развој војнопоморске моћи до нивоа који је позиционирао РМ НОА међу најјаче силе на свету. Истовремено, „Кинеска војна стратегија“ из 2015. године поставила је темеље највећој

---

⁶ Наведени сегмент је посебно наглашен у четвртом одељку документа посвећеном изградњи и развоју оружаних снага Кине, у делу који се односи на „Развој снага у областима од критичне важности за безбедност“.

реорганизацији НОА у њеној историји, где је поменути модел да копно није важније од мора примењен и манифестован у пракси.

Други елемент који смо истакли у анализи кинеских војнопоморских способности односио се на организацију. Као што је већ речено, Белом књигом из маја 2015. године постављен је организациони темељ који је имплементиран већ на крају исте године, имајући у виду да је са 31. децембром 2015. године започета трансформација.

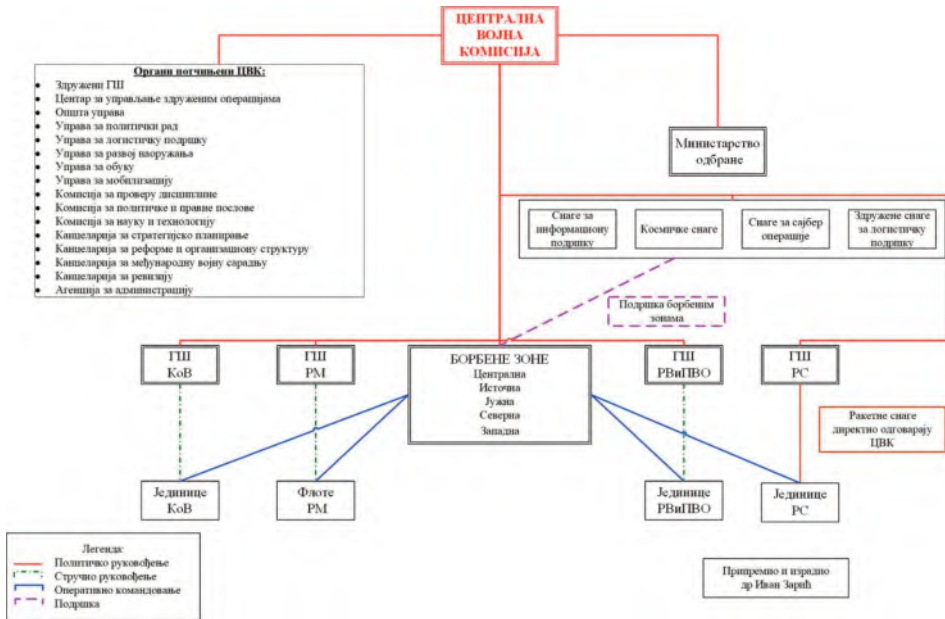
Кључне карактеристике у изградњи војних способности које су биле усмерене на пројектовање моћи, повезане су са увођењем концепта здружених операција. Наиме, прво су реорганизацијом Генералштабова видова, РМ и РВ изједначени са Копненом војском (Ков), док је истовремено концепт седам војних области који више одговара совјетском, односно руском систему, замењен моделом пет борбених зона (Централна, Источна, Јужна, Северна и Западна), које су суштински одговарале концепту здружених операција у одређеном географском простору (схема 1).⁷ Тиме је НОА организована, у борбеном делу, по моделу који је много ближи западном. Командантима борбених зона дата је надлежност командовања свим видовима у њиховој зони одговорности, док су Генералштабови видова остали надлежни за стручну припрему снага за које су одговорни. Истовремено, НОА је остала под директном контролом Комунистичке партије, имајући у виду да је укупна војна структура наставила да буде потчињена Централној војној комисији (ЦВК), као најважнијем војно-политичком телу НР Кине. У погледу здружених операција, ранији Генералштаб је трансформисан у Здружени ГШ и директно је потчињен ЦВК, док је, такође директно под ЦВК, формиран и Центар за управљање здруженим операцијама, који фактички представља орган на врху командне структуре НОА и под којим се налазе Центри за управљање здруженим операцијама у оквиру борбених зона (Yasuyuki 2022, 51–55).

Приликом поменуте реорганизације, учињени су и други веома важни кораци. Први је био преименовање дотадашње „Друге артиљерије“ у „Ракетне снаге“ (РС), чији стратегијски утицај у надметању са супарницима у региону има немерљив значај, а сама промена имена фактички је описала уједно и праву намену тог вида оружаних снага, који је даљим развојем пројектила у оперативној употреби постао главни сегмент одвраћања и кључна способност НОА да активно спроводи стратегију ускраћивања приступа (тзв. *Anti Access/Area Denial – A2AD*) у приобалним, али и у средњим морима. Због такве важности за одбрану, јединице РС нису потчињаване командантима борбених зона, већ су непосредно потчињене ЦВК.

⁷ За територијални распоред борбених зона погледати карту 4.

Схема 1: Приказ организације НОА Кине и система руковођења и командовања

Извор: израда Ивана Зарића.

Када је развој РС НОА у питању, модернизација овог вида такође је наглашена у „Кинеској војној стратегији“, где је најављено да ће те снаге „тежити да се трансформишу у правцу информационализације, да ће наставити самостално да уведе иновације у наоружање и опрему ослањајући се на науку и технологију, повећавају безбедност, поузданост и ефективност ракетних система, унапређују структуру снага засновану на комбинацији нуклеарних и конвенционалних капацитета“, те да ће „јачати своје капацитете за стратегијско одвраћање и нуклеарни противнапад, као и извођење прецизних удара ракетама средњег и дугог домета“ (The State Council Information Office of the People’s Republic of China 2015).

Додатна промена учињена је у формирањем Стратегијских снага подршке (*Strategic Support Force* – ССП), које су намењене за вођење високотехнолошких ратова у свемиру и сајбер простору (Zhen 2016). Ипак, убрзани развој технологије, који је препознат и у последњој Белој књизи одбране из 2019. године, објављеној под називом „Кинеска национална одбрана у новој ери“, довео је до анализирања модела усвојеног 2015. године, нарочито имајући у виду да је НОА интензивно разматрала нови оперативни концепт мултидоменског прецизног ратовања (*Multi-Domain*

Precision Warfare – MDPW). Тако је нови концепт *MDPW* подразумевао унапређење обавештајног система који употребљава велики број података (*big data*) и вештачку интелигенцију како би се створила способност идентификације кључних рањивости непријатеља у оперативном окружењу, и искористиле способности сопствених здружених снага у свим доменима с циљем извођења прецизних удара по уоченим рањивостима (USDD 2024, 41), што је препознато као индикатор могућих промена у ССП-у. Сличне закључке о индикаторима за реорганизацију ССП-а раније су уочили и други аутори, препознајући настајања НОА да интегрише сопствене системе како би на ефективан начин могла да управља различитим аспектима извођења борбених дејстава (Yatsuzuka 2022).

Последица потребе да се направе даљи искораци у тежњама НОА да додатно допринесе извођењу здружених операција у пуном спектру била је и реорганизација ССП-а у априлу 2024. године, када су уместо овог вида формиране три нове целине у оквиру НОА. У питању су Снаге за информациону подршку, Космичке снаге и Снаге за сајбер операције, које уз раније постојеће Здружене снаге за логистичку подршку чине четири засебна самостална рода НОА (Honrada 2024).

Примењујући овако свеобухватан приступ, Кина је нарочито од доласка пете генерације лидера успоставила снажан систем и организацијом изузетно унапредила војне способности, посебно у контексту извођења здружених операција, које су у ранијем периоду представљале озбиљнији недостатак у компарацији са другим модерним оружаним снагама.

Трећи елемент војних способности који је неопходно анализирати како би се у потпуности разумела НОА јесте материјални. Овај елемент, који је често и највидљивији, размотрићемо кроз три кључна чиниоца: буџет, инфраструктуру и савремено наоружање.

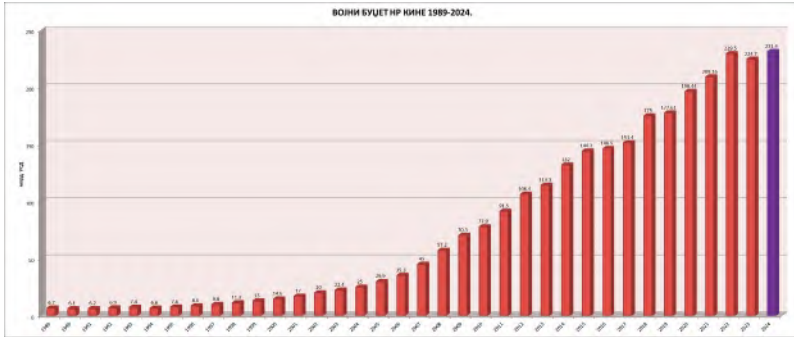
Када је буџет у питању, он представља основу за веома брзу модернизацију коју Кина спроводи у својим оружаним снагама. Иако на међународном плану висина износа кинеских издвајања за одбрану доводи до различитих интерпретација, посебно у перцепцијама на западу у вези са разликом између званичног и тзв. стварног буџета одбране,⁸ неупитна је чињеница да Кина има, после САД-а, највећи војни буџет на свету. Високи износи истовремено омогућавају значајне инвестиције у наоружање и војну опрему, али и у пратећу инфраструктуру, што НОА обезбеђује перманентан развој војних способности с циљем заштите националних интереса. Тако је максимални износ званичног кинеског војног буџета у

---

⁸ Једна од пројекција тзв. стварног кинеског буџета одбране дата је и у извештају *American Enterprise Institute* од 29. априла, према којем се износ пореди са америчким и наводи да досеже чак 710,6 милијарди УСД за 2022. годину у поређењу са званичних 229,5 милијарди (Mackenzie 2024).

појединачној години – управо у 2024. години, у вредности од 1,665 милиона јуана (око 231,4 милијарде УСД) и представља последицу готово експоненцијалног раста издвајања за војску у Кини у последњих 30 година.

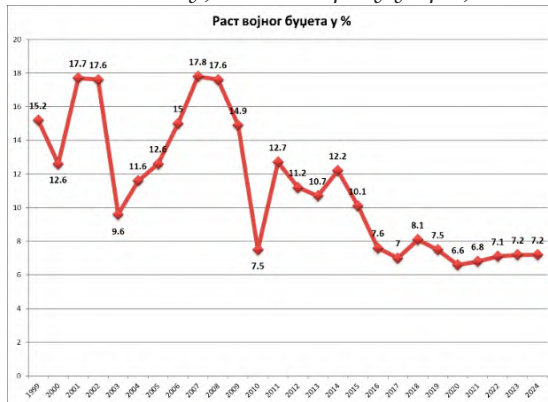
Графикон 1: Буџет за одбрану НР Кине у периоду од 1989. до 2024. године (у милијардама УСД)

Извор: израда Ивана Зарића.

Иако се у приказаним подацима може уочити да повремено долази до стагнације или чак пада издвајања за НОА у Кини, супротан закључак се добија када се погледају подаци о стопама раста у процентима буџета за одбрану (графикон 2).⁹

Графикон 2: Раст кинеског буџета за одбрану у процентима (1999–2024)

Извор: израда Ивана Зарића.

⁹ Наиме, раст буџета одбране који Кина бележи је континуиран (графикон 2) и, без обзира што се у износима (графикон 1) могу уочити поменуте стагнације или пад, оне су

На тај начин је кроз вишегодишње стабилно и унапређено финансирање створен један од основних предуслова за даље унапређење војних способности НОА, које су је, последично, ставиле у ранг најдоминантније војне силе у ближњем окружењу на индопацифичком правцу.

Наредни чинилац материјалног елемента војних способности јесте инфраструктура. У том погледу, најзначајнији искорак у стратешком надметању са супарницима у Индо-Пацифику начињен је изградњом поморских база у Јужном кинеском мору, као и у иностранству.

Када је у питању кључна инфраструктура коју је Кина изградила са повећањем војних способности за пројектовање моћи у Јужном кинеском мору, неминовно се намеће пројекат изградње вештачких и надоградње постојећих острва која су искоришћена као основа за инсталирање војне опреме.

Карта 2: Основна инфраструктура за пројектовање војне моћи Кине у Јужном кинеском мору

Извор: Зарић 2018, 105.¹⁰

превасходно последица чињенице да се компарације ради буџети приказују у УСД, а Кина их објављује у јуанима, због чега, услед курсних разлика, долази до могућег стварања другачије перцепције о буџету.

¹⁰ Кључна инфраструктура НОА у Јужном кинеском мору била је концентрисана око четири базе НОА: 1) Команде Јужноморске флоте у Цанџангу; 2) базе у Санји на острву Хаинан; 3) базе на Јонгсинг острву у Сиша архипелагу, и 4) базе на Јонгшу острву у Нанша архипелагу.

Инфраструктурно су ове базе, уз додатне војне инсталације у Сиша и Нанша архипелагу, омогућиле значајније војно присуство Кине с циљем даљег надметања са супарницима. У том делу, који је за Кину кључан, и САД као главни супарник су такође предузеле активности на изградњи сопствене инфраструктуре, пре свега кроз споразуме са Филипинима. Тако је на основу споразума из 2023. године, на постојећих пет база којима САД имају приступ на филипинским острвима, договорено даље проширење на додатне четири базе (USDD 2023), са укупно девет америчких инсталација (карта 3).

Карта 3: Распоред војних база САД на филипинским острвима

Извор: израда Ивана Зарића.

Тако је и у инфраструктурном смислу створена претпоставка за даље надметање Кине и САД у Јужном кинеском мору. Додатне активности на јачању војних способности за надметање у индопацифичком региону, Кина је направила успостављањем база у иностранству, и то у Џибутију (2016) и у Камбоџи (база Раем, 2023), чиме је створена могућност за пројектовање моћи и заштиту кључних поморских линија комуникација.

Овако конципиран развој војних способности посебно је истакнут јачањем трећег поменутог чиниоца – савременим наоружањем. У том погледу, најзначајнији сегмент за унапређење способности НОА била је модернизација пројектила из састава РС. Распоред база и бригада РС на територији Кине омогућио је довољну стратегијску дубину и значајну концентрацију тих пројектила у Источној и Јужној борбеној зони, дакле у кључним кинеским регионима који су усмерени на геостратегијско надметање у индопацифичком региону (карта 4).

Карта 4: Распоред база и бригада РС НОА

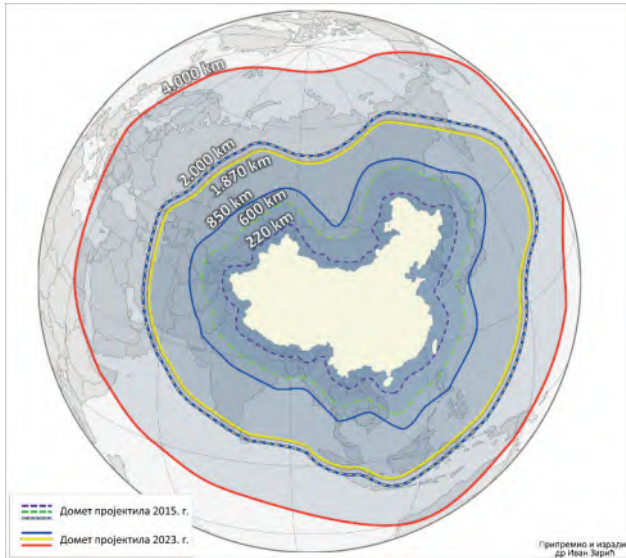
Извор: израда Ивана Зарића.

Паралелно с тим, модернизација пројектила направила је кључни искорак у војним способностима Кине, нарочито када је у питању спровођење *A2/AD* стратегије и генералног одвраћања, било конвенционалног (Пејић 2022) било нуклеарног. Доминантну улогу у том домену имали су балистички пројектили из серије *Dong Feng*,¹¹ кратког, средњег и великог домета, које истовремено допуњују способности сличног типа које поседују РМ и РВ НОА. Најзначајнији сегмент који се може уочити приликом развоја способности у овом домену јесте да је Кина изузетно повећала домет својих пројектила кратког и средњег домета у периоду од 2015. до 2023. године (карта 5).

¹¹ У питању су пројектили *DF-11*, *DF-15*, *DF-16*, *DF-21*, нарочито њена противбродска верзија *DF-21D*, као и *DF-26*, која поседује способности гађања циљева на земљи, као и покретних циљева на мору. Ипак, можда технолошки најзначајнији искорак у овом домену начињен је хиперсоничним ракетама *DF-17*, чиме је НОА сврстана у једног од технолошких лидера савремених Оружаних снага у свету. Ове ракете су употребљаване и приликом свеобухватних вежби НОА у августу 2022. године, као одговор Пекинга на сепаратистичке тежње Тајпеја и посету Ненси Пелоси острву. Том приликом је у пракси демонстрирана способност Кине да најсавременијим оружјем нанесе ударе по циљевима потенцијалног непријатеља.

Карта 5: Повећање домета пројектила РС НОА (2015–2023)

Извор: израда Ивана Зарића.

Поред РС, значајно су унапређене и способности осталих видова НОА, од којих су за надметање у индопацифичком региону кључне РМ и РВ. Када је РМ у питању, први показатељ јесте чињеница да Кина поседује највећу ратну флоту на свету, са преко 370 бродова различитог типа у поседу, укључујући преко 140 великих површинских бродова (корвете, фрегате, разарачи, тешки разарачи-крстарице, десантни бродови различитог типа и носачи авиона) од којих је већина модерних вишенаменских бродова (USDD 2024, 52–54).¹² Најеклатантнији пример јачања кинеске ратне флоте и њених способности за пројектовање моћи јесте увођење у оперативну употребу носача авиона, којих тренутно има три (два у оперативној употреби и један у фази тестирања), са плановима за даље проширење флоте овог типа бродова. Са снажењем површинске флоте, употребом домаће бродограђевинске индустрије, уз подизање војне способности Кине, истовремено се јача и државна стратешка отпорност и независност, имајући у виду да флота сада готово у потпуности зависи од домаће индустрије. Такође, флота подморница се изузетно брзо модернизује, при чему је процес довео до тога да у флоти имају готово у потпуности савремене бродове (нуклеарне свих 100% и

¹² Пројекција раста кинеске флоте указују да би она требало да има 395 бродова 2025. године, а 2030. године чак 435 бродова.

класичне дизел-електричне преко 80% (Зарић 2018, 205–206)), с циљем да укупан број подморница буде 65 до 2025. године, односно 80 до 2035. године, уз истовремено повлачење из употребе старих и увођење нових типова бродова.¹³

Додатни вид за пројектовање моћи је РВ, које је успело да изведе модернизацију у периоду од 15 до 20 година за коју је другим државама неопходно готово пола века. Осавремењивање авијације је учињено, како у контексту ловачке авијације (и у РВ, али и палубне авијације) тако и у контексту стратешко-бомбардерске, али и авијације за електронско извиђање и противелектронска дејства. Посебно се у технолошком смислу издваја податак о изузетно динамичном процесу увођења авиона пете генерације типа J-20 у оперативну употребу РВ НОА, у различитим варијантама и са ваздухопловним моторима домаће и стране производње, уз процене да се тренутно у саставу кинеске авијације налази чак преко 200 авиона овог типа, са капацитетима производње који се крећу, према различитим проценама, између 100 и 120 авиона годишње.

Закључак

Концепт поморске моћи који Кина имплементира, као и изузетан развој војних способности усмерених на контролу области до другог ланца острва, укључујући приобална и средња мора, указују на свеобухватан приступ Пекинга актуелном геостратегијском надметању са САД, као и америчким регионалним савезницима. У таквом оквиру, изградња војних способности је реализована и још увек се надограђује по свим елементима, чиме се суштински омогућава геостратегијско сучељавање са ривалима. Њене ракетне снаге, уз све јачу поморску и ваздухопловну моћ, представљају чиниоце који омогућавају активно спровођење *A2/AD* стратегије. Изузетан економски раст, уз снажну индустријску производњу, истовремено омогућавају Кини да се у највећој мери ослања на сопствене капацитете, чиме се паралелно утире пут ка даљем продубљивању степена надметања са САД-ом, које се сасвим сигурно може очекивати и у наредним годинама, чему у прилог говоре и резултати сусрета на највишем војном нивоу између две стране. Тиме индопацифички регион (п)остаје кључан за одређивање глобалних геостратегијских трендова у 21. веку, уз директно учешће *de facto* две највеће силе савременог света.

---

¹³ Истовремено се одвија и процес осавремењавања наоружања у подморничкој флоти, тако да се и на том плану повећавају способности, нарочито планом да ракете типа ЈЛ-3, поред ЈЛ-2, уђу у оперативну употребу.

Библиографија

- Bloomberg. 2024. "Xi Urges Coordination of Military and Economic Strategy at Sea". *Bloomberg*, March 7. <https://www.bnnbloomberg.ca/xi-urges-coordination-of-military-and-economic-strategy-at-sea-1.2043875>.
- Cole, Bernard D. 2010. *The Great Wall at Sea, China's Navy in the Twenty-First Century*. Annapolis, Maryland: Naval Institute Press.
- Cole, Bernard D. 2014. "The History of the Twenty-First-Century Chinese Navy". *Naval War College Review* 67 (3): 43–62.
- Honrada, Gabriel. 2024. "New PLA unit underscores intelligentized warfare shift", *Asia Times*, April 22. <https://asiatimes.com/2024/04/new-pla-unit-underscores-intelligentized-warfare-shift/>.
- Huang, Alexander Chieh-cheng. 1994. "The China's Navy Offshore Active Defense Strategy: Conceptualization and Implication". *Naval War College Review* 47 (3): 7–32.
- Mackenzie, Eaglen. 2024. *Keeping Up with the Pacing Threat: Unveiling the True Size of Beijing's Military Spending*. Washington, D.C.: American Enterprise Institute.
- Nan, Li. 2011. "The Evolution of China's Naval Strategy and Capabilities: From Near Coast and Near Seas to Far Seas". In: *The Chinese Navy: Expanding Capabilities, Evolving Roles*, edited by Christopher D. Yung, Michael Swaine, Andrew Nien-Dzu Yang and Phillip C. Saunders, 109-141. Washington D.C.: Center for the Study of Chinese Military Affairs, Institute for National Strategic Studies, National Defense University Press.
- [ONIUS] Office of Naval Intelligence, US. 2014. *The PLA Navy: New Capabilities and Missions for the 21st Century*. Official Report – unclassified, Washington D.C.: ONI USA.
- Пејић, Игор. 2022. „Развој савременог кинеског концепта конвенционалног одвраћања“. *Војно дело* 74 (4): 15–27.
- Qi, Xu. 2006. "Maritime Geostrategy and the Development of the Chinese Navy in the Early Twenty-First Century". *Naval War College Review* 59 (4): 46–67.
- Scott, David. 2012. "US Strategy in the Pacific – Geopolitical Positioning for the Twenty-First Century". *Geopolitics* 17 (3): 607–628.
- The State Council Information Office of the People's Republic of China. 2015. "China's Military Strategy". *Ministry of National Defense People's Republic of China*. May 26. <http://eng.mod.gov.cn/xb/Publications/WhitePapers/4887928.html>.
- [USDD] U.S. Department of Defense. 2024. *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2023*. Annual Report to Congress, Washington D.C.: U.S. Department of Defense.

- [USDD] U.S. Department of Defense. 2023. *Military and Security Developments Involving the People's Republic of China 2023*. Annual Report to Congress, Washington D.C.: U.S. Department of Defense.
- Yatsuzuka, Masaaki. 2022. "PLA's Intelligitized Warfare: The Politics on China's Military Strategy". *Security & Strategy* (2): 17–36.
- Yoon, Sukjoon. 2015. "Implications of Xi Jinping's "Treu Maritime Power": Its Context, Significance, and Impact on the Region". *Naval War College Review* 68 (3): 40–63.
- Yoshihara, Toshi. 2013. "Rise of Chinese Seapower". Uploaded on May 29, 2024. YouTube video, 53:12 min. <https://www.youtube.com/watch?v=7P4sOH5JBXE>.
- Yatsuzuka, Masaaki. 2022. "PLA's Intelligitized Warfare: The Politics on China's Military Strategy". *Security & Strategy* (2): 17–36.
- Yoon, Sukjoon. 2015. "Implications of Xi Jinping's "Treu Maritime Power": Its Context, Significance, and Impact on the Region". *Naval War College Review* 68 (3): 40–63.
- Зарић, Иван М. 2018. „Таласократска димензија савремене кинеске геополитике“. *Докторска дисертација*. Београд: Факултет политичких наука.

Ivan ZARIĆ, Željko BUDIMIR

**CHINA'S CONCEPT OF SEA POWER AND MILITARY CAPABILITIES
AS AN INSTRUMENT FOR GEOSTRATEGIC COMPETITION
IN THE INDO-PACIFIC**

Abstract: The concept of sea power in China, as the first great power to engage in building an integrated thalassocratic and tellurocratic component of power, evolved hand in hand with economic progress. In the military domain, it is marked by three phases that are largely a key indicator of Beijing's positioning in the Indo-Pacific. China's military capabilities, which decisively affect its geostrategic position, have been based on three key elements: 1) budget allocations, 2) development of weapons and military equipment, and 3) construction of appropriate infrastructure. The technological development of the country has led to an extraordinary dynamic of the introduction of new weaponry into the operational use of the People's Liberation Army, which in certain segments is almost unheard of in history. The construction of infrastructure, which includes, among other things, the opening of bases abroad and the development of shipbuilding capacities, is an additional indicator of a change in the approach to competition with other powers. In a strategic sense, these elements are connected conceptually through the most important strategic documents, of which the Defense White Papers (China's Military Strategy) from 2015 was a key step forward. By focusing on a strategy of Anti Access/Area Denial (A2/AD) and developing capabilities to project military power, China has significantly affected the geostrategic competition with other actors in the region.

Keywords: China, geostrategy, thalassocracy, Indo-Pacific, military power, People's Liberation Army.

From the Arctic to the Pacific: the emergence of new strategic partnerships and the geopolitical (re)positioning of Russia

Marko FILIJOVIĆ¹

Abstract: The author begins the paper by highlighting the reconfiguration of the world order in the past decade. Although this reconfiguration may not have occurred rapidly, its impact is undeniably noticeable. This is especially evident in the geopolitical changes taking place in the Eurasian region. In this context, the role and actions of the Russian Federation hold significant importance. After the annexation of Crimea in 2014 and the initiation of the special operation in Ukraine, strategic partnerships with China have deepened and new partnerships, such as with North Korea, have been established. This is primarily evident through increased military cooperation, highlighting a more dynamic relationship. Liberal-oriented countries in the Pacific, including Japan and South Korea, view these developments unfavourably, as do their partners from the North Atlantic Alliance - NATO. They perceive this dynamic as detrimental to regional and global relations, prompting them to take certain actions. The author concludes that if this trend persists, a new geopolitical landscape will likely emerge in the near future, spanning from the Arctic to the Pacific, with significant global implications.

Keywords: Russia, Arctic, Pacific, geopolitics, NATO, South Korea, North Korea, Japan, China.

Introduction

The end of the Cold War and the triumph of the West have led to the proliferation of neoliberal ideas worldwide, impacting both economic and social spheres. The establishment of a new world order led by the US, based on democracy, respect for human rights, and freedoms, has emerged as the dominant paradigm at the international level. There was an expectation that the world would become a fairer and more legally regulated place, giving rise to hope that the “end of the history of conflicts” would finally become a reality (Fukuyama 2012). However, it soon became evident that this was not the case.

---

¹ Riley Risk, Inc., Geopolitical and Security Advisor, 1101 Wilson Blvd. 6th Floor, Arlington, VA 22209, USA; Athens Institute for Education and Research - ATINER, Member of the Social Sciences Research Division (Politics & International Affairs Research Unit), Chalkokondili Street 9, 10677 Athens, Greece, mfilijovic@yahoo.com, <https://orcid.org/0000-0001-9451-5141>.

Not everyone embraced the idea of the US being the sole superpower or promoting Western values globally, especially considering significant civilizational differences (Huntington 2004). Moreover, military interventions led by the US and its allies, beginning in the Balkans and extending to Iraq and Afghanistan, have fueled skepticism worldwide about the “true intentions of the West” (Serry 2020). The official reasons for initiating these interventions, the way they were carried out, and the consequences they have caused over time have led countries such as Russia and China to develop doubts about what the Western world has declaratively advocated and widely promoted (Boguslavskaya 2019; Light 2016; Serry 2020). The eastward expansion of NATO is another factor that has contributed to these developments. This process was particularly resented by Russia, which has never truly accepted the loss of its geopolitical position and influence on the world stage that it held during the Cold War. Whether justified or not, Moscow has always viewed NATO expansion as a significant threat to its national interests and security (Dickinson 2023; NATO 2024; Smeltz et al. 2023; Tsygankov 2018). Consequently, it first reacted by annexing Crimea in 2014 and later initiating the so-called Special Military Operation in Ukraine in 2022. This event, for many prestigious institutions such as Carnegie (Lehne 2023) and Montaigne (Duclos 2022), as well as renowned journals like Politico (Gavin 2023), The Guardian (Henley 2023), and The Diplomat (Vacroux 2023), represents a clear signal that the existing order is at a turning point. According to their opinions, the further development of the situation and the ultimate outcome of the war in Ukraine will be decisive factors that will impact the future of international relations. However, it should be noted that Russia had openly expressed dissatisfaction with the way the post-Cold War international relations structure was developing even before that, as evidenced, among other things, by the military interventions it carried out in Georgia in 2008. Furthermore, the establishment of BRICS in 2009 and its recent expansion also reflect how certain countries have interpreted global developments in the decades since the fall of the Berlin Wall. In addition to demonstrating ambition to challenge uni-polarity, this initiative aims to present an alternative to the current global order. In this context, Russia also plays a key role. By collaborating with China, with whom it has long developed a strategic partnership, Russia works towards building a new structure of international relations based on the idea of multi-polarity. It strives to achieve this goal by strengthening existing connections and creating new ones in the economic, political, and military domains, primarily relying on states outside the so-called Western world. This is particularly evident in the Indo-Pacific. However, considering the potential consequences of these processes, liberal-leaning countries of the region do not view this development favorably, nor do their NATO partners. They perceive the resulting dynamics as detrimental to regional and even global relations, prompting them to take certain actions.

This concise study examines Russia’s activities, as well as the development and nature of its relationships with partner countries, particularly China and

North Korea, and the responses of pro-Western-oriented states, especially Japan and South Korea, to the emerging circumstances. By analyzing the content of available scientific publications, official reports from relevant state institutions, as well as newspaper articles, the author aims to answer the question of whether the affirmation of a new geopolitical matrix from the Arctic to the Pacific is imminent and what role and position Russia plays in that context. The spatial framework of the research is determined by the paper's title. In contrast, the temporal framework, apart from a concise historical overview, mainly concerns current circumstances and implications in the upcoming period.

Some Friendships Die Hard: Russia's Special Relations in the Indo-Pacific

While Russia is developing close relationships with several countries in the Eurasian region, such as India, Central Asian countries, and Iran, its ties with China and North Korea hold particular significance. The second largest economic power in the world and, until recently, the most populous country, China certainly represents Russia's preeminent partner, with whom Moscow has been developing strategic cooperation for a long time. However, since the outbreak of the war in Ukraine, these relations have further deepened.

The Bear and the Dragon: Old Ties with a New Incentives

China and Russia share a long and oscillating history, with some periods being less cordial than others. This was particularly noticeable during the Soviet era when the two countries had significant differences and even clashed twice, in 1929 (Patrikeeff 2002; Walker 2017) and 1969 (Goldstein 2003; Maxwell 2007; Robinson 1972). However, these confrontations did not prevent them from rebuilding mutual trust. On the contrary, following the dissolution of the USSR, their connections noticeably started to improve. As explained by Joseph Nye (2015), the collapse of the Soviet Union marked the end of the de facto US-China alliance and the beginning of a China-Russia rapprochement. In 1992, the two countries declared that they were pursuing a "constructive partnership"; by 1996, they had advanced to a "strategic partnership"; and in 2001, they signed a treaty of "friendship and cooperation".

A brief hiatus in the development of Russo-Chinese friendship occurred after the start of the Russo-Georgian War in 2008. China opposed Moscow's infringement on Georgia's sovereignty, emphasizing the principles of sovereignty, territorial integrity, and global order in international relations (Lampton 2024). However, by 2013, things started to get back on track. At that time, Xi Jinping, the General Secretary of the Chinese Communist Party, paid a state visit to Moscow. During a joint statement with the President of the Russian

Federation, Vladimir Putin, it was announced that the two nations were forging a “special relationship” (Standish 2023). Despite initial reservations from the Russian government, stemming from Beijing’s stance on the Russo-Georgian conflict (Lampton 2024; Zhao 2022), the two countries have since fostered very close military, economic, and political ties, supporting each other on various global issues (Savic 2016; Trofimov and Grove, 2020; Wu 2017). The Russian annexation of Crimea in 2014, along with the subsequent Western sanctions, prompted Moscow to pivot towards an even stronger relationship with Beijing, resulting in deeper and more robust interconnections (Zhao 2022). Among other things, Russia’s so-called *povorot na Vostok* [pivot to the East] (Alexeeva and Lasserre, 2018) included increased military cooperation and greater Chinese investment in several major projects, such as the Yamal liquefied natural gas project and the Power of Siberia gas pipeline project (Perlez 2014). In 2014, a China-Russia Investment Cooperation Committee was established to enhance bilateral cooperation in large-scale economic projects (Radin et al. 2021). That same year, the two sides also agreed to conduct biannual Northeast Asia security dialogues at the deputy foreign minister level (Simpson 2023). In 2015, Russia removed informal political barriers that had been restricting Chinese investment in the natural resource and infrastructure sectors, while Putin and Xi signed a declaration on “cooperation in coordinating the development of the Russia-led Eurasian Economic Union (EEU) and the Silk Road Economic Belt,” signalling improved coordination and increased engagement in multilateral projects (Radin et al. 2021). In the following year, Russia and China issued their first joint statement on strategic stability at the UN General Assembly, a commitment that was renewed in 2019. Shortly after, the two countries aligned their positions on arms control and established regular implementation of five-year roadmaps outlining their bilateral military cooperation goals (Simpson 2023). Improvements in military relations mirrored developments in the political realm, including new arms sales and exercises (Alexeeva and Lasserre, 2018; Bolt and Sharyl, 2018; Radin et al. 2021). As explained by Radin et al. (2021, 123), “both nations achieved significant improvements in military capabilities as reform and modernization programs took hold in their armed forces. Moscow and Beijing have shown an increasing willingness to utilize their expanding military capabilities to signal, protect their interests, and challenge what they perceive as US indifference to their geostrategic perspectives and interests”. In this regard, they have jointly issued numerous documents articulating their agreement on a wide array of issues, with three of these standing out: the BRICS declaration issued at the organization’s seventh summit, held in the Russian city of Ufa in July 2015; a joint declaration on the promotion of principles of international law issued on June 25, 2016, in Beijing by PRC Foreign Minister Wang Yi and his Russian counterpart Sergey Lavrov; and a joint statement on strengthening global strategic stability issued by Putin and Xi on June 26, 2016, also in Beijing (Radin

et al. 2021). It is important to note that Moscow significantly increased its sales of advanced military technologies to Beijing during this period. For instance, while annual sales of Russian weaponry typically averaged up to US\$1.5 billion, in 2015, Russia made a US\$7 billion sale to China. This included Su-35 combat aircraft, S-400 air defense systems, and sophisticated combat aircraft engines (Simpson 2023). The increase in the sale of military equipment and weaponry was also accompanied by a rise in military exercises, with the average number of combined or bilateral exercises approaching three per year (Radin et al. 2021). While China and Russia began engaging in such activities as early as 2003, it wasn't until 2014 that these exercises saw a significant evolution in complexity, frequency, scope, geographic location, and purpose (Simpson 2023). For example, the Joint Sea series, an exercise often conducted in eastern maritime areas off the coast of China and Russia's Far East, expanded its scope in 2015 and 2017 to include activities in the Mediterranean and Baltic Sea. Furthermore, starting with Aerospace Security in May 2016, Russia and China began conducting joint missile defense exercises, indicating potential collaboration in air and missile defense domains. However, one of the most important events took place in September 2018 when 3,200 PLA personnel participated for the first time in one of Russia's annual strategic exercises, Vostok-2018 (Carlson 2018; Heath 2018). This not only showcased the increasing level of exercise collaboration established during this period but also indicated a new level of trust between Moscow and Beijing (Radin et al. 2021). After all, this was unequivocally confirmed by the presidents of the two countries in a joint statement at the beginning of 2022, stating, "There are no 'forbidden' areas of cooperation. The friendship between Russia and China knows no limits" (Deng et al. 2022).

The statement quickly turned into action when, just weeks later, Russia initiated its so-called special operation in eastern Ukraine. While this action prompted Western countries to isolate Moscow even further, China and Russia not only maintained close ties but also elevated their relationship to a new level. One of the most compelling testimonies supporting that claim, among other factors, is the development of the situation in the Arctic (Fadeev et al. 2024).

Namely, it is widely understood that since declaring the Arctic a region of strategic importance for the country's development in 2008 (Russian Government 2008), Moscow has maintained a cautious attitude towards foreign investment in the High North. Projects involving external capital, such as Yamal LNG in Western Siberia, were not part of the "common practice" and mostly represented exceptions. Moreover, the remilitarization process initiated by Russia in the region did not include other actors in military activities, such as joint exercises, and it even omitted partner countries with which Moscow had close cooperation in this and other areas. When it comes to China's involvement in the Russian Arctic, besides committing nearly \$10 billion to the Belt and Road Initiative in 2018 for the so-called Ice Silk Road, prioritizing the development of the Northern

Sea Route (FAC 2022; Wishnick 2019), and establishing a China-Russia joint Arctic Research Centre in Russia a year later (Arruda and Filijović, 2022; Devyatkin 2019), Beijing's overall presence in the Russian part of the Arctic region was not particularly prominent (Fife and Chase 2024; Holz et al. 2022). However, after the outbreak of war in Ukraine, the situation fundamentally changed. A significant development in this regard was first observed in September 2022 when a U. S. Coast Guard ship unexpectedly encountered Chinese and Russian warships operating together in formation in the Bering Sea near Alaska. While this action complied with international laws and regulations, some experts noted that it signifies "a notable shift in the regional security picture" and "creates strategic ambiguity about the extent to which the relationship between Beijing and Moscow may extend" (Schreiber 2022). Perplexities were soon resolved when, in August 2023, a fleet of 11 Russian and Chinese warships sailed from the Sea of Japan through the Bering Strait into the Pacific Ocean, passing close to the U. S.-held Aleutian Islands off the Alaskan coast (Cusick 2024). According to Xuanzun and Yuandan (2023) that was their third concerted naval patrol, following the Northern/Interaction-2023 joint exercise in the Sea of Japan conducted a month earlier. The expansion of military activities was followed by an increase in economic dynamism. Fife and Chase (2024) discovered that from January 2022 to June 2023, 234 Chinese-owned companies registered to operate in Russian-controlled Arctic territory, marking an 87% increase compared to registrations in the previous two years. Furthermore, since the start of the Russo-Ukraine war, China has also begun constructing its own docks in five major ports along Russia's Arctic shoreline: Murmansk, Sabetta, Arkhangelsk, Tiksi, and Uzen. This development was accompanied by the establishment of Chinese rail lines in the region (Bischoff 2023) and a record increase in transit cargo on the Northern Sea Route in 2023. Out of 75 transit shipments of cargo that year, deliveries to and from China accounted for over 95 percent (Humpert 2023). As one expert observed, "In response to Western sanctions, Russia has opened up the Arctic to China like never before" (Fife and Chase, 2024).

In this regard, it should be noted that Sino-Russian Arctic cooperation is just one aspect of their comprehensive special relationship. As of December 2023, the two countries have participated in approximately 48 joint military activities (Simpson 2023), while the total trade between China and Russia reached a new record high of \$240 billion in the same year, marking a 26% increase from 2022 (He 2024). However, it is important to highlight that, in addition to strengthening relations with major powers like China, Russia is actively involved with other players in the Indo-Pacific region following its special operation in Ukraine. While these actors may not possess the same economic and military might as China, they still hold indicative influence in the geopolitical landscape.

Forging an Alliance with the Chollima: The Russian Pacific Gambit

Similar to the relationship between Russia and China, the bilateral relations between Russia and North Korea have also experienced fluctuations over time. During the communist era, they were on an upward trajectory. The Soviet Union was the first country to officially recognize the Democratic People's Republic of Korea (DPRK) on October 12, 1948, shortly after its proclamation, and supported North Korea politically and militarily during the Korean War (Park and Snyder 2013). During the Cold War, Moscow also played a significant role as a food, energy, and weapons supplier to Pyongyang. In 1961, Kim Il Sung and the then-Soviet leader Nikita Khrushchev signed a treaty in which Moscow committed to defend Pyongyang in the event of an attack (Al Jazeera 2023). However, the dissolution of the USSR in 1991 led to a deterioration in relations as the substantial flow of Soviet economic and military assistance to North Korea came to an end (Hill 2023). Under President Boris Yeltsin, the post-communist government in Moscow allowed the military alliance with Pyongyang to expire and cut off aid to the country. The loss of Soviet support, combined with economic mismanagement, contributed to a deadly famine in North Korea. The number of people who perished in the mass starvation has been estimated to be in the hundreds of thousands (Al Jazeera 2023).

The respite that followed the end of the Cold War lasted for an entire decade. It wasn't until Vladimir Putin came to power in 2000 that the relations between the two countries began to revive. Namely, months into his presidency, Putin traveled to Pyongyang to meet Kim Jong Il, who had assumed power after his father's death. This visit marked Putin as the first Russian leader to visit North Korea. During the meeting, Putin and Kim Jong Il agreed to improve relations and signed a comprehensive military cooperation agreement. Subsequently, Putin hosted Kim Jong Il for meetings in Russia in 2001 and 2002. Nevertheless, concerns about Pyongyang's nuclear weapons and missile program in the late 2000s led to a deterioration of relations between the two countries once again. The situation did not improve significantly even after Kim Jong Un came to power in 2011. Despite Russia's decision to forgive 90 percent of the \$11 billion debt owed by North Korea in 2014 in an attempt to thaw relations, the nuclear program issue remained a major obstacle (Al Jazeera 2023; Hill 2023; VOA 2014). However, the situation changes drastically and decisively with the outbreak of war in Ukraine. Russia, expending large quantities of munitions in its so-called special operation in eastern Ukraine and facing challenges with its defense industry due to sanctions, was eager to source military equipment through any available means. After being isolated from the West due to its military operations against Kyiv, Russia turned to its Asian connections. With its large stocks of compatible equipment and munitions needed by Moscow to sustain

its war effort - notably artillery shells and rockets - North Korea found itself in a convenient position to partner (Hill 2023).

When Russia launched a full-scale invasion of Ukraine in 2022, North Korea backed Moscow, claiming that the West's "hegemonic policy" justified Putin to send troops into the neighboring country (Pardo and Kim 2023; Shin 2022). Furthermore, North Korea was one of the few nations to recognize the independence of two Moscow-backed separatist regions in eastern Ukraine, showing a willingness to support Russian efforts (Mesmer 2022). It was also one of the five countries to vote against a United Nations resolution condemning the Russian invasion (Granitz and Hernandez 2022). On the other hand, despite North Korea's record number of missile tests at the time, Russia reciprocated by joining China in opposing new sanctions on the country. In April 2022, Moscow and Beijing vetoed a US-led sanctions effort against North Korea, marking the first public split in the Security Council since it began penalizing Pyongyang in 2006 (Al Jazeera 2023). Soon after, notable reciprocal visits by high-ranking officials, particularly those from the military, followed. One of the most significant events was the visit of Russian Defence Minister Shoigu to Pyongyang in July 2023, where he participated in commemorative activities marking the 70th anniversary of the Korean War armistice. Li Hongzhong, Vice Chairman of the Chinese National People's Congress and Politburo member, was also in attendance. According to US officials, after this visit, North Korea transferred large quantities of weapons and munitions to Russia (Al Jazeera 2023). Specifically, the latest US reports indicate that since September 2023, the DPRK has delivered over 10,000 containers of munitions or munitions-related materials to Russia (Office of the Spokesperson 2024).

If this information is accurate, and there is no objective reason to doubt it, the amount of ammunition that could be transferred in this number of containers would certainly represent a significant replenishment of Russian stocks. More importantly, deepening relations with North Korea gives Russia an opportunity to strengthen its geopolitical position and assert its interests in the Indo-Pacific region in a way it has not done for decades. On the other hand, in addition to Russian food and fuel, some believe that by strengthening ties with Moscow, Pyongyang could gain access to advanced Russian weaponry, such as aircraft and air defense equipment. It could also receive assistance in developing its ballistic missile program and satellite technology (Hill 2023). In fact, when asked if Russia would help North Korea build satellites, presumably in exchange for ammunition, Putin said, "That's why they came here", referring to Kim Jong Un's visit to the Vostochny Cosmodrome in the Amur Oblast in September 2023 (McCurry and Roth 2023). In this regard, it is worth mentioning that besides official governmental relations, personal connections also exist. According to various sources, the North Korean president recently received a luxury car as a gift from his Russian counterpart. The present was reportedly delivered to Kim's

assistants on February 18, 2024. During the delivery, the sister of the North Korean president conveyed Kim Jong Un's gratitude to Putin, highlighting the "special personal bond between the two leaders" (Politika 2024).

This newly renewed relationship, recently described as a "tactical and strategic collaboration", clearly offers mutual benefits and holds potential for further improvement. It extends beyond the military sector and, according to some opinions, could encompass technological, economic, commercial, and touristic aspects (Lukin 2022). Moreover, besides its potential to influence the strategic positions of both countries, it can also reshape the entire regional landscape of the Indo-Pacific and even the broader Eurasian complex if it continues to develop in the existing manner. Certainly, this would largely depend on the overall geopolitical dynamics in the region, including the reactions of other actors in both the immediate and distant environments. This primarily includes China, as well as those who have already expressed suspicion and discomfort towards the growing closeness between Moscow, Beijing, and Pyongyang, such as South Korea, Japan, and their allies.

Rising Tides in the Indo-Pacific: Navigating Regional Dynamics Amid Russia's Strategic Maneuvering

The initiation of the so-called Russian special operation in Ukraine has sparked trans-regional dynamics, challenging the existing geopolitical order from the Arctic to the Pacific. This has prompted European countries like Finland and Sweden to join NATO and has elicited significant responses in the Pacific, particularly from South Korea and Japan.

Namely, before Russia's invasion of Ukraine, South Korea was Russia's second-largest trading partner in Asia, following only China, and the eighth-largest globally. At the same time, Russia played a key role in Seoul's efforts to diversify its energy supply away from the Middle East. Moreover, South Korean policymakers view Russia as a potential partner in dealing with the North Korean situation, and the ROK Army has benefited from arms and technology transfers from Russia for decades (Pardo 2023). However, following Russia's invasion of Ukraine, South Korea has aligned itself with NATO, the USA, Europe, and Ukraine, while distancing itself from Russia, which had a significant impact on Seoul's political, economic, and military relations with Moscow. Specifically, South Korea has condemned Russia, including in UN votes, imposed sanctions on Moscow, provided aid and non-lethal military equipment directly to Kyiv, and facilitated arms transfers to Ukraine through third parties to counter the Russian invasion (Pardo 2023; Sneider 2023). Reactions from Tokyo regarding the Russian invasion of Ukraine were somewhat similar to those from Seoul. Before February 2022, Japan was committed to improving relations with Moscow in the hope of

resolving territorial disputes over islands northeast of Hokkaido, known as the Northern Territories in Japan and the Southern Kuril Islands in Russia (Tsuruoka 2023). Despite the Russian annexation of Crimea, Tokyo continued to engage with Moscow, even in the face of sanctions imposed by Japan's Western allies (Brown 2017). Efforts have been made by the governments of both countries to strengthen relations, including Japanese investment in Russia (Kamata 2023), military cooperation (Majumdar 2017), and the organization of a year of cultural exchange between Russia and Japan in 2018 (TASS 2017). As Tsuruoka (2023) explained, Tokyo sought to leverage Moscow in its relations with Beijing, aiming to prevent Russia and China from forming a united front against Japan over historical, territorial, and other issues. However, the outbreak of the war in Ukraine has altered the dynamics. Under the Kishida government, Japan has adopted a vigorous stance, including imposing sanctions on Russia and aligning with other G7 partners. Given the country's self-imposed restrictions on arms exports, the Kishida government has thus far provided a limited amount of non-lethal equipment, such as transport vehicles, bulletproof vests, helmets, and medical supplies, to Ukraine. Nevertheless, the total volume of aid committed, including financial assistance, reached \$7.1 billion as of March 2023, making Japan one of the biggest contributors to Kyiv. Japan's commitment to Ukraine's efforts is primarily based on Prime Minister Kishida's repeated argument that "Ukraine today may be East Asia tomorrow", an awareness also reflected in Japan's latest National Security Strategy adopted in December 2022 (Tsuruoka 2023). However, in addition to taking unilateral actions against Russia following its invasion of Ukraine, the two countries emphasized the importance of enhancing their multilateral relationships with Western partners, including the U. S. and NATO. In 2022, leaders of Japan, South Korea, Australia, and New Zealand (referred to as the Indo-Pacific Four or IP4) attended a NATO Summit for the first time despite not being members of the Western Alliance. This marked the beginning of a regular feature, with Indo-Pacific representatives now regularly present at NATO meetings. During the next summit, NATO signed three Individually Tailored Partnership Programmes (ITPPs) with Australia, Japan, and South Korea. As explained by Jun (2023), even though ITPPs may be small, they represent a concrete step towards connecting the capabilities of US allies in the Indo-Pacific with those in the Euro-Atlantic region. Moreover, in May 2023, NATO Secretary General Jens Stoltenberg mentioned that the organization is considering establishing a liaison office in Tokyo (NATO 2023; Wolf 2023). The trilateral security ties between South Korea, Japan, and the U. S. were also reaffirmed that same year when the leaders of the three countries met at Camp David on August 18th. As Sneider (2023) noted, the summit addressed various challenges and threats, beginning with the common concern of North Korea. This was followed by Russia's actions in Ukraine and, to a lesser extent, those of China. Given these challenges, US officials stressed the importance of establishing lasting institutions

and structures among the three countries. These could be integrated into other Indo-Pacific regional initiatives, including the Quadrilateral Security Dialogue, the recent AUKUS security pact, and collaboration with the Philippines. Documents signed during the summit “offered a vision of partnership and a variety of practical agreements. These include annual leadership summits, meetings at ministerial and official levels to coordinate on economic security, supply chains, cybersecurity, as well as classic security measures like joint military exercises” (Sneider 2023). In this regard, it is worth mentioning that the most recent exercise took place in February 2024 at Andersen Air Force Base in Guam. Approximately 700 service members from Japan, South Korea, France, Australia, and Canada joined around 1,700 U. S. Air Force, Marine, and Navy personnel in the 2024 edition of the annual Cope North drill. This exercise is also the largest of the U. S. Air Force’s Pacific Air Forces command’s annual drills (McCartney 2024).

Moscow’s response to these activities was unambiguous. After Tokyo imposed the first set of sanctions against Russia for its invasion of Ukraine in February 2022, Japan and Russia each expelled several diplomats. Moscow also suspended peace negotiations with Tokyo, including talks on resolving the Kuril Islands dispute (Yamaguchi 2022). Furthermore, Russia added Japan and South Korea, along with Australia, Micronesia, New Zealand, Singapore, and Taiwan to the list of unfriendly countries and territories (TASS 2022) and continued to deepen ties with Beijing and Pyongyang even further. A significant moment in this regard occurred in July 2023 when Russian Defense Minister Sergei Shoigu visited North Korea. During the occasion, he formally proposed to North Korean leader Kim Jong Un the idea of holding joint naval drills that would also involve China (Cha and Herskowitz, 2023; Jeong-Ho, 2023). Even though China and Russia have conducted annual joint naval exercises for over a decade, this would mark the first time that North Korea has been invited to participate. Experts agree that the proposal represents “a direct response” to the newly cemented strategic cooperation among South Korea, Japan, and the U. S. (Lee 2023).

Toward a new geopolitical landscape (?)

Emerging patterns of behavior in the Indo-Pacific are becoming increasingly apparent. However, for the new geopolitical matrix to materialize in the region, multiple conditions would need to be met. One of the main prerequisites in this regard would be the establishment of new military alliances.

As asserted by Ghiasy et al. (2023: 23), “contrary to some perceptions, Russia and China are far from forming a military alliance”. Despite the growing economic, political, and military alignment among Moscow, Beijing, and Pyongyang, they have yet to fully realize their combined potential. Compared to established alliances like NATO and the US-led Hub-and-Spokes system,

China and Russia still lack crucial elements such as a unified defense policy, shared permanent military infrastructure, and sufficient interoperability between their armed forces. At this point, they are much closer to a non-aggression pact with close strategic coordination, rather than a military alliance (Ghiassy et al. 2023). Similar considerations also apply to North Korea's possible participation in this endeavour. Furthermore, despite receiving an invitation from Moscow to participate in joint military exercises, Pyongyang has not yet officially confirmed its acceptance. Beijing has also remained silent on the proposal. (De Guzman 2023). On the other hand, if Russia and its "old-new" partners continue to develop and deepen their trilateral relationship at this pace, in this context, and with this intensity, there is a reasonable possibility that they might form a military alliance sometime in the future. This possibility is further supported by senior defense analysts at the RAND Corporation, who believe that the three militaries could learn to share information and communicate with each other in the initial stages of such a process. According to their opinion, "this would mark the start of a series of naval, ground, and air drills in which the countries would likely cooperate" (Lee 2023).

Nonetheless, even if the possibility of forging a military alliance in the near future between Russia, China, and potentially North Korea could be realized, as noted by Ghiassy et al. (2023), it would not be able to challenge the current security order, let alone the international one. In their study titled "Sino-Russian Global Reordering?" the authors pointed out that a key reason for this claim is that "Russia has become more economically dependent on China in recent years, giving China structural advantages compared to Russia's sclerotic, commodity-dependent, and increasingly isolated economy". They concluded that, "given their divergences in vision, methodology, and practical cooperation regarding world reordering", Moscow and Beijing "are clearly 'partners with limits'" (Ghiassy et al. 2023, 26, 29-30). However, it should be noted that their analysis, like this one, did not include other important actors in the region, such as India, and the ways in which they influence the overall dynamics. As the world's most populous country, a member of the BRICS and other regional forums, and Asia's emerging economy, India should not be overlooked in overall observations. Nor should its relations with all stakeholders be disregarded, as it also holds a pivotal role.

At this time, perhaps the words of James Steinberg best explain the actual situation: "the Sino-Russian partnership presents a greater challenge than the sum of their joint capabilities in that it emboldens the two countries to challenge Western interests and legitimizes the existence of what Richard Ellings and Robert Sutter have termed a new 'authoritarian axis' confronting the West" (Wishnick 2019: 74).

Bibliography

- Alexeeva, Olga, and Frédéric Lasserre. 2018. "The Evolution of Sino-Russian Relations as Seen from Moscow: The Limits of Strategic Rapprochement". *China Perspectives. Special Feature – Twenty Years After: Hong Kong's Changes and Challenges under China's Rule* (2018/3): 69–77. <https://doi.org/10.4000/chinaperspectives.8197>.
- Al Jazeera. 2023. "The highs and lows of Russia, North Korea relations", September 13. <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/13/the-highs-and-lows-of-russia-north-korea-relations>.
- Arruda, Gisele and Marko Filijović. 2022. "The geopolitical challenges to engage stakeholders into arctic climate change adaptation – military action and the challenges for an arctic citizenship". *International Problems* 74 (4): 557–582. doi:10.2298/MEDJP2204557A.
- Boguslavskaya, Yu. 2019. "The member states' contributions to NATO's policy in Afghanistan during Donald Trump presidency". *Vestnik of Saint Petersburg University. International Relations* 12 (1): 40–57. <https://doi.org/10.21638/11701/spbu06.2019.103>.
- Bolt, Paul J., and Sharyl N. Cross. 2018. "The Sino-Russian Strategic Partnership: Implications for Contemporary World Order and Geopolitics", In: *China, Russia, and Twenty-First Century Global Geopolitics*, edited by Paul J. Bolt and Sharyl N. Cross, 290–302. Oxford: Oxford University Press. <https://doi.org/10.1093/oso/9780198719519.003.0006>
- Brown, James D. J. 2017. "Japan woos Russia for its own security", *Nikkei Asia*, December 11. <https://asia.nikkei.com/Viewpoints/James-D.J.-Brown/Japan-woos-Russia-for-its-own-security>.
- Carlson, Brian. 2018. "Vostok-2018: Another Sign of Strengthening Russia-China Ties", *SWP Comment* 2018/C 47, November 1. Berlin: Stiftung Wissenschaft und Politik, <https://www.swp-berlin.org/en/publication/vostok-2018-another-sign-of-strengthening-russia-china-ties>.
- Cha, Sangmi, and Jon Herskowitz. 2023. "Russia Proposed Joint Naval Drills With North Korea and China", *Bloomberg*, September 4. <https://www.bloomberg.com/news/articles/2023-09-04/russia-proposed-joint-naval-drills-with-north-korea-and-china>.
- Cusick, Daniel. 2024. "Are Russia and China Teaming Up to Control the Arctic?", *Scientific American*, January 3. <https://www.scientificamerican.com/article/are-russia-and-china-teaming-up-to-control-the-arctic/>.
- De Guzman, Chad. 2023. "Why China, Russia, and North Korea Joining Forces in the Indo-Pacific Isn't a Prelude to War", *Time*, September 5. <https://time.com/6310786/china-russia-north-korea-indo-pacific-alliance/>.

- Deng, Chao, Ann M. Simmons, Evan Gershkovich, and William Mauldin. 2022. "Putin, Xi Aim Russia-China Partnership Against U.S.", *The Wall Street Journal*, February 4. <https://www.wsj.com/articles/russias-vladimir-putin-meets-with-chinese-leader-xi-jinping-in-beijing-11643966743>.
- Devyatkin, Pavel. 2019. "Russian and Chinese Scientists to Establish Arctic Research Center", *High North News*, April 15. <https://www.highnorthnews.com/en/russian-and-chinese-scientists-establish-arctic-research-center>.
- Dickinson, Peter. 2023. "Putin 'knows very well' NATO poses no security threat to Russia", *Atlantic Council*, UkraineAlert, September 19. <https://www.atlanticcouncil.org/blogs/ukrainealert/putin-knows-very-well-nato-poses-no-security-threat-to-russia/>.
- Duclos, Michel. 2022. "Ukraine Shifting the World Order", *Expressions*, Institut Montaigne, August 17. <https://www.institutmontaigne.org/en/series/ukraine-shifting-world-order>.
- [FAC] Foreign Affairs Committee. 2022. "China Regional Snapshot: Arctic". October 25. <https://foreignaffairs.house.gov/china-regional-snapshot-arctic/>.
- Fadeev, Alexey M., Andrey A. Spiridonov, Nikolay A. Kondratov, Konstantin S. Zaikov, Mikhail Y. Kuprikov, and Nikita M. Kuprikov. 2024. "Energy Cooperation of Russia and China in the Arctic: State and Prospects". *Polar Geography* 47 (1): 16–32. doi:10.1080/1088937X.2024.2321143.
- Fife, Robert and Steven Chase. 2024. "China gains major Arctic foothold as Russia turns to Beijing more, report finds", *The Globe and Mail*, February 7. <https://www.theglobeandmail.com/politics/article-china-arctic-russia-war/>.
- Fukuyama, Francis. 2012. *The End of History and the Last Man*. Harlow: Penguin Books.
- Gavin, Gabriel. 2023. "Putin claims new world order upon us in rambling Ukraine rant", *Politico*, June 16. <https://www.politico.eu/article/russia-ukraine-war-vladimir-putin-claims-new-world-order-upon-us-in-rambling-rant/>.
- Ghiassy, Richard, Eric Siyi Zhang, and Matt Ferchen. 2023. *Sino-Russian Global Reordering? Comparing visions and assessing practical cooperation*. Leiden: The Leiden Asia Centre.
- Goldstein, Lyle. 2003. "Do Nascent WMD Arsenals Deter? The Sino-Soviet Crisis of 1969". *Political Science Quarterly* 118 (1): 53–80. <https://doi.org/10.1002/j.1538-165X.2003.tb00386.x>.
- Granitz, Peter and Joe Hernandez. 2022. "The U.N. approves a resolution demanding that Russia end the invasion of Ukraine", *NPR*, March 2. <https://www.npr.org/2022/03/02/1083872077/u-n-set-to-hold-vote-that-would-demand-russia-end-war-in-ukraine>.

- He, Laura. 2024. "China's largest oil supplier in 2023 was Russia", *CNN*, January 22. <https://edition.cnn.com/2024/01/22/business/china-top-oil-supplier-2023-russia-intl-hnk/index.html>.
- Heath, Timothy R. 2018. "Huge Military Drills Show Both the Limits and the Durability of China-Russia Ties". *The RAND (Blog)*. September 11. <https://www.rand.org/pubs/commentary/2018/09/huge-military-drills-show-both-the-limits-and-the-durability.html>.
- Henley, Jon. 2023. "War in Ukraine defining new world order, says thinktank", *The Guardian*, February 23. <https://www.theguardian.com/world/2023/feb/21/war-in-ukraine-defining-new-world-order-says-thinktank>.
- Hill, Ian. 2023. "Russia-North Korea: Closer, but not too close", *The Interpreter*, Lowy Institute, November 27. <https://www.lowyinstitute.org/the-interpreter/russia-north-korea-closer-not-too-close>.
- Holz, Heidi. Andrew Taffer, Anthony Miller and Benjamin DeThomas. 2022. *Exploring the Relationship between China's Investment in the Arctic and Its National Strategy*. Report DRM-2021-U-030201-1Rev. Arlington: The Center for Naval Analyses.
- Humpert, Malte. 2023. "China Pushes Northern Sea Route Transit Cargo to New Record", *High North News*, December 18. <https://www.highnorthnews.com/en/china-pushes-northern-sea-route-transit-cargo-new-record>.
- Jeong-Ho, Lee. 2023. "Russia proposes joint naval drill with China, North Korea", *Radio Free Asia*, September 4. <https://www.rfa.org/english/news/korea/russia-nkorea-china-drills-09042023063033.html>.
- Jun, Hae-Won. 2023. "NATO and its Indo-Pacific Partners Choose Practice over Rhetoric in 2023", *RUSI*, December 5. <https://www.rusi.org/explore-our-research/publications/commentary/nato-and-its-indo-pacific-partners-choose-practice-over-rhetoric-2023>.
- Kamata, Jio. 2023. "The Invasion of Ukraine Turned Japan's Russia Policy on Its Head", *The Diplomat*, February 23. <https://thediplomat.com/2023/02/the-invasion-of-ukraine-turned-japans-russia-policy-on-its-head/>.
- Lampton, David M. 2024. *Living U.S.-China Relations: From Cold War to Cold War*. Lanham, MD: Rowman & Littlefield.
- Lee, Christy. 2023. "Proposed Naval Drills Signal Closer Military Cooperation Among Moscow, Beijing, Pyongyang", *VOA*, September 7. <https://www.voanews.com/a/proposed-naval-drills-signal-closer-military-cooperation-among-moscow-beijing-pyongyang-/7259027.html>.
- Lehne, Stefan. 2023. "After Russia's War Against Ukraine: What Kind of World Order?", *Carnegie Endowment*, February 28. <https://carnegieeurope.eu/2023/02/28/after-russia-s-war-against-ukraine-what-kind-of-world-order-pub-89130>.

- Light, Matthew. 2016. "Roy Allison, Russia, the West, and Military Intervention". Review of *Russia, the West, and Military Intervention*, by Roy Allison. *The Journal of Power Institutions in Post-Soviet Societies* (17). <https://doi.org/10.4000/pipss.4180>.
- Lukin, Artyom. 2022. "Russia and North Korea: Moving Toward Alliance 2.0?", *38 North*, The Henry L. Stimson Center. September 27. <https://www.38north.org/2022/09/russia-and-north-korea-moving-toward-alliance-2-0/>.
- Majumdar, Dave. 2017. "Could Russia and Japan Finally Settle Their Island Dispute?", *The National Interest*, December 12. <https://nationalinterest.org/blog/the-buzz/could-russia-japan-finally-settle-their-island-dispute-23630>.
- Maxwell, Neville. 2007. "How the Sino-Russian boundary conflict was finally settled: From Nerchinsk 1689 to Vladivostok 2005 via Zhenbao Island 1969". *Critical Asian Studies* 39 (2): 229–253.
- McCartney, Micah. 2024. "US and Allied Air Forces Flex Firepower in Pacific", *Newsweek*, February 8. <https://www.newsweek.com/us-allied-air-forces-flex-firepower-pacific-1868015>.
- McCurry, Justin and Andrew Roth. 2023. "Kim Jong-un offers Putin 'full support' in Russia's 'sacred fight' with west", *The Guardian*, September 13. <https://www.theguardian.com/world/2023/sep/13/kim-jong-un-putin-weapons-talk-russian-space-base-amur>.
- Mesmer, Philippe. 2022. "North Korea recognizes independence of pro-Russian territories in eastern Ukraine", *Le Monde*, July 19. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2022/07/19/north-korea-recognizes-independence-of-pro-russian-territories-in-eastern-ukraine_5990644_4.html.
- NATO. 2023. *Relations with partners in the Indo-Pacific region*. August 17. https://www.nato.int/cps/en/natohq/topics_183254.htm.
- NATO. 2024. "Setting the record straight – De-bunking Russian disinformation on NATO". January 12. <https://www.nato.int/cps/en/natohq/115204.htm>.
- Nye, Joseph S. 2015. "Examining likelihood of a Sino-Russian alliance", *Arab News*, January 15. https://www.arabnews.com/node/689626/page_action/aggregate.
- Pardo, Ramon Pacheco and Saeme Kim. 2023. "South Korea: siding with the west and distancing from Russia". *International Politics* 60, 1113–1133. <https://doi.org/10.1057/s41311-023-00431-1>.
- Park, Kyung-Ae and Scott Snyder. 2013. "North Korea in Transition: Evolution or Revolution?". In: *North Korea in Transition: Politics, Economy, and Society*, edited by Kyung-Ae Park and Scott Snyder, 275–295. Maryland, US: Rowman & Littlefield.

- Patrikeeff, Felix. 2002. *Russian Politics in Exile: The Northeast Asian Balance of Power, 1924–1931*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York: Palgrave Macmillan in association with St. Antony's College, Oxford.
- Perlez, Jane. 2014. "China and Russia Reach 30-Year Gas Deal", *New York Times*, May 21. <https://www.nytimes.com/2014/05/22/world/asia/china-russia-gas-deal.html>.
- Politika [Politics]. 2024. "Kim Džong Un dobio na poklon automobil od Putina" ["Kim Jong Un received a car as a gift from Putin"]. February 20. <https://www.politika.rs/sr/clanak/600167/Kim-Dzong-Un-dobio-na-poklon-automobil-od-Putina>.
- Radin, Andrew, Andrew Scobell, Elina Treyger, J. D. Williams, Logan Ma, Howard J. Shatz, Sean M. Zeigler, Eugeniu Han, and Clint Reach. 2021. *China-Russia Cooperation – Determining Factors, Future Trajectories, Implications for the United States*, Research Report, Santa Monica: RAND.
- Robinson, Thomas W. 1972. "The Sino-Soviet Border Dispute: Background, Development, and the March 1969 Clashes". *American Political Science Review* 66 (4): 1175–1202. doi:10.2307/1957173.
- Russian Government. 2008. "On the Fundamentals of Russian state policy in the Arctic for the period until 2020 and beyond". September 18. <http://government.ru/info/18359/>.
- Savic, Bob. 2016. "Behind China and Russia's 'Special Relationship'", *The Diplomat*, December 7. <https://thediplomat.com/2016/12/behind-china-and-russias-special-relationship/>.
- Schreiber, Melody. 2022. "A U.S. Coast Guard ship unexpectedly encountered Chinese and Russian warships off Alaska", *Arctic Today*, September 26. <https://www.arctictoday.com/a-u-s-coast-guard-ship-unexpectedly-encountered-chinese-and-russian-warships-off-alaska/>.
- Serry, Robert. 2020. "Western Armed Interventions: Legitimate and Efficient?", *The Clingendael Spectator*, Series Conflict and Fragility, March 11. <https://spectator.clingendael.org/en/publication/western-armed-interventions-legitimate-and-efficient>.
- Shin, Hyonhee. 2022. "North Korea blames Ukraine crisis on 'hegemonic high-handedness' of U.S.", *Reuters*, February 28. <https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/north-korea-blames-ukraine-crisis-hegemonic-high-handedness-us-2022-02-28/>.
- Simpson, Kurtis H. 2023. *Sino-Russian Relations: The Implications of Putin's Strategic Folly*. CIGI Papers No. 288 – December 2023. Waterloo: Centre for International Governance Innovation (CIGI).
- Smeltz, Dina, Lily Wojtowicz, Denis Volkov and Stepan Goncharov. 2023. "Do Russians Fear the West?", *The Chicago Council on Global Affairs*. July 11.

- <https://globalaffairs.org/research/public-opinion-survey/do-russians-fear-west>.
- Sneider, Daniel. 2023. "Japan-South Korea-US relations thawed, but not warm enough", *East Asia Forum*, August 31. <https://eastasiaforum.org/2023/08/31/japan-south-korea-us-relations-thawed-but-not-warm-enough/>.
- Standish, Reid. 2023. "Xi Doubles Down On Putin In A Symbolic Moscow Trip With The Ukraine War In Focus", *Radio Free Europe*, March 17. <https://www.rferl.org/China-In-Eurasia/2023/3/17>.
- TASS, 2017. "Japan-Russia Year of Culture 2018 to feature grand exhibitions". November 25. <https://tass.com/society/977462>.
- TASS, 2022. "Russia adds Bahamas, Guernsey, Isle of Man to list of unfriendly countries and territories". July 24. <https://tass.com/russia/1484099>.
- Trofimov, Yaroslav and Thomas Grove. 2020. "Weary Russia Tries to Avoid Entanglement in U.S.-China Spat", *The Wall Street Journal*, June 22. <https://www.wsj.com/articles/weary-russia-tries-to-avoid-entanglement-in-u-s-china-spat-11592654401>.
- Tsuruoka, Michito. 2023. "The 'Russia Factor' in NATO-Japan Relations". *United States Institute of Peace*, June 28. <https://www.usip.org/publications/2023/06/russia-factor-nato-japan-relations>.
- Tsygankov, Andrei P. 2018. "The sources of Russia's fear of NATO". *Communist and Post-Communist Studies* 51 (2): 101-111. <https://doi.org/10.1016/j.postcomstud.2018.04.002>.
- Office of the Spokeperson. 2024. "Responding to Two Years of Russia's Full-Scale War On Ukraine and Navalny's Death". U.S. Department of State. Fact Sheet. February 23. <https://www.state.gov/imposing-measures-in-response-to-navalnys-death-and-two-years-of-russias-full-scale-war-against-ukraine/>.
- Varcoux, Alexandra. 2023. "The Ukraine War Is About Who Will Control the Future World Order", *The Diplomat*, November 12. <https://thediplomat.com/2023/11/the-ukraine-war-is-about-who-will-control-the-future-world-order/>.
- VOA. 2014. "Russia Forgives North Korean Debt", *VOA News*, June 17. <https://www.voanews.com/a/russia-forgives-north-korean-debt/1939188.html>.
- Walker, Michael M. 2017. *The 1929 Sino-Soviet War: The War Nobody Knew*. Lawrence: University Press of Kansas.
- Wishnick, Elizabeth. 2019. "Russia and the Arctic in China's Quest for Great-Power Status". In: *Strategic Asia 2019 China's Expanding Strategic Ambitions*, edited by Ashley J. Tellis, Alison Szalwinski, and Michael Wills, 48-78. Seattle and Washington D.C.: The National Bureau of Asian Research.

- Wolf, Siegfried O. 2023. "Prospects for NATO-Japan relations - C258", *SADF*, September 15. <https://www.sadf.eu/comment-258-prospects-for-nato-japan-relations/>
- Wu, D. D. 2017. "China and Russia Sign Military Cooperation Roadmap", *The Diplomat*, June 30. <https://thediplomat.com/2017/06/china-and-russia-sign-military-cooperation-roadmap/>.
- Xuanzun Liu, Yuandan Guo. 2023. "US hype of China-Russia joint naval patrol near Alaska is overreaction, exposes double standards", *Global Times*, August 7. <https://www.globaltimes.cn/page/202308/1295829.shtml>.
- Yamaguchi, Mari. 2022. "Japan to expel Russia consul as ties worsen over Ukraine", *The Associated Press*, October 4. <https://apnews.com/article/russia-ukraine-japan-moscow-espionage-ad332c9731af06b0286d256bf6fdcaee>.
- Zhao, Suisheng. 2022. *The Dragon Roars Back: Transformational Leaders and Dynamics of Chinese Foreign Policy*. Stanford: Stanford University Press.

Марко ФИЛИЈОВИЋ

ОД АРКТИКА ДО ПАЦИФИКА: НАСТАНАК НОВИХ
СТРАТЕШКИХ ПАРТНЕРСТАВА И ГЕОПОЛИТИЧКО
(РЕ)ПОЗИЦИОНИРАЊЕ РУСИЈЕ

Апстракт: Аутор у раду полази од констатације да је у последњој деценији дошло до, можда не тако брзе али свакако приметне, реконфигурације светског поретка, чији се ефекти најупечатљивије изражавају кроз геополитичке промене на простору Евроазије. У том погледу, прилично значајне су улога и активност Руске Федерације. После анексије Крима 2014. године, а нарочито након покретања тзв. специјалне операције у Украјини, она је отпочела са продубљивањем постојећег стратешког партнерства са Кином, али и склапањем нових партнерстава, нпр. са Северном Корејом, која се најпре огледају у динамичнијој војној сарадњи. На такав развој догађаја либерално оријентисане земље Пацифика, попут Јапана и Јужне Кореје, свакако не гледају благонаклоно, као што то не чине ни њихови партнери из Северноатлантске алијансе – НАТО. Овакаву динамику оне оцењују као неповољну по регионалне, па и глобалне односе, што их наводи на предузимање одређених активности. Аутор закључује да ће, ако се овај тренд настави, у не тако далекој будућности највероватније доћи до афирмације нове геополитичке матрице на простору од Арктика до Пацифика, што ће имати и глобалне импликације.

Кључне речи: Русија, Арктик, Пацифик, геополитика, НАТО, Јужна Кореја, Северна Кореја, Јапан, Кина.

Стратешки значај Индо-Пацифика у безбедној политици Европске уније

Слађана ЋУРЧИЋ¹

Апстракт: Рад анализира безбедносне аспекте ангажовања ЕУ у Индо-Пацифику, а у светлу све већег геополитичког значаја овог региона и његове детерминисаности кинеско-америчким ривалством. Циљ је да се сагледа специфичност улоге и положаја ЕУ, као потенцијалног безбедносног актера у региону и мапирају могући правци развоја њене безбедносне политике, сходно актуелним односима снага у Индо-Пацифику. У ту сврху коришћен је преглед академске литературе и анализа садржаја релевантних стратешких докумената ЕУ (Стратегија ЕУ за сарадњу у Индо-Пацифику (2021), Глобална стратегија ЕУ за спољну и безбедносну политику (2016)), као и стратешких докумената о Индо-Пацифику појединих чланица ЕУ (Француска, Немачка, Холандија). Истиче се да безбедносно позиционирање ЕУ у Индо-Пацифику одликује „заглављеност” између тежње за независним актерством, као алтернативи надметању две велике силе и приклањања САД-а у балансирању Кине. Закључује се да ова врста маневрисања ЕУ неће бити одржива на дужи стазе, како због потенцијалног заоштравања односа у Индо-Пацифику, које ће захтевати одлучније деловање, тако и због недовољних капацитета тврде моћи (пре свега поморске) који би ЕУ пружили потребан кредибилитет. Додатно, фокусираност на рат у Украјини такође ће одложити активнији ангажман ЕУ у Индо-Пацифику, иако је извесно да ће у будућности он бити неизбежан.

Кључне речи: Индо-Пацифик, Европска унија, безбедносна политика, стратешки интереси, кинеско-америчко ривалство.

Увод

Убрзање геополитичке динамике обележене ратом у Украјини, јачањем Кине, али и кинеско-америчким ривалством, расветлило је све већи стратешки значај Индо-Пацифика као региона за тражење новог геополитичког баланса. Некада азијскопацифички, сада индопацифички регион, преваходно рефлектује геополитичку терминологију, у чијој основи је тзв. „све асертивнија” Кина и настојање да се њена моћ уравнотежи. Бројне државе су стога формулисале сопствене стратегије према Индо-Пацифику

---

¹ Институт за европске студије, Београд, истраживач-приправник, sladjana.curcic@ies.rs
<https://orcid.org/0000-0001-8276-0983>.

– Јапан, Аустралија, САД, укључујући и Савез држава југоисточне Азије (*Association of Southeast Asian Nations – ASEAN*) (Mohan 2020a). Следећи овакав процес, претходно подстакнута индивидуалним стратегијама² Француске, Немачке и Холандије према Индо-Пацифику, Европска унија је 2021. године усвојила Стратегију за сарадњу у Индо-Пацифику (*The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific*) (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final). У основи овог приближавања примарно лежи развијена економска повезаност, али и безбедносни изазови овог региона, који се потенцијално могу прелити на европски континент. Дакле, интересовање, мотивација и воља ЕУ за присуством у удаљеном региону који је постао синоним за стратешко надметање САД и Кине, имају вишеструку логику и значај, упркос фокусу на руско-украјински рат, унутрашње изазове Уније, али и друга глобална жаришта. Штавише, према неким схватањима, рат у Украјини је интензивирао трку за јачањем утицаја у Индо-Пацифику, посебно у југоисточној Азији, те ЕУ и не може да избегне заузимање позиције у новом мултиполарном поретку уколико жели да буде схваћена као озбиљан међународни актер (Briesen 2023; Pejsova 2018). У том смислу, окретање ка центру ка коме гравитирају и остале велике силе, отвара пут ЕУ да искористи могућности флексибилних формата сарадње и свом досадашњем, преваходно економском деловању у овом региону, пружи јаснији стратешки правац. Наиме, разноврсност актера у индопацифичком региону пружа предности нових билатералних, трилатералних и минилатералних платформи између средњих сила, односно могућност повезивања ЕУ и њених чланица и са појединачним државама и савезима, односно групацијама, као што су АСЕАН, КВАД (*Quadrilateral Security Dialogue – QUAD*), који чине САД, Аустралија, Индија и Јапан, или АУКУС – безбедносни аранжман између САД, Аустралије и Велике Британије (Lin 2021; Mohan 2020a). С обзиром на то да се неретко истиче да примарна сврха ових политика и савезништава није искоришћавање могућности које пружа регион, већ ограничавање кинеске моћи и утицаја (Kliem 2022), улога ЕУ у том контексту се може двојако посматрати. С једне стране, као неизбежно праћење политике САД у балансирању Кине, а с друге, као покушај избегавања овог ривалства и заузимање независније позиције у региону у склопу идеје о стратешкој аутономији. Како би се разумео приступ Европске уније Индо-Пацифику, најпре ће се сагледати њени стратешки интереси у овом региону, са краћим освртом на њихову еволуцију сходно

---

² У строгом смислу речи се не може говорити о стратегијама, изузев у случају Француске, већ о документима који представљају Политичке смернице о односу према индопацифичком региону, о којима ће бити више речи у посебном поглављу. Стога се термин „стратегија“ у овом контексту користи искључиво из практичних разлога, како је то пракса и у другим сличним радовима и анализама.

геополитичким променама. Централни део посвећен је анализи начина на који се ЕУ позиционира у Индо-Пацифику, односно начина на који води своју безбедносну политику у региону. Потом следи анализа стратешких приступа Француске, Немачке и Холандије Индо-Пацифику. На крају се сагледавају могуће импликације геополитичке динамике у региону Индо-Пацифика на безбедносну политику ЕУ.

Стратешки интереси ЕУ у Индо-Пацифику

Интересовање ЕУ за индопацифички регион и еволуција његовог значаја за Унију, могу се пратити кроз политички и стратешки оквир, који првобитно реферише на Азију – од Смерница о спољној и безбедносној политици у Источној Азији (*Guidelines on the EU's foreign and security policy in East Asia*) (Council of the EU 2012), преко пројекта Унапређења безбедносне сарадње у Азији и са Азијом (*Enhancing Security Cooperation in and with Asia*) (EEAS 2019) и нове верзије истог (EEAS 2022a), до Стратегије за сарадњу у Индо-Пацифику. Наведена документа уједно рефлектују преокрет у безбедносном ангажовању ЕУ у овом региону – од нормативног, заступљеног у Смерницама из 2012. године, ка прагматичнијем приступу. Тај прагматизам се огледа и у прилагођавању модалитета сарадње различитим актерима у региону, насупротив примени истог приступа за све, што кореспондира и са идејом заједничке одговорности за безбедносне изазове, односно тежње да се ЕУ позиционира пре као безбедносни партнер, него јединствени безбедносни провајдер (Pennisi di Floristella 2020). Паралелно са овим процесом променио се и однос ЕУ према Кини, која се сада посматра и као партнер и економски конкурент и системски ривал (EC and HR/VP JOIN[2019] 5 final). Осим тога, сам термин „Индо-Пацифик“ постаје устаљен у политици ЕУ, управо са заоштравањем европско-кинеских односа и померањем глобалног стратешког и економског центра гравитације ка индопацифичком региону (Mohan 2020a). Поједини аутори истичу и да увођење концепта „Индо-Пацифик“ у европски безбедносни дискурс, показује, не само забринутост ЕУ због успона Пекинга, већ и несигурност у погледу посвећености Вашингтона европској безбедности и његове спремности да заштити интересе ЕУ од потенцијално негативних последица америчко-кинеског ривалства (Carteny and Tosti Di Stefano 2023).

Према Смерницама из 2012. године, интереси ЕУ почивају на широком приступу безбедности и односе се на очување мира и јачање међународне безбедности, промоцију међународног система заснованог на правилима, промоцију регионалне интеграције, развој демократије, владавине права и поштовања људских права и слобода итд. (Council of the EU 2012). Дакле, реч је о традиционалном залагању за европске принципе и вредности и изван ЕУ, али уз јасно препознавање „потребе за развијенијом,

кохерентнијом и фокусиранијом спољном и безбедносном политиком у Источној Азији, како би се обезбедили интереси ЕУ у региону“ (Council of the EU 2012, 9). Интензивније интересовање ЕУ за Индо-Пацифик долази са својеврсним редефинисањем политике САД-а под Доналдом Трампом (Donald Trump) (Briesen, Trang and Minh 2023) и схватањем ЕУ да је време да се сама побрине за своју безбедност, што је јасно озваничила Глобална стратегија ЕУ за безбедност (*A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy*) (EEAS 2016). Већ се у овој Стратегији (иако се још увек говори о Азији), указује на потребу јачања безбедносне улоге ЕУ у Азији и заокруживања њеног политичког приступа у региону, а у светлу међузависности европског просперитета и азијске безбедности (EEAS 2016). Стратегија за сарадњу у Индо-Пацифику, ову међузависност, може се рећи, подиже на виши ниво, указујући на „нераскидиво повезану будућност ЕУ и Индо-Пацифика“ (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final, 1). Наиме, Индо-Пацифик, као „регион који се протеже од источне обале Африке до острвских пацифичких држава“ (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final, 1), идентификује се као стратешки све значајнији за Европу, будући да постаје средиште растуће геополитичке динамике и глобалних изазова, почев од питања људских права, пораста ауторитарних режима, еколошке безбедности, до интензивних надметања и тензија око спорних територија и поморских зона. Конкретно, демонстрација силе и пораст тензија у Јужном и Источном кинеском мору и Тајванском мореузу, виде се као потенцијални извори угрожавања европске безбедности и просперитета. Отуда потреба за појачаним присуством ЕУ у региону, које треба да допринесе јачању њеног стратешког домета и безбедности (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final). Сходне томе, у контексту изазова проналажења праве позиције ЕУ у актуелној геополитичкој ситуацији, Стратегија за сарадњу у Индо-Пацифику се тумачи и као наставак „принципијелног прагматизма“ из Глобалне стратегије ЕУ за безбедност и указује на политику која је све више базирана на интересима (Håkansson 2022).

Од седам приоритетних области за сарадњу у Индо-Пацифику, релевантне у овом контексту јесу безбедност и одбрана и људска безбедност. Прва реферише примарно на важност поморске безбедности за ЕУ, с обзиром на чињеницу да се највећи део извоза ЕУ одвија морским путевима Индијског и Тихог океана и да се већина њених трговинских партнера налази у индопацифичком региону (Mohan 2020b). Тако интерес за јачим поморским присуством у Индо-Пацифику, потиче од забринутости ЕУ због потенцијалног сукоба који би могао угрозити њене виталне трговинске путеве (Abbondanza and Wilkins 2023). Поред поморске, приоритетне области безбедносног ангажовања ЕУ су и сајбер безбедност, управљање кризама и борба против тероризма и насилног екстремизма, које су обухваћене пројектом Унапређења безбедносне сарадње у Азији и

са Азијом (EEAS 2022a). Са друге стране, у оквиру људске безбедности, ЕУ са фокусира на сарадњу у области здравства, посебно у контексту последица пандемије COVID-19, као и на смањење ризика и јачање спремности на катастрофе (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final). Најзад, интерес ЕУ за безбедносним ангажовањем у Индо-Пацифику огледа се и у томе што дели са земљама у региону исте изазове у вези са јачањем Кине, те иако није традиционални безбедносни актер свој кредибилитет у региону настоји да афирмише кроз јачање билатералних партнерстава, као и сарадњу са регионалним савезима попут АСЕАН-а (Mohan 2020a).

Наглашавање интензивирања геополитичког, војног, економског и технолошког надметања између САД и Кине, као главног структуралног фактора у савременој међународној политици, одликује и реторику ЕУ званичника (Fiott and Simón 2022). Тако је други Министарски форум о ЕУ и Индо-Пацифику³ из 2023. године, обележен говором Високог представника ЕУ за спољне послове и безбедносну политику Жозепа Борелја (Josep Borell) о постигнутим резултатима током претходне 2022. године. У безбедносном смислу су истакнуте заједничке поморске вежбе са Џибутијем, Индијом, Индонезијом, Јапаном, Републиком Корејом, Оманом и САД, као важан допринос Уније регионалној безбедности. Како наводи Борел, ове активности показују суштински интерес ЕУ за одржавањем мира, стабилности и просперитета у Индо-Пацифику, при чему није реч само о томе шта ЕУ може учинити за регион, већ шта се може урадити заједно, на равноправним основама (EEAS 2023). На сличан начин, председница Европске комисије, Урсула фон дер Лејен (Ursula von der Leyen), указује да је за Европу важно да се фокусира на следећу генерацију партнерстава, уколико жели да постане активнији глобални играч и у том смислу поздравља Стратегију за сарадњу у Индо-Пацифику као важну прекретницу (European Commission 2021).

Безбедносно позиционирање ЕУ у Индо-Пацифику – између независног актерства и трансатлантског балансирања Кине

Начин остваривања безбедносних интереса и приоритета ЕУ у Индо-Пацифику, односно безбедносна политика коју води у овом региону се, на основу опредељења ЕУ изнетих у кључним стратешким документима, може окарактерисати као „заглављена“ између балансирања Кине заједно са САД и покушаја вођења самосталне политике, ван овог геополитичког супарништва. У сржи ове политике ЕУ јесте залагање за мултилатерализам

³ Од усвајања Стратегије ЕУ за сарадњу са Индо-Пацификом, Министарски форум се одржава сваке године (EEAS 2022b).

и међународни поредак заснован на правилима, уз чвршћу сарадњу са земљама у индопацифичком региону, али и избегавање „сврставања“ на било коју страну. На овај начин ЕУ покушава да се представи као алтернативни партнер државама у региону, како би и оне избегле сврставање уз САД или Кину и у том настојању је највише подржавају чланице АСЕАН-а и Индија (Okano-Heijmans 2024). Са друге стране, однос Јапана према овој позицији ЕУ јесте да она може тежити само ограниченој стратешкој аутономији, због притиска САД-а и потребе да се САД и даље ангажују на европском тлу. У том смислу, очекивање Јапана је да САД контролишу Кину у погледу војне моћи, а ЕУ у погледу људских права, либералних вредности и норми (Рајон 2021). Суштински, сасвим је јасно да из традиционалних трансатлантских веза произилази да Америка, као гарант безбедности ЕУ и њених чланица у оквиру НАТО-а, захтева већи допринос ономе што је дефинисала као свој стратешки приоритет, а то је балансирање Кине (Kliem 2022; Odgaard 2019). Дакле, ЕУ се налази у некој врсти раскорака у још увек почетном формулисању своје политике у Индо-Пацифику, јер не жели да угрози важне економске везе са Кином, али је истовремено и опрезна у односу на њено политичко деловање. Стога се може рећи да се њен садашњи приступ Индо-Пацифику креће танком линијом између формулисања независне безбедносне политике у региону, очувања односа са Кином и позивања на широку и инклузивну концепцију мултилатерализма, с једне стране и приоритета сарадње са САД-ом као традиционалним безбедносним партнером и другим земљама које деле исте вредности, с друге стране (Rejsova 2021; Simón 2021).

Управо се Стратегија ЕУ за сарадњу у Индо-Пацифику посматра као оличење „трећег пута“ који ЕУ нуди земљама у региону (Grgić 2023). Иако се као важан изазов у Индо-Пацифику спомиње геополитичко надметање, не наводи се експлицитно да је реч о супарништву САД и Кине. Са друге стране, истиче се да ће ЕУ тежити продубљивању сарадње са државама које већ имају сопствене приступе Индо-Пацифику, као што су Аустралија, АСЕАН, Индија, Јапан, Нови Зеланд, Република Кореја, Уједињено Краљевство и САД (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final). На тај начин, Стратегија рефлектује и дозу неодлучности ЕУ да у потпуности прихвати парадигму супарништва великих сила и стога апострофира инклузивност и различите форме сарадње са средњим силама у Индо-Пацифику (Fiott and Simón 2022; Mohan 2020a). Тако и у погледу схватања самог појма Индо-Пацифик, ЕУ покушава да се дистанцира од америчког концепта тзв. слободног и отвореног Индо-Пацифика (*Free and Open Indo-Pacific – FOIP*), те је њена Стратегија много комплементарнија са перспективом АСЕАН-а о Индо-Пацифику (*ASEAN Outlook on the Indo-Pacific – AOIP*) (Kliem 2022; Pugliese 2023). Иако ово може да делује само као симболички чин одклона од САД у балансирању Кине, ЕУ ипак има своје интересе у сарадњи са

Кином, те садашњу хегемонистичку визију САД-а о односима у Индо-Пацифику, а посебно према Кини, сматра превише конфронтирајућом (Lin 2021; Mohan 2020a). Штавише, док се у Стратегији САД спомињу свега на пар места, наглашава се важност сарадње са Кином, али и препознају опасности у вези са питањем људских права и њеног војног јачања (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final). У том смислу, Стратегија се углавном тумачи као алтернативно схватање односа у Индо-Пацифику, засновано на логици отворености, што ширем повезивању свих актера и избегавању даљих поларизација, што се такође у највећој мери ослања на регионалну безбедносну архитектуру оличену у АСЕАН-у (Kliem 2022; Pugliese 2023). Стога ЕУ планира дугорочан ангажман у Индо-Пацифику, посебно ако се узме у обзир да његова растућа економска, демографска и политичка тежина, овај регион чини кључним чиниоцем у обликовању међународног поретка (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final). Једна од значајних области за јачање безбедносне улоге ЕУ у региону, јесте поморска безбедност, односно операције и мисије које се воде у оквиру Заједничке безбедносне и одбрамбене политике (ЗБОП). Најзначајније актуелне мисије и операције јесу војна операција Аталанта у Сомалији, односно у Индијском океану (EUNAVFOR Somalia), као и мисија војне обуке у Сомалији (EUTM Somalia), мисија војне обуке и јачања капацитета оружаних снага у Мозамбику (EUTM Mozambique) и најновија одбрамбена поморска операција покренута 2024. године у циљу заштите од напада Хута у Црвеном мору и делу Индијског океана (EUNAVFOR Operation Aspides) (EEAS 2024). Истовремено, ЕУ подстиче и своје партнере у Индо-Пацифику на учешће у мисијама и операцијама ЗБОП, па је тако закључен и оквирни споразум о учешћу у операцијама ЕУ са Аустралијом, Републиком Корејом, Новим Зеландом и Вијетнамом (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final). Томе треба додати и иницијативу CRIMARIO (*Critical Maritime Routes in the Indian Ocean*), коју је ЕУ покренула 2015. године у западном делу Индијског океана, с циљем подршке партнерима у региону у изградњи њихових поморских капацитета, управљању поморским простором и размени информација (EEAS 2023). Усвајањем Стратегије ЕУ за сарадњу у Индо-Пацифику овај пројекат додатно добија на значају, будући да се његов опсег проширује и на јужни део Пацифика (EC and HR/VP JOIN[2021] 24 final, 13).

Наравно, ограничени капацитети ЕУ у домену поморске безбедности и генерално војни капацитети, најчешће се спомињу као препрека њеном безбедносном актерству у Индо-Пацифику (Mohan 2020a). Иако ЕУ то покушава да надомести свеобухватним приступом безбедности који подразумева ангажман и у другим областима, попут сајбер безбедности, контроле ширења наоружања итд., аутори се углавном слажу да је снажнија безбедносна и војна компонента ипак неопходна да би се ЕУ у

индопацифичком региону позиционирала као релевантан актер (Kliem 2022; Briesen 2023). Стратегија за сарадњу у Индо-Пацифику јесте на неки начин индикатор прагматичнијег приступа ЕУ у региону, али и само зачетак развоја њене значајније безбедносне политике у Индо-Пацифику. Неретка су и мишљења да је усвајање Стратегије заправо само реактивно деловање ЕУ на притиске у спољном окружењу, односно више симболички акт, него суштинска потреба за репозиционирањем своје улоге у Индо-Пацифику (Abbondanza and Wilkins 2023; Hong Hanh 2023; Kliem 2022). У сваком случају, овај документ репрезентује њено разумевање геополитичких процеса у индопацифичком региону, настојање за активнијим присуством у истом, а често се тумачи и као индиректна политика према Кини, односно одговор на јачање њеног утицаја (Briesen 2023; Grgić 2023; Okano-Heijmans 2024). Штавише, актуелна дебата о Индо-Пацифику се тумачи и као још један тест кредибилности спољнополитичког актерства Уније у све сложенијем безбедносном окружењу (Pejsova 2021).

Стратешки приступи Француске, Немачке и Холандије Индо-Пацифику

Као што је већ споменуто, подстицај за уобличавање европског стратешког приступа Индо-Пацифику, било је усвајање стратегија за Индо-Пацифик најпре Француске, а потом Немачке и Холандије. Овај део, стога, има за циљ да пружи сажет осврт на безбедносне перспективе о Индо-Пацифику ове три државе и сагледа њихову комплементарност, односно евентуалне разлике у односу на Стратегију ЕУ за сарадњу у Индо-Пацифику.

Специфичност интереса Француске за Индо-Пацифик, лежи у томе што она себе сматра индопацифичком земљом, с обзиром на њене прекоморске територије где живи скоро два милиона француских држављана, велику ексклузивну економску зону и дубоке историјске, политичке и безбедносне везе са регионом (Moһan 2020a). Француска Стратегија за Индо-Пацифик⁴ усвојена је 2022. године и почива на четири стуба, међу којима се први односи на безбедност и одбрану, а преостала три на: 1) економију, 2) мултилатерализам и владавину права, и 3) климатске промене и биодиверзитет (Ministry for Europe and Foreign Affairs 2022, 54–63). У области безбедности и одбране, као упечатљиви циљеви, издвајају се допринос регионалној безбедности кроз унапређење војне и безбедносне сарадње, те

---

⁴ Стратегија почива на принципима садржаним у Белој књизи о Индо-Пацифику из 2018. године (Ministry for Europe and Foreign Affairs 2022), те када се говори о томе да је Француска прва усвојила стратешки документ о Индо-Пацифику, мисли се управо на Белу књигу, али се у овом контексту анализира Стратегија из 2022. године, као најновији документ и као стратегија у правом смислу речи.

учествовање у одржавању стратешке стабилности и војне равнотеже снага кроз међународну акцију засновану на мултилатерализму. Ти циљеви се настоје постићи углавном поморским и другим операцијама и вежбама, борбом против тероризма, радикализације, ширења нуклеарног наоружања, као и сарадњом са оружаним снагама главних партнера у региону, као што су Индија, Јапан и западне земље (Ministry for Europe and Foreign Affairs 2022, 54–55). Истиче се да француски кредибилитет у региону и допринос регионалној безбедности и стабилности почивају на сталном војном присуству у Индо-Пацифику, које је распоређено у пет високих команди које покривају цео регион (Ministry for Europe and Foreign Affairs 2022, 24). У целини гледано, француски погледи на Индо-Пацифик су конкретнији од оних изнетих у Стратегији ЕУ, како у смислу идентификовања изазова у вези са јачањем Кине и њених територијалних претензија тако и јасног означавања кинеско-америчког ривалства као кључног фактора који усложњава односе снага и безбедносне процесе у региону. Такође, поред Индије, Јапана и других држава у региону, Француска изражава јасну намеру за одржавањем блиских односа са САД-ом, као главним актером у Индо-Пацифику и истовремено наводи интензивирање односа са АСЕАН-ом као стратешки приоритет (Ministry for Europe and Foreign Affairs 2022, 40–44).

Међутим, иако остаје привржена сарадњи са САД-ом, Француска свој приступ региону не види као део стратешког надметања са Кином предвођеног Америком, већ напротив као део аутономног деловања ЕУ у Индо-Пацифику (Kliem 2022; Okano-Heijmans 2024). Штавише, француски председник Емануел Макрон (*Emmanuel Macron*), као најгласнији заговорник стратешке аутономије ЕУ, јасно је истакао да Европа мора да смањи своју зависност од Америке и избегне да буде увучена у сукоб Кине и САД око Тајвана, односно да буде захваћена кризама које нису њене, а које је спречавају да изгради своју стратешку аутономију (Anderlini and Caulcutt 2023). Дакле, Макрон такође види европски пут као „трећи пут“ у индопацифичкој геополитичкој динамици, чак редовно наглашавајући да је Француска, као индопацифичка земља, заправо балансирајућа сила у региону (Ross 2023). Дакле, Француска настоји да делује као проактиван безбедносни актер у региону, али и да буде покретачка снага ЕУ у Индо-Пацифику и то управо заснива на већ поменутом ексклузивитету свог положаја у Индо-Пацифику, као и позицији да себи креира маневарски простор и тако подржава оне иницијативе и коалиције које су јој у интересу, не следећи нужно амерички приступ (Meijer 2023; Rajon 2024).

Немачки стратешки документ посвећен Индо-Пацифику, носи назив Политичке смернице за Индо-Пацифик (*Policy guidelines for the Indo-Pacific*) и усвојен је 2020. године. За Немачку је Индо-Пацифик такође регион од све већег стратешког интереса, будући да га карактерише не само

ривалство између Кине и САД-а, већ и низ других безбедносних проблема, од бројних спорних граница, тињајућих унутрашњих и прекограничних сукоба са значајним мигрантским кретањима избеглица, до распрострањеног тероризма, што све скупа може утицати на глобалну стабилност и немачке интересе у региону. Иако се кинеско-америчко геополитичко, па и технолошко надметање јасно идентификује као изазов за регион и шире, изражава се и одлучно противљење креирању хладноратовске биполарне архитектуре, која би угрозила разноврсност и потенцијал партнерстава у региону (The Federal Government 2020, 9). Стога, у сличном тону као и Стратегија ЕУ, Немачка ставља нагласак на мултилатерализам, повезивање што већег броја актера, у чему види важну улогу безбедносног оквира који пружа АСЕАН (The Federal Government 2020, 11). Кина се види као важан актер у региону, пре свега као нуклеарна сила и светска сила у настајању, која и даље остаје важан економски партнер и са којом се планира сарадња управо на пољу контроле ширења нуклеарног наоружања, као и климатских промена, екологије и владавине права (The Federal Government 2020, 38). Поједини аутори то оцењују као очигледну напетост у покушају Берлина да помири стратешке и нормативне изазове са својом економском зависношћу од Кине (Ulatowski 2023). Дакле, иако Немачка такође својим појачаним безбедносним присуством настоји да заштити своје интересе и допринесе спречавању дестабилизације региона под утицајем Кине, за сада су њени ресурси ипак усмерени на руско-украјински рат (Sakaki 2024).

Холандски документ под називом Индо-Пацифик: Смернице за јачање сарадње Холандије и ЕУ са партнерима у Азији (*Indo-Pacific: Guidelines for strengthening Dutch and EU cooperation with partners in Asia*), усвојен 2020. године, не разликује се битно од претходног. Централно место заузимају мултилатерализам, очување међународног правног поретка, стабилност и безбедност, сарадња са партнерима, где значајну улогу заузима АСЕАН, затим и Аустралија, Индија, Јапан, Нови Зеланд, Јужна Кореја итд. Слично као у ЕУ Стратегији о Индо-Пацифику говори се о ривалству две велике силе, али без њиховог експлицитног навођења. Поред тога, безбедносни проблеми који оптерећују регион укључују и тензије у Јужном кинеском мору, тензије око Кашмира нуклеарне тензије на Корејском полуострву, те екстремизам и тероризам који остају извор нестабилности у многим земљама у региону (Government of the Netherlands 2020, 3–4). С обзиром на то да је документ усвојен пре ЕУ Стратегије за Индо-Пацифик, значајан део посвећен је томе како би требало да изгледа „европска стратешка визија“ за Индо-Пацифик, те се истиче да би управо ЕУ требало да има важну улогу у очувању равнотеже снага и спречавању преваге економског и војног утицаја једне или више великих сила. Кина се перципира углавном у контексту њеног војног јачања и ширења нуклеарног арсенала, те се једино у том смислу спомиње и

потреба за већом сарадњом ЕУ и САД – у области контроле ширења нуклеарног наоружања (Government of the Netherlands 2020, 5).

Поредећи анализирана документа, јасно је да све три државе препознају Индо-Пацифик као све значајнији регион у обликовању међународног поретка, у којем се одвија глобално одмеравање снага. Истовремено, за све њих је несумњиво важно јачање улоге ЕУ у региону, посебно у контексту америчко-кинеског ривалства. Стога је донекле разумљиво што се конкретна сарадња са САД-ом готово и не спомиње ни у једном документу, нити се усваја концепт о слободном и отвореном Индо-Пацифику, управо јер се жели избећи сврставање на било коју страну (Wacker 2021). С друге стране, француска стратегија је најконкретнија и прилично детаљно разрађена. С обзиром на њену „природну улогу“ у региону, као тзв. индопацифичке земље, разумљиво је да је знатно више фокусирана на војно-безбедносне аспекте свог деловања, док Немачка и Холандија свој већи ангажман у региону заснивају на два кључна интереса: економском, као великих трговачких нација, због чега им је важна поморска безбедност, и интересу за очувањем међународног правног поретка и регионалне стабилности (Rugliese 2023; Wacker 2021). Према некима ауторима, разлике у Европи у погледу схватања Индо-Пацифика не односе се на то да ли је Кина део индопацифичког концепта или не, већ се односе на два различита приступа инклузивности. Први приступ састоји се у избегавању кинеског питања и проблематичних аспеката односа наглашавањем потребе за сарадњом са свима. Други приступ признаје сукобе интереса и разлике у вредностима са Пекингом, али ипак позива на наставак сарадње са Кином, као начин да се она подстакне на придржавање међународно прихваћених стандарда и норми понашања (Grare and Reuter 2021). Према овом схватању, може се рећи да немачка и холандска стратегија одражавају први приступ, док је француска стратегија приближнија другом, па и сама ЕУ стратегија.

Потенцијалне импликације индопацифичке безбедносне динамике на безбедносну политику ЕУ

С обзиром на то да је на нивоу ЕУ јасно да геополитички процеси у индопацифичком региону несумњиво утичу на безбедност и стабилност Европе, поставља се питање на који начин ће се ЕУ односити према даљем развоју тих процеса, посебно ако се узме у обзир и заокупљеност ЕУ ратом у Украјини, чији се крај не назире. На првом месту, како истичу поједини аутори, очигледно је да уколико се америчко-кинески односи буду заоштравали, Европској унији ће бити све теже да одржава садашњу позицију својеврсне неопредељености, односно да ће разлике са Кином бити директније истакнуте, него што се то сада чини, уз значајан опрез (Grare and Reuter 2021). На пример, Тајвански мореуз је традиционално

жариште, које ће вероватно остати главни приоритет за праћење у наредним годинама, јер би свака криза у тој области изазвала огромне поремећаје, директно утичући на европске економске, технолошке, али и безбедносне интересе (Fiott 2022; Fiott and Simón 2022).

Са друге стране, већ поменути недостатак капацитета у домену поморске безбедности и поред изражене намере да се та област јача, представљаће изазов у остваривању амбиције ЕУ да се позиционира као релевантан актер у Индо-Пацифику. Одрживост њеног поморског ангажовања биће упитна, уколико се сведе само на поморску операцију Атланта и водећу улогу појединачних држава, пре свега Француске, Немачке и Холандије (Fasulo 2023; Fiott and Simón 2022). Сем тога, сама Француска ће вероватно дати приоритет безбедности у областима где се налазе њене територије, у Индијском океану и јужним водама Пацифика, а не у Јужном кинеском мору нпр., које је такође сфера надметања и тензија (Rugliese 2023). Стога, више аутора указује да би проблем неразвијених и недовољних поморских војних капацитета и ресурса требало решавати и већим улагањима у развој ових способности кроз Европски одбрамбени фонд (ЕДФ) и покретање већег броја заједничких пројеката кроз програм Сталне структурисане сарадње (*Permanent Structured Cooperation – PESCO*) (Fiott 2022; Fiott and Simón 2022; Grgić 2023). Наравно, ове потребе су препознате на нивоу ЕУ, па се тако у Координисаном годишњем прегледу одбране из 2022. године (*Coordinated Annual Review on Defense – CARD*), може видети да је за период 2019–2025. планирано улагање од 55,5 милијарди евра у област поморских одбрамбених способности, што је чак нешто више него за копнену област (54,5) (European Defence Agency 2022). Неки аутори сматрају да би ЕУ требало да буде спремна и за покретање цивилне мисије у оквиру ЗБОП-а у Индо-Пацифику у будућности, чак и за потенцијално слање смртоносног оружја и опреме Тајвану преко Европског мировног инструмента (*European Peace Facility – EPF*), у случају отвореног сукоба Кине и Тајвана (Fiott and Simón 2022).

Најзад, уколико се у будућности америчко-кинеско ривалство све више буде заоштравало, Европској унији ће бити све теже да инсистира на мултилатерализму и сарадњи са свима, у региону где доминирају минилатерални формати сарадње (Fiott and Simón 2022; Grgić 2023). У том смислу, вероватно ће бити тешко избећи чвршћу сарадњу са КВАД-ом, а да то не буде перципирано као приклањање америчкој безбедносној архитектури и тиме заоштравање односа са Кином. Стога се као средњи приступ, види могућност чвршће сарадње са КВАД Плус – проширеним форматом ове иницијативе, која укључује и Нови Зеланд, Јужну Кореју, Вијетнам, као и Бразил и Израел (Panda 2023). У сваком случају, за ЕУ остаје изазов како да своју политику и ангажман у Индо-Пацифику прилагоди

„трендовима“ сарадње и доминантним процесима у региону, а да истовремено заштити своје интересе.

Закључак

Усвајањем Стратегије за сарадњу у Индо-Пацифику, ЕУ је и званично демонстрирала своју тежњу за активним учешћем у обликовању безбедносне динамике у овом региону. У светлу генералне амбиције ЕУ о стратешкој аутономији, то имплицира и њено настојање да се позиционира као балансирајућа сила у контексту супарништва Кине и САД у Индо-Пацифику. Реалност говори да то још увек није случај, не само што је формулисање безбедносне политике ЕУ у Индо-Пацифику у развојној фази, већ и што је питање актерства ЕУ у овом региону део ширег питања о њеном безбедносном актерству уопште. У том смислу, осим што јој недостају значајнији војни поморски капацитети, чак ни кроз друге механизме тврде моћи у оквиру ЗБОП-а, попут Сталне структуриране сарадње, ЕУ још увек не може да испољи пун потенцијал као кредибилан безбедносни актер, најчешће због међувладиног принципа одлучивања у том домену који отежава ефективну примену датих механизма. За сада би се њена улога, према неким мишљењима, огледала пре свега у стабилизацији међународног поретка кроз утицај у међународним институцијама, промовисање принципа превентивне дипломатије, кроз управљање кризама и јачање људске безбедности (Grgić 2023). Управо због своје инфериорности у погледу тврде моћи, ЕУ ће се и даље суочавати са притисцима САД да учини више на балансирању Кине (Mohan 2020a), а узевши у обзир и приоритетност рата у Украјини, изградња, ако не у потпуности независне онда барем независније политике ЕУ у Индо-Пацифику, остаје процес са неизвесном перспективом.

Библиографија

- Abbondanza, Gabriele and Thomas Wilkins. 2023. "Europe in the Indo-Pacific: Economic, security, and normative engagement". *International Political Science Review*. DOI: <https://doi.org/10.1177/0192512123120269>.
- Anderlini, Jamil and Clea Caulcutt. 2023. "Europe must resist pressure to become 'America's followers,' says Macron". *Politico*. April 9. <https://www.politico.eu/article/emmanuel-macron-china-america-pressure-interview/>.
- Briesen, Detlef. 2023. "The EU Strategy for Cooperation in the Indo-Pacific Region under New Global Political Conditions. A First Look at the Consequences of the Ukraine War". In: *The EU approach to cooperation in the Indo-Pacific: From strategy to practice*, edited by Detlef Briesen, Nguyen Thi

- Thuy Trang and Pham Quang Minh, 8–22. Hanoi: University of Social Sciences and Humanities and Konrad Adenauer Stiftung.
- Briesen, Detlef, Nguyen Thi Thuy Trang and Pham Quang Minh. 2023. "Introduction – The EU Strategy for Cooperation in the Indo-Pacific Region: New Developments and Challenges Since 2021". In: *The EU approach to cooperation in the Indo-Pacific: From strategy to practice*, edited by Detlef Briesen, Nguyen Thi Thuy Trang and Pham Quang Minh, 3–6. Hanoi: University of Social Sciences and Humanities and Konrad Adenauer Stiftung.
- Carteny, Andrea and Elena Tosti Di Stefano. 2023. "The EU and the Indo-Pacific. The path towards a comprehensive strategy". In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska and Yoichiro Sato, 405–428. New York: Routledge. DOI:10.4324/9781003336143-25.
- Council of the EU. 2012. Guidelines on the EU's foreign and security policy in East Asia. https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/misc/97842.pdf.
- [EC] European Commission. 2021. "State of the Union Address by President von der Leyen", September 15. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/ov/SPEECH_21_4701.
- [EC and HR/VP] European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy/Vice-President. 2019. EU-China – A strategic outlook, JOIN(2019) 5 final, Joint communication to the European parliament, the European Council and the Council, March 12. <https://commission.europa.eu/system/files/2019-03/communication-eu-china-a-strategic-outlook.pdf>.
- [EC and HR/VP] European Commission and High Representative of the Union for Foreign Affairs and Security Policy/Vice-President. 2021. The EU strategy for cooperation in the Indo-Pacific, JOIN(2021) 24 final, Joint communication to the European parliament and the Council, September 16. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/jointcommunication_2021_24_1_en.pdf.
- [EDA] European Defence Agency. 2022. Coordinated Annual Review on Defence Report. November 2022. <https://eda.europa.eu/docs/default-source/eda-publications/2022-card-report.pdf>.
- [EEAS] European External Action Service. 2016. Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe – A Global Strategy for the European Union's Foreign and Security Policy, June 2016. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/eugs_review_web_0.pdf.

- [EEAS] European External Action Service. 2019. Enhancing Security Cooperation in and with Asia. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/factsheet_eu_asia_security_july_2019.pdf.
- [EEAS] European External Action Service. 2022a. Enhancing Security Cooperation in and with Asia. https://www.eeas.europa.eu/sites/default/files/documents/2024/ESIWA%20factsheet_ipmf.pdf.
- [EEAS] European External Action Service. 2022b. “Ministerial Forum for Cooperation in the Indo-Pacific”, February 22. https://www.eeas.europa.eu/eeas/ministerial-forum-cooperation-indo-pacific_en.
- [EEAS] European External Action Service. 2023. “EU Indo-Pacific Ministerial Forum: Opening remarks by High Representative Josep Borrell”. May 13. https://www.eeas.europa.eu/eeas/eu-indo-pacific-ministerial-forum-opening-remarks-high-representative-josep-borrell_en.
- [EEAS] European External Action Service. 2023. “Missions and Operations”, January 23. https://www.eeas.europa.eu/eeas/missions-and-operations_en#9620.
- Fiott, Daniel. 2022. “Gearing up for a Competitive Age: The EU as a Maritime Actor”. *Études Marines* 2022 (21): 52–65.
- Fiott, Daniel and Luis Simón, eds. 2022. “Centre of Gravity: Security and Defence in the Indo-Pacific-What Role for the European Union”, CSDS In-depth December 4/2022, Brussels: Brussels School of Governance, Centre for Security, Diplomacy and Strategy. <https://brussels-school.be/sites/default/files/documents/Centre-Of-Gravity-December-2022.pdf>.
- Government of the Netherlands. 2020. Indo-Pacific: Guidelines for strengthening Dutch and EU cooperation with partners in Asia, AVT/BZ-201002-011A, November 13. <https://www.government.nl/documents/publications/2020/11/13/indo-pacific-guidelines>.
- Grare, Frédéric and Manisha Reuter. 2021. “Moving closer: European views of the Indo-Pacific”. *European Council on Foreign Relations*, September 13. <https://ecfr.eu/special/moving-closer-european-views-of-the-indo-pacific/>.
- Grgić, Gorana. 2023. “Ambition, meet reality: The European Union’s actorness in the Indo-Pacific”. *International Political Science Review*. DOI: <https://doi.org/10.1177/01925121231191275>.
- Håkansson, Calle. 2022. “A geopolitical Europe and its relations with Asia: Assessing the European Union’s Indo-Pacific strategy from the lens of European strategic autonomy”. Jean Monnet EU Centre of Excellence, Korea University, Working Paper #8 January 2022. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1640903/FULLTEXT01.pdf>.
- Hong Hanh, Bui. 2023. “European Union’s Connectivity Strategy in the IndoPacific Region: Opportunities and Challenges”. In: *The EU approach to*

- cooperation in the Indo-Pacific: From strategy to practice*, edited by Detlef Briesen, Nguyen Thi Thuy Trang and Pham Quang Minh, 47–56. Hanoi: University of Social Sciences and Humanities and Konrad Adenauer Stiftung.
- Kliem, Frederick. 2022. The EU strategy on cooperation in the Indo-Pacific: A meaningful regional complement, Konrad-Adenauer-Stiftung, February 16. https://www.kas.de/documents/288143/16920728/Panorama+2021_01+Kliem.pdf/177d26b8-bc73-fbc5-6a48-5e807728e7e6?t=1644999182121.
- Lin, Joanne. 2021. “The EU in the Indo-Pacific: A new strategy with implications for ASEAN”. *ISEAS Perspective* 12 (164): 2–7.
- Meijer, Hugo. 2023. “Pulled East. The Rise of China, Europe and French Security Policy in the Asia-Pacific”. *Journal of Strategic Studies* 46 (6/7): 1245–1286. DOI: <https://doi.org/10.1080/01402390.2021.1935251>.
- Ministry for Europe and Foreign Affairs. 2022. France’s Indo-Pacific Strategy. https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/en_dcp_a4_indopacifique_022_022_v1-4_web_cle878143.pdf.
- Mohan, Garima. 2020a. “A European strategy for the Indo-Pacific”. *The Washington Quarterly* 43 (4): 171–185. DOI: <https://doi.org/10.1080/0163660X.2020.1850447>.
- Mohan, Garima. 2020b. “Europe in the Indo-Pacific: a case for more coordination with Quad countries”. The German Marshall Fund of the United States, Policy Brief January 2020/1. <https://www.gmfus.org/sites/default/files/Mohan%2520-%2520Europe%2520in%2520the%2520Indo-Pacific%2520-%252022%2520Jan.pdf>.
- Odgaard, Liselotte. 2019. “European engagement in the Indo-Pacific”. *Asia Policy* 14 (4): 129–160.
- Okano-Heijmans, Maaïke. 2024. “The EU’s Connectivity Strategy 2.0: Global Gateway in the Indo-Pacific”. In: *The Transformation of the Liberal International Order: Evolutions and Limitations*, edited by Yuichi Hosoya and Hans Kundnani, 23–53. Singapore: Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-99-4729-4>.
- Pajon, Céline. 2021. “The EU-Japan partnership in the Indo-Pacific: opportunities and challenges”. *Analysis of Elcano Royal Institute* (31/2021), March 12. <https://media.realinstitutoelcano.org/wp-content/uploads/2021/10/ari31-2021-pajon-the-eu-japan-partnership-in-the-indo-pacific-opportunities-and-challenges.pdf>.
- Pajon, Céline. 2024. “France’s Indo-Pacific Approach: Salvaging the Rules-Based Order and Staying Relevant”. In: *The Transformation of the Liberal International Order: Evolutions and Limitations*, edited by Yuichi Hosoya and Hans Kundnani, 65–74. Singapore: Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-99-4729-4>.

- Panda, Jagannath. 2023. "QUAD Plus EU: A Viable Option for the Times?". In: *The EU Indo-Pacific Bid: Sailing Through Economic and Security Competition*, edited by Filippo Fasulo, 31–50. Milano: Ledi Publishing.
- Pejsova, Eva. 2021. "Europe's Indo-Pacific puzzle: In search of an independent foreign policy". In: *Indo-Pacific Strategies: Navigating Geopolitics at the Dawn of a New Age*, edited by Brendon J. Cannon and Kei Hakata, 178–197. London and New York: Routledge.
- Pennisi di Floristella, Angela. 2020. "Security cooperation in and with Asia: towards a pragmatic turn in the EU's security policy?" *European security* 29 (2): 170–188. DOI: <https://doi.org/10.1080/09662839.2020.1750381>.
- Pugliese, Giulio. 2023. "The European Union's security intervention in the Indo-Pacific: between multilateralism and mercantile interests". *Journal of Intervention and Statebuilding* 17 (1): 76–98. DOI: <https://doi.org/10.1080/17502977.2022.2118425>.
- Ross, Jacob. 2023. "Macron's Indo-Pacific Balancing Act". *Internationale Politik Quarterly*, June 28. <https://ip-quarterly.com/en/macrons-indo-pacific-balancing-act>
- Sakaki, Alexandra. 2024. "Germany's Indo-Pacific Turn: Towards a Contribution to the Rules-Based Order?". In: *The Transformation of the Liberal International Order: Evolutions and Limitations*, edited by Yuichi Hosoya and Hans Kundnani, 55–64. Singapore: Springer. DOI: <https://doi.org/10.1007/978-981-99-4729-4>.
- Simón, Luis. 2021. "The Geopolitics of Multilateralism: What Role for the EU in the Indo-Pacific?", Brussels School of Governance, Centre for Security, Diplomacy and Strategy, CSDS Policy Brief September 14/2021 Special Edition. https://brussels-school.be/sites/default/files/CSDS%20Policy%20brief_2114_0.pdf.
- The Federal Government. 2020. Policy guidelines for the Indo-Pacific. Germany – Europe – Asia. Shaping the 21st century together, August 2020. <https://www.auswaertiges-amt.de/blob/2380514/f9784f7e3b3fa1bd7c5446d274a4169e/200901-indo-pazifik-leitlinien-1-data.pdf>.
- Ulatowski, Rafał. 2023. "Germany and the Indo-Pacific in an age of superpower competition". *International Political Science Review*. DOI: <https://doi.org/10.1177/01925121231190>.
- Wacker, Gudrun. 2021. "The Indo-Pacific concepts of France, Germany and the Netherlands in comparison: Implications and challenges for the EU". European University Institute, Policy Brief May 2021/19. <https://cadmus.eui.eu/handle/1814/71354>.

Sladana ĆURČIĆ

THE STRATEGIC RELEVANCE OF THE INDO-PACIFIC IN THE EUROPEAN UNION'S SECURITY POLICY

Abstract: The paper analyzes the security aspects of the EU's engagement in the Indo-Pacific in light of the growing geopolitical importance of this region and its determination by the Sino-American rivalry. The goal is to consider the specificity of the role and position of the EU as a potential security actor in the region and to map the possible directions of its security policy development according to the current power relations in the Indo-Pacific. For this purpose, a review of academic literature and content analysis of relevant EU strategic documents (EU Strategy for Cooperation in the Indo-Pacific (2021), Global Strategy for the EU's Foreign and Security Policy (2016)) were used, as well as analysis of strategic documents of certain EU members (France, Germany, and the Netherlands) on the Indo-Pacific. It is pointed out that the security positioning of the EU in the Indo-Pacific is characterized by "stuckness" between the pursuit of independent actorness, as an alternative to the great powers competition and complying with the the USA toward balancing China. It is concluded that this type of the EU's maneuvering will not be sustainable in the long run, both because of the potential deterioration of relations in the Indo-Pacific, which will require more decisive action, and insufficient hard power capacities (primarily naval) that would provide the EU the necessary credibility. Additionally, the focus on the war in Ukraine will also delay more active EU engagement in the Indo-Pacific, although it is certain that it will be inevitable in the future.

Keywords: Indo-Pacific, European Union, security policy, strategic interests, Sino-American rivalry.

Много малих и једно велико острво – Француска и Аустралија у Индо-Пацифику

Небојша ВУКОВИЋ¹

Апстракт: Аутор рада описује, анализира и објашњава политике и стратегије Француске и Аустралије у региону Индо-Пацифика, у контексту појачаног кинеско-америчког ривалитета. У првом делу рада дат је преглед француских прекоморских поседа у Индијском и Тихом океану, састав и јачина војних снага и средстава на њима, као и основних позиција Париза када је реч о овом региону. Поред тога, презентован је и француски принцип „стратегијске аутономије“ у Индо-Пацифику, као и географске и логистичке околности које отежавају и ометају његову доследну реализацију. У другом делу рада, пружен је кратак конспект политичких и стратегијских позиција Канбере када су у питању основни безбедносни изазови у Индо-Пацифику, као и геостратегијска улога Аустралије у овом региону, на фону све израженијег сучељавања (и потенцијалног оружаног сукоба) НР Кине и САД-а. Објашњена је позадина аустралијско-америчког савезништва и означена „зона одговорности“ Канбере у Индо-Пацифику. Коначно, у раду је дат и кратак осврт на француско-аустралијске односе, њихове плиме и осеке и потенцијале будућег развоја.

Кључне речи: Индо-Пацифик, Аустралија, Француска, САД, НР Кина, стратегија.

Увод

У документу аустралијске владе из прошле године под називом „Национална одбрана: стратегијски преглед одбране“, категорички се тврдило да је „Индо-Пацифик најважнији геостратегијски регион у свету“ (Australian Government 2023, 27). На први поглед, цитирани став могао би да сугерише како су састављачи овог документа били пристрасни, односно склони прецењивању значаја области у којој њихова земља заузима један

---

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, научни сарадник, sonevukovic@gmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-9692-9062>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године“ који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године.

од кључних положаја. Ипак, трезвено сагледавање неких основних показатеља (становништво, БДП, војни издаци и сл.) земаља чије обале заплъускују мора Индијског или Пацифичког океана, указује да уопште није реч о претеривању, већ о неспорној чињеници међународне политике. И сваким даном та чињеница постаје све очигледнија. Према обимном и подацима богатом материјалу (информативном извештају – rapport d'information) који је припремио Горњи дом француске скупштине, регион Индо-Пацифика, у најширем смислу (дакле, од обала источне Африке до пацифичке фасаде Новог света), 2040. године чини ће 75% светске популације, 50% светског БДП-а, 75% критичних сировина и три економски најмоћније државе планете – НР Кину, САД и Индију (Senat 2023, 6). Другим речима, тренутно је у питању, и биће то још више у будућности, кључан део света. Наравно, под условом да у међувремену, дакле током наредних петнаестак година, у индопацифичком региону влада мир.

Међутим, трајање мира у овом региону није загарантовано. Још пре четири године, у документу министарства одбране владе у Канбери под називом „Најновије информације стратегије и одбране“, наведено је како је стратегијско надметање САД-а и Кине главни покретач стратегијске динамике у региону и како се оно одвија дуж читавог Индо-Пацифика (Department of Defence 2020, 11). Овај став је потврђен и додатно наглашен у већ цитираном документу аустралијске владе из прошле године, у коме се констатовало, како је „интензивно кинеско-америчко надметање кључна одлика (defining feature) нашег региона (мисли се на Индо-Пацифик, прим. Н.В.) и нашег времена“ (Australian Government 2023, 23).

У овом раду биће анализирано како две државе – Француска и Аустралија – политички и стратегијски делују у овом, геостратегијски посматрано, најважнијем региону света, и како „излазе на крај“ са „кључном одликом нашег времена“, тј. надметањем Кине и САД-а у њему. Главна (хипо)теза рада састоји се из става, да је положај Француске у Индо-Пацифику далеко сложенији него Аустралије, а реализација зацртаних политичких и стратегијских циљева које је дефинисао Париз знатно тежа и захтевнија него када је реч о њиховом остварењу у режији Канбере. Иако је компликованија позиција Француске производ и географских околности, нису само оне утицале на њено неповољно уобличавање по Париз. Тежња да се достигне и очува стратегијска аутономија уз истовремено пројектовање моћи у најудаљеније кутке планете, а без адекватне материјалне базе и подршке, временом постаје за Француску све захтевнија и све мање достижна мисија. С друге стране, геополитички и стратегијски алгоритам Аустралије – земље без посебних глобалних амбиција која је (била) „лојални подизвођач“ прво британских, па потом и америчких империјалних интереса и потреба у индопацифичком региону – далеко је лакше операционализовати и конкретизовати.

Политичке и стратегијске прилике које прате две земље, као и обележја њихових стремљења у Индо-Пацифику, условљавају и њихов узајамни однос. Аустралија је Француској далеко потребнија, него што је Париз нужан Канбери. У овој војно-политичкој (не)једначини, географски чинилац игра, утисак је, пресудну улогу.

Француска у Индо-Пацифику

Познато је да не постоји јединствена и општеприхваћена дефиниција Индо-Пацифика. У кратком прегледу француског министарства одбране, наводи се да „Индопацифик чини, за француску одбрану, једну геополитичку целину (*un ensemble géopolitique*) која се протеже од Џибутија до Полинезије“ (*Ministère des Armées 2019a*). Реч је о врло широком поимању/сагледавању индопацифичког региона које је диктирано чињеницом да су француске прекоморске територије и војне базе у другим државама „расуте“ управо на простору који је оивичен обалом источне Африке и Арабијским полуострвом с једне, и многобројним пацифичким архипелазима, с друге стране.

Изузев САД-а нема друге државе на свету која има тако много „разбацаних“ поседа по свету, на свим важнијим океанима, као што је то Француска. Сви ти поседи су баштина колонијалне експанзије Париза из протеклих векова. За почетак, треба да се спомену поседи о којима више неће бити речи у овом раду, а питању су следеће прекоморске територије: Француска Гвајана у Јужној Америци, потом више острва у Малим Антилима између Карипског мора и Атлантског океана (Гваделуп, Мартиник, Сен Бартелеми, Сент Мартин), као и острва Сен Пјер и Микелон у северном Атлантику близу Њуфаундленда. Када је реч о прекоморским територијама које су релевантне за тему и садржај овог рада, треба навести „групу“ острва или малих архипелага око Мадагаскара – острво Мајот између северног дела обале Мозамбика и северозападног дела Мадагаскара, потом тзв. Расејана острва (*Îles Éparses*) око Мадагаскара (мала, углавном ненасељена/привремено насељена острва – Басас де Индија, Европа, Глориозо, Хуан де Нова, Тромелин), потом врло важно острво Реинион, затим територије без сталног становништва, односно тзв. француске јужне и антарктичке земље (*Terres australes et antarctiques françaises*) које чини неколико малих острва (Свети Павле, Амстердам, Крозе, Кергелен) и француски „одсек“ на самом Антарктику (Аделина земља). Овим поседима треба додати француске територије на Пацифику, пре свега изузетно важну Нову Каледонију (архипелаг са једним главним или највећим острвом), потом Валис и Футуна (двадесетак острваца од којих су два главна, између Самое и Фиџија), Француску Полинезију са преко сто острва и атола, и коначно, усамљено острво Клипертон, које је око 1.100 километара удаљено

од Мексика. Поред ових француских поседа у различитом правном и административном статусу, Париз поседује и две базе на рубовима Индо-Пацифика – једну у Цибутију и другу у Уједињеним Арапским Емиратима (УАЕ). На француским поседима у Индо-Пацифику живи око 1,6 милиона француских грађана, и још барем 200 хиљада у другим државама овог региона. Ови поседи обезбеђују Француској и око 9 милиона км² ексклузивне економске зоне (Ministère des Armées 2019b, 2).

Мапа бр. 1: Француски поседи у Индијском океану

Извор: ауторска израда

Као што може да се уочи пажљивијим посматрањем пратећих карти у тексту, у питању су територијално углавном ситнији и врло разбацани поседи чија контрола и вршење власти над њима захтевају знатне ресурсе. Есејиста и новинар Жан Клод Гијебоу (Jean-Claude Guillebaud), још је 1976. године присуство Француске у прекоморским поседима, као и у бившим колонијама у Африци, квалификовао као „конфете империје“ (les confettis de l'Empire) (Tenenbaum, Paglia, and Ruffie 2020, 11). За заштиту ових „конфета“ и потврду властитог суверенитета над њима, Француска ангажује скромне снаге и средства.

Тако, према подацима од пре неколико година, који нису могли битније да се промене у међувремену, око 7.000 припадника француских ОС присутно је у Индо-Пацифику – нешто преко 4.000 у Индијском океану и нешто мање од 3.000 на Пацифику. На северу Индијског океана, елементи француских ОС присутни су у две базе – Џибутију и Уједињеним Арапским Емиратима са следећим средствима – у бази у Џибутију четири борбена авиона Мираж 2000, док је у УАЕ стационарано шест борбених авиона Рафал. Поред тога, у бази у Џибутију смештено је и осам хеликоптера и један тактички транспортни авион (подаци из 2019. године). На острвима Реинион и Мајот укотвљене су две фрегате са по пратећим хеликоптером, један брод за прекоморску подршку и два извиђачка брода, док ваздухопловство чине два тактичка транспортна авиона. На Тихом океану, француске ОС располажу са две извиђачке фрегате, свака са по пратећим хеликоптером, три извиђачка брода, два вишенаменска брода (2 *bâtiments multi-missions*), пет поморских извиђачких авиона, четири тактичка транспортна авиона и пет хеликоптера (Ministère des Armées 2019a, 6).

У војно-политичком погледу, Француска је у Индо-Пацифику поставила пред своје оружане снаге (ОС) следеће задатке: а) да осигурају и одбране интегритет и суверенитет и заштите своје држављане, територије и ексклузивну економску зону; б) да допринесу безбедности околних подручја око властитих прекоморских региона, департмана и територија; в) да очувају, заједно са својим партнерима, слободан и отворен приступ општим/заједничким просторима и обезбеде поморске комуникације; г) да учествују у одржавању стратегијске стабилности посредством глобалне акције засноване на мултилатералности (Ministère des Armées 2019a).

Ако се упореде постављени задаци и тренутно расположива средства, може да се уочи изванредан раскорак, односно очигледна асиметричност између утврђених безбедносних приоритета/императива и материјалних /људских капацитета Француске у Индо-Пацифику. Ова асиметричност посебно би дошла до изражаја уколико би се кинеско-амерички ривалитет трансформисао у (ограничени) оружани сукоб, који би лако могао од Париза да начини зарађену страну, с обзиром на француско чланство у НАТО-у и савезничке обавезе према САД-у. У ситуацији повишених напетости, учесталих инцидената, сукоба ниског, па доцније и средњег или високог интензитета, француски поседи у Индо-Пацифику могли би се војно ојачати на три начина – с ослонцем и уз помоћ савезника, пре свега САД-а, пројектовањем властите војне моћи из саме Француске и комбинацијом ова два начина.

Званични материјали Париза, посебно новијег датума, не остављају превише недоумица око тога кога Француска перципира као главни изазов/претњу њеним интересима у Индо-Пацифику. Иако у тим

материјалима никада нема директне и недвосмислене формулације у том погледу, „пажљивије читање“ ипак сугерише односно омогућава да се поуздано „упре кажипрстом“ у правцу Пекинга. У документу француског министарства европских и спољних послова, на његовом почетку се наводи да раст моћи Кине и њени територијални захтеви који се сваки пут испољавају све упорније (уз још неке друге изазове), „модификују регионалне равнотеже и чине стратегијску једначину комплекснијом“ (МЕАЕ 2022, 9). На следећој страни истог документа региструју се повишене тензије у Јужном кинеском и Источном кинеском мору, и указује се на то да се Француска залаже за слободно коришћење мора и океана, и противи сваком покушају свршеног чина (*tentative de fait accompli*), унилатералним модификацијама постојећих решења и оспоравању међународног права употребом силе. Сви ови поступци, у западној науци, публицистици и новинарству приписују се једино и само НР Кини (када је у питању област Индо-Пацифика). У документу француског министарства одбране из 2019. године, међу безбедносним изазовима наводе се и радови великог обима на исушивању у Јужном кинеском мору и милитаризација архипелага у њему која, како се каже, „модификује *status quo* и подиже тензије“ (Ministère des Armées 2019b, 4). И овде је јасно да је реч о акцијама и политици НР Кине. Подозрење Париза према Пекингу само је нарастало од почетка рата у Украјини 2022. године и прећутне, или дискретне, подршке Кине Руској Федерацији.

Међутим, с друге стране, Француска не жели да буде у вазалном односу према САД-у, како је то саркастично квалификовао Збигњев Бжежински (Zbigniew Brzezinski) у другој половини 1990-их година у својој познатој књизи „Велика шаховска табла“, већ аутономан актер. О тој тежњи (колико је она аутентична и остварива, друго је питање), најбоље сведочи француски „Преглед националне стратегије“ (*Revue nationale stratégique*) из 2022. године, у коме се Француска дефинише као сила равнотеже (*puissance d'équilibres*) која „одбија да се затвори у блоковску логику“ (*refuse de s'enfermer dans une logique de blocs*) (SGDSN 2022, 15). Овај став би требало да наговештава да Париз, без обзира на чланство у НАТО-у, не жели да *a priori* бира стране у кинеско-америчком ривалитету, што је ипак у супротности са темељним француским перцепцијама светске политике у којима су, пре свега Русија, али и Кина, кључни покретачи ревизије постојећег међународног поретка (тзв. ревизионистичке силе). Одбрана националних интереса, према ауторима овог документа, почива на три стуба, од којих је први – ојачавање француске стратегијске аутономије (преостала два су – конкретизација европске суверености и консолидација савезништава, као и очување стабилног међународног поретка). Према њима, стратегијска аутономија је *conditio sine qua non* заштите француских фундаменталних интереса (SGDSN 2022, 20). Када је

реч о партнерству са САД-ом, у овом документу се каже да ће оно за Француску остати битно, али и да треба да буде и амбициозно, луцидно и прагматично. На следећој страни наводило се, да „улога Француске као силе равнотеже у Индо-Пацифику треба да буде реафирмисана. Ради тога, Француска настоји да развије партнерства са земљама индопацифичке зоне, посебно са Индијом, Аустралијом, Јапаном, као и Индонезијом и Сингапуром“ (SGDSN 2022, 44).

Ови ставови упућују на закључак да Француска у Индо-Пацифику, и поред формалног војног савеза са САД-ом у оквиру НАТО-а, покушава да се позиционира као некаква „трећа сила“ односно да артикулише некакав „трећи пут“ мимо америчко-кинеског надметања. Међутим, у условима евентуалне кризе у односима два гиганта, повишених тензија, инцидената, могућих покушаја поморске блокаде или ускраћивања саобраћања, или чак и оружаног сукоба мањих или већих размера САД и Кине, велико је питање да ли би прокламована позиција Париза могла уопште да опстане или би Француска ипак морала недвосмислено да се приклони и следи САД. Како се констатује у једној студији, „приступ Француске уравнотежавању у Индо-Пацифику је тешко одржати *vis-a-vis* њених историјских савезника због значајног погоршања безбедносног окружења задњих година (Bachelier and Rajon 2023, 41). У документу француског Сената се истиче да „француска позиција делује двосмислено“, а да „наша амбиција да будемо сила равнотеже није у складу са нашом реалном тежином, услед чега се на крају поставља питање кредибилитета француске стратегије“ (Senat 2023, 9). Услед перцепције владајућих кругова у САД-у, у многим европским али и неким азијским земљама, Кине као „нарастајуће претње“, долази до постепене диференцијације међу државама Индо-Пацифика на оне које се ослањају на Вашингтон, и оне које су упућене на Пекинг. Француски аутори примећују да се, посебно у контексту рата у Украјини, европски партнери Париза уздржавају/ дистанцирају од приступа Француске у Индо-Пацифику који фаворизује стратегијску аутономију науштрб односа са Вашингтоном. У исто време, велики партнери НАТО-а на азијском Пацифику (Аустралија, Јужна Кореја, Јапан и Нови Зеланд), додатно су се приближили Алијанси како би проширили/ојачали лепезу одвраћања наспрам Кине (Bachelier and Rajon 2023, 42).

У случају оружаног сукоба САД-а и Кине, и угрожавања француских поседа (под претпоставком да САД позову чланице НАТО-а у помоћ и да се Француска одазове), Париз нема довољне капацитете да их самостално квалитетно заштити. Један од битнијих чинилаца који отежавају геостратегијску позицију Француске у Индо-Пацифику јесте тзв. тиранија раздаљина (*tyrannie des distances*), односно велико растојање између матичне француске територије у Европи и њених прекоморских поседа, што значи да би хипотетички стратегијски маневар француских ОС, који

би се односио на угрожена острва или архипелаге, био отежан јер би изискивао знатно време и велико напрезање позадинских служби. Редовно снабдевање и потхрањивање француских снага и средстава у Индо-Пацифику, захтевали би сарадњу бројних држава у смислу уступања свог ваздушнoг простора, аеродрома, лука и других инсталација елементима француских ОС.

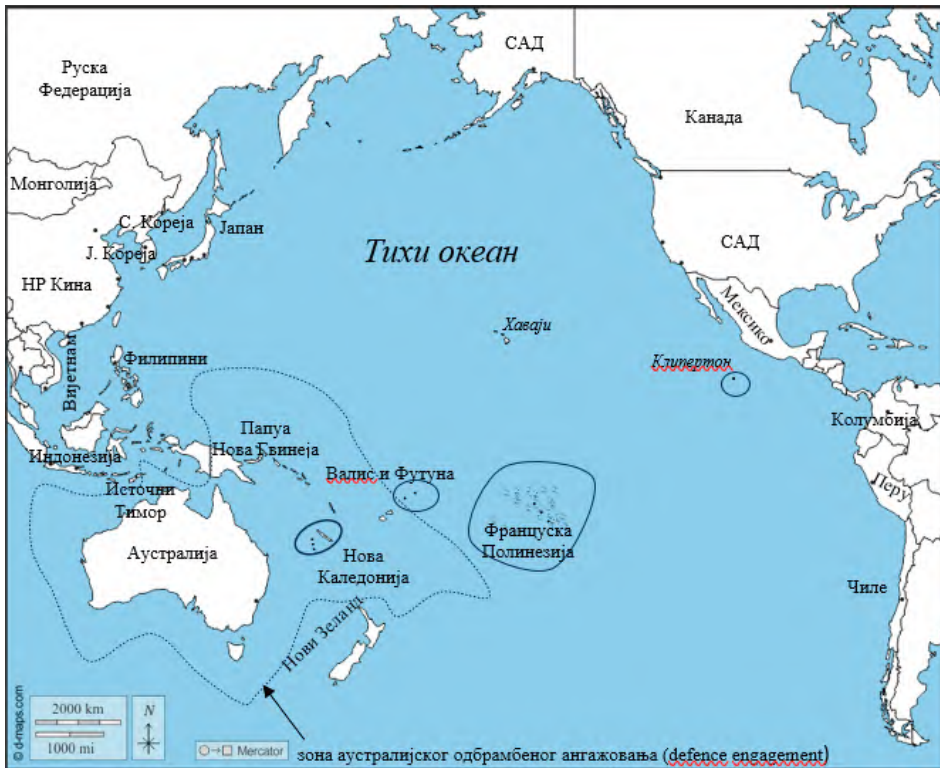
О којим је раздаљинама реч, говоре следећи подаци: растојање између Париза и Нумеае (главног града Нове Каледоније) износи 16.732 км или преко 21 час лета; растојање између Париза и Папетеа (главног града Француске Полинезије на познатом острву Тахити) износи 15.702 км или 18 часова лета; растојање између Париза и Порт-о-Франсе на острву Кергелен, на крајњем југу Индијског океана, износи 12.639 км или преко 16 часова лета (Senat 2023, 31). Растојања између француских поседа у Индијском и Тихом океану такође су огромна. Између Реиниона и Француске Полинезије растојање износи скоро 15.000 км. Пловидба од Тулона до Сингапура траје скоро три недеље (Bachelier, Rajon 2023). При брзини од 12 чворова на сат, растојање од Тулона до Јужног кинеског мора брод може да превали за 26 дана (Senat 2023, 30).

С обзиром на постојеће врло скромне војне капацитете Париза у Индо-Пацифику и на чињеницу да би сваки француски поморски конвој, посебно ка пацифичким поседима, у евентуалном америчко-кинеском оружаном сукобу могао да стигне прекасно на своје одредиште (кад би се сукоб већ окончао било у корист једне или друге стране), јасно је да у „крајњим“ околностима, само снаге и средства ОС САД-а могу да буду гарант безбедности/неповредивости тих поседа. Ипак, Париз није вољан да се политички и стратегијски потчини Вашингтону. С друге стране, статус „велике силе“ (поседовање нуклеарног оружја и место сталног члана у СБ УН) обавезује да се сваки квадратни километар властите територије брани (самостално или у коалицији), ма колико био удаљен од матичне територије. Тако се Француска суочава са својеврсном квадратуром круга – усклађивањем у једну кохерентну политику међусобно противречних чинилаца. Ти противречни чиниоци су следећи: а) званично прокламована жеља за стратегијском аутономијом и самосталношћу од САД, б) могуће сучељавање са Кином у којем ће Париз неминовно морати да се потчини Вашингтону зарад одбране својих поседа, што фактички поништава први чинилац, в) скромни властити војни капацитети у Индо-Пацифику који такође проблематизују принцип политике/војне аутономије, и г) велика удаљеност од својих поседа која отежава или обесмишљава сваки стратегијски маневар.

Аустралија у Индо-Пацифику

За разлику од Француске, Аустралија није стални члан СБ УН, не поседује нуклеарно наоружање и нема амбиција да буде глобална сила. Управо супротно. Аустралија је током своје (кратке) историје увек била у улози „подизвођача“ стратегијских планова других – „великих“ актера светске политике. Према једном од бољих познавалаца аустралијске историје и политике Клинтону Фернандезу (Clinton Fernandes), „аустралијски стратегијски рефлекс, од самих почетака, била је подршка империјалном уплитању (мисли се на британско деловање, прим. Н.В.) у послове региона“ (Fernandes 2018, 9). Исти аутор, нешто касније, наводи да су аустралијски насељеници своје ширење по континенту сматрали за део британске империјалне експанзије. Такође, он констатује како је у 19. веку у Аустралији постојала јака подршка становништва ширењу империје, и томе што је она виšekратно прибегавала употреби војне силе (repeated use of military force). У оба светска рата, Аустралија је значајно у људским и материјалним ресурсима помогла војне напоре Велике Британије. После 1945. године, тада већ као потпуно самостална држава, Аустралија је за главног стратегијског савезника/покровитеља уместо опадајуће британске империје изабрала САД, са којима је 1951. године, потписан војни пакт АНЗУС (ANZUS – Australia, New Zealand, United States). Од тада, Аустралија је партиципирала у скоро свим значајнијим америчким војним ангажовањима – Корејском рату, Вијетнамском рату, рату у Персијском заливу 1991. године, нападу на Авганистан и његовој окупацији 2001. године, инвазији на Ирак 2003. године и његовој окупацији. У јеку тзв. рата против тероризма, првих година овог века, аналитичари аустралијске спољне политике приметили су да се у појединим деловима света, конкретно у југоисточној Азији, рађа и јача представа Аустралије као америчког „непоколебљивог заменика шерифа“ (unwavering deputy sheriff) који је спреман да подупре глобалне позиције САД-а и опонаша их у регионалном контексту Азије-Пацифика (Tow 2004, 272). У међувремену, није дошло до било каквог значајнијег заокрета у аустралијској спољној политици. Аустралија је и даље (била) амерички „заменик шерифа“.

Мапа бр. 2: Француски поседи на Тихом океану и аустралијска зона одбрамбеног ангажовања

Извор: ауторска израда.

У првој четвртини овог века, Аустралија, као уосталом и читав свет, суочава се са економским, технолошким, па и војним успоном НР Кине, који је по многим својим обележјима без преседана у новијој светској историји. Док је тај успон био више привредног карактера, аустралијска перцепција НР Кине била је преовлађујуће благонаклона, јер је економија Аустралије профитирала од комерцијалних веза са кинеским партнерима, који су у једном периоду апсорбовали скоро 40% аустралијског извоза (Вуковић 2022, 26). Ипак, током последњих десетак година, у аустралијском политичком, пословном па и војном естаблишменту све више преовлађују опрез и извесна забринутост. Са развојем војне технологије и производњом све убојитијег и прецизнијег оружја, у конкретном случају ракета дугог домета, као и стратегијске авијације, Кина је све више у позицији да у случају оружаног конфликта са САД-ом и њиховим савезницима нанесе ударе и по аустралијској територији. У аустралијским званичним

документима се добро запазило како је после Другог светског рата Аустралија била заштићена својом географијом и ограниченом способношћу других нација у региону да пројектују своју моћ. Током Хладног рата гајена је представа о Аустралији као „тврђави“ (Coutou-Begarie 1990, 309–310). Међутим, у савременом добу, Аустралија не може више да се ослања на географију или на (продужено) време за упозорење, будући да више земаља може да „пројектује борбену моћ дуж већег опсега у свих пет домена – поморском, копненом, ваздушном, космичком и сајбер домену“ (Australian Government 2023, 24).

У аустралијским званичним документима из области спољне и војне политике, увек су се бирали изрази и формулације када је требало да се опишу главни безбедносни изазови или изазивачи. Са протоком времена та уздржаност је све мања, а Кина се спомиње све чешће и директније (Вуковић 2022). У овде већ цитираном документу аустралијског министарства одбране под називом „Најновије информације стратегије и одбране“ из 2020. године, наведено је да су изгледи за војни сукоб високог интензитета (дакле, за рат) у Индо-Пацифику, укључујући и такав конфликт између Кине и САД, мање удаљени (less remote) него што су то били раније (мисли се конкретно на 2016. годину, када је издата аустралијска Бела књига одбране) (Department of Defence 2020, 14). Прошле године, у такође цитираном „Стратегијском прегледу одбране“, званична Канбера тврди да су сада, за разлику од периода Хладног рата и доцнијег раздобља униполарне доминације САД-а, и тзв. глобалног рата против тероризма када се Аустралија није суочавала са директним војним или егзистенцијалним претњама, аустралијске стратегијске околности и ризици „радикално другачији“ (Australian Government 2023, 23). У овом документу се региструје кинеско војно јачање које је, како се каже, највеће и најамбициозније које је једна држава предузела од краја Другог светског рата. Кинеско истицање суверенитета над Јужним кинеским морем угрожава глобални поредак заснован на правилима у Индо-Пацифику, на начин да то „неповољно утиче на аустралијске националне интересе. Кина је такође укључена у стратегијско надметање у блиском суседству Аустралије“ (Australian Government 2023, 23).

С обзиром на то да Аустралија, и поред савремено наоружаних и добро обучених ОС, не може самостално, нити у савезу са неком регионалном силом, да парира Кини и њеним потенцијалним (војним) акцијама и потезима, није изненађујућа њена заинтересованост да Сједињене Државе што више и активније буду војно присутне у Индо-Пацифику. Стога се у аустралијским званичним материјалима који се тичу спољне и одбрамбене политике нескривено истиче значај САД-а као гаранта безбедности Аустралије. У „Стратегијском прегледу одбране“ наводило се како ће савезништво са САД „остати централно за аустралијску безбедност и

стратегију. Сједињене Државе постаће још важније у наредним деценијама“ (Australian Government 2023, 18). У ранијем званичном документу, под називом „Најновије информације стратегије и одбране“, наводило се да је Аустралија непоколебљив и активан савезник Сједињених Држава које и даље гарантују безбедност и стабилност Индо-Пацифика (Department of Defence 2020, 22). Дакле, за разлику од Француске, која тежи аутономији и статусу независног пола моћи у међународним односима, Аустралија је прихватила субординацију наспрам Сједињених Држава, видећи у тој политичко-стратегијској потчињености истовремено и јемство властите неповредивости и суверенитета.

За разлику од Француске која је преко својих прекоморских посета и индопацифичка земља, али се не налази у Индо-Пацифику, Аустралија се налази у овом региону, и уместо хрпе углавном малих и разбацаних острва њену територијалну основу/базу чини велико острво континенталних размера, површине скоро 7,7 милиона км². Са толиком територијом и популацијом од преко 25 милиона становника, развијеном економијом и респектабилним оружаним снагама, Аустралија представља регионалног хегемона у свом окружењу којег сачињавају углавном мале острвске земље. Препуштајући Сједињеним Државама главни стратегијски задатак у Индо-Пацифику – обуздавање НР Кине, Аустралија обезбеђује своје интересе и истовремено доприноси америчким војно-политичким приоритетима кроз контролу и надзор властите „зоне одговорности“ или тзв. блиског суседства (near neighbourhood), односно „непосредног региона“ (immediate region). Овај непосредни регион се простира од североисточног дела Индијског океана, преко поморске и копнене Југоисточне Азије ка Папуа Новој Гвинеји и југозападном Пацифику. У документу аустралијског министарства одбране наводило се да „непосредни регион“ представља аустралијску област од најдиректнијег стратегијског интереса и да „унутар њега, Аустралија мора бити способна да гради и испољава утицај у сврху подршке заједничким регионалним безбедносним интересима“ (Department of Defence 2020, 21). Другим речима, Аустралија треба да контролише политике и оријентације малих острвских држава у свом суседству. Јасно је да те државе, саме по себи, немају никакве капацитете да угрозе аустралијске интересе, међутим, политичко-економско приклањање неких од њих НР Кини или чак њихово допуштење да кинеске ОС базирају на њима елементе својих ваздушних или поморских ефектива, за Канберу, у контексту америчко-кинеског ривалитета, не би било прихватљиво, као што уосталом нису били толерисани ни покушаји СССР-а током Хладног рата да се знатније и трајније његова „рибарска“ флота „усидри“ на том подручју (Coutou-Begarie 1990, 330–331). Како се наводило у једној студији, „што ближе Аустралији кинеска армија постави своје истурене оперативне базе

(forward operating bases), већи број ударних система кинеске армије може да досегне аустралијске популационе центре, критичну инфраструктуру и војне ефективе. Истурена оперативна база у архипелагу наспрам нашег севера или у југозападном Пацифику, омогућила би кинеској армији да нишани на Сиднеј, Канберу или Мелбурн. То би Аустралију изложило принуди, онемогућавању трговине, и изолацији од САД, чак и пре него што би се размотриле размере цивилних жртава“ (prospect of civilian casualties) (Hellyer and Nicholls 2022, 11).

Како би се блиско суседство држало под контролом, Аустралија је развила густу мрежу сарадње и заједничких активности са практично свим острвским нацијама у близини својих граница. Најчешће, реч је о присуству људства њених ОС на тим острвима, потом изградњи инфраструктуре, извођењу војних вежби, специјалистичкој обуци, пловидби патролних бродова у њиховим територијалним водама, као и ваздушном осматрању. Највише ових елемената присутно је у сарадњи Аустралије са Папуа Новом Гвинејом, Соломонским острвима, Вануатуом и Фиџијем. Много не заостају ни Тонга, Самоа и Источни Тимор (Department of Defence 2020, 23).

На крају овог одељка, вреди споменути и француско-аустралијске односе у контексту повишених напетости и могућих сукоба у Индо-Пацифику. До 2021. године, ти односи су се одликовали стабилношћу и узајамним поверењем које је подупирано и кроз војно-техничку сарадњу две државе. Међутим, услед склапања пакта АУКУС (Australia, United Kingdom, United States – AUKUS) којим су се Аустралија, Велика Британија и САД посебно „увезале“ кроз разнолике безбедносне и војно-техничке аранжмане, и одустајања Аустралије од куповине 12 француских подморница у вредности од више десетина милијарди долара, односи између Париза и Канбере су се нагло погоршали. Ипак, француски гнев није дуго потрајао. Поред помирљиве реторике из Канбере, нормализацији односа допринела је и финансијска компензација Паризу за неоправдано отказивање уговора о подморницама у вредности од 555 милиона америчких долара. Додуше, у стратегији француског министарства спољних и европских послова из 2022. године видљиви су трагови разочарања и озлојеђености због аустралијског потеза, али и поред тога је наведено да ће Француска наставити своју билатералну сарадњу са Аустралијом „од случаја до случаја, у складу са својим властитим и интересима партнера у региону“ (МЕАЕ 2022, 42). Осим ових видљивих или „површинских“ фактора нормализације, утисак је да су деловали и они „дубински“ који се тичу географије и политике. Из аспекта (гео)стратегије, француска позиција у Индо-Пацифику је далеко лабилнија и рањивија од аустралијске. Француска је у овом региону присутна/ „дежурна“, док је Аустралија утврђена или „укотвљена“. У случају америчко-кинеског

оружаног конфликта у Индо-Пацифику, Аустралији ће бити знатно лакше да одговори на изазове и потребе обезбеђивања властите територије него Француској. Територија Аустралије је „сабрана“ или прикупљена, и њу би у случају оружаног сукоба браниле њене целокупне ОС (близу 60 хиљада припадника, уз скоро 30 хиљада резервиста, преко 130 летелица различите намене, од којих ударну снагу чини 56 најсавременијих борбених авиона F-35A, 11 већих површинских пловила и 6 подморница [IISS 2023, 230–231]), са свим властитим војним и цивилним ресурсима и позадинским обезбеђењем (лукама, аеродромима, сувоземном инфраструктуром, инсталацијама, изворима снабдевања и др.). Насупрот томе, француски поседи су разбацани и удаљени, како од матичне територије тако и међусобно, и њих обезбеђују врло скромне снаге и средства. Француска у случају кризе или конфликта у Индо-Пацифику може у једном тренутку да дође до врло неугодне дилеме – покушати осигурати поседе у случају „великог сукоба“ и потчинити се Вашингтону како би се то осигуравање реализовало или инсистирати на „трећем путу“ и ризиковати могућу компромитацију суверенитета и интегритета прекоморских територија. Сагледавањем свих наведених чињеница из ракурса стратегије, оператике и логистике, може се закључити да у случају (великог) оружаног конфликта Аустралија Француској може бити виталан партнер, док то не важи обратно. Уском сарадњом и субординацијом наспрам САД-а, Аустралија може да организује одбрану властите територије и интереса без потребе да у тај напор нужно укључи и Француску. Дакле, у Индо-Пацифику Аустралија је далеко више потребна Француској него што је Француска потребна Аустралији. Вероватно да се и у тој чињеници, уз све друге једнако битне или чак и важније, делимично налази разлог аустралијског предомишљања и отказивања наруџбине Француској.

Закључак

Примери стратегијског деловања Француске и Аустралије у Индо-Пацифику пружају читаоцу две сасвим различите матрице геополитичког понашања. Француска, иако део западног политичког, економског, војног и идеолошког блока, стреми стратегијској аутономији, као и статусу самосталне силе у међународним односима, чему, барем на нивоу перцепције и утиска, доприносе и њени прекоморски поседи, разбацани широм планете. Међутим, то глобално прекоморско присуство на три главна океана – Атлантском, Индијском и Тихом – носи и одређене обавезе које у стратегијском, оперативном и логистичком смислу све више постају тешко бремене за Париз. Тако се Француска све више затвара у својеврстан „бермудски“ троугао чије тачке чине: а) амбиције глобалног карактера са нагласком на аутономији у властитом деловању; б) „разбацани“ поседи

широм планете чија заштита изискује значајне снаге и средства; в) све мање довољни ресурси (финансијски, материјални, људски).

Аустралија пружа сасвим други образац геополитичког деловања. Реч је о земљи која је у пуном смислу речи „индопацифичка“, која је, једноставно речено а географски посматрано, „своја на своме“. Њене спољнополитичке амбиције су субимперијалне, и она се добровољно потчињава глобалном вођству САД-а, добијајући заузврат од Вашингтона заштиту својих виталних интереса и право да буде регионални хегемон у непосредном окружењу. Њена пројекција моћи, у поређењу са француском, је скромна, али зато лакше остварива. Аустралија може све своје политичке и стратегијске циљеве у области Океаније да реализује директно, са властите територије – базе, у кратком року и без крајњих напрезања. Ресурси којима располаже за сада су довољни за мисије таквог карактера. У случају оружаног конфликта НР Кине и САД-а, Аустралија неће имати никаквих дилема око заузимања стране, нити ће морати да компромитује властиту спољнополитичку позицију, што за Француску није извесно.

Библиографија

- Australian Government. 2023. *National Defence. Defence Strategic Review*. <https://www.defence.gov.au/about/reviews-inquiries/defence-strategic-review>.
- Bachelier, Jérémy and Céline Pajon. 2023. “La France dans l’Indo-Pacifique. Pour une posture stratégique pragmatique”. *Focus Stratégique*, no. 117. Paris: IFRI.
- Coutau-Begarie, Herve. 1990. *Geostrategia del Pacifico*. Madrid: Servicio de Publicaciones del EME.
- Department of Defence. 2020. *Defence Strategic Update*. July 1. https://www.defence.gov.au/sites/default/files/2020-11/2020_Defence_Strategic_Update.pdf.
- Fernandes, Clinton. 2018. *Island off the coast of Asia: instruments of statecraft in Australian foreign policy*. Lanham: Lexington Books.
- Hellyer, Marcus and Nicholls, Andrew. 2022. ‘Impactful projection’: Long-range strike options for Australia. Canberra: The Australian Strategic Policy Institute.
- [IISS] International Institute for Strategic Studies. 2023. *The Military Balance*. Abingdon: Routledge.
- Ministère des Armées. 2019a. *La stratégie de défense française en Indopacifique*. <https://www.archives.defense.gouv.fr/content/download/559433/9681745/file/La%20Strat%C3%A9gie%20de%20d%C3%A9fense%20fran%C3%A7aise%20en%20Indopacifique%20-%20R%C3%A9sum%C3%A9%20-%202019.pdf>.
- Ministère des Armées. 2019b. *La France et la securite en Indopacifique*. https://fr.franceintheus.org/IMG/pdf/La_France_et_la_s%C3%A9curit%C3%A9_en_Indopacifique_-_2019.pdf.

- [MEAE] Ministère de l'Europe et des Affaires étrangères. 2022. *La stratégie de la France dans l'Indopacifique*. https://www.diplomatie.gouv.fr/IMG/pdf/fr_a4_indopacifique_022022_dcp_v1-10-web_cle017d22.pdf.
- [SGDSN] Secrétariat général de la défense et de la sécurité nationale. 2022. *Revue nationale stratégique*. <https://www.vie-publique.fr/files/rapport/pdf/287163.pdf>.
- Tenenbaum, Elie, Morgan Paglia, and Nathalie Ruffié. 2020. "Confettis d'empire ou points d'appui ? L'avenir de la stratégie française de présence et de souveraineté". *Focus Stratégique*, no. 94. Paris: IFRI.
- Tow, William. 2004. "Deputy sheriff or independent ally? Evolving Australian-American ties in an ambiguous world order". *The Pacific Review* 17 (2): 271–290.
- Senat. 2023. *La stratégie française pour l'Indopacifique: des ambitions à la réalité*. Rapport d'information n° 285 (2022–2023), le 25 janvier. <https://www.senat.fr/rap/r22-285/r22-2851.pdf>.

Nebojša VUKOVIĆ

MANY SMALL AND ONE GREAT ISLAND
– FRANCE AND AUSTRALIA IN THE INDO-PACIFIC

Abstract: The work's author describes, analyses, and explains the Indo-Pacific region policies and strategies of France and Australia in the context of the intensified Sino-American rivalry. The first part of the work provides an overview of the French overseas possessions in the Indian and Pacific Oceans, the composition and strength of military forces and their assets, as well as the basic positions of Paris when it comes to this region. Additionally, the French principle of "strategic autonomy" in the Indo-Pacific was presented, as well as the geographical and logistical circumstances that complicate and impede its consistent implementation. In the second part of the work, a short synopsis is provided on Canberra's political and strategic positions when it comes to the basic security challenges in the Indo-Pacific, as well as Australia's geostrategic role in this region, against the backdrop of an increasingly pronounced confrontation (and potential armed conflict) between the People's Republic of China and the USA. The background of the Australian-American alliance is explained, and Canberra's Indo-Pacific "zone of responsibility" is marked. Finally, the paper provides a brief overview of French-Australian relations, their ebbs and flows, and the potential for future development.

Keywords: Indo-Pacific, Australia, France, USA, China, strategy.

ТРЕЋИ ДЕО

Japan's Indo-Pacific strategy and its challenges

*Mamoru SADAKATA*¹

Abstract: Although the Indo-Pacific is a term that refers to a broad region, it is a loosely coordinated relationship between nations rather than an institutionalized, more or less centripetal one, as seen in the traditional usage of regionalism. It is appropriate to understand it as a process towards regionalization. In this paper, I mainly examine Japan's Indo-Pacific geopolitical and geoeconomic strategy and its challenges toward the new horizon of the Indo-Pacific vision as a whole. First, I will introduce Japan's Indo-Pacific strategy today and present its historical and current issues. Next, I would like to take up America's Indo-Pacific strategy, examine its characteristics and challenges, and point out the differences with Japan's strategy. Lastly, I would like to comment on the future challenges and prospects for the Indo-Pacific Initiative.

Keywords: Indo-Pacific, Japan, United States, India, ASEAN, Shinzo Abe

Preface

Shortly after the turn of the 21st century, the term “Indo-Pacific” has rapidly gained attention in the international community. It is important to note here that the term Indo-Pacific has often been used in conjunction with words such as strategy, vision, and initiative. Although the Indo-Pacific is a term that refers to a broad region, it is a loosely coordinated relationship between nations rather than an institutionalized, more or less centripetal one, as seen in the traditional usage of regionalism. It is appropriate to understand it as a process towards regionalization.

On this point Demir remarks as follows: “While old regionalism was based on regional integration through state-led initiatives that focused on and influenced by the European experience, with the end of the Cold War new regionalism approaches that take into account the multiplicity of regional integration and cooperation and the importance of non-state actors came to the surface [...] In this sense, the initiation of the concept of Indo-Pacific and the BRI (Belt and Road Initiative) are examples more of state-driven regional cooperation efforts without the existence of a formal regional organization” (Demir 2018, 48).

---

¹ Nagoya University, Japan, Former Professor, sadakata@nagoya-ku.ac.jp

What is also worth noting is that the Indo-Pacific Initiative coincides with the expansion of China's national power and the "Belt and Road Strategy" announced by Chinese President Xi Jinping in 2013. "Belt and Road" is a massive trade and infrastructure project that aims to link China – physically and financially – to dozens of economies across Asia, Europe, Africa, and Oceania. It is also important to consider how the countries of the Indo-Pacific region have viewed the relationship between these two regional initiatives.

In this paper, I mainly examine Japan's Indo-Pacific geopolitical and geoeconomic strategy and its challenges toward the new horizon of the Indo-Pacific vision as a whole.

First, I will introduce Japan's Indo-Pacific strategy today and present its historical and current issues. Next, I would like to take up America's Indo-Pacific strategy, examine its characteristics and challenges, and point out the differences with Japan's strategy. Lastly, I would like to comment on the future challenges and prospects for the Indo-Pacific Initiative.

Japan's Current Indo-Pacific strategy

In Japan, two ministries (the Ministry of Foreign Affairs and the Ministry of Defense) discuss the Indo-Pacific strategy in detail.

The Ministry of Foreign Affairs *Diplomatic Bluebook 2023* states as follows: "The Indo-Pacific region, which stretches from the Asia-Pacific across the Indian Ocean to the Middle East and Africa, is the core of the world's vitality and supports more than half of the world's population. At the same time, the region is home to several countries with strong military capabilities, and there have been some acts that shake the very foundation of the international order based on the rule of law (Ministry of Foreign Affairs of Japan 2023, 32). To contribute to regional peace and prosperity as an Indo-Pacific nation, Japan has been cooperating with like-minded countries and strategically implementing measures for the realization of FOIP" (Ministry of Foreign Affairs of Japan 2023, 33).

Japan has also significantly strengthened the so-called Quad of Japan-Australia-India-U.S. cooperation. While demonstrating that unilateral changes to the *status quo* should not be allowed by force in any region, the four countries promote practical cooperation in various areas to realize a FOIP (Free and Open Indo-Pacific).

On the other hand, the Ministry of Defense's *Defense of Japan 2023* strongly warns against unilateral changes to the *status quo*. "The global power balance has significantly changed and interstate competition across the political, economy and military spheres is emerging" (Ministry of Defense 2023, 231). To be specific, "the interstate competition between China and the United States in particular is expected to further intensify in various fields" (Ministry of Defense

2023, 29). Therefore, “China has been extensively and rapidly enhancing its military power without sufficient transparency and has continued and intensified unilateral changes to the *status quo* by force and such attempts in the East and South China Seas” (Ministry of Defense 2023, 221).

It should be mentioned that Japan dispatched the Self-Defense Forces to provide logistical support during the US-led wars in Afghanistan and Iraq in the 21st century, which increased the position of the Indian Ocean in Japan’s national security. I would also like to point out that with China’s rise in power since the beginning of the 2010s, strong caution has become a reality as China expands into the Indo-Pacific region and changes the *status quo*.

Under these circumstances, Japan has become more focused than ever on establishing a partnership with India. prime minister of Japan, Kishida, stated in New Delhi in March 2023 titled ‘Together with India, as an Indispensable Partner’: “The balance of power is shifting dramatically in the international community today. The remarkable rise of India is one such example” (Kishida 2023, 2). Furthermore, “we will enhance the connectivity of the Indo-Pacific region, foster the region into a place that values freedom, the rule of law, free from force or coercion, and make it prosperous” (Kishida 2023, 3). In the end, “India is the largest democracy in the world. I have always viewed with great respect at the way such a huge and diverse country as India has developed democracy” (Kishida 2023, 13).

The website of the Ministry of Foreign Affairs titled “New Plan for a Free and Open Indo-Pacific (FOIP)” states that “core principles of FOIP is defending ‘freedom’ and ‘the rule of law’, and respect for ‘diversity’, ‘inclusiveness’ and ‘openness’. These principles have won a lot of sympathy from the international community. FOIP has gained widespread support and endorsement not only from the U.S. and European countries but also from emerging and developing countries” (Ministry of Foreign Affairs 2023, 1).

When discussing Japan’s Indo-Pacific strategy at present, we Japanese people must not forget the historical fact that Japan has involved and colonized the region in wars since the 1930s. I believe that only by sincerely reflecting on this historical legacy will Japan be able to gain the trust of the countries in this region, thereby contributing to the realization of a peaceful and prosperous Indo-Pacific.

During World War II, Japan attacked and occupied most of the present-day Indo-Pacific region east of India under the “Greater East Asia Co-Prosperity Sphere” banner. The Greater East Asia Co-Prosperity Sphere was a pan-Asian concept of the political and economic order in East Asia, implemented by the government of the Empire of Japan.

“This ideology is closely connected with the expansionist policy of Japan in 1931–1945 and an attempt to subjugate other Asian nations, including those that

were under the colonial rule of the Western powers” (Piegzik 2019, 234). “Within the contemporary Indo-Pacific concept [...] the legacies of the Japanese Imperial period still inform how regional states view Japan, and therefore affect the type of role Japan can assume and claim in the region [...] We argue that this history helps to explain some of the differences between the parties in the Indo-Pacific and their different visions and strategies (Ogden and Jones 2023, 349)”.

Japan’s Indo-Pacific Strategy and Abe Administration

Japan’s new thinking on regionalism appeared in the early 21st century as China aggressively cultivated its influence in Southeast Asia. China engaged deeply with ASEAN countries. In 2003, China became the first non-ASEAN country to accede to ASEAN’s Treaty of Amity and Cooperation. Japan was shocked at Beijing’s aggressive inroads into Southeast Asia, once regarded as Japan’s backyard. Japan saw China well on its way to becoming a formidable global economic power, profoundly shifting the distribution of power around the world.

In 2007 (during his first period as Prime Minister), Shinzo Abe made a speech to the Indian Parliament, discussing the concept of the “Confluence of the Seas”. In this speech, Abe highlighted that India and Japan should form a “strategic global partnership”. He stated as follows: “The Pacific and the Indian Oceans are now bringing about a dynamic coupling as seas of freedom and of prosperity. A ‘broader Asia’ that broke away geographical boundaries is now beginning to take on a distinct form. Our two countries have the ability – and the responsibility” (Ministry of Foreign Affairs 2007).

The speech was based on the emerging geoeconomic imperatives of the countries of the Asian rimland, notably in terms of the need for enhanced geoeconomic connectivity between the Indian and Pacific oceans, shared prosperity, and the attendant need for good order and strategic stability. “The primal catalyst for the ‘Indo-Pacific’ concept was the growing strategic convergence between India and Japan with regard to the increasing politico-military assertiveness of China” (Khurana 2019, 17).

Shinzo Abe also described in the article “Asia’s Democratic Security Diamond” of 2012 that Japan, as one of the oldest sea-faring democracies in Asia, should play a greater role in preserving the common good in the Pacific Ocean and in the Indian Ocean. The South China Sea seems set to become a “Lake Beijing”. “The ongoing disputes in the East China Sea and the South China Sea mean that Japan’s top foreign policy priority must be to expand the country’s strategic horizons [...] I envisage a strategy whereby Australia, India, Japan, and the US state of Hawaii form a diamond to safeguard the maritime commons stretching from Indian Ocean region to the western Pacific” (Abe 2012).

David Scott views Japan's Indo-Pacific strategy from both geoeconomic and geopolitical perspectives. "The reasons for this shift are twofold and interlinked, namely, energy security and China. Energy security considerations mean that maintaining energy flows through secure Sea Lanes of Communications (SLOCs) coming from the Middle East across the Indian Ocean and South China Sea is a key geoeconomic imperative for Japan. China's increasing presence across the Indo-Pacific is a growing threat to Japanese interests, both geopolitically in terms of China's immediate push across the East China Sea to Japan's Ryukyu chain, but also more widely into securing the South China Sea and operating in strength in the Indian Ocean, which geoeconomically potentially threatens Japan's energy security flows. [...] Consequently, Japan's Indo-Pacific strategy is twofold in terms of balancing theory. First, it seeks to build up its military assets and deploy them accordingly more widely across the Indo-Pacific – which is a matter of internal balancing. Second, it seeks security partnerships with various other Indo-Pacific powers similarly concerned about China's growing maritime Indo-Pacific presence – which is a matter of external balancing" (Scott 2019, 137).

Subsequently, it must be mentioned that Japan's security strategy has guided the expansion and qualitative transformation of its external strategy by bringing the Indo-Pacific region into its range. This means contributing to the further strengthening of the Japan-US alliance, and it also means encompassing China's Eurasian strategy. Therefore, "under Abe, Japan's national security posture has gone through its most significant transformation since the end of the Second World War. At the center of this change is the passage of ambitious 'peace and security legislation' that included revisions to ten existing laws as well as a new International Peace Support bill. Among other things, it provides the legal foundation for the controversial 2014 Cabinet decision to reinterpret the Article 9 'peace clause'², allowing Japan to exercise the right of collective self-defense under specific conditions" (Rossiter 2018, 118).

America's Indo-Pacific Strategy

Next, let's examine America's policy toward the Indo-Pacific region. In particular, since the Trump administration, the mainstream of US diplomacy toward Asia has shifted from the Asia-Pacific to the Indo-Pacific. The robustly

---

² "Aspiring sincerely to an international peace based on justice and order, the Japanese people forever renounce war as a sovereign right of the nation and the threat or use of force as means of settling international disputes. In order to accomplish the aim of the preceding paragraph, land, sea, and air forces, as well as other war potential, will never be maintained. The right of belligerency of the state will not be recognized" (The Constitution of Japan 1946).

competitive, even hostile, attitude of the United States towards China is at the root of this change.

Trump addressed the QUAD summit in November 2017 and complained about China's unfair activities. "I spoke openly and directly with President Xi about China's unfair trade practices and the enormous trade deficits they have produced with the United States. The current trade imbalance is not acceptable. From this day forward, we will compete on a fair and equal basis. We are not going to let the United States be taken advantage of anymore. I am always going to put America first the same way that I expect all of you in this room to put your countries first" (Trump 2017).

White House published the *Indo-Pacific Strategy of the United States* in February 2022. Let's consider America's Indo-Pacific strategy in line with this. According to this strategy "the United States is an Indo-Pacific power. The region, stretching from our Pacific coastline to the Indian Ocean, is home to more than half of the world's people, nearly two-thirds of the world's economy, and seven of the world's largest militaries [...] The United States has long recognized the Indo-Pacific as vital to our security and prosperity" (The White House 2022, 4).

This looks back on the Asian diplomacy of successive American presidents since the end of the Cold War. "At the end of the Cold War, the United States considered but rejected the idea of withdrawing our military presence, understanding that the region held strategic value that would only grow in the 21st century. [...] The Obama Administration significantly accelerated American prioritization of Asia, investing new diplomatic, economic, and military resources there" (The White House 2022, 4).

"After taking office, the Trump administration has shifted the U.S. strategy in the Asia Pacific region from 'Asia Pacific' to 'Indo-Pacific'" (Xianghong and Shaowen 2021, 1). "[...] he has comprehensively adjusted the internal and external policies of his predecessor's and rearranged the strategic focus of national interests, with hopes to 'make America great again' under his leadership. As far as the Asia Pacific strategy is concerned, the Trump administration has created a broader 'Indo Pacific' strategy to cover and abandon Obama's Asia Pacific strategy" (Xianghong and Shaowen 2021, 2).

"In December 2017, the first national security strategy report of the Trump administration put forward the 'Indo Pacific' strategy officially for the first time" (Xianghong and Shaowen 2021, 2). "Although Trump has stepped down, the 'Indo-Pacific' strategy will not die out. In early March 2021, the Biden administration issued the *Interim National Security Strategic Guide*, which proposed that China is the only country with economic and military strength to challenge the current international system, and the goal of the United States is to provide a convincing deterrent to China" (Xianghong and Shaowen 2021, 36).

Comparative Indo-Pacific Strategy: between Japan and America

Here, I would like to discuss the differences in the perceptions of the Indo-Pacific between Japan and the United States. Sahashi points out the following differences in their respective understanding of FOIP. These perspectives benefit the Indo-Pacific region's stable and reciprocal development. I summarize as follows.

The U.S. approach to FOIP emphasizes the competitive aspects against Chinese political and economic activities and calls for whole-of-government pushback against China. On the other hand, Japan takes preferences of its security interests and rejects a Sino-centric order, promoting multilateral rule-making to counter American unilateral policy against China. According to Sahashi, "Japan has a more inclusive vision aiming for economic prosperity and a role for China, while the United States, through its overwhelming emphasis on strategic competition with China, might have lost perspective on the complexities and subtleties of international politics in the Indo-Pacific in the age of globalization" (Sahashi 2019, 9).

Sahashi finally makes policy recommendations to Japan as follows: "Japan should strongly ask China to satisfy international standards in its developmental assistance. To shape the course of Chinese economic statecraft, Japan should consider joint projects with the Belt and Road Initiative including business-to-business collaboration. Japan should also consider encouraging China to be responsible and follow the standards of OECD member states. Japan should encourage the United States to consider that, in non-strategic areas, China could be a partner in assisting developing countries" (Sahashi 2019, 10). "A stable Japan-China relationship benefits the United States and the region, and the challenges rooted in China's rise are not always black and white issues" (Sahashi 2019, 11).

Future challenges and prospects for the Indo-Pacific Initiative

From an American perspective, the Indo-Pacific Initiative has strong overtones of confrontation between the United States and China. However, for India and Southeast Asian countries, it is highly anticipated as an initiative that will help avoid such conflicts and serve as a guideline for cooperation and coexistence. It is crucial for the international community to reaffirm that the Indo-Pacific Initiative is a process of thinking whose primary purpose is to liberate international relations in the region from a system of mistrust and lead to peace, prosperity, and coexistence.

Robert Manning points out that a strategy to counterbalance China and bolster the rules-based order creates a host of contradictions between the two

viewpoints of economy and security. "For starters, a continuing trend in the region is that economic and security issues pull in opposite directions. Economically, the Asia-Pacific is an increasingly integrated region with more than 53% of its trade within the region, intra-regional investment growing, and a regional economy of some \$20 trillion. Yet, as outlined above, in security terms, the region is rife with distrust, territorial disputes, rising nationalism and irredentism, all hedging against uncertainty. Correspondingly, something of an Asian arms race, particularly in the maritime realm, has been underway most of this century" (Manning 2018, 11).

Heiduk and Wacker describe the dilemma that India faces in the Indo-Pacific vision. According to them, "the main goal of Indian policy in the Indo-Pacific is to prevent China from dominating the region. [...] The basic dilemma of Indian foreign policy continues to lie in striking a balance between conflict and cooperation with China, i.e. between preserving credibility with India's actual Indo-Pacific partners (the United States, Japan and Australia) on the one hand and simultaneously maintaining constructive relations with China on the other" (Heiduk and Wacker 2020, 26).

Regarding the contradictions and dilemmas these Asian countries face, I incite the comments of Emre Demir once again. According to Demir, "the ultimate aim of regionalism in Asia was not integration as in the case of Europe, but autonomy and cooperation. In other words, regional organizations in the region are examples of regional cooperation rather than integration. One of the reasons for this is the sensitivity of Asian nations, due to the history of colonialism, when it comes to renouncing their sovereignties to other institutional settings such as regional or international organizations. Because of that, Asian-based regional institutions function either as discussion forums with non-legally binding obligations as in the case of Asia-Pacific Economic Cooperation or on the basis of unanimous verdict as in the case of the Shanghai Cooperation Organization (SCO) and the Association of Southeast Asian Nations (ASEAN)" (Demir 2018, 49).

Manning states "China's BRI has an allure for the region, and Beijing has been actively cultivating projects from South Asia to ASEAN nations. Despite discomfort with China's growing regional footprint and occasional coercive tactics, few see an alternative to coming to terms with Beijing. The biggest fear for nations in the Indo-Pacific region is having to choose between the US and China" (Manning 2019, 12).

Medcalf states the importance of the viewpoint of coexistence in the Indo-Pacific region. According to him "the architecture of regional coexistence, then cooperation, that began with ASEAN in the 1960s and extended to an Asia-Pacific framework in the 1990s now reached its more conclusive shape in the Indo-Pacific" (Medcalf 2019, 87). In Southeast Asia, "there is an aversion both to describing the regional order in overtly freedom-espousing terms and to

defining the core strategic problem as China's actions rather than U.S.-China rivalry" (Medcalf 2019, 92). In this connection, I would like to mention the so-called "ASEAN Way".

The "ASEAN Way", marked by informality, consensus, non-adversarial bargaining, and a preference for non-legalistic and non-binding problem-solving approaches, has been an important source of regional collective identity in Southeast Asia. This way of thinking, rather than rivalry between major powers, is considered to be very useful in fostering a sense of unity and solidarity in a wide region such as the Indo-Pacific region.

Medcalf is trying to present guidelines for solidarity and coexistence among nations in order to achieve peace and prosperity in the Indo-Pacific region. According to him, "there is a need for sustained activism and solidarity among middle players like Australia, India, Japan, Indonesia and their partners in Southeast Asia and Europe, to show the way for an American strategy that is competitive but not confrontational, confident but not complacent. In dealing with Chinese power, old notions of 'accommodation' and 'containment' need to be discarded in favour of 'incorporation' or 'conditional engagement'. This would be about involving China as a legitimate great power based on mutual adjustment and mutual respect. There is nothing intrinsic about the Indo-Pacific idea that it should exclude China or, to use an outdated and misused Cold War term, 'contain' it. China is by definition a major player in such a region, and recognizing this means acknowledging, for instance, its right to play a security role in the Indian Ocean" (Medcalf 2020, 23).

I believe that many countries in the Indo-Pacific region can learn many lessons from the former Yugoslavia and today's Serbia once they resolve the challenges they face and overcome the US-China tensions. The former Yugoslavia collaborated and stood in solidarity with Asia-Africa neutralist nations led by India and Burma in the mid-1950s, contributing to the Non-Aligned Movement creation after the 1960s. Yugoslavia advocated the principle of active peaceful coexistence and worked hard to democratize international relations during the Cold War era. Above all else, Yugoslavia has rejected the concept of spheres of influence by major powers and has aimed for open regionalism. In the post-Cold War era, Serbia was unlawfully and illegitimately attacked and sanctioned due to the U.S.-led humanitarian intervention without UN resolutions. However, despite many hardships, Serbia has moved towards political and economic independence in the midst of the conflict between the great powers in Europe. Now is the time for Serbia to leverage its constructive experiences of cooperative relations with China and Russia, and to present a path for active coexistence in the Indo-Pacific region once again while realizing and revitalizing friendly relations with India and other Asian countries. It is hoped that Serbian diplomacy will be further activated.

Bibliography

- Abe, Shinzo. 2012. "Asia's Democratic Security Diamond", *Project Syndicate*, December 27. <https://www.project-syndicate.org/magazine/a-strategic-alliance-for-japan-and-india-by-shinzo-abe>.
- Demir, Emre. 2018. "Fragmented or Integrated Asia: Competing Regional Visions of the US and China". *Rising Powers Quarterly* 3(2): 45–65.
- Heiduk, Felix and Gudrun Wacker. 2020. "From Asia-Pacific to Indo-Pacific: Significance, implementation and challenges". Berlin: German Institute for International and Security Affairs. SWP Research Paper 9, July 2020. https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2020RP09_IndoPacific.pdf.
- Khurana, Gurpreet S. 2019. "What is the Indo-Pacific? The New Geopolitics of the Asia-Centred Rim Land". In: *Geopolitics by other Means. The Indo-Pacific Reality*, edited by Axel Berkofsky and Sergio Miracola, 13–32. Milano: ISPI.
- Kishida, Fumio. 2023. "The Future of the Indo-Pacific – Japan's New Plan for a 'Free and Open Indo-Pacific' – 'Together with India, as an Indispensable Partner'". Policy Speech of the Prime Minister. SSB, New Delhi, India, March 20. Accessed 15 April 2024. <https://www.mofa.go.jp/files/100477739.pdf>
- Manning, Robert A. 2018. "US Indo-Pacific Strategy: Myths and Reality". Moscow: The Foundation for Development and Support of the Valdai Discussion Club. Valdai Papers # 89, July 2018. <https://government.report/Resources/Whitepapers/59ee4130-e335-4a9d-814c-15b91b19a17f-US-Indo-Pacific-Strategy.pdf>
- Medcalf, Rory. 2019. "Indo-Pacific Visions: Giving Solidarity a Chance". *Asia Policy* 14 (3): 79–95.
- Medcalf, Rory. 2020. *Indo-Pacific Empire: China, America and the Contest for the World's Pivotal Region*. Manchester: Manchester University Press.
- Ministry of Defense. 2023. Defense of Japan 2023. https://www.mod.go.jp/en/publ/w_paper/wp2023/DOJ2023_EN_Full.pdf.
- Ministry of Foreign Affairs of Japan. 2023. Diplomatic Bluebook 2023: Japanese Diplomacy and International Situation in 2022. https://www.mofa.go.jp/policy/other/bluebook/2023/pdf/pdfs/2023_all.pdf.
- Ministry of Foreign Affairs. 2007. "Confluence of the Two Seas". Speech by H.E.Mr. Shinzo Abe, Prime Minister of Japan at the Parliament of the Republic of India, August 22. <https://www.mofa.go.jp/region/asia-paci/pmv0708/speech-2.html>
- Ministry of Foreign Affairs. 2023. New Plan for a "Free and Open Indo-Pacific (FOIP)". March 2023. <https://www.mofa.go.jp/files/100477660.pdf>

- Ogden, Chris, and Catherine Jones. 2023. "Chinese conceptions of the Indo-Pacific: The impact of identity and history". In: *Handbook of Indo-Pacific Studies*, edited by Barbara Kratiuk, Jeroen J. J. Van den Bosch, Aleksandra Jaskólska, and Yoichiro Sato, 343-365. London and New York: Routledge.
- Piegzik, Michal. A. 2019. "The Japanese Plan to Dominate East Asia – The Greater East Asia Co-Prosperty Sphere". *Pamięć i Sprawiedliwość* 34 (2): 234–255.
- Rossiter, Ash. 2018. "The 'Free and Open Indo-Pacific' Strategy and Japan's Emerging Security". *Rising Powers Quarterly* 3(2): 113–131.
- Sahashi, Ryo. 2019. "The Indo-Pacific in Japan's Foreign Policy". Center for Strategic & International Studies (CSIS). CSIS Strategic Japan Working Paper, 1–11. https://www.wita.org/wp-content/uploads/2019/04/FINAL_Working-Paper_Ryo-Sahashi.pdf.
- Scott, David. 2019. "The Geoeconomics and Geopolitics of Japan's 'Indo-Pacific' Strategy". *Journal of Asian Security and International Affairs* 6 (2): 136–161.
- The Constitution of Japan. 1946. *The Official Gazettes, a Special Edition*. https://japan.kantei.go.jp/constitution_and_government_of_japan/constitution_e.html#:~:text=Article%209.,means%20of%20settling%20international%20disputes.
- The White House. 2022. Indo-Pacific Strategy of the United States. February 2022. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf>.
- [Trump] "Remarks by President Trump at APEC CEO Summit | Da Nang, Vietnam". 2017. *Trump White House*, November 10. <https://trumpwhitehouse.archives.gov/briefings-statements/remarks-president-trump-apec-ceo-summit-da-nang-vietnam/>.
- Xianghong, Zeng and Zhang Shaowen. 2021. "From 'Asia Pacific' to 'Indo Pacific': The Adjustment of American Asia Pacific Strategy from the Perspective of Critical Geopolitics". *East Asian Affairs* 1(2): 2150009 1-41. doi: 10.1142/S2737557921500091.

Мамору САДАКАТА

ЈАПАНСКА ИНДОПАЦИФИЧКА СТРАТЕГИЈА И ЊЕНИ ИЗАЗОВИ

Апстракт: Иако је Индо-Пацифик појам који се односи на широк регион, он је лабаво координисан и не институционализован однос између нација, мање-више центрипеталан, као што се види у традиционалној употреби регионализма. Самим тим, прикладно га је разумети као процес регионализације. У овом раду углавном испитујем геополитичку и геоекономску стратегију Јапана, по питању Индо-Пацифика и његових изазова према новом хоризонту индопацифичке визије у целини. Прво ћу представити данашњу Индопацифичку стратегију Јапана и приказати њена историјска и актуелна питања. Затим, желим да размотрим америчку Индопацифичку стратегију, да испитам њене карактеристике, изазове и укажем на разлике са јапанском стратегијом. Најзад, желео бих да прокоментаришем будуће изгледе и изазове за Индопацифичку иницијативу.

Кључне речи: Индо-Пацифик, Јапан, Сједињене Државе, Индија, АСЕАН, Шинзо Абе.

Чувари микрокосмоса – стратешка надметања и индустрија полупроводника Тајвана као нови *locus* глобалне безбедности

Ненад СТЕКИЋ¹

Апстракт: Овај рад позиционира Тајван у средиште глобалне безбедности додајући му атрибут *locusa* – као кључног актера у производњи полупроводника који обликује стратешку безбедност у регији Индо-Пацифика. С обзиром на актуелне стратешке ривалитете између САД-а и НР Кине, посебна пажња посвећена је утицају глобалног ланца снабдевања полупроводницима на регионалну стабилност. Данашњи Индо-Пацифик сведочи о глобалној конкуренцији, уз учешће других земаља попут Индије, Индонезије и Сингапура. Циљ овог истраживања је да сагледа ову динамику из геополитичке перспективе, да анализира односе снага на различитим нивоима подрегиона Индо-Пацифика, те да размотри политике мањих актера као одговор на Велике стратегије водећих геополитичких субјеката у региону. Рад се фокусира на зависност од полупроводника чију огромну већину на глобалном плану – чак 90% производи Тајван. У чланку се такође анализирају стратегије Кине и Сједињених Америчких Држава у обезбеђивању њихових ланаца снабдевања полупроводницима, укључујући напоре за контролом извоза. Ова анализа ће допринети нијансирањем разумевању импликација тајванске индустрије полупроводника на безбедност у овом региону, као и потенцијалних последица америчко-кинеског надметања у новој позорници глобалне стабилности.

Кључне речи: Тајван, полупроводници, безбедност, Индо-Пацифик, Кина, САД, стратешки ривалитет.

Уводна разматрања

У последње време регион Индо-Пацифика постао је центар геополитичких напетости, привлачећи пажњу кључних играча као што су САД, Кина, Индија, а у новије време и Европска унија. Неколико кључних

---

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, научни сарадник, nenad.stekic@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0001-9066-0480>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године“, који финансира Министарство просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године.

чинилица определило је овакву међународнополитичку стварност која, према неким становиштима (Heiduk 2022), представља почетак процеса тзв. азијатизације глобалне безбедности. Први чинилац који доприноси постојању овог процеса јесте ангажман на нормативном и стратешком приступу у регулисању политика од САД, ЕУ и других актера у овом региону. Не само декларативно, већ и појачано интересовање на стратешком плану за овај регион означава ове државе као кључне интересенте у сфери безбедности у овом региону. Затим се у литератури уобичајено наводи и тенденција раста војних буџета држава које су позициониране у Индо-Пацифику (SIPRI 2024). Најчешће се разматрају војни буџети Јапана, Кине, Јужне Кореје, држава чланица Асоцијације држава југоисточне Азије (АСЕАН), али и удела у буџетима САД-а и Уједињеног Краљевства за регион Индо-Пацифика. Поред наведених, „поједине конкретне спољнополитичке акције које доприносе интензивирању напетости у кључним тачкама овог подручја, попут стратешког ривалства између Кине и САД-а, све већег броја безбедносних инцидената у последњих неколико година, тензије у вези са статусом Тајвана, као и мултилатерално војно сврставање у нове формате безбедносних иницијатива“ (Лађевац и Стекић 2023), представљају додатне факторе који опредељују глобални значај овог региона-конструкта. Осим „тврдых“ активности у домену традиционалног поимања безбедности, овај регион карактерише изузетно жива економска и трговинска динамика коју је, између бројних осталих чинилаца попут историје, определио и географски положај овог региона. Један од кључних производа у глобалном снабдевању јесте индустрија полупроводника која са растом високих технолошких достигнућа у последње три деценије представља неизоставни сегмент технолошког надметања у систему међународних односа. У овом контексту, индустрија полупроводника, која игра кључну улогу у модерном друштву, постаје варијабла од аналитичког значаја за међународне студије. Тајван је један од кључних играча у овој игри, као главни глобални произвођач полупроводника. Овај рад испитаће улогу Тајвана као стратешког актера у безбедносном контексту Индо-Пацифика, посебно у светлу напетости између САД-а и Кине.

Академски радови који доводе у везу производњу полупроводника, ланац глобалног снабдевања, актере и државе који учествују у овом процесу, те њихов утицај на савремене геополитичке догађаје су малобројни и углавном новијег датума (Chen and Leong 2022; Hwang and Huang 2023; Malkin and He 2024; Peters 2023). Савремене научне дебате углавном су усмерене на три групе праваца. Прва проучава импликације употребе микрочипова за националну безбедност. Тако поједини аутори указују на значај који полупроводници имају за националну безбедност САД-а (Chen and Leong 2022), док се други баве кинеском стратегијом

(Hwang and Huang 2023). Друга група студија смешта технолошки напредак као варијаблу од значаја за будућност међународних односа (Hancké and Garcia Calvo 2022). Ови аутори се баве утицајем рата чипова на глобални технолошки напредак, посебно у индустрији полупроводника и вештачке интелигенције. У том смислу предмет анализа је улога законодавства као што је *CHIPS* закон (САД) у обликовању технолошких иновација и отпорности ланца снабдевања.

Трећа група студија смешта ово питање у поље класичне геополитичке и економске анализе са различитим последицама по стране у систему међународних односа (Stekić 2020). Оне испитују шире геополитичке и економске импликације рата чипова, укључујући његове ефекте на глобалне високотехнолошке индустрије и међународне односе и, додатно, потенцијалне дугорочне последице сукоба по америчко-кинеске односе и глобално тржиште полупроводника. Поље које је релативно слабо истражено односи се на изазове Тајвана у комплексној безбедносној архитектури Индо-Пацифика, гледано из призме индустрије полупроводника и технолошке конкуренције неколико кључних актера, коју прати неизоставно геополитичко надметање. Стога је и циљ овог рада да, зарад пружања одговора на питање „Ко су чувари микрокосмоса у производњи полупроводника“, истражи како функционише ланац глобалног снабдевања полупроводницима у средишту „азијатизоване“ глобалне безбедности, са нарочитим фокусом на позицију Тајвана у безбедносној архитектури овог региона.

Овај чланак је структурисан на следећи начин. Аутор најпре приказује организацију и функционисање глобалног система снабдевања полупроводницима. Потом се анализирају подаци о производњи полупроводника на Тајвану, као кључна аналитичка компонента у приказу *locusa* глобалне безбедности. Централни део овог рада заузима анализа стратегија САД-а и Кине, два такмаца у систему међународних односа у погледу трке у полупроводницима. Аутор закључује рад дискусијом о полупроводницима као варијабли која је важна у позиционирању Тајвана као *locusa* глобалне (не)безбедности.

Чувари микрокосмоса: глобални ланац снабдевања полупроводницима у новом *locusu* глобалне безбедности

Индустрија полупроводника представља жилу куцавицу модерне технологије. Од мобилних телефона до компјутера и од аутомобила до ваздухоплова, полупроводници су неопходни за функционисање ових уређаја. Стога, контрола над производњом и снабдевањем полупроводницима представља велики стратегијски интерес за државе и

компаније. Полупроводници су класа материјала са електричном проводљивошћу између проводника и изолатора.² Њихова јединствена својства чине их незаменљивим у различитим областима, од потрошачке електронике до војних апликација. У потрошачкој електроници полупроводници служе као окосница савремених уређаја. Интегрисана кола, обично позната као микрочипови, направљена су од полупроводничких материјала што је у највећем броју случајева – силицијум. Интегрисана кола чине основу електронских компоненти као што су транзистори, диоде и кондензатори, и омогућавају стварање сложених електронских система као што су рачунари, паметни телефони и дигитални уређаји (Martin et al. 2023). Могућности „минијатуризације“ и интеграције полупроводника довеле су до развоја све моћнијих и компактнијих електронских уређаја, чинећи глобалну модерну комуникацију бржом и поузданијом, а разне индустрије, укључујући и одбрамбену – знатно продуктивнијом. Полупроводници играју кључну улогу у војној технологији. Напредни радарски системи, комуникациони уређаји и системи за навођење пројектила у великој мери се ослањају на компоненте засноване на полупроводницима за свој рад. Полупроводници омогућавају брзу обраду информација, побољшавајући свест о ситуацији и способност доношења одлука на бојном пољу. Важну компоненту у производњи полупроводника представља чињеница да су они саставни део развоја стелт технологије, система за електронско ратовање и шифрованих комуникационих канала, што ову технологију чини погоднијом за осигуравање националне безбедности и одбрамбених способности великих сила и суперсила. Поред потрошачке електронике и војних апликација, полупроводници налазе широку примену у различитим технолошким секторима. Они су неопходни у технологијама обновљивих извора енергије као што су соларни панели и ветротурбине, где се полупроводнички материјали користе за ефикасно претварање сунчеве светлости и енергије ветра у електричну енергију (Martin et al. 2023). Сензори засновани на полупроводницима користе се у медицинским уређајима за дијагностичко снимање, праћење виталних знакова и откривање загађивача животне средине. Текући напредак у технологији полупроводника наставља да покреће иновације у свим индустријама, омогућавајући развој бржих, мањих и енергетски ефикаснијих уређаја. Како потражња за електроником високих перформанси и најсавременијим технологијама расте, тако расте и значај полупроводника у обликовању будућности модерне цивилизације.

У савременом друштву, глобални ланац снабдевања полупроводницима је комплексан и често регулисан серијом међународних споразума и трговинских договора. Постоје четири главна аспекта ланца

---

² Прецизније о структури полупроводника, њиховим дефиницијама и улози коју могу имати у модерном развоју технологије, видети у: Mishra and Singh 2008.

снабдевања полупроводницима: дизајн и развој, производња, тестирање и производња и дистрибуција (Morisson 2023). Свака од ових фаза зависи од високо специјализованих услуга релативно малог броја компанија које се налазе у бројним земљама широм света. Управо ова глобална природа ланца снабдевања полупроводницима га ставља у повећан ризик од прекида.

У 2022. години дошло је до повећања светског прихода од полупроводника од 1,1%, који је износио 601,7 милијарди долара, према прелиминарним налазима компаније *Gartner Inc.* у поређењу са 595 милијарди долара у 2021. Колективни приход 25 најбољих добављача полупроводника доживео је раст 2,8% у 2022. години, што чини 77,5% тржишног удела (*Gartner 2023*).

Глобални ланац снабдевања полупроводницима је вишеструка мрежа међусобно повезаних односа која обухвата више земаља, укључујући заинтересоване стране од дизајна и развоја до производње и дистрибуције. Овај ланац снабдевања карактерише снажна глобална међузависност, при чему САД, Европа³ и Јапан играју кључну улогу у сегменту узводно. У међувремену, Тајван и Јужна Кореја појављују се као примарни произвођачи полупроводника, док Кина служи као значајан потрошач и састављач финалне робе. Централни изазов са којим се суочава индустрија полупроводника је неравнотежа између понуде и потражње. Индустрија се суочава са порастом потражње за специјализованим полупроводницима вођеним новим технологијама као што су вештачка интелигенција, 5Г, аутономна возила и индустријски ИоТ уређаји. Међутим, ланац снабдевања се бори да одржи корак, што изазива забринутост у погледу његове поузданости. Климатске промене представљају још једну значајну претњу ланцу снабдевања полупроводницима. Екстремни временски услови могу пореметити доступност сировина, узрокујући прекиде у производњи и снабдевању. Штавише, индустрија се бори са недостатком талената, посебно у критичним областима као што су дизајн, развој, производња и тестирање. Да би се ублажили поремећаји у ланцу снабдевања, диверсификација се појављује као кључна стратегија за индустрију. Земље попут Сједињених Држава, Јужне Кореје, Европе и Кине убрзано успостављају сопствене фабрике за производњу како би побољшале самодовољност и смањиле ослањање на спољне изворе. На пример, Интелова експанзија на

³ У највећем броју случајева Европска унија се наводи као значајан актер у производњи микрочипова. То је међутим погрешно, имајући у виду да од свих држава чланица Холандија има капацитете (производне и технолошке) да битно утиче на ланац производње у домену нанотехнологије. Европска унија као ентитет има потенцијал у сфери производње и извоза такозваних критичних сировина неопходних за стварање појединих компоненти полупроводника. За детаљније о политици ЕУ за полупроводнике, видети више у: Hancké and Garcia Calvo 2022.

аутомобилске чипове наглашава напоре индустрије да прошири своју понуду производа. Поред тога, регулаторни изазови, укључујући контролу извоза и употребу ПФАС (пери полифлуороалкил супстанци) у опреми за производњу полупроводника, утичу на ланац снабдевања полупроводницима. У току су напори да се идентификују и ублаже ризици повезани са ПФАС, који се обично користи у течностима за пренос топлоте и процесима фотоотпорности. Упркос овим изазовима, индустрија полупроводника је спремна за континуирани раст, вођен ескалацијом потражње за специјализованим чиповима. Заинтересоване стране у индустрији активно раде на јачању отпорности, побољшању сигурности ланца снабдевања и побољшању транспарентности набавке материјала како би се спречили будући недостаци у ланцу снабдевања и уска грла у процесу.

Интел је повратио своју позицију водећег генератора прихода 2023. године, заменивши Самсунг, који се суочио са падом продаје чипова са микро-меморијом. *NVIDIA* је значајно повећала своје приходе у 2023. години, скоро их удвостручивши, првенствено због улагања у вештачку интелигенцију (AI), чиме је осигурала трећу позицију. Сектор тзв. микромеморије наишао је на значајне изазове у 2023. због смањене потражње и проблема са превеликом понудом. Очекује се да ће поновни развој AI и меморијских технологија покренути раст прихода 2024.

Индустрија полупроводника забележила је пад прихода од 8,8% у 2023. години, што се приписује смањеним расходима предузећа и потрошача, према прелиминарним прогнозама компаније Каунтерпоинт (Counterpoint Research). Значајно је да је дошло до значајних померања у рангирању прихода од полупроводника од 2022. године, при чему је Интел повратио највишу позицију од Самсунга (Counterpoint 2024). Пад компаније Самсунг се углавном приписује паду у сектору меморије и задивљујућим перформансама на тржишту паметних телефона. Вештачка интелигенција се појавила као кључни покретач прихода и иновација у сектору полупроводника, посебно у другој половини 2023. *NVIDIA* се појавила као истакнути корисник овог тренда, а блиско је прати *AMD*. Обе компаније спремне су да прошире своје подухвате фокусиране на вештачку интелигенцију у наредним годинама (Counterpoint 2024).

О locusu глобалне безбедности

Теза о *locusu* глобалне безбедности није нова. У питању су претпоставке о географској предодређености безбедности, о чему је, истина индиректно, још писао Хегел (Georg Wilhelm Friedrich Hegel) у својој *Филозофији историје*. Хегел разматра ток светске историје као процес који се одвија кроз „напредовање и развој принципа“. Он верује да је светска историја усмерена ка напретку и усавршавању, што се огледа кроз стални процес самопобољшавања духа. Овај

концепт напретка и усавршавања Хегел објашњава као израз нагона перфектибилитета (Hegel 1951). Хегелова идеја о константном усавршавању духа на примеру светске историје може се применити и на промене у средишту глобалне безбедности. Пратећи ток светске историје, можемо видети како се центар моћи и безбедности премештао с једног места на друго. Ово се може тумачити као конкретна примена концепта перфектибилитета у пракси светске политике. На тај начин, укључивањем овог Хегеловог концепта, можемо дубље разумети не само ток светске историје, већ и динамику глобалних односа и промене у међународној политици.

У савременој литератури јавља се и фаворизација просторне компоненте глобалне безбедности. Тако Лаћевац и Стекић (2023) наводе пет тзв. дистинктивних карактеристика географског простора на ком се „одвија светска безбедност“. Они су овај термин означили *locusom* и описали га кроз неколико одлика – устројство система међународних односа, географски ексклузивитет *locusa*, дефинисање глобалне (не)безбедности, вишедимензионалност и, коначно, ширина *locusa* (Лаћевац и Стекић 2023, 16–17). Ови аутори третирају *locus* као замишљени мегапростор у ком је сконцентрисана пажња глобалне безбедности. У чланку у ком је разрађена теза о *locusu* аутори, међутим, нису понудили методолошке алате за (пр)оцену статуса одређеног простора као *locusa*. Иако су понудили аргументе попут повећања војног буџета, већег стратешко-нормативног интереса САД-а за овај део света, као и повећање тензија и напетости, остаје отворено питање начина на који ће се емпиријски потврдити својство *locusa* одређеног региона. Као што је истакнуто у уводу овог рада, у последње време се све више говори о феномену тзв. „азијатизације глобалне безбедности“. Уколико би се признала теза о Индо-Пацифику као новом *locusu* глобалне безбедности то значи да би полупроводници могли представљати једну од могућих варијабли од значаја за његову „промоцију“. Локус се, према Лаћевцу и Стекићу (2023), формира споро и увек зависи од односа између полова у дотичном систему међународних односа. Индустрија полупроводника и читав производни процес доминантно је усмерен на простор Источне Азије (Кина са Тајваном, Јужна Кореја и Јапан), па се може бранити теза да, када су полупроводници у питању, постоји „засићење“ овог географског простора новим „микрозлатом“.

Тајван у глобалној индустрији полупроводника

Тајван игра кључну улогу у глобалној индустрији полупроводника. Са високо развијеном технологијом и експертном радном снагом, Тајван је постао велики играч у овом сектору. Његова компетитивна предност лежи у високом квалитету производње и брзини иновација. Око 90% светске производње полупроводника долази из Тајвана, што га чини неопходним

играчем на светском тржишту. Тајванска компанија за производњу полупроводника (*Taiwan Semiconductor Manufacturing Company*, у даљем тексту: ТСМЦ) је највећи конгломерат и глобални лидер у производњи полупроводника, познат по својој посвећености иновацијама, одрживости и изврсности. Основан 1987. од стране Мориса Чанга, искусног руководиоца са богатим искуством у индустрији полупроводника, ТСМЦ је континуирано померао границе технологије кроз свој фокус на технолошко лидерство, изврсност у производњи и поверење купаца. Са снажним портфолиом патената, стратешким партнерствима и радном снагом познатом по својој радозналости и издржљивости, ТСМЦ је учврстио своју позицију поузданог добављача технологије. ТСМЦ је започео производњу своје 5-нанометарске технологије још 2020. године, а од 2022. године унапређује своју 3-нанометарску технологију, која је планирана за почетак производње у другој половини 2022. Оснивање ливница је познато по високој цени, која захтева не мање од запањујућих 20 милијарди долара. Пројекције капиталних издатака у 2022. крећу се између 40–44 милијарде америчких долара (Peters 2022). Регионална анализа дистрибуције нето прихода показује да Северна Америка има највећи удео са 65%, затим Азијско-Пацифички регион са 14%, Кина са 10%, са Европом, Блиским истоком и Африком заједно са 6%, а Јапан са 14% (Peters 2022). Михаел Петерс (Michael Peters) тврди да је ТСМЦ добављач полупроводника на различитим платформама у следећем уделу: платформа за паметне телефоне (44% прихода); рачунарска платформа високих перформанси (37%); интернет платформа (8%); аутомобилска платформа (8%); платформа дигиталне потрошачке електронике – око 4% (Peters 2022). Отприлике 8% трошкова ТСМЦ-а посвећено је истраживању и развоју, што је неопходно с обзиром на специфичне карактеристике индустрије полупроводника брзе технолошке еволуције, жестоке тржишне конкуренције и значајних трошкова повезаних са оснивањем ливница. У 2021. години, нето приход и нето приход који се може приписати акционарима износили су 57,2 милиона америчких долара и 21,3 милиона, што представља пораст од 18,5% у односу на 2020. годину, са значајним порастом производње у 2020. години (Peters 2022). У 2022. години ТСМЦ је произвео 92% укупних микрочипова на глобалном нивоу (Martin et al. 2023).

Кина и САД: јесу ли полупроводници кључ супрематије у првој половини 21. века?

У претходном делу текста приказано је ко су „чуvari микрокосмоса“. У питању су државе које практично имају монопол над глобалним процесима производње и извоза полупроводника. У међународно-политичкој равни Кина и Сједињене Државе, као две највеће светске

економије, имају значајан интерес у контроли снабдевања полупроводницима. Кина, која се брзо развија у технолошком сектору, жели да смањи зависност од увоза полупроводника и постави се као велики играч у њиховој производњи. С друге стране, Сједињене Државе, које су дом многих великих технолошких компанија, такође имају интерес у осигуравању стабилног снабдевања полупроводницима.

Сукоб је довео до значајних мера и контрамера између две земље, утичући на глобалну индустрију полупроводника. САД су увеле контролу извоза и санкције како би ограничиле приступ Кини напредним чиповима, наводећи забринутост за националну безбедност и технолошке амбиције Кине. Као одговор, Кина је покренула сопствене мере, као што су прегледи сајбер безбедности америчких произвођача чипова. Сукоб је такође довео до усвајања закона у САД-у, као што је *CHIPS* закон, чији је циљ јачање домаће производње полупроводника и отпорности ланца снабдевања. Трговински и технолошки рат у домену производње и извоза микрочипова је критична компонента ширег технолошког и геополитичког надметања између две земље, са импликацијама за глобалне високотехнолошке индустрије и међународне односе. *CHIPS* закон који је потписао председник САД-а Џозеф Бајден (Joseph Biden), у августу 2022, има за циљ да подстакне производњу напредних чипова у САД-у обезбеђивањем субвенција и инвестиција од 53 милијарде долара како би се подстакле компаније за производњу полупроводника да релоцирају своје фабрике назад у Сједињене Америчке Државе (White House, 2022). Овај потез је део шире стратегије за супротстављање кинеском технолошком напретку, посебно у области полупроводника и апликација вештачке интелигенције. САД држе да конкуренција са Кином изазива значајан помак у глобалној индустрији полупроводника. Удео САД-а у глобалној производњи полупроводника је опао са 19% у 2000. на 12% у 2020. години, а *CHIPS* закон је осмишљен да преокрене овај тренд. Субвенције и порески кредити овог закона привлаче велике произвођаче полупроводника и њихове добављаче да инвестирају у Сједињене Државе са 67 нових пројеката и проширења најављених од његовог увођења 2020 (White House 2022). Међутим, с једне стране, то изазива забринутост због потенцијала америчких индустријских субвенција да униште технолошке индустрије у другим регионима, посебно у источној и југоисточној Азији, које су дом за 10 од 16 извозника полупроводника и које чине 84% глобалног извоза у 2021. Инвестициони порески кредити зависе од тога да се примаоци уздрже од значајних нових инвестиција у Кини, што указује на намеру Вашингтона да смањи везе са кинеском индустријом. С друге стране, *CHIPS* закон је подстакao друге земље да покрену или продуже сопствене програме субвенција. Европска унија, Тајван, Јапан и Јужна Кореја покренули су или проширили програме подршке својој домаћој индустрији полупроводника, што би могло довести до глобалне трке за субвенције.

Једна од значајних карактеристика Закона је обезбеђивање пореског кредита од 25% за капиталне трошкове везане за производњу полупроводника и опреме. Од овог финансијског подстицаја очекује се да покрене значајне инвестиције приватног сектора, за које се предвиђа да достигну стотине милијарди долара. На пример, компанија *Micron* је најавила инвестицију од 40 милијарди долара у производњу меморијских чипова – мера од које се очекује да повећа тржишни удео САД-а у производњи меморијских чипова са мање од 2% на 10% у наредној деценији (White House 2022). Ова трка би могла довести до презасићености полупроводницима и пада светских цена, што би потенцијално могло да утиче на азијске добављаче. Текућа конкуренција између Сједињених Америчких Држава и Кине у сектору полупроводника вероватно ће наставити да обликује међународне односе и глобалну трговину у годинама које долазе.

Кина се појавила као значајан играч у глобалној индустрији полупроводника, вођена амбициозним иницијативама, значајним инвестицијама и брзим технолошким напретком. Са преко 50% укупне потрошње полупроводника (Lahiri 2024), Кина је највећи светски конзумент ове технологије. Паралелно с тим, ова држава настоји да смањи зависност од страних добављача и постигне самодовољност у производњи полупроводника. Из перспективе међународних односа, кинески успон у индустрији полупроводника има дубоке импликације. Прво, доводи у питање доминацију етаблираних играча, посебно САД-а, али и два кључна актера источне Азије попут Јужне Кореје и Тајвана. Настојања Кине за развојем технологије производње полупроводника изазива забринутост међу конкурентима у вези са крађом интелектуалне својине, непоштеном трговинском праксом и геополитичким тензијама.

Поред САД-а и Кине, Европска унија је, иако недовољно развијена на овом подручју, предузела стратешко-нормативне активности на плану регулисања политике микрочипова. Према подацима Европске комисије, током 2020. године у свету је произведено један трилион микрочипова (European Commission 2024). Међутим, скромних 10% удела Европске уније на овом тржишту оспорава њено дубоко ослањање на увоз полупроводника, што је рањивост која је јасно наглашена недавним прекидима у ланцу снабдевања који одјекују у секторима од аутомобилске индустрије до здравствене заштите. Као одговор на ове изазове, Европска комисија је кренула у проактивну мисију да ојача такозвану „европску моћ“ у индустрији полупроводника. Визија председнице Урсуле фон дер Лајен (Ursula von der Leyen), представљена у обраћањима о стању Уније 2021. и 2022. године, оцртава свеобухватну стратегију која обухвата успостављање најсавременијег екосистема чипова унутар ЕУ. Централни део овог подухвата је скора реализација прве европске мегафабрике микрочипова, која је, према њеним речима, „спремна да катализује талас иновација и

производних капацитета на европском тлу“ (European Commission 2024). Европски закон о чипу представља прекретницу у технолошкој путањи ЕУ, с циљем да подстакне преко 43 милијарде евра јавних и приватних инвестиција. Усидрена на три темељна стуба, ова законодавна иницијатива се обавезује да ће ојачати европско лидерство у истраживању и технологији, повећати производни капацитет на 20% глобалног тржишта до 2030. године и подстаћи повољно окружење за иновације и стицање талената. Дајући приоритет технолошкој отпорности и предвиђању, Закон о чиповима настоји да изолује Унију од будућих поремећаја у ланцу снабдевања, док истовремено консолидује њену позицију глобалног полупроводничког чворишта. Оно што је најважније, Закон о чипу превазилази пукe економске императиве, обухватајући вишестрани приступ који се залаже за одрживост, безбедност и инклузивност. Предлози обухватају улагања у технологије следеће генерације, успостављање протокола за сертификацију за енергетски ефикасне и поуздане чипове, и олакшавање међународних партнерстава усмерених на подстицање колаборативних иновација. Штавише, Закон наглашава усаглашене напоре да се негује квалификована радна снага и негује екосистем који погодује расту иновативних стартапова и малих и средњих предузећа. У складу са постојећим оквирима као што су Хоризон Еуропа и програм Дигитална Европа, Закон о чиповима најављује нову еру технолошког суверенитета за Европску унију. Усклађивањем ресурса, стручности и међународне сарадње Европа настоји да заузме посебну нишу у глобалном полупроводничком пејзажу, коју карактеришу отпорност, иновативност и инклузивни раст.

Закључна разматрања

Трећа деценија овог века представља период у коме је Народна Република Кина учврстила своју позицију глобалног лидера у готово свим областима друштвеног живота. Такав резултат Кина заснива на настојању да до 2049. године, на стогодишњицу од свог оснивања, постане водећа светска суперсила. Паралелно са тим, теку развојни процеси у већем делу Источне и Југоисточне Азије чије се привреде невероватном брзином развијају. Стога је, чини се, више него оправдана тврдња да је 21. век, заправо – век Азије. Овај рад је зато представио прелиминарна разматрања о географски предефинисаној глобалној безбедности и последицама азијатизоване глобалне безбедности по стратешка надметања између САД-а и Кине. Додатно, истакнута је важност индустрије полупроводника у контексту глобалне безбедности, посебно у региону Индо-Пацифика. Тајван, као главни играч у овој индустрији, има значајан утицај на стратешку равнотежу у региону.

Аутор је идентификовао глобалну производњу полупроводника као једну од могућих аналитичких варијабли у приступу Тајвану као *locus* глобалне безбедности у периоду који је пред човечанством. Стратегије водећих светских економија, као што су Кина и Сједињене Америчке Државе, у вези са полупроводницима, имају дубоке последице за безбедност и стабилност у региону. Да би се избегле негативне последице напрегнутости између великих светских играча, неопходно је адекватније промишљати безбедност овог дела света, са нарочитим освртом на уочавање образаца понашања у глобалном ланцу снабдевања полупроводницима.

У том домену, анализа легислативе два „чуvara микрокосмоса“ показала је, у случају САД-а, антиномно кршење сопствених принципа слободног тржишта имајући у виду бројна ограничења која су наметнута против кинеских компанија у сфери високих технологија. Иако Кина има сопствену кохерентну развојну стратегију, чини се да још увек није самостално способна да произведе све компоненте микрочипова, па је у овом тренутку – време – једина варијабла која ову државу дели од комплетног овладавања том технологијом. Док год се то не догоди, сви чувари микрокосмоса – САД, Кина, Тајван, Јапан, Холандија и Јужна Кореја, мораће да се ослоне једни на друге и у изузетно замршеном ланцу размене знања, технологија, производа, процеса, материјала и сировина, настоје да унапреде производњу полупроводника које многи већ сада означавају термином „микрозлато 21. века“. Будућност глобалне безбедности зависи од сарадње и равнотеже међу овим силама. У свету у коме је све више технологија интердисциплинарно повезана, полупроводници играју кључну улогу у економском и безбедносном пејзажу. У овом контексту, глобалне стратегије и политике у вези са полупроводницима неће само обликовати тржишта и економије, већ и креирати нове параметре међународних односа и безбедности.

Библиографија

- Chen, Ming-Jer and Jin Leong. 2022. "Geopolitics and the Global Semiconductor Industry". *Darden Case*, No. UVA-S-0373, Darden Business Publishing, University of Virginia. <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.4085009>.
- Counterpoint. 2024. "Global Semiconductor Revenues Decline 8.8% in 2023; AI Promises Gains in 2024". January 26. <https://www.counterpointresearch.com/insights/global-semiconductor-revenues-decline-8-8-in-2023-ai-promises-gains-in-2024>.
- European Commission. 2024. "European Chips Act – Questions and Answers". November 30. https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_4519.

- Gartner. 2023. "Gartner Says Worldwide Semiconductor Revenue Grew 1.1% in 2022". January 17. <https://www.gartner.com/en/newsroom/press-releases/2023-01-17-gartner-says-worldwide-semiconductor-revenue-grew-one-percent-in-2022>.
- Hancké, Bob and Angela Garcia Calvo. 2022. "Mister Chips goes to Brussels: On the Pros and Cons of a Semiconductor Policy in the EU". *Global policy* 13 (4): 585–593.
- Hegel, Georg Vilhelm Fridrih. 1951. *Filozofija povijesti*. Zagreb: Štamparski zavod „Ognjen Prica“.
- Heiduk, Felix. 2022. "Security in the Indo-Pacific: The Asianisation of the regional security architecture". Stiftung Wissenschaft und Politik, German Institute for International and Security Affairs, SWP Research Paper 11, November 2022. https://www.swp-berlin.org/publications/products/research_papers/2022RP11_Security_Indo-Pacific.pdf.
- Hwang, Colley, and Eric Huang. 2023. *The Silicon Island-A Blessing in Disguise? A Place where Semiconductors & Geopolitics meet*. Taiwan: National Yang Ming Chiao Tung University Press.
- Лађевац, Ивона и Ненад Стекић. 2023. „Историјска рефлексија о локусу глобалне безбедности – оживљавање Индо-Пацифика“. *Међународна политика* LXXIV (1187): 7–28. DOI: https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2023.74.1187.1.
- Lahiri, Indrabati. 2024. "China's semiconductor production challenges could be boon for Europe", *Euronews*, March 15. <https://www.euronews.com/business/2024/03/15/chinas-semiconductor-production-challenges-could-be-a-boon-for-europe>.
- Malkin, Anton and Tian He. 2024. "The geoeconomics of global semiconductor value chains: extraterritoriality and the US-China technology rivalry". *Review of International Political Economy* 31 (2): 674–699.
- Martin, Bradley, Laura H. Baldwin, Paul DeLuca, Natalia Henriquez Sanchez, Mark Hvizda, Colin David Smith, Peter N. Whitehead. 2023. *Supply Chain Interdependence and Geopolitical Vulnerability: The Case of Taiwan and High-End Semiconductors*. Santa Monica, CA: RAND Corporation.
- Mishra, Umesh K. and Jasprit Singh. 2008. *Semiconductor device physics and design*. Dordrecht: Springer.
- Morrison, Simon. 2023. "A closer look at the current semiconductor supply chain", *Power&Beyond*, September 6. <https://www.power-and-beyond.com/a-closer-look-at-the-current-semiconductor-supply-chain-a-425f7d77d93bbc0408a65146c7e75983>.

- Peters, Michael A. "Semiconductors, geopolitics and technological rivalry: the US CHIPS & Science Act, 2022". *Educational Philosophy and Theory* 55 (14): 1642-1646.
- SIPRI. 2024. "Global military spending surges amid war, rising tensions and insecurity". April 24. <https://www.sipri.org/media/press-release/2024/global-military-spending-surges-amid-war-rising-tensions-and-insecurity>.
- Stekić, Nenad. 2020. „Hegemonska stabilnost u eri okrnjenog tehnološkog suvereniteta“. U: *Čovek, prostor, tehnologija, ideje: međunarodna bezbednost u trećoj dekadi 21. veka*, uredili dr Vladimir Ajzenhamer i dr Nebojša Vuković, 211-234. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu i Fakultet bezbednosti.
- White House. 2022. "FACT SHEET: CHIPS and Science Act Will Lower Costs, Create Jobs, Strengthen Supply Chains, and Counter China". August 9. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2022/08/09/fact-sheet-chips-and-science-act-will-lower-costs-create-jobs-strengthen-supply-chains-and-counter-china/>.

Nenad STEKIĆ

**GUARDIANS OF THE MICROCOSM - STRATEGIC RIVALRIES
AND TAIWAN'S SEMICONDUCTOR INDUSTRY AS THE NEW LOCUS
OF GLOBAL SECURITY**

Abstract: This paper positions Taiwan at the center of global security by attributing it the status of a *locus* – a key player in semiconductor manufacturing that shapes strategic security in the Indo-Pacific region. Given the current strategic rivalries between the USA and the PRC, special attention is paid to the impact of the global semiconductor supply chain on regional stability. Today's Indo-Pacific witnesses global competition, with the participation of other countries such as India, Indonesia, and Singapore. The aim of this research is to examine this dynamic from a geopolitical perspective, analyze the balance of power at various levels of the Indo-Pacific subregions, and consider the policies of smaller actors in response to the Grand Strategies of the leading geopolitical entities in the region. The paper focuses on the dependence on semiconductors, of which Taiwan produces an overwhelming majority globally – as much as 90%. The article also analyzes the strategies of China and the United States in securing their semiconductor supply chains, including their efforts and export controls. This analysis will contribute to a more nuanced understanding of the implications of Taiwan's semiconductor industry on security in this region, as well as the potential consequences of the US-China rivalry in this new arena of global stability.

Keywords: Taiwan, semiconductors, security, Indo-Pacific, China, USA, strategic rivalry.

Шаховска игра моћи: Корејско полуострво и потенцијал за ескалацију

Богдан СТОЈАНОВИЋ¹

Апстракт: Рад истражује потенцијале за ескалацију сукоба на Корејском полуострву уз реалистичке теоријске поставке базирани на рационализму актера међународних односа. Кључна варијабла надметања на Корејском полуострву јесте нуклеарно оружје, које Северна Кореја већ поседује, док јужни сусед све интензивније и отвореније нагиње стварању сопственог нуклеарног арсенала. Преплитање америчког и кинеског спољног утицаја, уз покушаје вођења аутономне политике обе Кореје и сталне напетости између њих, утиче на стварање атмосфере налик опрезној шаховској игри моћи актера у региону. Главна хипотеза која се доказује гласи: Напетост односа између Северне и Јужне Кореје неће довести до директног оружаног сукоба због превисоких улога, али ће интензивирати кризу и намере Јужне Кореје да дође до нуклеарног оружја. Северна Кореја ће наставити са снажном антиамеричком реториком и промоцијом тестирања најновијих типова оружја, што ће последично довести до регионалне трке у наоружању са неповерљивим јужним суседом. Улога Сједињених Америчких Држава и Кине биће таква да зауздавају ирационалне пориве својих корејских савезника и спрече ескалацију сукоба до нивоа директног рата. Таква стратегија, иако спречава ратну ескалацију, не гарантује да исти неће подгревати кризе и подржавати „млађу браћу“ у међусобном надметању.

Кључне речи: Северна Кореја, Јужна Кореја, нуклеарно оружје, ескалација, САД, Кина, Источна Азија, шаховска игра.

Уводна разматрања

Изузетно комплексна политичко-безбедносна ситуација на Корејском полуострву је реликт, пре свега, хладноратовског ривалитета Сједињених Америчких Држава (САД) и Совјетског Савеза (СССР), који су пројектовали сопствену моћ кроз друге играче на геополитичкој шаховској

---

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, научни сарадник, bogdan.stojanovic@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0002-9624-1516>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године.

табли. Током биполарне расподеле моћи у међународном систему после Другог светског рата па до распада СССР-а постојала су два кључна играча (САД и СССР), док су остале државе региона источне Азије, у мањој или већој мери, биле продужена рука њиховог утицаја (Северна Кореја, Јужна Кореја, Кина и Јапан). Немогуће је разумети савремене односе две Кореје без знања о историјским ривалитетима „туђинаца“ на њиховој територији. Наследна диктатура у Северној Кореји вероватно је политички режим о чијој унутрашњој структури и динамици најмање знамо с обзиром на екстремну аутархичност и изолованост. Насупрот томе, Јужна Кореја је једна од најглобализованијих држава данашњице, умрежена западњачким моделом организације и испреплетана светским капиталистичким системом. Северна Кореја поседује нуклеарно оружје, док је јужни сусед под заштитом „америчког нуклеарног кишобрана“, са све мање вере да би у потенцијалном сукобу САД ризиковале нуклеарни напад на сопствену територију због очувања Сеула, Бусана или Инчона.

Распад СССР-а означио је промену односа снага на Корејском полуострву, а Северна Кореја остала је без свог деценијског комунистичког савезника. Перцепција о америчкој претњи оснажила је севернокорејске тежње да се домогне нуклеарног оружја као првокласног дефанзивног средства за одвраћање непријатеља. Базирано на премиси о минимуму рационалности држава у међународним односима, нуклеарно оружје слабијим државама даје додатну снагу и служи као изједначаваач, подижући улоге јачег да нападне слабијег конвенционалним арсеналом (Стојановић 2013). Савремена прича о разједињеној корејској нацији, која је некада била уједињена, запатила се у обе Кореје, али са потпуно различитом визијом ко би био носилац поновног уједињења. Наметнута подела Корејског полуострва после Другог светског рата, из перспективе наследне диктатуре, мора бити прекинута ширењем Џуче (Juche) идеологије и комунизма на југ, док либерално-демократске елите у Јужној Кореји као једини модел поновног уједињења виде обарање комунистичког режима на северу. Стална безбедносна дилема и криза међусобног поверења стога доминирају односима две Кореје, од којих је једна нуклеарна сила.

Договорени оквир је потписан 1994. године између САД-а и Северне Кореје након избијања прве нуклеарне кризе годину дана раније (Agreed Framework 1994). Овим билатералним споразумом предвиђена је нормализација односа са Вашингтоном и међународна помоћ, уз обавезу напуштања севернокорејске амбиције да постане нуклеарна сила (Agreed Framework 1994). Исте године догодила се прва транзиција моћи у Северној Кореји, када је лидера Ким Ил Сунга (Kim Il-sung) наследио његов син Ким Џонг Ил (Kim Jong-il). Доласком Џорџа Буша (George W. Bush) на место америчког председника промењена је стратегија најмоћније државе према Северној Кореји, која је од 2002. уврштена у „осовину зла“ заједно

са Ираком и Ираном (Bush 2002). Нови амерички приступ директно је довео да страх од таргетирања, уместо да подстакне, превлада жељу за сарадњом у Северној Кореји, која је 2003. године напустила Споразум о неширењу нуклеарног оружја (Non-Proliferation Treaty) (Стојановић 2021, 143). Желећи да избегне судбину Ирака и осигура опстанак режима, Северна Кореја је убрзала нуклеарни програм и 2006. године постала нуклеарна сила. Нови мултилатерални оквир под покровитељством САД-а, Јужне Кореје, Русије, Кине и Јапана није дао резултате. Трећи и данас актуелни лидер у Северној Кореји, Ким Џонг Ун (Kim Jong-un), преузео је власт 2011. године и од тада појачава активности на развоју балистичких ракета, увећавању и усавршавању нуклеарног арсенала, све уз снажну антизападну реторику и претњу силом. Нуклеарно оружје није способно да одврати кризе, па чак ни конфликте ниског интензитета, али за сада успешно спречава ескалацију сукоба до нивоа директног оружаног сукоба између Северне Кореје, на једној, и Јужне Кореје (и савезника), на другој страни (Стојановић 2013). Без обзира на сталне напетости и кокетирања са екстремном реториком, извесно је да због варијабле нуклеарног оружја до понављања ратног сценарија с почетка педесетих година 20. века неће доћи. Рационалност лидера Северне Кореје до сада се показала постојаном, те претња нападом на Белу кућу не представља ништа више од лавежа пса који се храбри док тера уљеза из дворишта повлачећи се уназад.

Историја поделе, сукоба и прва нуклеарна криза

Јапанска колонизација Кореје у периоду 1910–1945. године оставила је дубок траг и ожилјак на корејском народу, који је након деценија понижења развио изразито радикалан национализам. Пораз Јапана у Другом светском рату доводи до поделе Кореје на две сфере утицаја (САД и СССР), и то по демаркационој линији 38. паралеле. Рат који се одиграо у периоду 1950–1953. године, осим огромних жртава на обе стране, није променио статус на терену, па је успостављена демилитаризована зона и *status quo ante bellum* на Корејском полуострву. Такође је успостављена и криза поверења, која непрестано траје до данас. Непостојање врховног ауторитета у анархичном међународном систему чини да се државе ослањају на принцип самопомоћи (*self-help*) у тежњи за опстанком (Waltz 2002). Руководећи се овим принципом, Северна Кореја је покренула сопствени програм нуклеарног наоружавања још касних педесетих година 20. века. Јужна Кореја се ослањала на америчко проширено одвраћање и нуклеарне бојеве главе распоређене на њеној територији све до 1991. године када су коначно повучене (Oberdorfer 1991). У нуклеарном постројењу Јонгбјон (Yongbyon) у Северној Кореји 1964. године, уз помоћ Совјета, покренут је први нуклеарни реактор (NTI 2018). Без обзира на

почетну совјетску помоћ при изградњи реактора, Северна Кореја је претежно до нуклеарног оружја стигла самостално и сопственим капацитетима. Када је Кина тестирала своју нуклеарну бомбу 1964. године, Ким Ил Сунг је наишао на одбијање Мао Цедунга (Мао Zedong) приликом молбе за експертску помоћ Кине, након чега су се односи две државе краткорочно погоршали (NPI 2018). Совјетски Савез такође није благонаклоно гледао на севернокорејске нуклеарне амбиције и совјетско-севернокорејски односи су били на јако ниском нивоу током седамдесетих година, док су САД током Никсоновог мандата дале подршку Јапану за нуклеаризацију. „САД ће разумети уколико Јапан одлучи да постане нуклеарна сила“ (Szalontai and Radchenko 2014, 7).

Крајем 1985. године Северна Кореја је приступила Споразуму о неширењу нуклеарног оружја, под условом да јој СССР помогне у изградњи нуклеарне електране. Читав период Хладног рата обележен је стратегијом врдања Северне Кореје у жељи за постизањем статуса нуклеарне силе (Стојановић 2021, 78). У том контексту, она је слала молбе за експертску помоћ комунистичким савезницима (СССР и Кини), прихватала компромисе попут приступања међународном режиму непролиферације, док је све време прикривено или јавно, у зависности од жељене политичке поруке, радила на изградњи нуклеарног оружја. Преломни моменат на путу нуклеаризације уследио је урушавањем Совјетског Савеза и замене биполарног система такозваним „униполарним моментом“ у коме су САД најдоминантнија сила света (Krauthammer 1990). Принцип самопомоћи ради опстанка диктаторског режима у Северној Кореји тада је достигао свој врхунац, а читаво полуострво увео у нову нуклеарну кризу. Почетком 1993. године Међународна агенција за атомску енергију (МААЕ) открила је да се Северна Кореја не придржава преузетих обавеза и да тајно развија нуклеарно оружје, након чега су у Пјонгјангу запретили напуштањем режима непролиферације, позивајући се на гарантовано право сваке суверене државе да напусти Споразум о неширењу нуклеарног оружја (NPT 1968, Article X). Након преговора, Северна Кореја је испословала билатерални Договорени оквир у Женеви са САД, пристајући да замрзне свој нуклеарни програм и демонтира графитне реакторе, док ће заузврат добити помоћ за изградњу лаководних реактора (Agreed Framework 1994). Као чин добре воље за нормализацију односа, САД су суспендовале предвиђене заједничке војне вежбе са Јужном Корејом, предвиђене за март 1993. године. Ради спровођења плана Договореног оквира, САД заједно са Јужном Корејом и Јапаном 1995. године оснивају Корејску развојну енергетску организацију (Korean Peninsula Energy Development Organization: КЕДО) у циљу изградње два лаководна реактора у Јонгбјону, а након чега би Северна Кореја требало да демонтира графитни реактор. КЕДО није испунио своју сврху и, након

друге нуклеарне кризе, коначно је угашен 2006. године када је Северна Кореја коначно постала чланица нуклеарног клуба. Помирљив дипломатски приступ администрације Била Клинтона у првој нуклеарној кризи остаје познат као „стратегија ангажовања“ наспрам дотадашње „*status quo* стратегије“.

Стратешки потези САД-а и друга нуклеарна криза

Претње Северне Кореје да ће обновити пун капацитет нуклеарног програма уколико КЕДО не испуни свој задатак довеле су до тога да, у жељи за дипломатским решењем и денуклеаризованог Корејског полуострва, Клинтонова администрација бива уцењена усред трајања „униполарног момента“. Нови севернокорејски лидер Ким Џонг Ил покренуо је политику „војска пре свега“, познату као „Сонгун“, која наглашава улогу војске у политичком и економском животу државе. Војска има приоритет у севернокорејском друштву као окосница комунистичког система, а нуклеарни програм чини језгро војне снаге. Ким Џонг Ил је у нуклеарном оружју видео три основне улоге. Прво, у новом непредвидљивом свету без Совјетског Савеза, нуклеарна бомба служи као дефанзивно средство одвраћања непријатеља комунизма од нападачких акција. Безбедносно претњу за Пјонгјанг чине Јужна Кореја, Јапан и посебно САД са својом седмом флотом у Јапанском мору. Друго, нуклеарна карта служи као дипломатско средство у добијању економских бенефита, међународне помоћи или повољније преговарачке позиције. Треће, нуклеарно оружје служи у пропагандне сврхе за консолидацију унутрашње снаге режима базираног на принципу „војска пре свега“.

САД су се током Хладног рата према Северној Кореји односиле комбинованом стратегијом задржавања и изолације. То је значило задржавање ширења комунизма преко 38. паралеле уз држање северног дела изолованим под претњом силе. САД су са ове релативно пасивне, *status quo* стратегије, након избијања прве нуклеарне кризе прешле на стратегију ангажовања, која се базирала на дипломатском приступу „храна за нуклеарке“ (food for nukers). Премиса Клинтонове администрације утемељена је на виђењу Северне Кореје као недовољно јаком да нашкоди САД-у, па се не би никада усудила на превентивни напад, с обзиром на гарантовани пораз у одмазди Вашингтона (Cha and Kang 2005). САД-у стога не би требало војно наметати решења јер је далеко скупље него дипломатским путем задржати амбиције Северне Кореје. Суштина овог приступа јесте да се Северној Кореји може веровати. Међутим, долазак Џорџа Буша Млађег на власт наглавачке мења стратегију ангажовања у смеру да се Северној Кореји не може веровати и да је она и те како способна војно нашкодити интересима САД-а (Cha and Kang 2005). На другој страни,

чини се да у Северној Кореји ни у једном моменту нису веровали у искрене намере САД-а, посебно због промена у руководству и приступу решавања глобалних проблема. Испоставиће се да су и једни и други били у праву. Северна Кореја што није веровала у континуитет америчког дипломатског приступа који је пао у воду са Бушовим сврставањем Северне Кореје у „осовину зла“, а САД што током Бушове администрације нису веровале да ће Северна Кореја напустити нуклеарни програм због пар милијарди долара помоћи. Северна Кореја је заправо куповала драгоцену време да би дошла до статуса нуклеарне силе, који једини гарантује опстанак режима као таквог.

Бушова доктрина усваја агресивну стратегију према тзв. „одметничким“ државама (rogue states) у које сврстава и Северну Кореју, што покреће другу нуклеарну кризу. САД су желеле да кроз снажну мрежу савезника (Јапан и Јужну Кореју), санкције и контролу мора минимизирају севернокорејску претњу и доведу до пада режима. Након што су САД нападнуте на својој територији 11. септембра 2001. године, „јастребови“ преузимају потпуну доминацију у америчком виђењу Северне Кореје. Међутим, америчка заузетост акцијама у Авганистану и Ираку највероватније је обезбедила довољно времена да Северна Кореја уђе у нуклеарни клуб и тиме спречи амерички напад. У свом познатом говору из 2002. године, Буш наглашава да је за наредне године приоритет разоружање „осовине зла“, оличене у Ирану, Ираку и Северној Кореји, који теже оружју за масовно уништење (Bush 2002). Тензије су већ почетком 2003. године довеле до севернокорејског напуштања Споразума о неширењу нуклеарног наоружања и наставка војног нуклеарног програма интензитетом који није виђен раније. У августу 2003. године почиње прва рунда мултилатералних преговора пет држава (САД, Русија, Кина, Јапан, Јужна Кореја) са Северном Корејом (Six-Party Talks) о решавању друге нуклеарне кризе и демонтажу севернокорејског нуклеарног програма. На другој страни, Северна Кореја је тражила формалне гаранције САД-а о ненападању, још помоћи и економске беневите. Кина је била у страху од потенцијалног „мора“ избеглица уколико би дошло до колапса Северне Кореје. САД су пре сваког уступка инсистирале на „комплетном, верификованом и неповратном демонтажу“ нуклеарног програма (CVID – complete, verifiable and irreversible dismantlement), док је Северна Кореја пре демонтажа захтевала „комплетно, верификовано и неповратно“ одбацивање непријатељске политике према њој. Јапан је, као и САД, захтевао унилатералну гаранцију о денуклеаризацији, док је приступ Јужне Кореје, Русије и Кине био помирљивији уз давање економских погодности које би охрабриле кораке ка денуклеаризацији. Преговори нису дали много резултата, већ су у крајњој линији довели до тестирања прве севернокорејске нуклеарне бомбе 2006. године и

избацивања свих инспектора МААЕ из те државе. Тактика Северне Кореје укључивала је учешће у преговорима уз изразе добре воље да демонтира програм како би добила на времену, док је истовремено прикривено радила на истом и припремала свој први нуклеарни тест. Од 2006. до 2017. године Северна Кореја је спровела шест нуклеарних тестова уз процене да данас поседује најмање 30 спремних нуклеарних бојевих глава и материјал да у кратком року склопи још 50 до 70 комада (АСА 2024). Последња транзиција моћи у Северној Кореји десила се 2011. године када је Ким Џонг Ун наследио свог оца Ким Џонг Ила, а када су западни савезници веровали да ће се отворити нови простор за дијалог. У фебруару 2012. године Вашингтон је склопио билатерални споразум са Пјонгјангом да обезбеди помоћ у храни у замену за демонтирање нуклеарног програма (NTI 2018). Нови лидер није имао стварну намеру да одустане од нуклеарног програма, већ да користећи дипломатску моћ нуклеарки, искамчи међународну помоћ. Тестирања нуклеарног оружја и балистичких ракета достигла су кулминацију управо у време владавине младог Уна.

Долазак Доналда Трампа (Donald Trump) на место председника САД-а означио је нове покушаје преговора. Трамп се са Уном састао чак три пута у периоду 2018–2019. године (у Сингапуру, Ханоју и демилитаризованој зони) и постао први амерички председник који је прешао демаркациону линију између Јужне и Северне Кореје, успостављене још 1953. године (Lederman and Nichols 2019). Трамп је понудио повлачење дела санкција према Северној Кореји у замену за демонтирање целокупне плутонијумске и уранијумске инфраструктуре. То би заправо значило да САД *de facto* признају нуклеарни статус Северне Кореје, али лимитирају његов потенцијал задржавањем на релативно скромном нивоу (око 30 комада). Без обзира на позитивне реакције у Јужној Кореји, Кини и Јапану, три самита Трамп–Ун нису променили стање на терену. Током међукорејског самита у априлу 2018. године, Ким Џонг Ун и јужнокорејски председник Мун Џае Ин (Moon Jae-in) потписали су Панмунџомску декларацију о заједничким напорима уз подршку САД-а и Кине да примирје прерасте у трајни мир између две Кореје. Међутим, у новембру 2023. године, након лансирања севернокорејског шпијунског сателита, Јужна Кореја је делимично укинула постигнути споразум из 2018. године, док је Северна Кореја трајно напустила споразум као одговор на потез јужног суседа (Le Monde 2023). Током 2024. године у Јонгбјону би требало да почне са радом и нови реактор за производњу плутонијума, што ће увећати капацитете за производњу више нуклеарних бојевих глава (Hyung-Jin 2023). Последњи покушај за смиривање тензија на корејском полуострву није дао резултат, а почетак рата у Украјини померио је фокус САД-а и Русије на исток Европе. Испоставиће се да је Ким Џонг Ун у геополитичкој шаховској игри сачувао најважније фигуре.

Кимов гамбит и ратна реторика у циљу опстанка режима

У првој половини 2022. године Северна Кореја интензивира тестирања балистичких и крстарећих ракета, због чега су САД предложиле поштравање међународних санкција према тој земљи. Кина и Русија су успешно блокирале америчку резолуцију о санкцијама Северној Кореји у Савету безбедности УН, чиме су демонстрирале заједнички наступ према ситуацији на Корејском полуострву. Ким је наставио са тестирањима у јуну 2022. године испаливши чак осам балистичких пројектила према Јапанском мору. Током читаве 2022. године Северна Кореја је испалила чак 68 балистичка пројектила, укључујући интерконтиненталне балистичке ракете на само 200 км од јапанске обале, што је чак десет пута више него током 2021. године. Тврдње америчких експерата да Северна Кореја располаже оперативним ракетама домета до 15.000 км, које могу да добаце до америчке обале, нису доказане, али уносе семе страха међу западним савезницима. Западни притисци и санкције према Пјонгјангу нису дали резултате, већ су само увећали ратне провокације кроз нове тестове наоружања и претње силом. Кина је држава способна да означи „црвену линију“ провоцирања и донекле дисциплинује „млађег брата“, али ту могућност перманентно користи као полугу у затегнутим односима са Западом, пре свега због оспоравања кинеске суверености над Тајваном. Јужнокорејски председник Јун Сукјул (Yoon Suk Yeol) још у октобру 2022. године истакао је забринутост да се Северна Кореја увелико припрема за седми тест нуклеарног наоружања (Johnson 2022). САД су истог месеца истакле да ће одговорити свим средствима (укључујући и нуклеарни одговор) на евентуалне севернокорејске нападе на Јужну Кореју и Јапан. Америчка политика тешко може довести до жељеног циља обарања севернокорејског режима, па је неопходно размислити о новој стратегији која би укључила прихватање реалности, уз задржавање претње према Киму уколико би покушао да се упусти у авантуру преласка демаркационе линије или напада на америчке савезнике.

Кина не посматра благонаклоно чињеницу да су САД ауторизовале 10 милијарди долара војне помоћи Тајвану за 2023. годину, што директно утиче на интензитет кинеске подршке антизападној политици Северне Кореје (Zengerle 2022). Процене америчких стручњака иду да би Кина већ између 2023. и најкасније 2027. године могла спровести напад на Тајван, док се у кинеским званичним документима не помињу намере у скором периоду већ само миленијумски циљ да до 2049. године постане „модерна, хармонична и социјалистичка држава“ спроведеног националног уједињења (инкорпорирање Тајвана) (Blanchette, Boland and McElwee 2023). Северна Кореја, користећи релативну растерећеност због рата у Украјини и кинеских интенција према Тајвану, максимално се усмерава на снажење

војних капацитета и тестирање свог ракетног наоружања. Према релевантним проценама, Северна Кореја тренутно располаже са око 30 нуклеарних бојевих глава и има материјал да направи још 50 до 70 комада, што би њихов нуклеарни арсенал маркирало на неких стотинак бојевих глава (АСА 2024). Најзначајнији тест током 2023. године десио се у априлу када је тестирана најнапреднија севернокорејска ракета на чврсто гориво „Хвасонг-18“, декларисаног домета од 15.000 км (Joo Kim and Ye Hee Lee 2023). Док је дипломатија у застоју, Ким Џонг Ун ће помпезним најавама савременог оружја вршити притисак и одвраћати колективни Запад од евентуалних непријатељских акција. За одвраћање је неопходна кредибилна претња, а осим успешних тестирања балистичких ракета званичници у Вашингтону и Сеулу сматрају да је Северна Кореја у потпуности спремна и за седми тест нуклеарног оружја.

Хвасонг-18 је вероватно једина севернокорејска ракета способна да добаци до америчког копна, иако многи сумњају у те декларисане потенцијале. Оно што је сигурно, јесте да би америчке базе у Јужној Кореји, Јапану и Гуаму могле бити угрожене од стране Северне Кореје. Кимов прворазредни циљ је очување сопственог режима и спречавање конвенционалног напада САД-а и савезника на севернокорејску територију. Јужна Кореја и Јапан развијају способности конвенционалног одвраћања Северне Кореје од напада, док су за нуклеарно одвраћање задужене САД. Севернокорејска ратна реторика, према појединим ауторима, укључује и стварне намере за евентуални превентивни нуклеарни напад на Јапан и Јужну Кореју ради онемогућавања њихових конвенционалних способности, док се стратешке интерконтиненталне балистичке ракете чувају у резерви ради спречавања америчке одмазде за напад (Narang 2014, 19–20). С обзиром на мањак информација о стратешким документима унутар Северне Кореје, закључци о стратегији ескалација-деескалација могу се спекулативно изводити. Логика да САД не би ризиковале напад на своје градове ради очувања Сеула или Токија има упориште и вероватно узрокује неповерење савезника у успех проширеног одвраћања. Према досадашњем искуству и перманентној реторици Пјонгјанга можемо и другачије закључити – да се Ким Џонг Ун не би усудио да први употреби нуклеарно оружје и да игра рационално. Ким Џонг Ун се понаша рационално, снижавајући праг употребе нуклеарног оружја ради одвраћања непријатеља и за сада то функционише. Међутим, шта ако погрешна одлука доведе до такозване ненамерне ескалације која прераста у нуклеарни рат? Проширено одређење појма ненамерне ескалације, који је развио Бери Поузен (Barry Posen) у контексту непланиране и нежељене ескалације конвенционалног у нуклеарни рат, можемо екстраполирати на нежељену и непланирану последицу уласка Северне Кореје у рат (последично нуклеарни) због погрешних процена (Копанја 2023, 100). Заоштравање Кимове реторике

може изазвати војне одговоре Јужне Кореје, који би потом довели до севернокорејског напада и нуклеарног рата. Ипак, за то шанса није велика, и према Рандолфу Сиверсону (Randolph Siverson) и Мајклу Тенефосу (Michael Tennefos) „само“ 25%, и то у периоду од 1815. до 1965. године када је четвртина сукоба ескалирало и то без варијабле нуклеарног оружја у калкулацији (Копанџа 2023, 101). Анализирајући процесе и „игре оружјем“ на Корејском полуострву, можемо разликовати намерну (стратегија ескалација-деескалација) од ненамерне ескалације када је ескалација само нежељена последица лоше процењене ситуације. На Корејском полуострву, иако не са великом вероватноћом, постоји ризик за ненамерну ескалацију, јер војне активности САД-а, Јужне Кореје и Јапана у мирнодопско време могу бити протумачене од стране режима у Пјонгјангу као припрема за напад, што би довело до притиска „употреби или изгуби“ (use or lose). Такође, страх од америчког изненадног напада за декапитацију севернокорејског политичко-војног врха може бити увод у ескалацију. Смањење вероватноће ових и сличних сценарија омогућава стални канал комуникације и апстиненција од провоцирајућих потеза САД и савезника. Спуштање прага нуклеарне употребе на Корејском полуострву донекле подсећа на руско понашање у Украјини, а све у циљу одвраћања конвенционалног напада САД-а и њихових савезника (Стојановић 2023).

У геополитичким играма на Корејском полуострву, без обзира на заузетост ратом у Украјини, своју улогу има и Русија. Москва је заинтересована за луке у топлим морима Корејског полуострва за своју Пацифичку флоту и за пројекте енергетске и транспортне инфраструктуре који повезују североисточну Азију са Сибиrom. Северна Кореја је свесрдно бранила право Русије на војну интервенцију у Украјини, гласала против резолуције УН која осуђује руску инвазију и признала Доњецку и Луганску Републику као руске територије (Cha and Kim 2023). Као противуслугу, Русија је блокирала све резолуције УН-а против севернокорејских тестова балистичких ракета у 2022. и 2023. години и додатно осудила заједничке војне вежбе САД-а, Јужне Кореје и Јапана као чин провокације (Cha and Kim 2023). Руски министар одбране Сергеј Шојгу посетио је Северну Кореју у јулу 2023. године договарајући билатералну кооперацију у војној сфери (Cha and Kim 2023). У свом писму Ким Џонг Уну, руски председник Владимир Путин захвалио се Северној Кореји на „чврстој подршци специјалној војној операцији против Украјине и њеној солидарности са Русијом по кључним међународним питањима, наглашавајући заједничке интересе и одлучност да се супротстави политици западне групације“ (Cha and Kim 2023). Прво Ким Џонг Уново путовање у иностранство од 2019. године дошло је у септембру 2023. године када је посетио Русију и договорио са „другом Путином“ стратешку и тактичку сарадњу уз жеље да Русија оствари војну победу у Украјини (BBC 2023). Северна Кореја је у

априлу 2024. године наводно успешно тестирао своју прву хиперсоничну ракету (Bennett 2024). То су пројектили који лете изразито брзо, на ниским висинама, маневришу и готово су неухватљиви за противничке системе противваздушне одбране (Stojanović 2020, 158–161). Према војном врху Јужне Кореје, наводи о успешном тестирању таквог оружја у Северној Кореји су преувеличани, с циљем усађивања страха њеним непријатељима и према њиховим проценама ракета је прелетела само 600 км од планираних 3.000 до 5.000 км (Bennett 2024). Међутим, сви се слажу да Ким располаже кредибилном војном претњом.

Јужна Кореја и нуклеарне амбиције

Политика „сијања Сунца“ (sunshine policy) у Јужној Кореји представља свеобухватни покушај нормализације односа са северним суседом инициран 1998. године од стране председника Ким Деџунга (Kim Dae Jung). Она је укључивала отварање пруге преко демилитаризоване зоне, успостављање специјалне економске и индустријске зоне, као и дозволе бродова да праве међудржавне туристичке туре у омеђеним деловима (Warden 2008). Отопљавање односа није дуго трајало јер је у САД-у администрацију преузео Џорџ Буш Млађи, који је променио приступ од помирљивог ка казненом. Након пропалих покушаја Трампове администрације да трајно успостави мир на полуострву, чини се да је изградња поверења између две Кореје све удаљенија. Северна Кореја је у више наврата поновила спремност да превентивно употреби нуклеарно оружје уколико се осети угроженом. Последице овакве реторике из Пјонгјанга укључују све гласније заговарање развоја сопственог нуклеарног наоружања у Јужној Кореји, земљи која у технолошком, научном и финансијском смислу има капацитет за такав подухват. Јужна Кореја је лансирала свој први војни сателит из Калифорније, као одговор на претходно успешно лансирање севернокорејског војног шпијунског сателита 2023. године (Le Monde 2023). Сеул је суспендовао војни споразум о деескалацији са Северном Корејом из 2018. године и отпочео својеврсну свемирску трку са својим северним суседом јер је предвиђено лансирање још четири шпијунска сателита до 2025. године. Одговор Северне Кореје је уследио гомилањем војске и тешког наоружања на граници. Пјонгјанг је саопштио да ће Сеул бити сматран „потпуно одговорним у случају да дође до неповратног сукоба“ између две Кореје, чиме се ситуација на Корејском полуострву озбиљно заоштрила.

„Гвоздено“ савезништво између САД-а, Јапана и Јужне Кореје за сада остаје само у домену реторике, уз истовремено преиспитивање тог односа у Сеулу и Токију. За разлику од јапанског јачања конвенционалних капацитета, у Јужној Кореји се све више у јавности развија дебата о

стицању нуклеарног оружја (Chan-kyong 2022). У јануару 2023. године јужнокорејски председник Јун Сукјул јавно је истакао могућност да Јужна Кореја изгради сопствени нуклеарни арсенал или поново дозволи размештање америчких бојевих глава на својој територији, које су 1991. повучене у складу са декларацијом о денуклеаризованом Корејском полуострву (Oberdorfer 1991). Иако је касније истакао посвећеност режиму непролиферације, уз снажну веру у проширено одвраћање у усвојеној Вашингтонској декларацији у априлу 2023. године, дух из боце је већ пуштен (Washington Declaration 2023). Вашингтонска декларација је требало да буде одговор на јужнокорејску забринутост у вези функционисања проширеног одвраћања САД-а и да ојача сарадњу укључивањем Јужне Кореје у „дубље, кооперативно доношење одлука о нуклеарном одвраћању, кроз побољшани дијалог и размену информација“ (Washington Declaration 2023). САД су покушале пријатељском реториком и симулирањем нуклеарног одлучивања у Сеулу да разувере Сукјула од авантуристичких потеза, али делује да је прича о нуклеаризацији узела маха, јер више од 70% становника у Јужној Кореји подржава изградњу нуклеарног оружја (Washington Declaration 2023).

Неповерење у проширено одвраћање није новина јер се још током ауторитарне владавине Парка Чангхија (Park Chung-hee) развила жеља за сопственим нуклеарним оружјем. Никсонова триангуларна дипломатија, Гуам доктрина о смањењу војног уплива у Азији и приближавање Кини праћена је повлачењем великог броја војника из Јужне Кореје, што је изазвало забринутост и подгрејало сумњу у амерички нуклеарни кишобран (Seung-young 2001). Парк је 1971. године покренуо програм нуклеарног оружја, а главна институција за његово спровођење био је Комитет за развој наоружања (Weapons Exploitation Committee – WEC), док је Корејски институт за истраживање атомске енергије (Korea Atomic Energy Research Institute – KAERI) био надлежан за репроцесирање плутонијума (Seung-young 2001). Одговор САД-а био је снажан јер су блокирале кредите Јужној Кореји, суспендовале сарадњу у цивилној нуклеарној технологији и чак претиле раскидањем савезничког односа уколико се настави пут ка бомби (Seung-young 2001). Зависност у безбедносном, политичком и економском смислу натерала је Сеул да одустане од програма нуклеарног оружја, а дефинитивни раскид са том идејом направио је Чун Духван (Chun Doo-hwan), који је дошао после Парка и био наклоњенији бескомпромисном везивању за Вашингтон. Историјско одустајање Јужне Кореје од нуклеарног оружја не гарантује трајну неповратност тог процеса. Постоји веровање међу стручњацима у Јужној Кореји да би нуклеарно оружје под контролом Сеула направило притисак на Кину да игра активнију улогу у зауздавању Северне Кореје (Chan-kyong 2022). Утицај Пекинга додатно компликује дебату о

нуклеарној политици, јер је Кина била кључна у подршци Кимовом режиму и његовим нуклеарним и ракетним пројектима, макар и као пасивни посматрач. Јужнокорејска јавност такође идентификује Кину као озбиљну претњу њиховој земљи у наредној деценији, па се јужнокорејска политика све више прилагођава америчкој индопацифичкој стратегији. Чврсти односи Јужне Кореје са Сједињеним Државама били су критични у америчким претходним покушајима ограничавања јужнокорејског капацитета да добије нуклеарно оружје. Сеул данас размишља о нуклеарној опцији коју би лако могао да приушти, с обзиром на своје значајне економске и научне могућности. Спремност Сеула да добије нуклеарно оружје уграђена је у Вашингтонску декларацију, а САД би у блиској будућности могле да дају бар прећутну подршку за такав подухват. Претпоставка да би Сеул стицањем нуклеарног арсенала Северну Кореју учинио мање војно авантуристичком и да би се чак могао користити као монета за преговарање за мотивисање севернокорејске денуклеаризације, може послужити као алиби за америчко „жмурење“.

Кина између чекића и наковња

Односи Кине и Северне Кореје су кроз историју били пуни успона и падова, а кинеска позиција према нуклеарном суседу историјски је базирана на два основна циља. Прво – очување мира и стабилности у североисточној Азији. Друго – денуклеаризацију Корејског полуострва. Други циљ није испуњен, мада се Кина у више наврата противила севернокорејском нуклеарном програму, није давала експертску помоћ, подстицала је преговоре о гашењу програма у периоду 2003–2009. године и чак подржала санкције према Пјонгјангу (Nichols 2023). Међутим, вишедеценијски сукоб између кинеског националног интереса да разоружа Северну Кореју и комунистичке емпатије према „млађем брату“, завршен је победом другог. Први циљ одржања мира и стабилности сада остаје примаран за Кину која се противи подстицању кризних ситуација на Корејском полуострву и потенцијално огромним проблемом избеглица на 1.200 км дугој граници са Северном Корејом. Однос Кине и Северне Кореје доживео је велики изазов 1992. године успостављањем дипломатских односа Пекинга и Сеула. Без обзира на све турбуленције, у Кини постоји перцепција да су САД најодговорније за нуклеарну кризу на Корејском полуострву. Комунистичка браћа из Пекинга саосећају са колегама из Пјонгјанга, тврдећи да невољност САД-а да уклони војску из Јужне Кореје после Корејског рата и велике војне вежбе са савезницима, нису оставиле избора Северној Кореји. Кина сматра да је кључ за решавање кризе управо у рукама САД-а и њихових савезника. У складу с тим, Кина је јавно подржала преговоре између Трампове администрације и Северне Кореје,

обезбедивши чак и ваздушни превоз за Кимов пут у Сингапур у јуну 2018. године (Zhou and Jeong-ho 2018). Пјонгјанг подржава Пекинг у питањима суверенитета над Хонг Конгом и Тајваном и дели антиамерички став у међународној политици (Minyoung Lee 2024). Потреси у међусобном односу десили су се 2017. године након севернокорејског теста интерконтиненталне балистичке ракете и потоњег убиства у Малезији Уновог полубрата Ким Џонг Нама који је био под кинеском заштитом (Bennett 2023). Кинески одговор био је прекид увоза севернокорејског угља, што је био снажан удар на економију Северне Кореје која се усудила да оптужи Кину „да игра како свирају САД“ (Bennett 2023). Општри захтеви Кине да Ким прекине са тестирањем балистичких ракета нису наишли на позитивну реакцију у Пјонгјангу, па се чини да је Пекинг одустао од даљег дисциплиновања након што је заострио сукоб са САД-ом.

Ким свакако тражи поузданог партнера у Кини, али можда још више у Русији чије активности у Украјини снажно подржава. Поређења ради, за прославу Дана примирја у Пјонгјангу, у јулу 2023. године, Кина је послала делегацију ниског нивоа што је посебно увредило Кима. На другој страни, однос са Русијом достигао је невиђене висине након Кимове посете Москви, састанка са Путином и посете министра спољних послова Русије Сергеја Лаврова Пјонгјангу (Cha and Kim 2023). У истом периоду, Северна Кореја је са Кином од дипломатских активности имала само размене посета заменика министра спољних послова две државе. Јаче повезивање са Русијом, као предводником антиимперијалног међународног миљеа, не значи да су уздрмане јаке везе са Кином, која је и даље највећи трговински партнер и политички најутицајнија држава на режим Ким Џонг Уна (Fong and Albert 2024). Можемо закључити да је савремени однос Кине и Северне Кореје комплексан, проткан хладноћом и повременим укорима „старијег брата“, али истовремено непољуљане снаге када су у питању спољни заједнички непријатељи, пре свега САД. Не заборавимо да је Северна Кореја једина држава света која има са Кином склопљен билатерални споразум о међусобној одбрани (Fong and Albert 2024).

Закључна разматрања

Политичко-безбедносне турбуленције на Корејском полуострву трају вековима, а врхунац је био у Корејском рату 1950–1953. године. Од тада је на снази формално примирје без трајно успостављеног мира између два дијаметрално супротна хладноратовска продукта – Северне и Јужне Кореје. Нуклеарна амбиција Северне Кореје испуњена је 2006. године када је тестирала прво нуклеарно оружје и узбуркала читав регион источне Азије. Покушаји међународног стопирања севернокорејског нуклеарног програма нису уродили плодом. САД су покушале са *status quo*

стратегијом, затим са помирљивом стратегијом ангажовања и на крају са агресивном стратегијом претњи „осовини зла“. Као идеолошки партнер режиму из Пјонгјанга, Кина није желела нову нуклеарну силу на својој граници, па је у више наврата заштравала односе, чак подржала и санкције Северној Кореји, да би на крају прихватила реалност која није толико лоша док одржава мир и стабилност на полуострву. Упркос снажним санкцијама и сталним демонстрацијама конвенционалне војне моћи САД-а, Јапана и Јужне Кореје, севернокорејски режим није поклекао већ је развио и унапредио нуклеарне арсенале и ракетну технологију. Шири геополитички контекст ишао је на руку режиму Ким Џонг Уна, који попут шаховског велемајстора „жртвује“ мање важне фигуре и чува најважније адуте за најмање пат позицију у партији. Антиамеричка политика у Кини и Русији окренуле су те земље додатно ка Пјонгјангу, учврстивши савезништво са корејском диктатуром у борби против глобалног империјализма.

Јужна Кореја и Јапан, као најважнији амерички савезници у источној Азији, после сваког новог тестирања севернокорејског оружја, преиспитују функционалност проширеног одвраћања. Анархичност међународних односа тера државе да се ослањају на сопствене капацитете, па тако и Јужна Кореја, без обзира на снажну америчку подршку, стреми развијању самосталних нуклеарних капацитета. Подршку за то имају у јавном мњењу, а можда и у Вашингтону уколико се настави даље заштравње у читавом региону. Перманентне кризе и ратна реторика иманентне су Корејском полуострву уз ниску вероватноћу да дође до намерне ескалације. Не би требало сумњати у минимум рационалности свих актера у игри, у којој је Ким јасно дао до знања да неће презати од нуклеарне одмазде. Снижавање прага употребе нуклеарног оружја корисно је из аспекта стратегије одвраћања, јер одбија конвенционални напад јачег противника, у овом случају САД-а и Јужне Кореје. Нешто већа вероватноћа јесте да дође до ненамерне ескалације због погрешних процена на једној или обе стране, где би Ким посегао за нуклеарним нападом. За спречавање сценарија ненамерне ескалације неопходно је да САД и савезници сведу војне провокације на минимум, како не би дошло до погрешне интерпретације у Пјонгјангу. Кина, такође, у овоме може имати значајну улогу медијатора и фактора снижавања напетости, јер је и у њеном првенственом интересу очување мира на Корејском полуострву.

Библиографија

[ACA] Arms Control Association. 2024. "Arms Control and Proliferation Profile". Accessed 16 February 2024. <https://www.armscontrol.org/factsheets/northkoreaprofile>.

- [Agreed Framework] Agreed Framework between the United States of America and the Democratic People's Republic of Korea. 1994. Signed by U.S. and DPRK, October 21. https://peacemaker.un.org/sites/peacemaker.un.org/files/KP%20US_941021_Agreed%20Framework%20between%20the%20US%20and%20DPRK.pdf.
- [Bush] "Text of President Bush's 2002 State of the Union Address". 2002. *The Washington Post*. January 29. <https://www.washingtonpost.com/wp-srv/onpolitics/transcripts/sou012902.htm>.
- BBC news. 2023. „Rusija i Severna Koreja: Prvi susret Putina i Kim Džonga Una posle četiri godine, moguća vojna saradnja, kaže ruski predsednik“, *BBC news* (na srpskom), 12 septembar. <https://www.bbc.com/serbian/lat/svet-66783354>.
- Bennett, Bruce. 2023. "North Korea and China Aren't the Allies You Think They Are", *RAND*, September 27. <https://www.rand.org/pubs/commentary/2023/09/north-korea-and-china-arent-the-allies-you-think-they.html>.
- Bennett, Bruce. 2024. "Did North Korea Really Test a Hypersonic Missile?", *RAND*, April 9. <https://www.rand.org/pubs/commentary/2024/04/did-north-korea-really-test-a-hypersonic-missile.html>.
- Blanchette, Jude, Briana Boland and Lily McElwee. 2023. "What is Beijing's Timeline for 'Reunification' with Taiwan?", *CSIS*, May 26. <https://interpret.csis.org/what-is-beijings-timeline-for-reunification-with-taiwan/>.
- Cha, Victor and Ellen Kim. 2023. "A Renewed Axis: Growing Military Cooperation Between North Korea and Russia", *Beyond Parallel* (CSIS), September 6. <https://beyondparallel.csis.org/a-renewed-axis-growing-military-cooperation-between-north-korea-and-russia/>.
- Cha, Victor, and David Kang. 2005. *Nuclear North Korea: A debate on engagement strategies*. New York: Columbia University Press.
- Chan-kyong, Park. 2022. "South Korea faces growing calls to reconsider nuclearisation to counter North threat", *South China Morning Post*, October 13. <https://www.scmp.com/week-asia/politics/article/3195800/south-korea-faces-growing-calls-reconsider-nuclearisation>.
- Fong, Clara and Eleanor Albert. 2024. "The China-North Korea Relationship", *Council on Foreign Relations*, March 7. <https://www.cfr.org/backgrounders/china-north-korea-relationship>.
- Hyung-Jin, Kim. 2023. "North Korea appears to be looking to make more bomb fuels at its main nuclear facility, experts say", *AP news*, December 22. <https://apnews.com/article/north-korea-nuclear-reactor-weapons-plutonium-grossi-116ac6ac235d6eb4c1d3bff53f030e74>.
- Johnson, Jesse. 2022. "South Korea's Yoon says preparations for seventh North Korean nuke test complete", *The Japan Times*, October 25. <https://>

- www.japantimes.co.jp/news/2022/10/25/asia-pacific/north-korea-nuclear-test-preparations-complete/.
- Joo Kim, Min and Michelle Ye Hee Lee. 2023. "North Korea's latest ballistic missile is its most powerful yet", *The Washington Post*, July 13. <https://www.washingtonpost.com/world/2023/07/13/north-korea-icbm-hwasong-18-missile/>.
- Копанџа, Михајло. 2023. „Ненамеран сукоб: овакав руско-украјински рат (заправо) нико није планирао“. У: *Рат у Украјини: оно што знамо и оно што не знамо*, уредили др Небојша Вуковић и др Михајло Копанџа, 97–111. Београд: Институт за међународну политику и привреду и Факултет безбедности.
- Krauthammer, Charles. 1990. "The Unipolar Moment". *Foreign Affairs* 70 (1): 23–33.
- Le Monde. 2023. "North Korea suspends military accord with South after satellite launch", *Le Monde*, November 23. https://www.lemonde.fr/en/international/article/2023/11/23/north-korea-suspends-military-accord-with-south-after-satellite-launch_6280043_4.html.
- Lederman, Josh and Hans Nichols. 2019. "Trump meets Kim Jong Un, becomes first sitting U.S. president to step into North Korea", *NBC News*, June 30. <https://www.nbcnews.com/politics/donald-trump/trump-kim-jong-un-meet-dmz-n1025041>.
- Minyoung Lee, Rachel. 2024. "To do or not to do: Pyongyang's seventh nuclear test calculations", *Bulletin of the Atomic Scientists*, March 7. <https://thebulletin.org/premium/2024-03/to-do-or-not-to-do-pyongyangs-seventh-nuclear-test-calculations/>.
- Narang, Vipin. 2014. *Nuclear Strategy in the Modern Era: Reginal Powers and International Conflict*. Princeton: Princeton University Press.
- Nichols, Michelle. 2023. "China to G7, EU: We 'strictly' implement UN sanctions on North Korea", *Reuters*, July 24. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/china-g7-eu-we-strictly-implement-un-sanctions-north-korea-2023-07-24/>.
- [NPT] Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons. 1968. United Nations. <https://disarmament.unoda.org/wmd/nuclear/npt/text/>.
- [NTI] Nuclear Threat Initiative. 2018. "North Korea Nuclear Overview". Accessed 12 January 2024. <https://www.nti.org/analysis/articles/north-korea-nuclear/>.
- O'Hanlon, Michael. 2020. "What Donald Trump should have done with North Korea – and what the next president should do", *Brookings*, September 3. <https://www.brookings.edu/articles/what-donald-trump-should-have-done-with-north-korea-and-what-the-next-president-should-do/>.

- Oberdorfer, Don. 1991. "U.S. Decides to Withdraw A-weapons from S. Korea", *The Washington Post*, October 18. <https://www.washingtonpost.com/archive/politics/1991/10/19/us-decides-to-withdraw-a-weapons-from-s-korea/3759ee3f-e9bf-4944-bfdf-2f9ea727b546/>.
- Seung-young, Kim. 2001. "Security, Nationalism and the Pursuit of Nuclear Weapons and Missiles: The South Korean Case, 1970–1982". *Diplomacy & Statecraft*, 12 (4): 53–80.
- Stojanović, Bogdan. 2020. „Hipersonično oružje: poremećaj strateškog balansa ili nova trka u naoružanju?“. U: *Čovek, prostor, tehnologija, ideje: međunarodna bezbednost u tekućoj dekadi 21. veka*, uredili dr Vladimir Ajzenhamer i dr Nebojša Vuković, 155–177. Beograd: Institut za međunarodnu politiku i privredu.
- Стојановић, Богдан. 2013. „Преиспитивање теорије и праксе нуклеарног одвраћања“. *Национални интерес* 17 (2): 141–172.
- Стојановић, Богдан. 2021. *Теорија денуклеаризације: зашто државе прекидају програме нуклеарног наоружања?*. Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- Стојановић, Богдан. 2023. „Употреба тактичког нуклеарног оружја у рату у Украјини: изгледи и перспективе“. У: *Рат у Украјини: оно што знамо и оно што не знамо*, уредили др Небојша Вуковић и др Михајло Копача, 181–194. Београд: Институт за међународну политику и привреду и Факултет безбедности.
- Szalontai, Balazs, and Sergey Radchenko. 2014. "North Korea's Efforts to Acquire Nuclear Technology and Nuclear Weapons: Evidence from Russian and Hungarian Archives". Woodrow Wilson International Center for Scholars, CWHIP, Working paper #53. https://www.wilsoncenter.org/sites/default/files/media/documents/publication/WP53_web_final.pdf.
- Waltz, Kenneth. 2002. "More is Better". In: *The Spread of Nuclear Weapons: A Debate Renewed*, edited by Scott Sagan and Kenneth Waltz, 3–46. 2nd ed., New York: W. W. Norton.
- Washington Declaration. 2023. Signed by the U.S. President Joseph Biden and President Yoon Suk Yeol of the Republic of Korea, April 26. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/04/26/washington-declaration-2/>.
- Worden, Robert. 2008. *North Korea: a country study*. Washington, D.C.: Library of Congress. <https://www.loc.gov/item/2008028547/>.
- Zengerle, Patricia. 2022. "U.S. military bill features up to \$10 billion to boost Taiwan", *Reuters*, December 8. <https://www.reuters.com/world/us/us-military-bill-features-up-10-billion-boost-taiwan-2022-12-07/>.

Zhou, Laura and Lee Jeong-ho. 2018. "Chinese President Xi Jinping says US, North Korea must build on Singapore summit, as Kim Jong-un returns to Beijing", *South China Morning Post*, June 19. <https://www.scmp.com/news/china/diplomacy-defence/article/2151520/chinese-president-xi-jinping-says-us-north-korea-must>.

Bogdan STOJANOVIĆ

**THE CHESS GAME OF POWER: THE KOREAN PENINSULA
AND THE POTENTIAL FOR ESCALATION**

Abstract: The paper explores the potential for conflict escalation on the Korean peninsula based on realistic theoretical assumptions and rationalism of international relations actors. A key variable in the competition on the Korean Peninsula is the nuclear weapon that North Korea already possesses, while the southern neighbor is increasingly and openly leaning towards creating its own nuclear arsenal. The intertwining of American and Chinese external influence with the attempts to lead an autonomous policy of both Koreas and the constant tension between them has the effect of creating an atmosphere similar to a careful chess game of power actors in the region. The main hypothesis to be proven is: Tension between North and South Korea will not lead to direct armed conflict due to the high stakes, but will intensify the crisis and the intentions of South Korea to obtain nuclear weapons. North Korea will continue its strong anti-American rhetoric and promote testing of the latest types of weapons, which will consequently lead to a regional arms race with its distrustful southern neighbor. The role of the United States of America and China will be to curb the irrational urges of their Korean allies and prevent the escalation of the conflict to the level of outright war. Although such a strategy prevents war escalation, it does not guarantee crises prevention and lack of support "younger brothers" in mutual competition.

Keywords: North Korea, South Korea, nuclear weapon, escalation, United States, China, East Asia, chess game.

Див међу титанима: Стратешка ограничења географског положаја Јужне Кореје

Михајло КОПАЊА¹

Апстракт: Стратешки најактивније државе су најмоћније државе. И историја и теорија нам то потврђују. Случај Јужне Кореје оповргава наведену тезу. Према већини показатеља, пре свега војних способности, Јужна Кореја је једна од најмоћнијих држава света. То подразумева да би Јужна Кореја требала бити једна од најактивнијих држава у региону Индо-Пацифика. Међутим, уколико је моћ пресудна, зашто онда то није случај и Јужна Кореја није међу најзначајнијим актерима? Централна теза овог рада јесте да географски положај Јужне Кореје, у региону Североисточне Азије који је сачињен од најмоћнијих држава света, поставља стратешка ограничења на њену слободу делања. Упркос својој несумњивој моћи, Јужна Кореја је једноставно окружена још моћнијим државама, што је спречава да буде активнији актер у Индо-Пацифику. Да бисмо доказали ову тврдњу, у првом делу рада представљена је просторна концентрација моћи као појам којим се теоријски приказује како је питање релативне моћи просторно условљено. Употпуњено геополитичким разматрањима улоге географског положаја, у другом делу рада представљена је просторна концентрација моћи у Североисточној Азији из визуре Јужне Кореје. Истичући чињеницу да се Јужна Кореја налази између три суперсиле, нејасног савезника Јапана и нуклеарног супарника Северне Кореје, приказана је пуна комплексност географског положаја Јужне Кореје, као основ разумевања стратешких ограничења са којим је суочена. Коначно, у последњем делу рада указано је како Јужна Кореја не може бити активнији актер у Индо-Пацифику, и да ће њено стратешко понашање у будућности највероватније бити или у форми шлеповања уз Сједињене Државе или у форми *fencesitting-a*.

Кључне речи: Јужна Кореја, Североисточна Азија, војна моћ, просторна концентрација моћи, географски положај, слобода делања

Уводна разматрања

Уколико је моћ пресудна, зашто онда Јужна Кореја није међу најзначајнијим актерима на међународној сцени? Уврежено је мишљење да слободу делања (*freedom of action*) у стратешким односима диктира

---

¹ Универзитет у Београду – Факултет безбедности, Господара Вучића 50, доцент, mihajlo.kopanja@fb.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0002-3564-619X>

степен релативне моћи у међународном систему. Што је већа моћ већа је и слобода делања, а са њом и ширина стратешких опција државе, чинећи је значајнијим и активнијим актером међународне политике. Самим тим, Јужна Кореја би онда требала да буде међу најзначајнијим и најактивнијим актерима. Према Global Firepower Index-у, Јужна Кореја је пета држава света према војној снази (Global Firepower 2024). Према томе, теоријски посматрано, Јужна Кореја би требала да буде једна од водећих сила у међународном систему, са изразито широком слободом делања и опсегом стратешких опција које би је чиниле једном од најзначајнијих и најактивнијих актера у Индо-Пацифику. Међутим, то није случај. Штавише, о Јужној Кореји се ретко када говори као о сили, чак ни регионалној. Због тога, овде имамо једну парадоксалну ситуацију – држава, која је пета по војној моћи у свету се не сматра чак ни регионалном силом у Индо-Пацифику. Зашто?

Одговор је заправо врло једноставан уколико изађемо из оквира апстрактних разматрања дистрибуције моћи и погледамо њену просторну концентрацију. Просторно гледано, војна моћ у свету је крајње неравномерно дистрибуирана. Од првих десет земаља, према Global Firepower Index-у, седам је азијских држава, уз Сједињене Државе као неизоставног актера на континенту. Штавише, ако погледамо још уже, половина тих земаља се налази у Североисточној Азији. То су Русија, Кина, Јужна Кореја и Јапан, уз, напомињемо, неизоставно присутне Сједињене Државе. Када њима придодемо Тајван, који је према истоветном индексу двадесет и четврта држава света, Северну Кореју која је тридесет и шеста, али поседује нуклеарно оружје, и Монголију која је знатно ниже на хијерархијској лествици моћи у односу на њих, добијамо регион Североисточне Азије (Global Firepower 2024). Простим речима, глобална дистрибуција моћи је просторно сконцентрисана у региону Североисточне Азије – региону у чијем средишту се налази Јужна Кореја.

Упркос томе што се Јужна Кореја налази на врло високом месту по питању материјалних капацитета и (војне) моћи, она је географски окружена још моћнијим државама што изразито ограничава њену слободу делања. Једноставно говорећи, Јужна Кореја јесте војни див, али див окружен још већим титанима! У складу са овим запажањем, у раду се представљају три кључне пропозиције. Прво – просторна концентрација, а не само дистрибуција моћи, представља сврсисходнији концептуални алат за разумевање стратешког делања држава. Док је дистрибуција моћи корисна за разумевање макро кретања у глобалном систему, просторна концентрација моћи је сврсисходнија за разумевање конкретнијег стратешког понашања појединачних држава у датим околностима. Друго – релативна моћ и статус државе зависе од региона у ком се та држава налази. Да ли ћемо неку државу означити као регионалну силу или не – и

тима разумети опсег њених могућности за стратешко делање – не зависи толико од њеног „места“ у глобалној хијерархији моћи, колико зависи од њеног места у просторној концентрацији моћи. Треће – с обзиром на просторну концентрацију моћи у Североисточној Азији и релативан статус Јужне Кореје по том питању, она има изразито сужену слободу делања и због тога не може бити активнији актер у Индо-Пацифику.

Када моћ није све: просторна концентрација моћи и географски положај

Још од Кенета Волца (Kenneth Waltz) па надаље, дистрибуција моћи је постављена као фундаментална одлика међународне структуре која диктира понашање свих држава међународног система (Waltz 2010). Поједностављено речено, под дистрибуцијом моћи мисли се на постојање релативног (дис)баланса у материјалним капацитетима (capabilities) између држава међународног система. Због тога, дистрибуција моћи заправо и није баш фокусирана на саму моћ, колико на материјалне капацитете које државе имају. То је донекле разумљиво због потешкоћа у строгом и прецизном дефинисању моћи. Како Вилијам Волфорт истиче „ниједан концепт није толико централан за теорију међународних односа као моћ, и ниједан није неухватљивији“ (Wohlforth 1993, 2). Зато је лакше говорити о (не)постојању материјалних капацитета једне државе и њиховом поређењу са материјалним капацитетима других држава. Поменути Global Firepower Index управо то чини – пореди материјалне, пре свега војне капацитете држава, и прави хијерархију између њих.

Постоји много примедби које се могу пружити, како свођењу моћи на материјалне капацитете тако и различитим приступима „мерењу“ материјалних капацитета држава. Међутим, и поред тога, приближно изједначавање (не)поседовања материјалних капацитета и степена моћи једне државе је донекле општеприхваћено у традицији реализма (Welch Larson et al. 2014, 13). Иако ми не можемо апсолутно прецизно знати колико је држава А компаративно моћнија од државе Б, углавном у већини случајева можемо интуитивно доћи до одговора која држава је моћнија од које (Waltz 2010). Отуда знамо да је Кина моћнија од Јужне Кореје или да је Француска моћнија од Мађарске. Највећи проблеми и леже при поређењу релативно сличних држава, међутим то се релативно ређе чини – осим у случају суперсила.

Зашто је дистрибуција моћи толико централна за разумевање међународне структуре? У зависности од тога да ли говоримо о једној, две или више релативно надмоћнијих држава, говоримо о постојању униполарног, биполарног или мултиполарног система. У зависности од

поларности, државе међународног система суочене су са већим или мањим степеном ограничења њиховог стратешког делања, односно са већим или мањим степеном рестриктивности стратешког окружења (Ripsman et al. 2016, 52–56). Али идеја дистрибуције моћи представља ништа друго до структуралну надградњу базичнијег запажања класичног реализма – *да моћ омогућава!* Иако знатно разрађеније у радовима аутора попут Ханса Моргентхауа (Hans Morgenthau) или Рејмона Арона (Raymond Aron), наведено запажање је најелегантније приказао још Тукидид истичући да снажни чине оно што могу, а да слаби трпе оно што морају (Aron 2001; Morgenthau 1948; Tukidid 1957). Једноставно говорећи, што је држава моћнија има више могућности да наметне сопствену вољу другим државама – независно од воље тих других држава. У суштини, то према Роберту Далу (Robert Dahl) и јесте дефиниција моћи (Dahl 1957).

Моћ је државама важна зато што им омогућава да чине шта им је воља, али истовремено да онемогуће друге да чине. Управо тај опсег „онога што је могуће учинити“ представља основу концепта слободе делања. Зато је и важна дистрибуција моћи, тј. место државе у дистрибуцији моћи, јер нам указује на то колика је слобода делања државе. Поред тога, место државе у дистрибуцији моћи указује нам на два додатна аспекта. Први се односи на мотиве државног делања. Што се држава налази ниже у хијерархији дистрибуције моћи, то су њени мотиви ограниченији. Другим речима, у широкој лепези мотива државног делања, од опстанка до хегемоније, место државе у дистрибуцији моћи обликује (али не условљава) мотиве државног делања. Други аспект односи се на статус државе, односно „колективна веровања о рангу дате државе на мереним атрибутима (богатству, капацитетима принуде и дипломатском утицају)“ (Welch Larson et al. 2014, 7). Иако статус није исто што и моћ, постоји значајна корелација између степена моћи који држава поседује и њеног статуса као суперсиле, велике силе или пак регионалне силе (Welch Larson et al. 2014, 13–14).

* * *

Међутим, колико год идеја дистрибуције моћи била корисна за разумевање међународне политике и стратешких интеракција међу државама, она пати од једног значајног проблема – *апосторности*. Теоријски посматрано, из визуре појма дистрибуције моћи, у потпуности је истоветно да ли се две најмоћније државе (у хипотетичком биполарном систему) налазе једна поред друге или на два краја света. У таквом хипотетичком случају, за малу државу таквог система је у потпуности истоветно да ли се налази између две суперсиле или на другом крају света у односу на њих. Начин на који је идеја дистрибуције моћи постављена у структуралном реализму упућује само на расподелу материјалних

капацитета између држава, формирајући својеврсну „хијерархију моћи“ између њих. Међутим, када изађемо изван теоријских апстракција, примећујемо да је и *просторна расподела* материјалних капацитета држава подједнако важна.

У томе лежи срж идеје *просторне концентрације моћи* – запажања да просторни ефекат дистрибуције моћи (никад) није географски равномерно распоређен. Наведена констатација има двоструко значење. Прво, ефекат дистрибуције моћи није свуда исти – тачније, не осећа се подједнако у сваком кутку планете. Друго, просторна дистрибуција држава не прати нужно „хијерархију“ дистрибуције моћи. У оба случаја, корен проблема је исти – дистрибуција моћи је структурално својство, али својство које произилази из одлика појединачних држава. Дистрибуција моћи произилази директно из материјалних карактеристика појединачних држава које сачињавају међународни систем и њихове међусобне интеракције. Управо због тога Александар Вент (Alexander Wendt) истиче да је структурални реализам суштински индивидуалистичка теорија (Wendt 2016, 32). Али, као што смо истакли претходно, дистрибуција моћи је структурално својство које се готово аксиоматски узима као да делује униформно према свим јединицама међународног система.

Просторна концентрација моћи управо произилази из раскорака између структуралних ефеката дистрибуције моћи и индивидуалистичких својстава држава. Будући да у сржи структуралног утицаја леже појединачне државе, са својим индивидуалним карактеристикама, конкретан просторни распоред држава креира мрежу неравномерне просторне концентрације и деконцентрације моћи, која чини да се ефекти дистрибуције моћи различито осећају у различитим деловима света. У стварности, државе међународног система нису тако елегантно и униформно распоређене по земаљској кугли у погледу њихове моћи као што „хијерархије“ дистрибуције моћи на то указују. Оне нису распоређене „правилно“ тако да прво иду суперсиле, једна до друге, пропраћене великим силама, такође једнима до других, и тако даље све до најслабијих држава. Због тога, док поједини делови света могу бити сачињени искључиво од држава које се налазе на доњем делу хијерархије дистрибуције моћи, други делови света могу бити сачињени искључиво од најмоћнијих држава света. То производи значајан дисбаланс у начину на који је моћ просторно дистрибуирана креирајући зоне високе и зоне ниске концентрације моћи. У суштини, просторна концентрација моћи представља израњајући (emergent), системски фактор који произилази из споја дистрибуције моћи између држава међународног система и њихове географске дистрибуције, односно положаја конкретних држава.

Идеја просторне концентрације моћи је фундаментално геополитичка. Зашто? Па, јер у први план истиче просторни фактор као кључан за

разумевање међународне политике. За разлику од међународних односа који, у зависности од теоријске традиције, стављају акценат превасходно на моћ, политичке институције и/или идеје, геополитика представља просторну анализу међународне политике. У теорији међународних односа, на питање географских фактора се углавном гледа са више него благом сумњом. Чак и у случајевима када географски фактори јесу коришћени – као на пример у Волтовој (Stephen Walt) теорији равнотеже претње (balance of threat theory) или у Миршајмеровој (John J. Mearsheimer) тези о заустављајућој моћи воде (stopping power of water), они су најчешће од секундарног значаја за разумевање међународне политике (Mearsheimer 2001; Walt 1986). Комплементарност двеју дисциплина долази до изражаја јер се (неретко прећутно) међусобно надопуњују. Геополитика је непотпуна без базичнијих идеја међудржавних односа, као што су међународни односи (пре свега у емпиријском смислу) непотпуни без конкретних просторних импликација њихових идеја. Због тога се идеја просторне концентрације моћи може чак прецизније посматрати као геополитичка надградња базичније (и генералније) тезе теорије међународних односа.

* * *

Разматрања просторне концентрације моћи неодојива су од другог, кључног геополитичког појма – географског положаја. Чињеница да моћ није географски равноправно распоређена подразумева постојање регионалних целина са већом или мањом концентрацијом моћи. Самим тиме, из перспективе својстава и понашања појединачних држава, није исто да ли се налазе у регионима веће или мање концентрације моћи. Идеја географског положаја као концепта и теоријске варијабле представља једну од најдугочевнијих и истрајнијих идеја у геополитичкој мисли, која је присутна још од краја 19. века и аутора попут Махана (Alfred T. Mahan), Рацела (Friedrich Ratzel), Кјелена (Rudolf Kjellen) и других. Штавише, поред тога што је реч о једном од најстаријих концепата у геополитичкој мисли (видети нпр. Sahnman 1943), географски положај је према Доналду Меинигу (Donald Meinig) толико значајан да се класична геополитика *in toto* може одредити као приступ позиционе супрематике – која држава има повољнију позицију или положај она је супериорнија (Meinig 1956). То фактички подразумева да је за класичну геополитику географски положај најзначајнији концепт.

На први поглед идеја географског положаја је релативно проста – лоцирањем државе на географској карти добија се основ разумевања њене спољне и безбедносне политике. Управо једноставност таквог објашњавања светске политике може представљати и један разлог

пријемчивости употребе географског положаја кроз историју. Међутим, колико год нам биле интуитивне такве идеје, још поткрепљене примерима попут Велике Британије, Јапана или Сједињених Држава, поједностављење овакве врсте је у најмању руку непотпуно. У историји разматрања географског положаја као концепта и теоријске варијабле, постојали су разнолики начини на који су аутори то чинили (Коранја 2018). Ипак, концепт географског положаја је знатно сложенији него што се на први поглед чини.

Централни проблем јесте – шта је мерило уз које се утврђује географски положај? Уколико бисмо рекли да је држава на географској карти у североисточном кутку, да ли нам то, само по себи, било шта говори? Врло је јасно да то није случај. Географски положај, као појам, је релативан, односно увек зависи од неког другог мерила. Можда је прецизније рећи да вредност географског положаја, у смислу да ли је повољан или неповољан, зависи он неког другог фактора. Отуда, за неке (не)повољан зависи од климе (Csurgai 2009, 52; Fairgrieve 1927, 16–19; Kjellen 1943, 77), за друге од океана и копнених маса (Mackinder 1904, 421–437; 1942, 1943; Mahan 1900, 43; 2016, 19; Kelly 2016; Sempa 2002; Sicker 2010, 101; Spykman 1938a, 43; 2017, 90), односно кључних линија комуникација (de la Blache 1926, 371; Mahan 2016; Semple 1911, 153–154), од природних ресурса (Cohen 1975; Csurgai 2009; Kelly 2016), али и од других држава – нарочито у смислу њихове величине и моћи (Kjellen 1943, 77, 80; Sicker 2010; Spykman 1938a, 1938b), као и многобројних других.

Иако наизглед једноставан, све речено нам показује како географски положај ипак представља изразито сложен појам који почива на вишеструким атрибутима који дефинишу његову вредност. Међутим, шира теоријско-концептуална разматрања појма географског положаја не представљају срж овог рада (за то видети: Коранја 2018). У случају овог истраживања кључна је интерсекција између просторне концентрације моћи и географског положаја. Када посматрамо појединачне државе, њихов географски положај у конкретној просторној концентрацији моћи дефинише положај, статус и слободу делања те државе. Први од наведених је најочитији – вредност варијабле географског положаја. Један од начина на који можемо одредити да ли држава има повољан или неповољан географски положај јесте управо у односу са просторном концентрацијом моћи. С друге стране, статус државе је нешто сложенији. Да ли одређену државу можемо рангирати као велику силу, регионалну силу или пак малу државу добрим делом зависи колико од саме моћи државе, толико и од њеног географског положаја у просторној концентрацији моћи. Искључујући суперсиле, ако се држава налази на подручју изразите концентрације моћи њен статус биће нижи него што би то био случај да се налази у подручјима деконцентрације моћи. Истинско значење

релативне моћи одређене државе, као и њен статус, отуда зависе од њеног географског положаја у просторној концентрацији моћи. Коначно, то је и у вези са слободом делања државе. Уколико се држава налази у региону са изразитом концентрацијом моћи, њен статус и релативна моћ биће значајно нижа, ограничавајући тиме опсег стратешких опција које држава може имплементирати да би остварила своју вољу и мотиве.

Јужна Кореја у Североисточној Азији

Овај рад је отпочет запажањем да је Јужна Кореја једна од војно најмоћнијих држава света, али да се она готово ни не помиње као регионална сила способна да буде активнији актер у Индо-Пацифику. Претходно поглавље омогућило нам је теоријско-концептуалну основу да објаснимо зашто је то случај. Ово поглавље нам даје емпиријски фундамент. Једноставно речено, простор Североисточне Азије представља подручје са најизраженијом концентрацијом моћи у савременом геополитичком систему. Као што смо истакли, у овом региону налазе се све три суперсиле, уз традиционалну регионалну силу – Јапан, као и Северну Кореју која је нуклеарна сила. Поред тога, колико год срж овог рада представљало преиспитивање могућности активније улоге Јужне Кореје у Индо-Пацифику, и даље стоји чињеница да и она, као једна од војно најмоћнијих држава, фигурира у овом региону.

Проблем географског положаја Јужне Кореје, из перспективе просторне концентрације моћи у Североисточној Азији, заправо је трострук. Први проблем произилази из једног ширег теоријског питања – да ли регион може имати регионалну силу ако је више од једне велике силе такође присутно? Уколико посматрамо мимо статусног питања, регионалне силе и јесу оне државе које су способне да наметну своју вољу у непосредном окружењу. Ако је једна велика сила такође присутна, регионална сила може постојати првенствено у својству државе-ометача (spoiler state). Међутим, ако су две велике силе присутне онда је ситуација у потпуности другачија. Проблем географског положаја Јужне Кореје није што је окружена великим силама, већ што је окружена са три државе које сигурно можемо назвати великим силама, ако не и суперсилама.

Други проблем се односи на природу односа између држава у региону са високом концентрацијом моћи. Погледајмо (Западну) Европу данас, где и за Велику Британију и за Француску и за Немачку можемо рећи да су моћне, регионалне силе. Међутим, природа њихових међусобних односа упућује на то да моћни суседи нису проблем за ове државе, већ предност. Због тога је неопходно направити јасну дистинкцију између простора концентрације моћи где је природа међусобних односа позитивна, где је

природа међусобних односа подељена (у смислу два блока); и где је природа међусобних односа обележена хаотичном нетрпељивошћу између више актера. Североисточна Азија је само на први поглед подељена на два блока, док стварност показује знатно хаотичнију нетрпељивост која додатно ограничава слободу делања Јужне Кореје.

Коначно, трећи проблем са којим се сусреће Јужна Кореја јесте да ли држава, ма колико она била моћна у конвенционалном смислу, може парирати нуклеарној сили? Готово све поменуте државе Североисточне Азије су нуклеарне силе. Кажемо готово, јер Јапан није, с тим да се можемо оправдано запитати колико би Јапану заиста требало времена да нуклеарно оружје развије. Ипак, већи проблем из перспективе географског положаја Јужне Кореје јесте што се она граничи са њој врло непријатељски настројеном Северном Корејом која поседује нуклеарно оружје. Сваки од наведених проблема у значајној мери компликује већ неповољан географски положај Јужне Кореје у подручју највеће концентрације моћи на планети, постављајући значајна стратешка ограничења њеног делања. У наредним поглављима ћемо детаљније представити сваку од наведених потешкоћа.

Неизбежно питање Северне Кореје²

Људи често заборављају да је Јужна Кореја и даље, *de jure*, у рату. Иако се за годину окончања Корејског рата узима 1953. година, тада је заправо само потписано примирје, али не и потпуни прекид непријатељстава између две Кореје (Hong 2015). Топли мир заменио је отворена непријатељства и могућност поновног отпочињања сукоба до сада није престала. Остављајући по страни турбулентну историју Корејског рата, од његовог окончања па до краја 20. века, Јужна Кореја је поседовала војну надмоћ упркос историјски већем издвајању Северне Кореје за војне потребе (Kwak 1990). Постоје два кључна разлога томе – присуство оружаних снага САД-а у Јужној Кореји, као и сам степен развоја оружаних снага Јужне Кореје (Suh 2004). То је омогућавало Јужној Кореји да одржи стабилан систем одвраћања који јој је пружао осећај сигурности, уз истовремену могућност да своју пажњу усмери на друге спољнополитичке циљеве.

Међутим, од тренутка када је Северна Кореја развила нуклеарно оружје (Stojanović 2020, 40–41), позиција Јужне Кореје се умногоме закомпликовала. Систем одвраћања Јужне Кореје почива искључиво на конвенционалном одвраћању сопственим средствима (за конвенционално одвраћање видети: Mearsheimer 1983). Колико год да су конвенционална

² За детаљнији приказ ситуације између две Кореје видети поглавље Богдана Стојановића у овом зборнику, прим. ур.

средства омогућавала Јужној Кореји да адекватно одвраћа Северну Кореју до тог тренутка – пре свега због ранијег фокуса Северне Кореје на имплементацију блицкриг стратегије у потенцијалном сукобу, нуклеарно оружје је у потпуности променило стратешки калкулус. Штавише, даљи развој севернокорејских Nodong ракета средњег домета, које могу бити опремљене нуклеарним бојевим главама, учиниле су постојеће јужнокорејске одбрамбене системе неефективним (Lee 2016). Због свега реченог, Јужна Кореја се нашла у крајње незавидној ситуацији, где упркос супрематији у конвенционалној војној моћи, ипак мора стрепети од Северне Кореје у смислу потенцијалне употребе нуклеарног оружја.

Упркос генералној надмоћи Јужне Кореје у односу на Северну, постојање отвореног непријатељстава (не и сукоба) и поседовање нуклеарног оружја од стране Северне Кореје у потпуности су променили карактеристику положаја Јужне Кореје и поставили значајно ограничење на њено стратешко понашање. Самим тим, расположива моћ Јужне Кореје јој не омогућава да има значајнију слободу делања и широк опсег стратешких опција. Свака потенцијална стратегија коју Јужна Кореја настоји да имплементира зарад остварења своје воље, мора узети у обзир могућност да изазове употребу нуклеарног оружја Северне Кореје. Уколико је таква могућност извесна, онда је и конкретна стратешка опција непримењива. У конвенционалном смислу, Северна Кореја није надмоћнија у односу на Јужну, али сам чин поседовања нуклеарног оружја и хипотетичка могућност њене употребе чине сву моћ Јужне Кореје упитном.

Јужна Кореја и Јапан

Површински посматрано, Јужна Кореја и Јапан су вишедеценијски савезници. Док је свет постепено тонуо у хладноратовску блоковску поделу, Јапан и Јужна Кореја били су номинално на истој страни – на страни САД-а. Међутим, такво „савезништво“ је било више наметнуто него што је било жељено. Истичемо савезништво, с обзиром на то да је оно историјски више посредно него директно и да су обе државе савезници САД-а. Штавише, током Хладног рата Североисточна Азија била је једини регион Римленда (обода Евроазије) у ком није постојао мултилатерални савез под вођством САД-а (Cha 2000, 285; 2009/10, 158). Разлог овакве ситуације лежао је у вишедеценијском анимозитету између ове две државе који је проистекао из колонизације Јужне Кореје од стране Јапана, као и догађаја који су уследили током периода колонизације и анексије. За Јужнокорејце, бурна историја покушаја асимилације, сексуалне експлоатације и присилног рада пре и током Другог светског рата, као и чињеница да се Јапан никада није извинио Јужнокорејцима за ове догађаје, чине основ изразито негативног погледа на Јапан. Оваква ситуација условила је стратешку културу Јужне Кореје која у

Јапану види један од највећих извора претње, а не потенцијалног партнера и савезника на којег би се ослонила у борби са надолазећим безбедносним изазовима (Коранја 2019, 75–77).

Стратешки посматрано, Јапан и Јужна Кореја би по свим параметрима требали бити најближи савезници међу државама Североисточне Азије (искључујући САД), будући да деле заједничку бојазан по питању успона Кине и претње Северне Кореје. Међутим, историјски догађаји и међусобни анимозитет представљају препреку томе. У периоду од 1991. до 2019. године, Јужнокорејци су континуирано имали изразито негативно виђење Јапана, које је углавном достигало преко 60% популације – изузев 2011. године (Statista 2024). Последњих година је перцепција Јапана позитивнија, али и даље мање од 50% популације Јужне Кореје гледа позитивно на Јапан (Japan Times 2024). Опет, испитивања јавног мњења указују да су становници Јужне Кореје имали више поверења у Путина и Си Ђипинга, као потенцијалне партнере у правцу уједињења две Кореје, него што су имали у тадашњег премијера Шинза Абеа (Lee 2020, 35–37). Чак је готово 30% Јужнокорејаца истакло да највећа безбедносна претња уједињеној Кореји представља управо Јапан (Lee 2020, 42).

За разлику од Северне Кореје, Јапан није директан супарник Јужној Кореји – али далеко од тога да је перципиран као поуздани партнер. Историјски анимозитет између Јапана и Јужне Кореје произвео је ситуацију где обе државе, једна на другу, гледају са одређеном дозом неповерења које проузрокује недостатак међусобног ослањања. Целокупан спектар стратешких опција које почивају на савезништвима бивају непримењиве. Упркос успонима и падовима у њиховим међусобним односима након Другог светског рата, чак и у светлу актуелних побољшања у њиховим односима, наведена чињеница усложњава безбедносу динамику у Североисточној Азији јер онемогућава постојање два јасна блока. У помало хаотичној ситуацији, Јужна Кореја се налази у ситуацији да чак и држава која би по многим стратешким параметрима требала бити њен природни савезник, то није. И, штавише, реч је о држави која се тренутно може сматрати њеним стратешким парњаком, али државом која је историјска регионална сила.

Јужна Кореја између три суперсиле

Уколико су нуклеарни статус Северне Кореје и латентни антагонизам између Јужне Кореје и Јапана чинили положај Јужне Кореје незавидним, обе датости су далеко од централног проблема – чињенице да се Јужна Кореја налази између три суперсиле. У чисто географском смислу, Јужна Кореја се налази на рубу рубног полуострва Азије. У геополитичкој мисли, такав положај се углавном сматрао изразито повољним јер омогућава

степен заштите од напада, али лакоћу сопственог офанзивног делања у случају да стратешко окружење омогући такве околности (Kjellen 1943; Sicker 2010; Sprukman 1938a). Међутим, у геополитичком смислу, Јужна Кореја се не налази ни на каквом рубу, већ у средишту сусрета три простора која су доминирани суперсилама.

У геополитичкој теорији, првенствено у структуралној геополитици, суперсиле су оне државе које су довољно способне и спремне да око себе организују велике регионалне целине које служе њиховим потребама. Такав регион назива се геостратешким пространством (Cohen 2015, 41). Специфичност географског положаја Јужне Кореје је у томе што се она налази на тачки сусрета три геостратешка пространства. Јужна Кореја се налази у оквиру Поморског пространства (Maritime realm) под вођством Сједињених Држава, али на самом рубу овог пространства. Тачније, на граници где се оно сусреће са друга два геостратешка пространства – Евроазијским и Источноазијским (Cohen 2015, 44). Потоња геостратешка пространства предвођена су Русијом и Кином – два кључна конкурента и изазивача.

Просторна концентрација моћи у региону Североисточне Азије добрим делом и произилази из чињенице да представља једину тачку где се три геостратешка пространства сусрећу. Изузетак би била Централна Азија, али с обзиром на удаљеност од мора, ефекти Поморског пространства се знатно мање осећају. Још значајнија чињеница лежи у томе што се обе водеће силе Евроазијског и Источноазијског пространства налазе управо у том региону, уз то да су Сједињене Државе такође присутне кроз своје војне базе у Јужној Кореји и Јапану (Окинава). Комплексност географског положаја Јужне Кореје овим долази до пуног изражаја, будући да не само да се налази у окружењу суперсила, већ се додатно налази на раседној линији (fault line) где се сударају и преплићу интереси и стратешко понашање суперсила.

Од свог оснивања након Другог светског рата, вероватно најзначајнији изазов Јужне Кореје је управо произилазио из овако комплексног географског положаја – прво између две, а затим између три суперсиле. Период релативне стабилности јесте постојао током униполарног момента и доминације Сједињених Држава, јер иако су геостратешка пространства постојала и у том периоду, надмоћ Америке је ублажавала негативан ефекат положаја на раседној линији. Међутим, иако су Сједињене Државе још увек убедљиво најмоћнија сила што свет и даље чини униполарним, данашња униполарност нити је несумњива (видети Wohlforth 1999) нити су Сједињене Државе способне да се носе са Русијом и Кином истовремено. Једноставно речено, после пар деценија стабилности, географски положај Јужне Кореје је неповољнији него икад јер су се раседне линије продубиле, а просторна концентрација моћи увећала.

Може ли Јужна Кореја бити активнији актер у Индо-Пацифику?

Да се налази у готово било ком другом делу планете, Јужна Кореја би несумњиво уживала статус регионалне силе (у најмању руку) са изразито широком слободом делања. Међутим, слобода делања Јужне Кореје је исувише сужена због чињенице да је просторна дистрибуција моћи неравномерна, односно сконцентрисана на узак простор Североисточне Азије где Јужна Кореја није при врху моћи, већ на њеном зачељу. Окружена са три суперсиле, традиционалном регионалном силом и државом која поседује нуклеарно оружје, Јужна Кореја мора пажљиво вагати сваки свој стратешки подухват како не би упала у разнолике клопке стратегије – од ненамерне ескалације, chain-gangingа па све до самог опстанка. Управо у томе и лежи сужена слобода делања Јужне Кореје, јер због изразите могућности и опасности да одабрана стратегија доведе до једне од клопки стратегија, Јужна Кореја има мало „добрих“ стратешких опција. Самим тим, Јужна Кореја ни не може бити активнији актер у Индо-Пацифику, јер мало тога може учинити а да не доведе сопствени опстанак у питање.

Које су онда стратешке опције Јужне Кореје? До сада, Јужна Кореја се углавном ослањала на две од три форме стратегија које произилазе из савезништава – спољашње уравнотеживање (external balancing) и шлеповање (bandwagoning). Током Хладног рата, с обзиром на то да је Јужна Кореја била суочена са претњом Северне Кореје која ју је умало коштала опстанка, она се ослањала на моћ и присуство Сједињених Држава као начин да предупреди могућност да дође до новог преласка 38. паралеле. Након што се Хладни рат окончао предоминантна стратегија коју је Јужна Кореја имплементирала било је шлеповање уз Сједињене Државе. Фактички, у конкретном понашању није дошло до значајне промене будући да су поступци које је Јужна Кореја предузимала током имплементације уравнотеживања и имплементације шлеповања били наизглед истоветни. Међутим, непосредно пред крај и након Хладног рата претња Северне Кореје је благо умањена, с обзиром на спремност Северне Кореје да се одрекне нуклеарног програма. Због тога, *теоријски посматрано*, Сједињене Државе као једина суперсила постале су главни извор претње на који је Јужна Кореја одговарала шлеповањем.

Данас је ситуација значајно другачија, будући да је Северна Кореја развила нуклеарно оружје, Кина релативно близу да постане парњак Сједињеним Државама, а Русија активно изазива супрематију Сједињених Држава. Претње су се увишестручиле, захтевајући од Јужне Кореје да приступи стратешком прилагођавању. Према Чунг-ин Муну (Chung-in Moon), пред Јужном Корејом данас стоје четири стратешке опције: уравнотеживање, шлеповање, останак по страни (standing alone) и хејлинг

(Moon 2017, 198). У суштини, оваква разматрања управо упућују на сужену слободу делања и немогућност Јужне Кореје да буде активнији актер у Индо-Пацифику, јер су све четири стратегије фокусиране на сопствени опстанак или на подржавање стратешких опција других држава. Потенцијални изузетак је четврта опција – хецинг. Реч је о стратегији коју поједини аутори сматрају трећим сегментом стратегија које почивају на савезништвима (Kuik 2024). Иако је примарни мотиватор понашања и у овом случају опстанак, будући да хецинг почива на заузимању два међусобно супротстављена правца делања – нпр. и сарадња и супарништво са две државе које су у међусобном ривалству, ова опција омогућава нешто активнију улогу.

Ипак, чак и у овом случају, активнија улога Јужне Кореје била би ограничена на Североисточну Азију, у оквиру стратешке тријаде Сједињене Државе–Јужна Кореја–Кина, и највероватније била испољена у релативно маргиналнијим, тј. небезбедносним питањима. У ширем Индо-Пацифику ситуација ће бити супротна. Иако је изгледно очекивати да ће Јужна Кореја бити „за столом“ при разматрањима свих значајнијих питања Индо-Пацифика, њена „активност“ ће у најбољем случају бити секундарна. Због свега реченог, Јужна Кореја неће бити активнији актер у Индо-Пацифику и њена хипотетичка геостратегија за Индо-Пацифик ће се састојати од једне од две могуће стратешке опције. Прва је шлеповање – али у овом случају за добит (видети: Schweller 1994), што подразумева да ће Јужна Кореја једноставно пратити и подржавати стратешке одлуке друге државе, највероватније Сједињених Држава. Друга опција је останак по страни, тзв. *fencesitting* који подразумева свесно избегавање и одбијање да учествује и да донесе било какву одлуку или стратегију, чиме би се избегло упадање у потенцијалне клопке стратегије. Проклетство географског положаја Јужне Кореје на простору концентрације моћи показује нам како моћ није све, и како колики год војни див био слобода делања биће мизерна ако си окружен још моћнијим титанима.

Библиографија

- Aron, Remon. 2001. *Mir i rat među nacijama*. Sremski Karlovci i Novi Sad: Izdavačka knjižarnica Zorana Stojanovića.
- Cahnman, Werner J. 1943. "Concepts of Geopolitics". *American Sociological Review* 8 (1): 55–59.
- Cha, Victor. D. 2000. "Abandonment, entrapment, and neoclassical realism in Asia: the United States, Japan, and Korea". *International Studies Quarterly* 44 (2): 261–291.

- Cha, Victor. D. 2009/10. "Powerplay: origins of the US alliance system in Asia". *International Security* 34 (3): 158–196.
- Cohen, Saul B. 1975. *Geography and Politics in a World Divided*, 2nd edition. New York: Oxford University Press.
- Cohen, Saul B. 2015. *Geopolitics: The Geography of International Relations*, 3rd edition. London, Rowman & Littlefield.
- Csurgai, Gyula. 2009. "Constant and Variable Factors of Geopolitical Analysis". In: *Geopolitics: Schools of Thought, Method of Analysis and Case*, edited by Gyula Csurgai, 48–86. Geneva: Editions de Penthes.
- Dahl, Robert. 1957. "The Concept of Power". *Behavioral Science* 2 (3): 201–215.
- Fairgrieve, James. 1927. *Geography and World Power*, 6th edition. London: University of London Press.
- Global Firepower. 2024. "2024 Military Strength Ranking". *Global Firepower*. Accessed 13 March 2024. https://www.globalfirepower.com/countries-listing.php#google_vignette.
- Hong, Christine. 2015. "The Unending Korean War". *Positions: Asia critique* 23 (4): 597–617.
- Japan Times. 2024. "Record 44% of South Koreans have good impression of Japan, survey says", *The Japan Times*, February 18. <https://www.japan-times.co.jp/news/2024/02/18/japan/south-korean-people-japan-impression-improves/>.
- Kelly, Phil. 2016. *Classical Geopolitics: a New Analytical Model*. Stanford: Stanford University Press.
- Kjellen, Rudolf. 1943. *Država kao oblik života*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Kopanja, Mihajlo. 2018. *Conceptualizing Location: One Term, Many Meanings, A Lot of Problems*. Masters thesis. Charles University in Prague.
- Kopanja, Mihajlo. 2019. "Curious Case of Northeast Asia: External Balancing meets Strategic Culture". *The Review of International Affairs* LXX (1176): 76–83.
- Kuik, Cheng-Chwee. 2024. "Explaining Hedging: The Case of Malaysian Equidistance". *Contemporary Southeast Asia* 46 (1): 43–76.
- Kwak, Tae-Hwan. 1990. "Military Capabilities of South and North Korea: A Comparative Study". *Asian Perspective* 14 (1): 113–143.
- Lee, Chung Min. 2020. *A Peninsula of Paradoxes: South Korean Public Opinion on Unification and Outside Powers*. Washington, D.C.: Carnegie Endowment for International Peace.
- Lee, Ji yun. 2016. "Hedging Strategies of Middle Powers in East Asian Security: the Cases of South Korea and Malaysia". *East Asia* 34 (1) 23–37.

- Mackinder, Halford J. 1904. "The Geographical Pivot of History". *The Geographical Journal* 23 (4): 421-437.
- Mackinder, Halford J. 1942. *Democratic Ideals and Reality*. Washington: National Defense University Press.
- Mackinder, Halford J. 1943. "The Round World and the Winning of Peace". *Foreign Affairs* 21 (4): 595-605.
- Mahan, Alfred Thayer. 1900. *The Problem of Asia*. London: Sampson Low, Marston & Company Limited.
- Mahan, Alfred Thayer. 2016. *Influence of Sea Power Upon History, 1660-1783*. Wroclaw: CreateSpace Independent Publishing.
- Mearsheimer, John J. 1983. *Conventional Deterrence*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Mearsheimer, John. 2001. *The Tragedy of Great Power Politics*. New York and London: W. W. Norton & Company.
- Moon, Chung-In. 2017. "China's Rise and Security Dynamics on the Korean Peninsula". In: *Strategic Adjustment and the Rise of China: Power and Politics in East Asia*, edited by Robert S. Ross and Oystein Tunsjo, 196-229. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Morgenthau, Hans J. 1948. *Politics among Nations: the Struggle for Power and Peace*. New York: Alfred A. Knopf, inc.
- Ripsman, Norrin M., Jeffrey W. Taliaferro and Steven E. Lobell. 2016. *Neoclassical Realist Theory of International Politics*. Oxford: Oxford University Press.
- Schweller, Randall. 1994. "Bandwagoning for Profit: Bringing the Revisionist State Back". *International Security* 19 (1): 72-107.
- Sempa, Francis P. 2002. *Geopolitics: From the Cold War to the 21st Century*. New Brunswick: Transaction Publishers.
- Semple, Ellen C. 1911. *Influences of Geographic Environment*. New York: Henry Holt and Company.
- Sicker, Martin. 2010. *Geography and Politics Among Nations: An Introduction to Geopolitics*. New York: iUniverse.
- Spykman, Nicholas. 1938a. "Geography and Foreign Policy, I". *The American Political Science Review* 32 (1): 28-50.
- Spykman, Nicholas. 1938b. "Geography and Foreign Policy II". *The American Political Science Review* 32 (2): 213-236.
- Spykman, Nicholas. 2017. *America's Strategy in World Politics: The United States and the Balance of Power*. New York: Routledge.

- Statista. 2024. "South Koreans' view of Japan from 1991 to 2019". *Global Firepower*. Accessed 13 April 2024. <https://www.statista.com/statistics/1058041/south-korea-view-of-japan/>.
- Stojanović, Bogdan. 2020. „Nuklearna deproliferacija i politika EU prema neširenju oružja za masovno uništenje u kontekstu odnosa prema Indiji, Pakistanu, Iranu i Severnoj Koreji“. *Međunarodna politika* LXXI (1179–80): 23–47.
- Suh, Jae-Jung. 2004. "Assessing the Military Balance in Korea". *Asian Perspective* 28 (4): 63–88.
- Tukidid. 1957. *Povijest Peloponeskog rata*. Zagreb: Matica Hrvatska.
- Vidal de la Blache, Paul. 1926. *Principles of Human Geography*. New York: Henry Holt and Company.
- Walt, Stephen M. 1987. *The Origins of Alliances*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Waltz, Kenneth N. 2010. *Theory of International Politics*. Long Grove: Waveland Press.
- Welch Larson, Deborah, T. V. Paul and William C. Wohlforth. (2014). "Status and World Order". In: *Status in World Politics*, edited by T.V. Paul, D. Welch Larson and W. C. Wohlforth, 2–29. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wendt, Alexander. 2016. *Social Theory of International Politics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Wohlforth, William C. 1993. *The Elusive Balance: Power and Perception during the Cold War*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Wohlforth, William C. 1999. "The Stability of a Unipolar World". *International Security* 24 (1): 5–41.

Mihajlo KOPANJA

GIANT AMONG TITANS:
STRATEGIC LIMITATIONS OF SOUTH KOREA'S
GEOGRAPHICAL LOCATION

Abstract: The most strategically active states are the most powerful states. Both history and theory confirm this. The case of South Korea disproves this statement. According to most indicators of military capabilities, South Korea is one of the most powerful states in the worlds. That means that South Korea should be one of the most active states in the Indopacific region. However, if power is decisive, why is this then not the case, and South Korea is not among the most important actors? The main argument of this paper is that the geographical location of South Korea in Northeast Asia, region made of the most powerful states in the world, poses strategic limitations on their freedom of action. Despite its unquestionable power, South Korea is simply surrounded by even more powerful states which prevents it from being a more active actor in Indopacific. To support this argument, in the first part of the paper we define spatial concentration of power as a concept that theoretically shows how the question of relative power is spatially contingent. Complemented by geopolitical considerations of the role of geographical location, the second part of the paper shows the spatial concentration of power in Northeast Asia through the view of South Korea. Highlighting the fact that South Korea is located between three superpowers, Japan as an ambiguous ally and North Korea as a nuclear adversary, the full complexity of the geographical location of South Korea is shown, providing the foundation to understand the strategic limitations it is faced. Finally, in the last part of the paper, it is shown how South Korea cannot be a more active actor in Indopacific, and that its future strategic behavior will most likely be either in the form of bandwagoning with the US or in the form of fencesitting.

Keywords: South Korea, Northeast Asia, military power, spatial concentration of power, geographical location, freedom of action.

ЧЕТВРТИ ДЕО

Раскршћа АСЕАН-а: привредни развој у условима ривалства између САД-а и Кине

Наташа СТАНОЈЕВИЋ¹

Апстракт: Земље АСЕАН-а карактеришу веома отворене привреде, чији је снажан раст 1980-их био првенствено утемељен на блиским везама са две највеће светске привреде – САД-ом и Кином. Почетни економски успон ослањао се на ангажовање у производним ланцима америчких транснационалних компанија (ТНК), које су до данас остале у великој мери укључене у критичне секторе већине економија АСЕАН-а. Поред тога, привреде региона су уско повезане кроз трговину са Кином, њиховим највећим суседом, што је чини кључним трговинским партнером за увоз разних добара. Овај чланак истражује снажно ослањање привреда АСЕАН-а на САД и Кину у условима њиховог растућег ривалства, које је кулминирало трговинским ратом 2018. године. Статистичка анализа открива двоструке ефекте: позитиван – пресељење производње и инвестиција из Кине у АСЕАН од стране америчких компанија, и негативан – потенцијални помак производње компанија западног порекла далеко од доминантног утицаја кинеске економије. Геополитичко балансирање између ових великих сила представља велики изазов за АСЕАН. Одступање од неутралности и заузимање било које стране у сукобу може довести до значајних економских губитака. Препоруке за креаторе економске политике АСЕАН-а укључују јачање економске независности и подстицање дубље регионалне економске интеграције како би ојачала отпорност на екстерне шокове.

Кључне речи: АСЕАН, Кина, САД, међународна трговина, стране инвестиције.

Увод

Асоцијација нација југоисточне Азије – АСЕАН (*Association of Southeast Asian Nations – ASEAN*) је регионална организација десет држава: Брунеј, Камбоџа, Лаос, Малезија, Индонезија, Тајланд, Филипини, Вијетнам,

---

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, научни сарадник/редовни професор, natasa.stanojevic@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0001-5584-1040>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2023. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновације Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду.

Сингапур и Мјанмар. Сврха организације је веома широко конципирана као унапређење економске, политичке, безбедносне, културне и осталих видова сарадње и повезивања међу чланицама. Регион Југоисточне Азије, који је у целини обухваћен овом међународном асоцијацијом, стратешки је позициониран на раскрсници главних глобалних трговинских путева, који повезују Индијски океан са Пацификом. Ова географска предност дала је АСЕАН-у кључну улогу у међународној трговини између Азије и Америке, док је близина великим привредама Кине и Индије додатно истакла геоекономски значај региона. Због оваквог положаја Југоисточна Азија је одувек била арена за ривалство великих сила.

У последњој деценији односи САД-а и Кине, две највеће привреде света, главна су осовина конкуренције у међународним економским односима. Сукоб има корене у дугогодишњим питањима везаним за трговинске неравнотеже, права интелектуалне својине, трансфер технологије и приступ трговини. Сукоб је ескалирао у трговински рат 2018. и 2019. године, који је покренуо шире процесе међународне економске трансформације. Већ први дан трговинског рата (6. јул 2018. године) задао је ударац читавој светској трговини, увођењем америчких царина од 25% на тзв. Листу 1, која је укључила 818 кинеских производа у вредности од 34 милијарде УСД (Нео 2023). Процењује се да су америчке царине на кинеску робу у ове две године износиле више од 500 милијарди УСД, а кинеске царине на америчку робу близу 200 милијарди УСД (Garcia Herrero 2019). Услед тесне повезаности кинеских производа са свим глобалним ланцима снабдевања дошло је до пада укупног обима међународне трговине, нестабилности снабдевања и несигурности инвестирања у свим регионима (Stanojević 2022), што је допринело општем губитку поверења у међународне институције и либералне принципе светске привреде.

Фокусирајући се на економске и геоекономске аспекте америчко-кинеског ривалства на земље АСЕАН-а, у тексту се анализирају кинеске и америчке стратегије према овој асоцијацији. Потом се истражују импликације економског конфликта на међународне економске показатеље региона, трговину и стране директне инвестиције (СДИ). Истражују се динамика и правци промена трговинских и инвестиционих токова, премештања капитала и пословања услед трговинских ограничења, и сумирају позитивни и негативни ефекти, изгледи и ризици које сукоб две највеће привреде света ставља пред земље АСЕАН-а.

Циљеви Кине и САД-а у земљама АСЕАН-а

Кинеска визија односа са овим регионом постала је јасна 2013. године када је Си Ђинпинг (Xi Jinping) најавио приоритет проактивног облика „периферне дипломатије“, такође познатог као „суседска дипломатија“.

Овим концептом је исказана кинеска тежња да суседна подручја претвори у „заједницу заједничке судбине“ (Callahan 2016). Ово је означило помак од Денг Сјаопингове стратегије и кинеског дугогодишњег давања приоритета великим силама. Пекинг свој концепт „заједничке судбине“ обликује у смислу инклузивности и сарадње у којој сви добијају (win-win), при чему готово сигурно има за циљ да интегрише суседне земље у кинеско-центричну мрежу економских, политичких, културних и безбедносних односа (Mitchell 2018).

Приметно је све чешће кинеско коришћење економских подстицаја за унапређење стратешких циљева у региону, који се реализују кроз низ нових институција и пројеката, посебно Иницијативу Појас и Пут, Фонд поморског пута свиле, али и „мобилисањем Кинеза у иностранству да помогну у спровођењу ових иницијатива“ (Stromseth 2019). Поморски региони, првенствено Југоисточна Азија су, у том смислу, за Кину најбоља прилика за повећање економског домета и ширење поморске моћи. У поређењу са другим регионима неразвијених и земаља у развоју, ширење кинеског утицаја на АСЕАН је најважнији и најефикаснији начин за глобалну експанзију Кине у будућности.

Амерички одговор на асертивнији приступ Кине у земљама АСЕАН-а је садржан у широј стратегији ФОИП (Free and Open Indo-Pacific – FOIP). У основи, ФОИП је стратегија поморске безбедности која нуди противтежу кинеским активностима у Азији, од војне експанзије у Јужном кинеском мору до економског развоја логистичких база у Индијском океану као део Иницијативе „Појас и пут“. Суштински садржај ФОИП-а се полако појављивао од 2017. године кроз низ говора и текстова које су написали званичници америчке администрације. Јасније обресе ФОИП је добио у Трамповом говору на самиту АПЕК-а (Asia-Pacific Economic Cooperation – АПЕС) у Вијетнаму, у новембру 2017. године, када је тадашњи председник САД позвао земље да раде заједно на промовисању мирног, просперитетног и слободног региона Индо-Пацифика, уз јасну критику Кине због „грабежљиве индустријске политике“, при чему је нагласио да „САД траже пријатељство и не сањају о доминацији“ (Stromseth 2019).

Стејт департмент је 2018. године издао информативни лист на тему „Унапређење слободног и отвореног Индо-Пацифика“ у коме је истакнуто да се приступ САД-а фокусира на економију, безбедност и управљање. Међутим, у документу даље није посвећена значајнија пажња економским аспектима сарадње, већ је акценат на безбедности и геополитичким односима. Свака инвестиција и развој који се спомињу везани су за ове аспекте сарадње. На пример, примећује се да су Сједињене Државе обезбедиле више од 500 милиона долара безбедносне помоћи индопацифичким нацијама, што је двоструко више од претходне (2017)

године, а америчке компаније су продале одбрамбене робе и услуге у вредности од 9,42 милијарде УСД у региону у 2018. години (Stromseth 2019).

ФОИП је углавном лишен економског садржаја у својој раној формулацији, а у каснијим је економска сарадња наведена у најопштијем контексту, нудећи могућност билатералних трговинских споразума, који су као и раније препуштени интересима компанија, без неке стратешке развојне основе. Неки елементи привредног развоја партнерских земља најављени су изван ФОИП стратегије. У јулу 2018. године, државни секретар Мајкл Помпео најавио је 113,5 милиона УСД у новим америчким економским иницијативама, које имају за циљ да побољшају дигиталну повезаност и сајбер безбедност, ојачају енергетску безбедност и приступ и промовишу одрживи развој инфраструктуре (Pompeo 2018). Четири месеца касније, администрација је објавила ново партнерство за паметне градове између САД-а и АСЕАН-а, са почетним америчким доприносом од 10 милиона УСД. Ово по садржини јесу економски развојни пројекти, али за регион који чини десет земаља, са око 680 милиона становника, оба износа наведена у овим иницијативама могу се сматрати само симболичним.

ФОИП је свеобухватније дефинисан током Шангри-Ла дијалога у јуну 2019. године, када је Пентагон објавио свој извештај у коме се наводи да је Индо-Пацифик „регион од највеће важности за америчку будућност“ и наглашава се посвећеност Вашингтона сигурном, безбедном, просперитетном и слободном региону. Коначну форму стратегије садржи документ Индо-Пацифичка стратегија САД (Indo-Pacific Strategy of the U.S [IPSUS] 2022) из 2022. године, у коме се предвиђа: јачање савеза са Тајландом и Филипинима, ширење партнерства САД-а са Сингапуром и продубљивање односа са партнерима у настајању као што су Вијетнам, Индонезија и Малезија. Такође се расправља о начинима да се одржи и побољша ангажман са Камбоџом, Лаосом и Брунејима. Као циљ се не спомиње било какав заједнички економски просперитет, узајамно корисна сарадња, већ се јасно наводи „да се савези и партнерства САД каналишу у мрежну безбедносну архитектуру како би се одржао међународни поредак заснован на правилима“.

Преглед стратешких циљева Кине и САД-а у земљама АСЕАН-а указује на прикривене кинеске и јавне америчке тежње ка учвршћивању стратешке позиције у региону. Док кинески приступ укључује значајне развојне користи за регион, амерички у стратегији не нуди нове економске могућности и развојне прилике. Из угла АСЕАН привреда, америчка стратегија нема никакав значај. С друге стране, развојне могућности и шансе од инвестиција америчких компанија су веома реалне и више од три деценије дубоко укључене у привреде АСЕАН-а. Природа економско-политичког система не даје могућност држави да утиче на међународни пласман инвестиција и пословање америчких компанија, али без обзира

на одсуство сопствених заслуга, америчка Влада често отворено захтева политичку капитализацију успешног пословања ТНК у региону. У овом региону то се односи на захтеве земљама АСЕАН-а да се дистанцирају од Кине и прихвате америчку доминацију не нудећи ништа заузврат.

Предност за АСЕАН у новије време је то што лидери ових земаља, у већини, имају увид у специфичну позицију својих земаља. Најважнији пример разумевања намера и циљева великих сила према региону садржан је у уводном обраћању на дијалогу Шангри-Ла, премијера Сингапура, земље у којој америчке компаније имају апсолутни примат. Премијер Лунг је рекао да су амерички предлози за индопацифичку сарадњу добродошли ако су инклузивни и продубљују регионалну интеграцију, али не би требало да поткопавају аранжмане АСЕАН-а или стварају ривалске блокове, да продубљују линије расцепа или приморавају земље да заузму страну. Такође је изјавио да „свет и САД треба да се прилагоде већој улози Кине“ (Loong 2019).

Међународна трговина АСЕАН-а и кинеско-америчко ривалство

Специфичности међународне трговине земаља АСЕАН-а

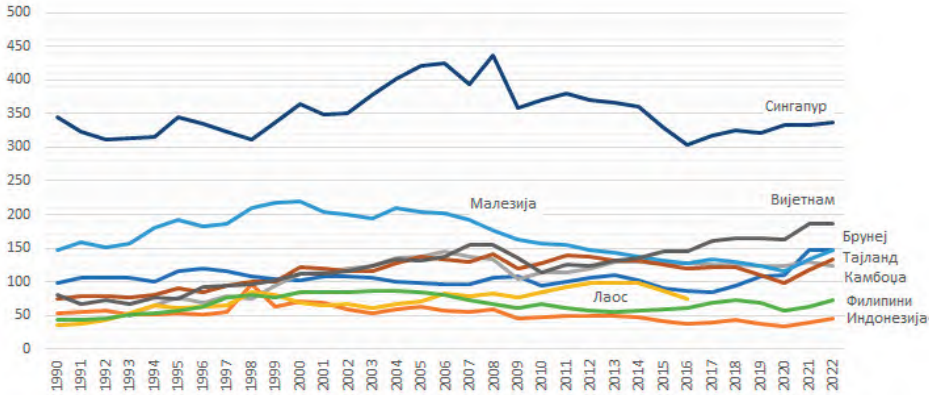
Интензитет трговине, односно отвореност привреда АСЕАН-а, у просеку је изузетно висока. Висока отвореност није последица новије глобализације с краја 20. века, што је случај са другим земљама света. Наиме, после 1990. године светски просечни удео трговине у БДП-у је удвостручен, као резултат интензивирања пословања ТНК у многобројним пословницама у оквиру међународних ланаца вредности. Расту трговине је, у новијем периоду, највише допринело огромно повећање трговине унутар делова ТНК који се налазе на територијама различитих држава. Десет земаља АСЕАН-а је такође укључено у овај облик међународне економске сарадње, али висок степен отворености њихових привреда није новијег датума, већ представља специфичност региона током дугог историјског периода. Узрок томе је географски положај на поморским путевима који су током историје увек били од виталног значаја за цео свет. Друго, географски услови и ресурси овог региона погодни су за масовну производњу, али веома ограниченог асортимана, што упућује на неминовност великог увоза и потребу (и могућност) да се он избалансира великим извозом.

Просечан удео трговине у БДП-у ових земаља износи око 130%, што је знатно изнад глобалног просека од 75%. При томе се издвајају два екстрема – Индонезија, која као велика привреда има удео трговине у БДП-у само

45%, и Сингапур, као светски рекордер са спољном трговином која чини 337% БДП-а (подаци за 2022). Подаци о отворености привреда АСЕАН-а приказани су графиконом 1.

Удео трговине у БДП-у земаља АСЕАН-а 1990–2022*

* Недостају подаци за Мјанмар.

Извор: World Bank n.d.

Географски положај и ограничени производни капацитети су узрок две најважније специфичности трговине ових земаља. Прва специфичност је неминовност специјализације привреда, а друга је значајно мања међусобна трговина од оне са земљама изван региона.

Специјализација привреда је веома висока у свим земљама АСЕАН-а изузев Индонезије. Овим земљама недостаје читав спектар и обим привредних ресурса, који би био довољан за одржавање релативно диверзификоване производње. Препознајући предности специјализације у оваквим условима, ове земље су стратешки тежиле побољшању продуктивности у малобројним секторима у којима имају привредне капацитете и ресурсе. На пример, Тајланд се позиционирао као средиште за производњу аутомобила; Сингапур је један од лидера у финансијским, транспортним и посебно услугама претовара у лукама; Филипини су развили аутсорсинг пословних процеса; Малезија се фокусира на развој индустрије полупроводника, а Вијетнам је успоставио наменске индустријске кластере у производњи текстила и мобилних телефона.

Друго обележје трговине је низак ниво интрарегионалне размене у корист трговине са земљама изван групације. Током протекле две деценије, трговина унутар АСЕАН-а, као удео у укупној трговини чланица, стагнира на око 22–23%, док се извоз чланица у остатак света мање или

више повећао током овог периода. Ово је супротно уобичајеној економској логици о рационалности размене на малим раздаљинама. Још је необичнији мали обим међусобне размене између земаља унутар било које економске интеграције. Ради се о томе да земље АСЕАН-а нису имале довољно широк асортиман производа да би задовољиле тражњу суседних тржишта, што је довело до тражења трговинских партнера изван региона.

Поред ограниченог асортимана, који је историјско обележје ових привреда, производња за извоз није компатибилна и није део истих производних ланаца. Наиме, привреде АСЕАН-а се у великој мери ослањају на инвестиције и технологију из земаља као што су САД, Јапан, Јужна Кореја, а у новије време и Кина. Ово, само по себи, не спречава, чак може бити подстицај интрарегионалној размени. Међутим, АСЕАН је пример модела плитке регионалне интеграције. Ове земље немају царинску унију, преференцијални аранжмани нису повољнији од оних које имају са неким земљама изван региона, при чему имају релативно строга правила о пореклу робе и обимне нецаринске мере, које значајно обесхрабрују међусобну трговину чак и производима који би могли да нађу пласман на суседним тржиштима.

Овај облик интеграције утиче на смањење интрарегионалне трговине посредством два различита механизма. Прво, невелике трговинске повластице упућују државе чланице да се самостално ангажују у сарадњи са другим земљама или блоковима. Ова флексибилност омогућава чланицама да следе своје интересе и више него у другим регионима и организацијама, улазе у различита партнерства и споразуме са спољним партнерима. Поред тога, одсуство значајнијих трговинских повластица у АСЕАН-у не нуди повољну интракомпанијску размену, тако да се ове земље не налазе унутар истих производних ланаца ТНК, већ су страни инвеститори успостављали читав производни процес на територији једне земље. Ово има повољан утицај на унапређење релативне разноврсности привредне активности, која би иначе потпуно изостала кад би трговина међу њима била повољнија. С друге стране, на овај начин регион као целина остаје разједињени скуп привреда. Невелики обим интрарегионалне размене априори није негативан, нити позитиван, само је неуобичајен.

Рано укључивање у процес глобализације је додатно нагласило наведене карактеристике трговине земаља АСЕАН-а, специјализацију и трговинску отвореност ка земљама изван региона. Наиме, у раним фазама глобализације, ТНК су биле привучене јефтином и стручном радном снагом овог региона, тако да су највеће стране директне инвестиције биле пласиране у производне делатности, односно оне које су биле оријентисане на извоз, што је заправо основна позитивна функција СДИ. У каснијој фази глобализације, у другим регионима (транзиционе привреде), ТНК су углавном инвестирале не у производњу за извоз већ у пласман робе, и још

чешће услуга, на тржишта земаља домаћина (телекомуникације, трговина, банке итд.). Тако је унутар АСЕАН-а успостављена производња робе конкурентне на глобалном тржишту, али не и на тржиштима у региону.

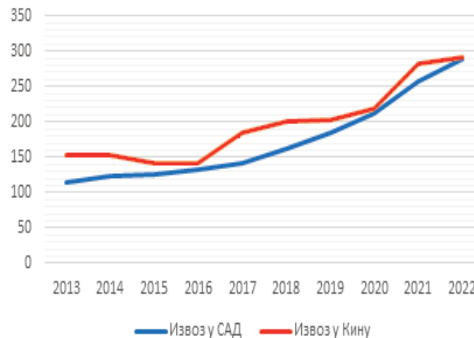
Зависност АСЕАН-а од трговине са САД-ом и Кином

Земље АСЕАН-а су после 2000. године оствариле изузетан раст трговине са оба велика партнера, Кином и САД-ом. У десетогодишњем периоду 2013–2022. укупна трговина са САД-ом и Кином је удвостручена. Трговина са САД-ом повећана је са 206 на 419 милијарди УСД, а са Кином са 352 на 723 милијарди УСД (ИТС n.d.). Трговина АСЕАН-а и Кине због географске близине знатно је већа, а Кина је у укупној трговини најзначајнији партнер АСЕАН-а у целини и сваке појединачне земље чланице.

Трговински биланс је, међутим, веома различит. Док се у трговини са САД-ом извоз повећавао знатно брже од увоза, са Кином је обрнуто. За анализу трговинских токова АСЕАН-а са две највеће привреде света, важно је истражити узроке овакве динамике, односно брзорастућег извоза у САД и још бржег раста увоза из Кине.

Тенденција раста извоза у САД довела је 2022. године до изједначавања извоза АСЕАН-а у Кину и САД, у вредности од 291 милијарде УСД (графикон 2).

Извоз АСЕАН-а у САД и Кину (милијарде УСД)

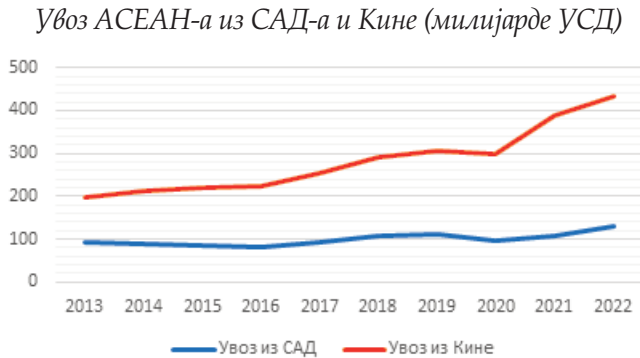

Извор: ИТС, n.d.

Већини земаља чланица АСЕАН-а САД су стога постале најважнији извозни партнер, важнији од Кине. АСЕАН остварује висок трговински суфицит са САД-ом од више од 250 милијарди УСД. Једнак значај за ове привреде има структура извоза у САД, у коме чак 36% чине електричне

машине и опрема, и производи машинске индустрије. У неким земљама, као што су Филипини, Малезија и Сингапур, ови производи чине 50–75% укупног извоза у САД. Овај асортиман генерално није типичан за привреду југоисточне Азије, изузев Сингапура који традиционално тргује овим производима. Земље АСЕАН-а су иначе доминантно извозници одеће и обуће, гуме и каучука, палминог уља, с обзиром на наглашен недостатак руда метала и енергената. Традиционални производи се такође извозе на америчко тржиште, али у знатно мањем обиму од индустријских производа. То је индикатор да се извоз ових сектора заснива на производњи америчких компанија. Учешће земаља АСЕАН-а омогућава овим привредама да производе компоненте или интермедијарну робу која се затим интегрише у финалне производе који се извозе у САД. О самим СДИ и америчким компанијама у овом региону више речи биће у наредном одељку, али је овде важно указати на високу зависност привреда АСЕАН-а од компанија које обезбеђују производне капацитете и технологије (кроз инвестиције), али и на велико америчко тржиште, на коме ове земље саме не би могле да остваре пласман производа изван својих традиционалних извозних сектора.

Растући увоз из Кине и стагнација увоза из САД-а су други аспект динамике спољне трговине АСЕАН-а и приказани су графиконом 3. Кина и земље АСЕАН-а су 2002. године потписале Оквирни споразум о свеобухватној економској сарадњи, који је дао правну основу за стварање зоне слободне трговине између АСЕАН-а и Кине (ASEAN-China Free Trade Area – ACFTA), што је дало значајан подстицај међусобној трговини. Зона слободне трговине Кине са десет држава АСЕАН-а има значајну улогу у заобилажењу препрека кинеских и америчких компанија. Иако се не може са сигурношћу тврдити да земље АСЕАН-а посредују у трговини, скок увоза из Кине је евидентан од 2020. године и у даљем порасту до 2022. године када је увоз из Кине био на историјском максимуму од 432 милијарде УСД. Насупрот томе, увоз из САД-а износи 129 милијарди УСД, што се може оценити као стагнација (графикон 3).

Извор: ГТС, n.d.

Анализа података о структури трговине између АСЕАН-а и Кине, у новијем периоду, додатно указује на то да је слободна трговина омогућила пораст удела управо оних производа који су предмет трговинских санкција САД према Кини. Наиме, трећину укупног увоза из Кине чине електрични апарати и опрема, од чега највише електронска интегрисана кола, затим штампане плоче, електрични трансформатори и полупроводници. Увоз интегрисаних кола је више него удвостручен за само четири године, у периоду 2019–2022, односно вредност увезених интегрисаних кола из Кине је повећана са 15 милијарди УСД у 2019. на 32 милијарде УСД у 2022. години. Скоро сво повећање увоза АСЕАН-а из Кине у овом периоду се односи на наведене производе електронске индустрије (ГТС n.d.). Рекордни увоз из Кине повезан је са наглим растом извоза истих производа на америчко тржиште. Извоз интегрисаних кола из АСЕАН-а у САД повећан је са 9 на 16 милијарди УСД у истом периоду. Ово се може протумачити на два начина и вероватно су оба процеса у току.

Први процес се односи на сељење производње и капитала из Кине у АСЕАН. Овај процес укључује премештање кинеске производње електронике у земље АСЕАН-а како би заобишле извозна ограничења на тржиште САД-а. У исти процес се може укључити премештање компанија трећих земаља (пореклом из развијених земаља Запада) из Кине у АСЕАН са истим циљем извоза на америчко тржиште. Подаци о извозу ових производа у Кину такође показују сличну динамику. Наиме, извоз интегрисаних кола АСЕАН-а у Кину је у овом периоду забележио још значајније повећање са 28 милијарди у 2019. на чак 47 милијарди УСД у 2022. години. Дакле, најважнији увозни производ, истовремено је најважнији извозни производ, са рекордним порастом забележеним управо у периоду забране трговине овим производима са Кином, што је индикатор премештања електрокомпанија (без обзира на порекло) из

трећих земаља у земље АСЕАН-а. У земљама АСЕАН-а, како ће бити описано у наредном одељку, послују неке од највећих светских компанија у овим индустријским секторима, као што је Интел, док су многе отвориле нове пословнице у периоду 2021–2023. године.

Други процес који се паралелно одвија је повећање производње и цена робе које су обухваћене трговинским ограничењима, што је аутоматски одговор тржишта на било коју врсту санкција. Резултат трговинских ограничења је отежана позиција компанија било ког порекла, чији су производни ланци прекинути услед бројних забрана. Оне су приморане да траже нове добављаче, посреднике и нову радну снагу истог профила, у најкраћем могућем року. Крајњи резултат је да сви ови производи и даље налазе пут ка Кини и ка САД-у, углавном преко земаља АСЕАН-а, само је њихова крајња цена далеко виша за кориснике на обе стране. Раст трговине електроопреме у свим правцима (Кина, АСЕАН, САД) вероватно се не односи на значајан раст количине извезене робе, већ само на повећане цене због отежавајућих околности и укључивање посредника у крајњу цену. Повећање цена је, заправо, најчешће једини ефекат било којих трговинских санкција.

Стране инвестиције САД-а и Кине у земље АСЕАН-а

Интензивна улагања у регион АСЕАН-а почела су да добијају замах у другој половини 20. века и наставила су се у 21. веку. Током 1980-их и 1990-их, неколико земаља АСЕАН-а попут Тајланда, Малезије и Сингапура, почело је да спроводи економске реформе и политике за привлачење страних инвестиција. Ове реформе су укључивале либерализацију трговине, дерегулацију и развој инфраструктуре. Ове земље су привукле значајна страна улагања, посебно у производне, извозно оријентисане индустрије. Кинески економски успон крајем 20. и почетком 21. века имао је значајан утицај на глобалне обрасце инвестирања. Како је Кина постала главни производни центар, неке компаније су почеле да диверзификују своја улагања у земље АСЕАН-а како би искористиле предности нижих трошкова производње и растућа тржишта.

Азијска финансијска криза (1997–1998) имала је негативан утицај на ове привреде, али је већ почетком 2000-их и касније АСЕАН наставио да доживљава снажан економски раст и повећана страна улагања. Тако су до краја 2022. године кумулативне залихе улазних СДИ у земљама АСЕАН-а достигле 2.952 милијарди УСД (ASEANstats n.d.b.), што је еквивалентно чак 95% комбинованог БДП-а десет држава чланица.

Прилив је увек био веома неуједначен по земљама. Чак 56% укупних инвестиција кумулативно у периоду 2010–2022. пласирано је у Сингапур,

13% у Индонезију, у Вијетнам, Малезију и Филипине по 6–8%, Тајланд има веома неуједначен прилив, док четири земље (Брунеј, Лаос, Камбоџа и Мјанмар) примају симболичне износе СДИ (табела 1).

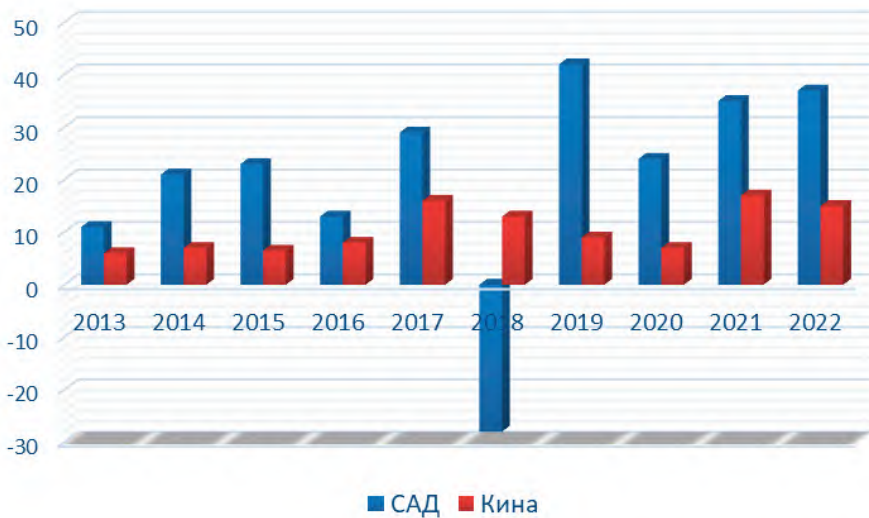
Табела 1: Кумулативне СДИ у земље АСЕАН-а 2010–2022
(милијарде УСД)

Земља	СДИ милијарде УСД	Удео у АСЕАН (%)
Брунеј	5,86	0,32
Камбоџа	30,76	1,69
Индонезија	239,83	13,14
Лаос	11,07	0,61
Малезија	132,22	7,24
Мјанмар	28,58	1,57
Филипини	86,55	4,74
Сингапур	1016,24	55,68
Тајланд	112,43	6,16
Вијетнам	161,47	8,85
Укупно	1825,01	100,00

Извор: ASEANstats n.d-b.

САД и Кина су најзначајнији извори СДИ у земљама АСЕАН-а. САД је највећи инвеститор са око 23% укупних СДИ у регион у протеклој деценији. Годишњи пласман је веома неуједначен, а годишњи просек је око 20 милијарди УСД годишње. СДИ из Кине немају велике осцилације, просечно износе 10 милијарди УСД годишње у протеклој деценији, а може се запазити умерен тренд раста (графикон 4).

СДИ у АСЕАН према пореклу 2013–2022 (милијарде УСД)

Извор: ASEANstats n.d-a.

Прилив инвестиција у 2022. години у земље АСЕАН-а је износио 226 милијарди УСД. Дистрибуција СДИ по земљама јасно одсликава поделу интересних зона између Кине и САД-а. Кинеске инвестиције су веће од америчких само у Камбоџи, Мјанмару и Лаосу и ради се о релативно ниским улагањима. Инвестиције из САД-а су изузетно високе и чине већину укупних СДИ у Сингапуру, Индонезији, Вијетнаму и Малезији. Тајланд прима сличну вредност инвестиција из САД и Кине, при чему су кинеске СДИ у видном порасту, док у Брунеју и Филипинима ни Кина ни САД нису међу значајнијим инвеститорима.

Изузетак је Индонезија, која иако има већи прилив америчких инвестиција од кинеских није под значајним утицајем ових сила. Ово је велика земља у погледу територије и посебно броја становника, са великом и релативно диверзификованом привредом, тако да је пласман СДИ у ову земљу заснован искључиво на економским интересима ТНК. С обзиром на привлачну моћ саме привреде, Индонезија успешно чува политичку сувереност паралелно са високим степеном отворености за СДИ без обзира на порекло.

Поремећаји у глобалном ланцу снабдевања, настали због кинеско-америчког редуковања економских односа, трговинског рата, а потом пандемије Ковид-19, приморали су многе америчке компаније да изместе

своје пословање из Кине у земље АСЕАН-а. О овоме је било речи у контексту необичне динамике трговине између овог региона, Кине и САД-а, што је означено као резултат управо овог измештања пословања и капитала. Више од 6.200 америчких компанија послује у државама чланицама АСЕАН-а, запошљавајући скоро милион људи (US Department of State 2023). Ово се посебно односи на секторе електронике и полупроводника, као спорних производа у трговини две велике привреде, али су значајне ТНК у области транспорта и енергије, које су међу првим секторима који су привукли америчке компаније. У новије време, у региону се примећују све веће инвестиције у дигиталну економију, као што су развој центара података, е-трговина и информационе и комуникационе инфраструктуре. Форд и Тесла су међу 10 највећих произвођача електричних возила присутних у АСЕАН-у (Falak Medina 2023). Ове компаније послују у земљама АСЕАН-а у различитим фазама ланца снабдевања електричним возилима, од истраживања и развоја до монтаже компоненти електричних возила и продаје и дистрибуције. Америчке компаније су такође најзначајнији инвеститори у региону у областима биомедицине, фармације, финансијских услуга, док је у 2022. години највећи раст инвестиција америчких компанија забележен у производњи полупроводника (Falak Medina 2023).

Највеће кинеске инвестиције у групацији АСЕАН пласиране су у привреду Индонезије, а већина је концентрисана у неколико пројеката великих размера у секторима рударства и инфраструктуре, укупне вредности око 12 милијарди УСД (China Global Investment Tracker 2023; Mingeу at al. 2023). На самиту АСЕАН-а 2023. године договорена су додатна улагања Кине у вредности од 21,7 милијарди у Индонезију. Хидроенергија и гигантски пројекти изградње хидроелектрана су највеће кинеске инвестиције у Лаосу, Камбоџи и Мјанмару. Остали сектори у овим земљама у којима кинеске инвестиције имају кључно место у привреди су: инфраструктурни мегапројекти у Камбоџи и Мјанмару, рударство у Лаосу, док у Вијетнаму има само неколико важнијих пројеката у енергетици, и посебно у области соларне енергије (China Global Investment Tracker 2023; Devonshire-Ellis 2022; Станојевић и Закић 2023; Ying and Zhang 2018). Међу инвестицијама које значајније доприносе квалитативном развоју ових привреда истичу се СДИ кинеских технолошких компанија у привреди Тајланда и Вијетнама и туризам у Камбоџи и Малезији (China Global Investment Tracker 2023).

Кинеске СДИ су доминантне у мање развијеним земљама. Иако су пласиране у секторе са ограниченим развојним потенцијалима, оне су овим привредама неопходне за одржавање нивоа производње и запослености. Инвестиције у развијеније земље, Индонезију, Малезију и Сингапур, иако нису од виталног значаја, имају своје место у многим секторима,

првенствено у енергетици. Такође су део укупне економске сарадње, која омогућује овим земљама пласман на огромно кинеско тржиште.

Закључак

У условима постојеће динамике ривалства између Кине и САД-а, које је ескалирало у трговински рат, земље АСЕАН-а су изложене појачаном политичком притиску обе силе да успоставе доминантну позицију и значајнији утицај у региону. Привреде АСЕАН-а су се нашле у специфичној позицији у контексту интензивне укључености у међународну трговину, бројне ланце снабдевања и велике инвестиционе пројекте кинеских и америчких компанија. За земље чланице АСЕАН-а и организацију као целину, императив је да препознају да економско окружење пролази кроз значајну и дугу трансформацију, односно да се не ради о једном од честих, али пролазних турбулентних периода. Системске промене у међународној трговини стављају пред овај регион важан задатак да установе правце промена и да се стратешки позиционирају у новом амбијенту.

Сукоб између Кине и САД-а доноси извесне могућности за раст и развој ових привреда, али и велике изазове који се могу очекивати са продужењем и даљим раздвајањем две највеће привреде света. У позитивном контексту, сама конкуренција између два гиганта стимулише економски раст у региону повећаним улагањима као важним средством борбе за утицај у региону. Додатно, америчко-кинески сукоб је, између осталог, резултирао премештањем производње и инвестиција америчких компанија из Кине у земље АСЕАН-а. Стране директне инвестиције не доносе нужно значајне користи земљама у које се пласирају, што зависи првенствено од сектора у које су усмерене, а потом и конкретних договорених услова за сваку инвестицију, али су земље АСЕАН-а оствариле значајне позитивне ефекте овог сељења капитала. Највећи бенефити за ове привреде потичу од „преузимања“ великих послова од Кине, јер се ради о инвестицијама у извозне секторе (од којих су неки напредни производни сектори) и о значајном повећању степена иновација у производњи. Ово подиже не само обим привреде, већ и степен њене развијености, побољшава обим и структуру запослености, укључивањем и висококвалификоване радне снаге, повећава извоз и побољшава трговински биланс у размени са САД.

Један од могућих ризика за будућност ових привреда је вероватно додатно раздвајање кинеске и америчке економије. Настојање да се америчка економија одвоји од Кине је тренутно ограничено на секторе као што су енергија, полупроводници, информационе и комуникационе технологије, рударство и минерали. Али, очекује се да ће раздвајање две

највеће привреде света утицати на скоро сваку индустријску грану, укључујући машине, механичке уређаје, електричне компоненте и аутомобиле. Ово би значајно подигло ниво ризика од измештања производње и трговине америчких компанија ка другим регионима, који су изван доминантног утицаја кинеске економије.

Поред овог потенцијалног сценарија, реални и актуелни проблем за владе и привреде АСЕАН-а је управљање геополитичким тензијама, односно успостављање равнотеже како би се осигурало да економски ангажман користи земљама АСЕАН-а без угрожавања њиховог суверенитета. Све привреде АСЕАН-а су интензивно повезане са кинеским производним сектором (рудама или енергентима), тржиштем широке потрошње или кинеским финансијским ресурсима. С обзиром на дубину ових економских веза, позивање земаља АСЕАН-а од стране САД-а да се одвоје од Кине је дубоко неправедно, као и непродуктивно за све привредне субјекте који послују у овом региону. Свако одвајање од Кине угрозило би трговину унутар и изван ланаца снабдевања читавог АСЕАН-а.

С обзиром на то да су економије АСЕАН-а подједнако зависне од САД-а, Кине, али и других земаља источне Азије које су укључене у америчку зону утицаја (Јапан и Јужна Кореја), блок мора да задржи неутралност, да се уздржи од заузимања страна и да ојача међусобну сарадњу. Користећи свој растући економски и политички утицај, државе чланице могле би да унапреде сарадњу и повећају свој ангажман са међународном заједницом у целини.

Чланице АСЕАН-а морају да се одупру искушењу да сведу своје интересе на средњорочне економске добити од стационарирања кинеских компанија које желе да заобиђу забране и послују са САД-ом, и америчких компанија које желе да послују са Кином. Заштита од дугорочних неизвесности и коришћење својих пуних привредних потенцијала, захтева од АСЕАН-а да иницира интензивнију економску интеграцију самог региона, која би имала за циљ стварање заједничког тржишта и заједничке производне платформе у Југоисточној Азији. Кључни фактори успеха су унутрашње политике држава чланица АСЕАН-а, а не политика Кине или САД.

Библиографија

- ASEANstats. n.d-a. "Flows of Inward Foreign Direct Investment (FDI) into ASEAN by Source Country (in million US\$)". *ASEANStat Data Portal*. Accessed 11 January 2024. <https://data.aseanstats.org/fdi-by-hosts-and-sources>.
- ASEANstats. n.d-b. "Indicators". *ASEANStat Data Portal*. Accessed 11 January 2024. <https://data.aseanstats.org/>.

- Callahan, William. 2016. "China's 'Asia Dream': The Belt and Road Initiative and the New Regional Order". *Asian Journal of Comparative Politics* 1 (3): 226–243.
- China Global Investment Tracker. 2023. "The American Enterprise Institute", *American Enterprise Institute*. Accessed 20 February 2024. <https://www.aei.org/china-global-investment-tracker/>.
- Devonshire-Ellis, Chris. 2022. "2023 Foreign Investment Opportunities in Laos". *ASEAN Briefing*, July 26. <https://www.aseanbriefing.com/news/2023-foreign-investment-opportunities-in-laos/>.
- Falak Medina, Ayman. 2023. "An Overview of US Trade and Investment in ASEAN", *ASEAN Briefing*, July 7. <https://www.aseanbriefing.com/news/an-overview-of-us-trade-and-investment-in-asean/>.
- Heo, Yoon. 2023. *Free Trade and the US–China Trade War: A Network Perspective*. New York: Routledge.
- Garcia Herrero, Alicia. 2019. "Europe in the Midst of China-US Strategic Economic Competition: What Are the European Union's Options?". *Journal of Chinese Economic and Business Studies* 17 (4): 403–423.
- [IPSUS] The White House. 2022. Indo-Pacific Strategy of the United States. February 2022. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/02/U.S.-Indo-Pacific-Strategy.pdf>.
- [ITC] International Trade Centre. n.d. "Trade Map". Accessed 9 January 2024. <https://www.trademap.org/Index.aspx>.
- Loong, Lee Hsien. 2019. "Shangri-La Dialogue 2019 Keynote Address". Uploaded on May 31, 2019. Youtube video, 42:32 min. <https://www.youtube.com/watch?v=z0XUAzpdmQm>.
- Mingey, Matthew, Benjamin Parker, Chris Zou, Laura Gormley, and Hope Marshall. 2023. *ESG Impacts of China's Next-Generation Outbound Investments: Indonesia and Cambodia*. New York: Rhodium group.
- Mitchell, Derek. 2018. "Expanding the 'Strategic Periphery': A History of China's Interaction with the Developing World". In: *China Steps Out*, edited by Eisenman Joshua and Eric Heginbotham, 23–43. New York: Routledge.
- Pompeo, Michael. 2018. "Remarks on 'America's Indo-Pacific Economic Vision' speech", *US Department of State*, July 30. <https://www.state.gov/remarks-on-americas-indo-pacific-economic-vision>.
- Станојевић, Наташа и Катарина Закић. 2023. *Економски успон Кине: Стратегије и динамика међународних економских односа*. Београд: Институт за међународну политику и привреду.
- Stanojević, Nataša. 2022. "The Dual Circulation strategy: China's response to declining international economic connectivity". In: *The Connectivity Cooperation*

- Between China and Europe*, edited by Liu Zuokui and Branislav Đorđević, 106–129. Oxon and New York: Routledge. DOI: 10.4324/b22839-9.
- Stromseth, Jonathan. 2019. *Don't make us choose: Southeast Asia in the throes of US-China rivalry*. Washington: Brookings.
- US Department of State. 2023. "The United States-ASEAN Relationship". July 12. <https://www.state.gov/the-united-states-asean-relationship-2/#:~:text=The%20U.S.%2DASEAN%20relationship%20is,more%20than%20625%2C000%20U.S.%20jobs>.
- World Bank. n.d. "Indicators". Accessed 10 January 2024. data.worldbank.org/indicator.
- Ying, Yao and Youyi Zhang. 2018. "Public perception of Chinese investment in Myanmar and its political consequences: A survey experimental approach". International Growth Centre, Policy Brief 53421, March 2018.

Nataša STANOJEVIĆ

ASEAN CROSSROADS: ECONOMIC DEVELOPMENT IN THE FACE OF US-CHINA RIVALRY

Abstract: The countries within the ASEAN grouping boast highly open economies, and their robust growth in the 1980s was primarily rooted in close ties with the world's two largest economies, the USA and China. The initial economic upturn relied on engagement in the production chains of American transnational companies, which have remained heavily involved in critical sectors of most ASEAN economies to date. Additionally, the region's economies are closely tied to trade with China, their largest neighbour, making it a crucial trading partner for the import of various goods. This article examines ASEAN economies' heavy reliance on the US and China amid their escalating rivalry, culminating in a trade war in 2018. Statistical analysis reveals dual effects: the positive relocation of production and investments from China to ASEAN by American companies and the potential shift of Western-origin companies' production away from the Chinese economy's dominant influence. Geopolitical balancing between these great powers presents an additional challenge for ASEAN. Deviating from neutrality and taking sides could result in substantial economic losses. The recommendations for ASEAN economic policymakers include enhancing economic independence and fostering deeper regional economic integration to strengthening resilience to external shocks.

Keywords: ASEAN, China, USA, trade war, international trade, foreign investment, transnational companies (TNCs).

Одговор Вијетнама на успон Кине: развој односа са САД-ом као уравнотежавање претње

Павле НЕДИЋ¹

Апстракт: Раст ривалитета Сједињених Америчких Држава и Народне Републике Кине ставља државе Југоисточне Азије у положај да своју спољну политику морају пажљиво прилагођавати флукутирајућим међународнополитичким околностима како би оствариле своје интересе. Вијетнам, као једна од најзначајнијих држава региона, је услед специфичних геополитичких и историјских карактеристика, током последње деценије, пажљиво усмеравао свој спољнополитички курс. Иако је у питању држава у којој је на власти комунистички режим, и упркос наслеђу Вијетнамског рата, Ханој се у домену политичке сарадње, безбедносних питања, али и економских веза све више приближава Вашингтону, покушавајући на тај начин да уравнотежи претњу коју види у све асертивнијој политици Пекинга и кинеском успону. Користећи теорију уравнотежавања претње Стивена Волта, чланак ће објаснити како ширење кинеског утицаја у региону, праћено све већом економском зависношћу од ове државе, уз спорове око територијалних вода у Јужном кинеском мору, чине Вијетнам све склонијим да сарађује са САД-ом, што је кулминирало потписивањем свеобухватног стратешког партнерства између Вашингтона и Ханоја у септембру 2023.

Кључне речи: Вијетнам, Сједињене Америчке Државе, Кина, свеобухватно стратешко партнерство, уравнотежавање.

Увод

Промене односа у равнотежи снага на нивоу међународног система драстично утичу не само на спољнополитичке стратегије великих сила већ и малих држава и регионалних сила. Крај Хладног рата и распад Совјетског Савеза могу се узети као кључна пресечна тачка у савременој историји међународних односа, која је светски поредак из биполарног трансформисала у униполарни. Ипак, међународне односе 21. века

---

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, истраживач сарадник, pavle.nedic@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0002-7055-0628>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године.

обележава постепена мултиполаризација, а најзначајнији тренд који се издваја у последњих деценију и по јесте успон Кине као силе која најозбиљније претендује на статус главног изазивача Сједињених Америчких Држава (САД). Таква оцена капацитета Кине је присутна и у званичном Вашингтону, будући да се управо ова држава у последњој Стратегији националне безбедности САД из 2022. године означава као једини ривал која има и намеру да преобликује међународни поредак и економске, дипломатске, војне и технолошке капацитете да то и учини (The White House 2022, 8). У овом ривалитету, регион Индо-Пацифика све више постаје географски локус надметања (Лађевац и Стекић 2023).

За Вијетнам, као једну од кључних држава региона Југоисточне Азије, крај Хладног рата и успон Кине представљају драматичне вододелнице, које повезује чињеница да су драстично утицале на спољнополитичке околности у којима се ова држава налази. У оба случаја, Ханој је морао да се прилагођава околностима на начин који је подразумевао унапређење односа са Вашингтоном. У целокупном процесу, сенка Вијетнамског рата је и на америчкој и на вијетнамској страни играла важну улогу и надносила се над доносиоцима одлука. Међутим, перцепција претње коју моћна и одлучна Кина представља за националне интересе Вијетнама показала се као одлучујући фактор. Иако владајуће структуре у Пекингу и Ханоју деле комунистичку идеологију и имају изузетно развијену економску сарадњу, ривалитет у погледу утицаја на Индокинеском полуострву, пре свега у Лаосу и Камбоџи, те спор око Јужног кинеског мора, чине Вијетнам врло обазривим према последицама кинеског успона. Како би се развој односа Вијетнама и САД-а најбоље разумео у кључу вијетнамске реакције на потезе Пекинга, теорија Стивена Волта (Stephen Walt) о уравнотежавању претње, као водећег мотива при избору спољнополитичке стратегије уравнотежавања, пружа адекватан теоријско-концептуални оквир. Стога ће се рад састојати из два дела и закључка. У првом делу детаљније ће бити образложено уравнотежавање претње као еволуције класичне стратегије уравнотежавања у оквиру традиције дефанзивног реализма. У другом делу биће представљен развој америчко-вијетнамских односа са нагласком на политичко-безбедносну сарадњу. У закључку ће бити сумирано на који начин ови односи представљају уравнотежавање претње коју Вијетнам види у успону Кине.

Дефанзивни неореализам и уравнотежавање претње

Зашто се одређена држава понаша на специфичан начин у међународним односима? То је једно од кључних истраживачких питања науке о међународним односима. Ослањајући се на снажну основу коју је за неореалистичку теорију међународних односа поставио Кенет Волц

(Kenneth Waltz) својом „Теоријом међународне политике“ (Waltz 1979) и која формира шири оквир за разумевање логике и основних структура које опредељују државе у њиховом деловању, Стивен Волт фокус ставља на један специфичнији проблем: како државе одлучују с ким ће ступити у савезништво. Постављајући основне теоријске претпоставке и хипотезе за своје разумевање овог питања у раду „Формирање савеза и светска равнотежа снага“ (Walt 1985), и даље га разрађујући кроз анализу савезништава на Блиском истоку током Хладног рата у књизи „Порекло савеза“ (Walt 1987), овај аутор је додатно оснажио школу дефанзивног неореализма која полази од претпоставке да државе теже максимизацији сопствене сигурности, а да је увећање моћи средство за постизање тог циља.

Да би одговорио на своје централно питање, Волт прави разлику између две основне стратегије које државе примењују у међусобним односима. Прва јесте уравнотежавање (balancing), а друга је сврставање уз јачег (bandwagoning). И једна и друга са собом доносе посебну логику и последице. Уравнотежавање се заснива на идеји да је одговор на моћ друге стране изградња противтеже кроз увећање сопствене моћи. Иако уравнотежавање може бити интерно, подизањем сопствених војних и економских капацитета, у Волтовом фокусу је екстерно уравнотежавање јер оно подразумева интеракцију са другим актерима, будући да се заснива на склапању савезништава са њима. Дакле, у основи (екстерног) уравнотежавања је став да је „непријатељ мог непријатеља мој пријатељ“. Заједнички интереси држава да ограниче моћ неке силе која има већу моћ од њих појединачно воде ка њиховом савезништву, с циљем да здруженим капацитетима успоставе равнотежу снага. Уз то, уколико се прикључи слабијој страни, одређена држава је утицајнија у савезу јер је њен допринос савезу много већи него ако се придружи снажнијој страни (Walt 1985, 5–6). Државе које се опредељују за сврставање уз јаче заснивају свој избор на другачијој логици. Оне делују под претпоставком да је најбољи одговор на претњу да стану уз државу која је њен носилац у циљу да је одобровоље и скрену њену пажњу на друге мете. Дакле, моћ и успех једне силе у остваривању својих циљева не подстичу нужно друге државе да се сврставају у супротстављајуће коалиције, већ их привлаче да стану на њену страну. Волт указује да, мада тежња да се моћна сила не изазива јесте основни дефанзивни разлог за сврставање уз јачег, постоји и онај офанзивни, а то је да се извуче корист кроз плен који припада победнику (Walt 1985, 7–8).

Иако основне теорије уравнотежавања и сврставања уз јачег полазе од претпоставке да државе у својим калкулацијама одлуку доносе на основу агрегатних капацитета моћне државе, Волт сматра да кључни фактор који опредељује како ће се једна држава сврстати у међународном систему јесте њена перцепција претње. Дакле, државе ће уравнотежавати ону силу коју

перципирају као претњу, иако она можда није по својим материјалним капацитетима најмоћнија, односно сврстаће се управо уз актера који им представља највећу претњу како би га одобрвољиле. Имајући ово у виду, четири фактора утичу на ниво претње коју извесна држава представља: агрегатна моћ, географска близина, офанзивна моћ и агресивне намере (Walt 1987, 22).

Агрегатну моћ једне државе чине њени укупни ресурси који јој стоје на располагању и у њима се огледају њени материјални капацитети да представља претњу другима. Они укључују популацију, војне и економске могућности и ниво технолошког развоја. Други фактор, географска близина, манифестује се у чињеници да што су неке две државе мање удаљене једна од друге, то су и њихове способности да се међусобно угрозе веће. Географска близина доводи и до већег сукоба интереса. Стога за државу далеко већу претњу може чинити њен сусед који има ограничене материјалне капацитете у односу на далеко моћнију силу која је географски веома удаљена. Офанзивна моћ је директно повезана са претходна два фактора, јер је већа агрегатна моћ и близина повећавају. Међутим, ови фактори се не могу поистоветити. Офанзивна моћ се дефинише као „способност да се прети суверенитету или територијалном интегритету друге државе уз прихватљиве трошкове“ (Walt 1987, 24). На крају, уколико се намере неке државе перципирају као агресивне, она се доживљава као претња. У овом случају такође је могуће да њени реални капацитети нису у директној вези са нивоом претње који она представља у очима других актера. Волт закључује да уколико је држава опажана као изузетно агресивна, онда је и већа шанса да ће се друге одлучити да је уравнотежавају, а смањити шансу да се определе да се уз њу сврстају, јер ће далеко више доводити у питање могућност да њену агресивност тиме ублаже (Walt 1987, 26).

Изузетно је важно да ли је у систему доминантна стратегија уравнотежавања или сврставања уз јачег, јер определује општи карактер међудржавних односа и последично проузрокује различите обрасце деловања. Уколико је уравнотежавање водећа тенденција, државе ће примарно деловати дефанзивно, радећи на изградњи одбрамбених савеза против потенцијалних претњи, а избегаваће агресивно понашање јер оно води изградњи коалиција усмерених против њих. Обрнуто, ако је сврставање уз јачег доминантан образац, државе ће деловати агресивно с циљем да обесхрабре потенцијалне ривале и да их својим деловањем подстакну да им се придруже, док дефанзивно понашање оставља утисак слабости (Walt 1987, 27). С друге стране, погрешна процена може донети са собом врло скупе последице. Држава која примењује уравнотежавање у систему који фаворизује агресивно понашање остаће без савезника јер ће они гравитирати ка агресивној сили. Исто тако, држава која се понаша

агресивно у систему где је уравнотежавање доминантна стратегија, изазваће отпор и стварање снажне одбрамбене коалиције чији је циљ обуздавање њеног претећег деловања (Walt 1987, 28).

Волт сматра да је уравнотежавање доминантно понашање у међународном систему, али да постоје услови у којима ће се државе одредити за сврставање уз јачег. Главни разлог јесте немогућност познавања туђих намера:

„Сврставање уз јачег је опасно јер повећава ресурсе доступне претећој сили и захтева поверење у њено трајно стрпљење. Пошто су перцепције непоуздане, а намере променљиве, безбедније је уравнотежавати потенцијалне претње него се ослањати на наду да ће став државе остати благонаклон“ (Walt 1987, 29).

Посебно је важно да се ова констатација односи првенствено на велике силе. Аутор узима у обзир разлику између великих сила и слабијих држава и указује да ове друге чешће примењују стратегију сврставања уз јачег. Разлог је чињеница да слабије државе мање могу допринети савезу, али подједнако као и велике силе (ако не и чешће) могу бити мета агресивне државе. Уз то, опасност од претећих сила које су географски блиске за њих је далеко већа (Walt 1987, 29–30). Међутим, важан фактор јесте и доступност потенцијалних савезника (Walt 1987, 30). Иако услови за уравнотежавање могу бити испуњени, уколико нема других адекватних држава које исту силу перципирају као претећу, било због превелике географске удаљености, недовољно значајних војно-економских ресурса да дају релевантан допринос савезу или из неког трећег разлога, до стварања уравнотежујуће коалиције неће доћи. Поред тога, Волт примећује и да у зависности од контекста, једна или друга стратегија може имати предност. Иако је уравнотежавање преовладавајућа тенденција у миру или почетним фазама рата, у његовим каснијим етапама, када је јасно у којем правцу се рат одвија и епилог се назире, расте склоност држава да се сврстају уз страну чији су изгледи за тријумф већи (Walt 1987, 31).

Поред разлога за избор уравнотежавања као стратегије, значајно питање јесте и његов тип. Тврдо уравнотежавање представља његов класичан облик који се заснива на изградњи својих војних капацитета или стварању формалних савеза са другим силама како би се направила коалиција против претеће државе. Међутим, околности униполарности донеле су даљу еволуцију ове стратегије. Уместо војних средстава, државе се окрећу меком уравнотежавању које се ослања на међународне институције, концентрисане дипломатске напоре и ограничене, неформалне антанте, као и економске санкције (Paul 2018, 20). Још једна стратегија карактеристична за униполарни моменат јесте уравнотежавање ниског интензитета. То је стратегија којој циљ није промена структуре или

директно супротстављање надмоћној сили хегемона, већ суочавање са могућношћу подривања основа његове меке моћи и легитимитета (Недељковић 2020, 188). Спроводи се уз помоћ нормативног везивања, делегитимизације моралне основе униполарне силе и отпора према култури (Недељковић 2020, 189). Са растом мултиполарности и облици традиционалнијег тврдог уравнотежавања поново се враћају на међународну сцену. Тако ограничено тврдо уравнотежавање доноси виши ниво уравнотежавања од меког, са акцентом на ограничени, асиметрични развој сопствених војних капацитета и координисање деловања са уравнотежујућим партнерима кроз војне вежбе и стварање свеобухватних стратешких партнерстава, али не долази до нивоа формалног савезништва (Paul 2018, 21–22). У бројним аспектима односи Вијетнама и САД-а чине комбинацију меког и ограниченог тврдог уравнотежавања.

Развој односа Вијетнама и САД-а

Од метода којима је вођен и жртвама које је оставио, преко начина на који је окончан, па до последица које је оставио на политику у региону али и ширу равнотежу снага међу великим силама, значај Вијетнамског рата је неупитан. Стога није изненађујуће да су, од окончања рата па до данас, односи Вијетнама и САД-а, два директна учесника у сукобу, обележени његовим наслеђем. У прве две деценије након рата приоритет борбе против супротстављене идеологије комунизма, односно капитализма, неразјашњена питања попут статуса бројних ратних заробљеника и бораца несталих у акцији, те војно-политичких последица првенствено оличених у уједињењу Вијетнама и потоњој вијетнамској инвазији на Камбоџу, онемогућавала су да дође до било какве нормализације односа између две државе, а камоли сарадње. Ипак, услед мењајућих међународнополитичких околности од краја Хладног рата, отвара се простор за нормализацију односа који еволуирају у отворену сарадњу у другој деценији 21. века. Подстакнути заједничким интересима за уравнотежавањем Кине и комплементарним ставовима у погледу спорова у Јужном кинеском мору, Вашингтон и Ханој успостављају све ближе везе које кулминирају формирањем свеобухватног стратешког партнерства две државе у септембру 2023. Како би се уравнотежавање претње коју Вијетнам види у растућој асертивности Кине, а које спроводи развијањем односа са САД-ом, сагледало у пуном светлу, у овом делу рада биће представљен развој америчко-вијетнамских односа са акцентом на политичко-безбедносну сферу.

Окончањем америчког учешћа у Вијетнамском рату на Париској мировној конференцији у јануару 1973. директан сукоб вијетнамских и америчких војника је престао, али то није створило и основ за

нормализацију односа (Atreides 2023, 48). Северни Вијетнам је спровео успешну офанзиву и окончао рат уједињењем целокупног Вијетнама 1975, што је изазвало велико незадовољство у САД-у. Иако је Кина пружала извесну помоћ северновијетнамским трупама током рата на основу заједничке идеологије, Пекинг је у вијетнамском комунизму увек видео претњу за своје интересе у региону. Слично становиште делила је и вијетнамска страна. Стога је инвазија Вијетнама на Камбоџу крајем 1978, којом је срушен са власти режим Пола Пота (Pol Pot) и Црвених Кмера, а успостављена влада наклоњена Ханоју чију је власт гарантовало значајно присуство вијетнамских трупа у држави, изазвало негативну реакцију и у САД-у и у Кини. Штавише, Кина је водила и кратки рат са Вијетнамом овим поводом 1979. године (Thayer 1994, 352). С друге стране, уједињењем Вијетнама под комунистичком влашћу и проширењем његовог регионалног утицаја након инвазије на Камбоџу уједно је оснажен и утицај Совјетског Савеза, будући да је управо Москва била кључни савезник Ханоја, од борби за колонијалну независност па до окончања Хладног рата (Leifer 2005a, 634–635).

Иако је у периоду администрације Џимија Картера (Jimmy Carter) било прогреса и конкретних корака с циљем да се односи између две стране нормализују, напад на Камбоџу, као и претходно протеривање неколико стотина хиљада становника кинеске националности из Вијетнама, довели су до окончања тих иницијатива (Nelson 1992, 50). Прилику за обнављање ових напора донеле су драстичне промене у равнотежи снага на нивоу међународног система. Крај Хладног рата, пораз Совјетског Савеза и његов распад драстично су преобликовали међународни положај Вијетнама. Држава се нашла у незавидном положају оставши без главног покровитеља у међународним односима, у лошој економској ситуацији и исцрпљена након деценије одржавања присуства својих трупа у суседној Камбоџи. Иако је сматрано питањем од суштинске важности за националну безбедност, контрола над Камбоџом морала је бити жртвована зарад успостављања економске стабилизације, што је доста успешно остварено либералним програмом реформи *doi moi* (Đổi Mới) (Leifer 2005b, 649). Будући да је Русија као наследник СССР-а била у изузетно слабом положају, Вијетнам се у односу са Кином нашао без заштитника. Иако Кина није показивала намере да се одлучи за инвазију као 1979. године, за Пекинг однос није требало да буде постављен на нивоу међусобне једнакости већ хијерархијске доминације (Leifer 2005a, 638). Вијетнам је одговор почео да тражи у широј потрази за осигурањем, кроз чланство у Асоцијацији нација Југоисточне Азије (АСЕАН), али и нормализацији односа са САД-ом.

Администрација Џорџа Х. В. Буша (George H. W. Bush) условљавала је нормализацију повлачењем вијетнамских трупа из Камбоџе, а потом и

подршком за мировни план Уједињених нација (УН) за ову државу. Упркос почетном противљењу, примарно због статуса Црвених Кмера у новој власти, вијетнамска позиција је на крају прилагођена. Вијетнамске трупе су повучене 1990. године а мировни план је потписан 1991. Друго кључно питање, нарочито осетљиво, јесте било решавање судбине и потврде статуса ратних заробљеника и бораца несталих у акцији током Вијетнамског рата. Ту је направљен велики напредак. Вијетнам и САД су почели да спроводе заједничке мисије потраге за остацима несталих у акцији, а Ханој је пристао да деца мешовитог вијетнамско-америчког порекла могу да емигрирају у САД (Nelson 1992, 50-51). Посебан одбор Сената за питања заробљеника и несталих у акцији, којим је председавао сенатор Џон Кери (John Kerry), саставио је врло утицајан извештај објављен почетком 1993. који је указивао на позитивне напретке у сарадњи са Вијетнамом у овом погледу (Nguyen 2018, 55). Ове процесе пратили су и почеци директнијих контаката на високом дипломатском нивоу. Сусрет државног секретара Џејмса Бејкера (James Baker) и министра спољних послова Нгујена Ко Така (Nguyễn Cơ Thạch), који се десио у оквиру заседања скупштине УН у Њујорку 1990, био је први састанак између званичника високог нивоа две државе још од Париске мировне конференције 1973 (Nelson 1992, 51). Наредне године, Бушова администрација је представила план у четири фазе који води успостављању нормализованих односа.

На основу ових темеља за време наредне администрације председника Била Клинтона (Bill Clinton) постигнути су још конкретнији резултати. Настављена је сарадња у погледу потрага за борцима несталим у акцији и ратним заробљеницима, а Вашингтон је одобрио још додатних 3,5 милиона долара хуманитарне помоћи за програме за сирочад и за протезе за хендикепиране особе, након првобитних три милиона долара издвојених за ове сврхе током претходне администрације (Manuín 2005, CRS-3-4). Председник Клинтон је укинуо у фебруару 1994. године трговински ембарго Вијетнаму, потез за који су подршку исказали и угледни сенатори ветерани Вијетнамског рата попут Џона Керија и Џона Мекејна (John McCain), што је имало посебну тежину (Marciel 2023, 10). Ово је био значајан увод за кључно достигнуће реализовано 1995. када су две државе успоставиле дипломатске односе и отвориле амбасаде у Вашингтону и Ханоју у августу те године. Период Клинтонове администрације обележио је и значајан развој економских односа. Вијетнам је 1998. први пут добио изузеће у складу са Џексон-Ваник амандманом (Jackson-Vanik amendment), који регулише трговину САД-а са нетржишним економијама, а 2000. године је потписан Билатерални трговински споразум између две државе (Manuín 2005, CRS-5). Клинтон је исте године четвородневним боравком у Вијетнаму постао први

председник САД-а који је посетио ову социјалистичку републику. Билатерални трговински споразум ступио је на снагу почетком првог мандата Џорџа В. Буша (George W. Bush), током чијег председниковања су се односи даље развијали поузданим и умереним темпом, управо у економској сфери. На пример, на основу овог споразума обим трговине између две државе је од 2001. до 2004. постао четири пута већи (Manyin 2005, CRS-6).

Међутим, простор за уздизање вијетнамско-америчког партнерства на нови ниво донео је успон Кине који је изазвао забринутост међу њеним суседима, као и подозрење светског хегемона који се осетио угроженим. Азијски пивот у америчкој спољној политици, који је најавила и почела да спроводи администрација Барака Обаме (Barack Obama), значио је и оснаживање односа са регионалним државама са којима постоје комплементарни интереси у погледу ограничавања кинеског утицаја. За Вијетнам се успон Кине најнегативније одражавао на питање спорова у Јужном кинеском мору, где је одлучност Пекинга постала далеко уочљивија. Стога је једна од првих и конкретнијих манифестација усклађеног деловања САД-а и Вијетнама, реализована управо у погледу овог питања, када су на заседању АСЕАН регионалног форума 2010. у Ханоју две државе координисале своје напоре како би окупиле коалицију држава које ће исказати противљење кинеском приступу (Bellacqua 2012, 17). Државна секретарка Хилари Клинтон (Hillary Clinton) том приликом одржала је говор, где је јасно истакла да је за САД слободна навигација и отворен приступ заједничким водним добрима у Азији ствар од националног интереса, иако САД није страна у спору око Јужног кинеског мора (Landler 2010). Већ наредне године је између две државе потписан Меморандум о разумевању о напредној билатералној одбрамбеној сарадњи.

За Ханој је у погледу перцепције спора око Јужног кинеског мора пресудно било кинеско размештање нафтне платформе 2014. године у простор који Вијетнам сматра сопственим територијалним водама, у близини спорних Парацелских острва. Ово је изазвало оштру реакцију вијетнамских власти, као и серију антикинеских протеста широм државе. Дошло је до више благих окршаја вијетнамских и кинеских бродова (Trung and Vu 2018, 72-73). Амерички државни секретар Кери кинеске потезе окарактерисао је као провокативне и агресивне (VOA News 2014). Инцидент је довео до озбиљног преиспитивања у Ханоју и веће спремности на безбедносну сарадњу са Вашингтоном. Њени кључни резултати током Обамине администрације односе се на низ важних формалних достигнућа која су омогућила даље продубљивање за време председниковања Доналда Трампа (Donald Trump). Овај прогрес заснован је на темељу постављеном уздизањем билатералних односа две државе на ниво свеобухватног партнерства 2013. године (Nguyen 2016, 46). То важно

достигнуће за обе стране је објављено током посете Америци председника Вијетнама Чионга Тана Шанга (Truong Tân Sang). У девет области које су одређене као фокус даљег развоја односа били су укључени политички и дипломатски односи, као и одбрана и безбедност (Hong Hier 2020, 4). У складу с тим, председник Обама је 2014. године делимично укинуо забрану продаје смртоносног оружја Вијетнаму, да би она потпуно била окончана приликом његове посете Ханоју 2016. године. Изјава о заједничкој визији у одбрамбеним односима донета је 2015. (Hong Hier 2020, 4–6). Исте године у јулу дошло је и до историјске посете генералног секретара Комунистичке партије Вијетнама Нгујена Фу Чонга (Nguyễn Phú Trọng) Вашингтону (Kang 2017, 133).

Трампова администрација је у великој мери наставила да надограђује позитивне тенденције у односима две државе, иако су постојале трзавице због незадовољства у америчкој администрацији чињеницом да Вијетнам остварује значајан суфицит у трговини са САД-ом, односно због америчког одустајања од Транспацифичког партнерства – економског формата у који је Вијетнам полагао велике наде као платформу за даљи развој економије кроз олакшан извоз у САД. Ипак, односи су били постављени на стабилне основе. Трампов специфични стил и приступ обављању председничких дужности значили су да овај период није обележен значајнијим формалнијим достигнућима попут нових споразума, али честе међусобне посете и поклапање интереса у погледу кинеског утицаја у Индо-Пацифику донели су конкретне резултате. Премијер Вијетнама Нгујен Суан Пук (Nguyễn Xuân Phúc) био је први државник из Југоисточне Азије који је посетио Белу кућу након Трампове инаугурације, већ у мају 2017. (Marciel 2023, 13). Сам Трамп је посетио Вијетнам двапут, 2017. и 2019. године, а чести су били и доласци кључних људи председникове администрације, секретара одбране Џима Метиса (Jim Mattis), који је боравио у Вијетнаму два пута током 2018, Марка Еспера (Mark Esper) 2019. и државног секретара Мајка Помпеа (Mike Pompeo) 2020. године (Pearson 2020; Quyet and Nguyet 2023, 12–13).

Ова интензивна билатерална комуникација се манифестовала кроз подршку оснаживању вијетнамских поморских капацитета. Сједињене Државе су 2017. године испоручиле вијетнамској обалској стражи први брод обалске страже класе *Хамилтон*, а у периоду 2017–2020. Вијетнаму су испоручена 24 патролна чамца „Металне ајкуле“ (Hong Hier 2020, 6). Ова држава је први пут 2018. године, након статуса посматрача 2012. и 2016, учествовала у највећој поморској међународној војној вежби „Обруч Пацифика – РИМПИАЦ“ (Rim of the Pacific – RIMPAC), која се под вођством САД-а одржава сваке две године (Quyet and Nguyet 2023, 13). Исте године, амерички носач авиона *Карл Винсон* (Carl Vinson) упловио је у Дананг, што је било прво присуство једног америчког носача авиона од краја

Вијетнамског рата у овој луци. Тај симболички потез имао је важан ефекат демонстрације поверења између две државе и успешне изградње билатералних односа упркос историјском наслеђу. Сличан маневар поновљен је на 25-годишњицу успостављања дипломатских односа 2020. године, када је још један носач авиона, *Теодор Рузвелт* (Theodore Roosevelt), посетио исту луку (Quyet and Nguyet 2023, 13). Додатно, Трампова администрација је генерално имала драстично оштрији тон у реторици према Кини и заузимала отворено агресивнији став, директно означавајући Пекинг као кључног стратешког ривала и критикујући кинеске потезе у погледу Јужног кинеског мора, креирајући шири дипломатски маневарски простор за Ханој.

Доласком на место председника Џоа Бајдена (Joe Biden), након председничких избора 2020, није дошло до суштинских промена у правцу односа између две државе. Значај Вијетнама као једног од кључних регионалних партнера потврђен је током регионалних тура секретара одбране Лојда Остина (Lloyd Austin) и потпредседнице САД-а Камале Харис (Kamala Harris), који су у јулу, односно августу 2021. посетили и Вијетнам (Aljazeera 2021; Lee 2021). Долазак потпредседнице Харис био је историјски јер је означио прву посету Вијетнаму особе која врши ову функцију. С друге стране, Бајденова администрација почела је да враћа и акценат на мултилатерални ангажман у региону, аспект који је претходна администрација занемаривала, те је у мају 2022. у Вашингтону одржан Специјални АСЕАН-САД самит којем је присуствовао и премијер Вијетнама Фам Мин Чин (Phạm Minh Chính). Процес оснаживања вијетнамских поморских капацитета је настављен, па је 2021. овој држави испоручен и други брод обалске страже класе *Хамилтон*, уз најаву да је у плану испорука и трећег. Ипак, упркос успешном учествовању и доприносу РИМПАЦ-а поморској војној вежби 2018, Вијетнам није учествовао у одржавању ове вежбе 2022.² Једно од могућих објашњења јесте да су доносиоци одлука у Ханоју желели да избегну додатно провоцирање Кине, услед озбиљног раста тензија након посете председавајуће Представничког дома Ненси Пелоси (Nancy Pelosi) Тајвану (Quyet and Nguyet 2023, 17-18).

Међутим, већ наредне године билатерални односи су уздигнути на највиши ниво досад, стварањем свеобухватног стратешког партнерства између две државе, баш на десету годишњицу од успостављања свеобухватног партнерства. Увод за ово постигнуће била је посета државног секретара Ентонија Блинкена (Antony Blinken) Вијетнаму у

² Вежба одржана 2020. је била у ограниченом капацитету услед ограничења због COVID-19 пандемије.

априлу 2023. године. Том приликом, он је изјавио да су међусобни односи „имали изузетну путању током последњих пар деценија“ и да из угла САД-а „постоји уверење да ће они бити додатно оснажени“ (Pamuk 2023). Сходно томе, председник Бајден је посетио Вијетнам 10. септембра 2023. и састао се са носиоцем највише политичке функције у држави, генералним секретаром Комунистичке партије Вијетнама Нгујеном Фу Чонгом. Овом приликом су односи уздигнути на ниво свеобухватног стратешког партнерства, чиме је фаза стратешког партнерства у односима прескочена, што говори о обостраном нивоу поверења и уверености у даљи развој међусобних односа (Myers 2023). Тиме је Вијетнам уздигао односе са САД-ом на онај ниво који има са Русијом и Кином, формално остварујући еквиваленцију у односима са сва три своја кључна партнера. С друге стране, Пекинг је као одговор упозорио да САД треба да напусте „хегемонски и хладноратовски менталитет“ у односима са азијским државама (Le 2023). Забринутост у Пекингу се чини оправданом, будући да је на основу овог свеобухватног стратешког партнерства реално очекивати даље продубљивање америчко-вијетнамске сарадње у области војно-безбедносних питања и координацију у погледу питања Јужног кинеског мора. Информације о потенцијалном великом уговору о купопродаји наоружања појавиле су се брзо након Бајденове посете (Manyin and Wong 2024).

На крају, како би се вијетнамско-амерички рапрошман сагледао на одговарајући начин, потребно је издвојити две нарочите напомене. Прво, паралелно са развојем политичких и безбедносних односа, две државе су још веће успехе имале у развоју економске сарадње. САД је за Вијетнам највеће извозно тржиште и у 2023. вредност вијетнамског извоза у САД је износила преко 109 милијарди долара, а америчке годишње инвестиције у Вијетнам достигле су вредност од 2,8 милијарди долара (Vietnam+ 2023; Stromseth 2022). Додатно, подршка коју Вијетнам добија кроз америчку иницијативу Доњег Меконда је од изузетног значаја за развој руралних области у држави (Bellacqua 2012, 19). Друго, иако односи напредују поузданим темпом и без значајних ломова од тренутка њиховог званичног успостављања, постоје и одређени проблеми који их оптерећују. То су преостала питања у вези са наслеђем Вијетнамског рата, као што је питање жртава тровања агенсом „оранж“, затим бројни случајеви кршења људских права за које је оптужен вијетнамски комунистички режим и с тим повезано питање његовог ауторитарног карактера, те однос Вијетнама са Русијом. Колапс америчко-руских односа због рата у Украјини одразио се и на Вијетнам који се налази у незавидној ситуацији услед чињенице да је Москва задржала статус поузданог партнера за Ханој, наслеђен из времена СССР-а, и још увек представља доминантног снабдевача оружјем за ову државу. Стога Вијетнам остаје под сталном опасношћу да буде подвргнут санкцијама

под окриљем Закона о супротстављању непријатељима Америке кроз санкције (Countering America's Adversaries Through Sanctions Act – CAATSA). Ипак, тренд развоја америчко-вијетнамских односа показује да стратешки значај њихове сарадње превазилази интензитет ових проблема.

Закључак

Једна од главних мотивација Вијетнама за приближавање САД-у и његова спремност за развој политичке сарадње, координисано деловање у безбедносним питањима, али и унапребење економских веза са САД-ом произилази из перцепције негативних последица које смелија спољна политика Кине представља по националне интересе ове државе. У случају вијетнамске перцепције Кине, значајну улогу имају сва четири фактора за које Стивен Волт сматра да утичу на ниво претње коју извесна држава представља за другу. Агрегатна моћ Кине, друге најмногољудније државе света, друге економије света према укупном БДП-у и треће глобалне војне силе, јесте неупитна. Географска близина Кине, са којом Вијетнам дели копнену границу дугу 1.300 километара и излаз на Јужно кинеско море кроз Тонкиншки залив, историјски је представљала извор спорова и сукоба. Спор око копнене границе је разрешен споразумом 1999, али је питање територијалне припадности острва у Јужном кинеском мору данас значајан извор несугласица између две државе. Ривалски однос постоји и око остваривања доминантног утицаја у државама Индокинеског полуострва – Камбоџи и Лаосу. Офанзивна моћ Кине произилази не само из њених војно-технолошких капацитета у апсолутном смислу већ и из доминантног положаја у односу на Вијетнам, што јој омогућава да истрпи прихватљиве трошкове у случају сукоба.

На крају, и можда најважније, из угла Вијетнама агресивне намере Кине се опајају у њеним претходним акцијама у Јужном кинеском мору, од којих је најзначајнији инцидент са кинеском нафтном платформом из 2014. године. Додатно, извештај Стање у Југоисточној Азији показује да је од држава АСЕАН-а Вијетнам међу онима које имају најнегативнију перцепцију улоге Кине у регионалним и глобалним збивањима. У овој држави скоро 79% анкетираних нема никакво или има слабо уверење да ће Кина допринети глобалном миру, безбедности, просперитету и управљању, а од њих 65% као разлог за то истиче да кинеска економска и војна моћ могу бити искоришћени као претња за интересе и суверенитет њихове државе (Seah et al. 2023, 44–45).³

³ На нивоу АСЕАН-а просек је нешто позитивнији: 49,8% исказује мало или никакво поверење у Кину у погледу глобалног мира, безбедности, просперитета и управљања, а од тог процента испитаника, као разлог је претњу државним интересима и суверенитету навело 41,4% (Seah et al. 2023, 44–45).

Поред тога, снажно присуство САД-а у региону и заинтересованост Вашингтона да унапређује односе са државама које виде претњу у Кини представља важан фактор јер отвара простор Вијетнаму да пронађе савезника који пружа алтернативе. Спремност регионалних и малих држава да се одреде за уравнотежавање уместо сврставања уз јачег у великој мери зависи од овог елемента. Услед свих ових фактора може се очекивати да ће се вијетнамско-амерички односи даље унапређивати и оснаживати како кинеско-амерички ривалитет буде наставио да ствара већи јаз између две силе, и да ће за Ханом наставити да представљају својеврсну контратежу односима које развија са Пекингом.

Међутим, важно је нагласити да се, када се ради о вијетнамском уравнотежавању претње коју види у Кини, Ханом одредио за комбинацију ограниченог тврдог и меког уравнотежавања кроз стварање стратешког партнерства са САД-ом, одржавање заједничких војних вежби, дипломатску координацију и обезбеђивање дипломатске подршке за своју позицију у погледу Јужног кинеског мора. Међутим, Вијетнам нема намеру да односе са Кином директније заоштрава кроз стварање формалног савезништва какво са САД-ом имају Филипини и Тајланд. Напротив, економска зависност од Кине, која је највећи трговински партнер Вијетнама, у значајној мери одређује настојања Ханом да развија што боље односе са Кином и да профитира од њих у свим областима у којима је то могуће.

Иако успон Кине, експанзија њеног утицаја у региону и супротстављене позиције око Јужног кинеског мора чине да Вијетнам перципира Пекинг као извор претње, преовладавајући фактор економске, политичке и безбедносне зависности у односу са својим доминантним суседом, као и идеолошка сродност два режима, чине Ханом увек пажљивим да антагонизира Пекинг у најмањој могућој мери. Додатно, америчке критике у погледу људских права, сумња у трајну посвећеност САД-а региону, али и скептичност према дугорочном ставу Вашингтона у погледу подршке једном комунистичком режиму значе да Ханом мора да одржава деликатну равнотежу између САД-а и Кине. Партнерство са САД-ом је незаменљиво за стратешке интересе Вијетнама али није неограничено и неупитно. Уравнотежавање кинеске претње кроз развој односа са Вашингтоном стога чини један, али изузетно важан, део комплексније шире стратегије Вијетнама у одржавању свог положаја у међународном систему.

Библиографија

Aljazeera. 2021. "US defence chief visits Vietnam to shore up support in Asia", *Aljazeera*, July 29. <https://www.aljazeera.com/news/2021/7/29/us-defence-chief-visits-vietnam-to-shore-up-support-in-asia>.

- Atreides, Perrin. 2023. "From Bitter Enemies to Strategic Partners – The Remarkable Transformation of US-Vietnam Relations Since the 1973 Withdrawal". *Journal of Indo-Pacific Affairs* 6 (2): 48–52.
- Bellacqua, James. 2012. "The China Factor in U.S.-Vietnam Relations". *CNA China Studies*.
- Hong Hiep, Le. 2023. "The Vietnam-US Security Partnership and the Rules-Based International Order in the Age of Trump". *Trends in Southeast Asia* 1/2020. Singapore: ISEAS – Yusof Ishak Institute.
- Kang, David C. 2017. *American Grand Strategy and East Asian Security in the Twenty-First Century*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Landler, Mark. 2010. "Offering to Aid Talks, U.S. Challenges China on Disputed Islands", *The New York Times*, July 23. <https://www.nytimes.com/2010/07/24/world/asia/24diplo.html>.
- Le, Xuan-Tung. 2023. "China sees 'Cold War mentality' in US-Vietnam pact, Vietnamese disagree", *Aljazeera*, September 16. <https://www.aljazeera.com/news/2023/9/16/china-sees-cold-war-mentality-in-us-vietnam-pact-vietnamese-disagree>.
- Lee, Yen Nee. 2021. "Kamala Harris kicks off Vietnam visit by calling out China's 'bullying' tactics", *CNBC*, August 25. <https://www.cnbc.com/2021/08/25/vp-kamala-harris-talks-south-china-sea-in-vietnam-amid-us-china-rivalry.html>.
- Leifer, Michael. 2005a. "Vietnam's Foreign Policy in the Post-Soviet Era: Coping with Vulnerability". In: *Michael Leifer: Selected Works on Southeast Asia*, edited by Chin Kin Wah and Leo Suryadinata, 633–641. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Leifer, Michael. 2005b. "Vietnam's Changing Relations with China". In: *Michael Leifer: Selected Works on Southeast Asia*, edited by Chin Kin Wah and Leo Suryadinata, 642–653. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies.
- Manyin, Mark E. 2005. "The Vietnam-U.S. Normalization Process". *CRS Issue Brief for Congress*.
- Manyin, Mark E. and Liana Wong. 2024. "U.S.-Vietnam Relations". *CRS Report* IF10209.
- Marciel, Scot. 2023. "From Foe to Friend Explaining the Development of US-Vietnam Relations". *Journal of Indo-Pacific Affairs* 6 (2): 8–14.
- Myers, Lucas. 2023. "The Comprehensive Part of the US-Vietnam Comprehensive Strategic Partnership", *Asia Dispatches, Wilson Center Asia Program*, September 12. <https://www.wilsoncenter.org/blog-post/comprehensive-part-us-vietnam-comprehensive-strategic-partnership>
- Nelson, Kelly S. 1992. "U.S.-Vietnamese Normalization". *Asian Affairs* 19 (1): 49–60.

- Nguyen, Hang. 2016. "The Obama Administration and Southeast Asia: Dynamics of a New Engagement". *Indian Journal of Asian Affairs* 29 (1/2): 39–56.
- Nguyen, Phuong. 2018. "The Evolution of Strategic Trust in Vietnam-U.S. Relations". In: *Vietnam's Foreign Policy under Doi Moi*, edited by Le Hong Hiep and Anton Tsvetov, 47–71. Singapore: ISEAS – Yusof Ishak Institute.
- Pamuk, Humeyra. 2023. "U.S. Vietnam say they hope to deepen ties as Blinken visits Hanoi", *Reuters*, April 15. <https://www.reuters.com/world/asia-pacific/blinken-starts-vietnam-visit-amid-hopes-deeper-ties-counter-china-2023-04-15/>.
- Paul, T. V. 2018. *Restraining Great Powers: Soft Balancing from Empires to the Global Era*. New Haven and London: Yale University Press.
- Pearson, James. 2020. "Pompeo wraps up Asia tour in Vietnam following prisoner release", *Reuters*, October 30. <https://www.reuters.com/article/idUSKBN27F0Z0/>.
- Quyet, Luu Van, and Nguyen Thi Anh Nguyet. 2023. "U.S.-Vietnam maritime security cooperation in the South China Sea: From the Obama administration to the current Biden administration". *Cogent Arts & Humanities* 10 (1). <https://doi.org/10.1080/23311983.2023.2231697>
- Seah, Sharon et al. 2023. *The State of Southeast Asia: 2023 Survey Report*. Singapore: ISEAS – Yusof Ishak Institute.
- Stromseth, Jonathan. 2022. "A window of opportunity to upgrade US-Vietnam relations", *Brookings*, December 20. <https://www.brookings.edu/articles/a-window-of-opportunity-to-upgrade-us-vietnam-relations/>.
- Thayer, Carlyle A. 1994. "Vietnam: Coping with China". *Southeast Asian Affairs* 1994, 351–367.
- The White House. 2022. *National Security Strategy*. Washington, October. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf>.
- Trung, Nguyen Thanh and Truong-Minh Vu. 2018. "The 2014 Oil Rig Crisis and its Implications for Vietnam-China Relations". In: *Vietnam's Foreign Policy under Doi Moi*, edited by Le Hong Hiep and Anton Tsvetov, 72–95. Singapore: ISEAS – Yusof Ishak Institute.
- Vietnam+. 2023. "Vietnam's trade with largest partners in 2022", *Vietnam+*, February 14. <https://en.vietnamplus.vn/vietnams-trade-with-biggest-partners-in-2022/248239.vnp>.
- VOA News. 2014. "Kerry: China's Oil Rig in South China Sea 'Provocative'", *VOA*, May 13. <https://www.voanews.com/a/kerry-chinas-oil-rig-in-south-china-sea-provocative/1913329.html>.

- Walt, Stephen M. 1985. "Alliance Formation and the Balance of World Power". *International Security* 9 (4): 3–43.
- Walt, Stephen M. 1987. *The Origins of Alliances*. Ithaca and London: Cornell University Press.
- Waltz, Kenneth N. 1979. *Theory of International Politics*. London: Addison-Wesley Publishing Company.
- Лађевац, Ивона и Ненад Стекић. 2023. „Историјска рефлексивна о локусу глобалне безбедности – оживљавање Индо-Пацифика“. *Међународна политика* LXXIV (1187): 7–28. https://doi.org/10.18485/iipe_mp.2023.74.1187.1
- Недељковић, Стеван Г. 2020. *Стратегија уравниотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравниотежавања Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*. Докторска дисертација, Београд: Факултет политичких наука, Универзитет у Београду.

Pavle NEDIĆ

VIETNAM'S RESPONSE TO THE RISE OF CHINA: DEVELOPING RELATIONS WITH THE UNITED STATES AS THREAT BALANCING

Abstract: The growing rivalry between the United States and the People's Republic of China puts Southeast Asian states in a position where they must carefully adjust their foreign policies to the fluctuating international political circumstances in order to pursue their interests. Vietnam, as one of the most significant states in the region, has been carefully directing its foreign policy course over the past decade due to its specific geopolitical and historical characteristics. Despite being a country ruled by a communist regime and the legacy of the Vietnam War, Hanoi is increasingly aligning itself with Washington in the domains of political cooperation, security issues, and economic ties, attempting to balance the threat it perceives in Beijing's increasingly assertive policies and the rise of China. Using Stephen Walt's theory of the balancing of threat, the article will explain how China's expanding influence in the region, coupled with growing economic dependence on this state, and the disputes over territorial waters in the South China Sea, make Vietnam increasingly inclined to cooperate with the United States, which culminated in the signing of a comprehensive strategic partnership between Washington and Hanoi in September 2023.

Keywords: Vietnam, United States of America, China, comprehensive strategic partnership, balancing.

The Philippines as the United States' Geostrategic Partner: Fight for "Free and Open Indo-Pacific"

Sanja STOŠIĆ¹

Abstract: The unfolding geopolitical rivalry between the US and China in the Indo-Pacific region (IPR) unavoidably entails the Philippines as the US' long-lasting ally and important geostrategic location. Due to the emergency of divergent regional responses to war in Ukraine and the US imperialism crisis enhanced by the China-Russia geostrategic partnership, Biden's administration launched the Indo-Pacific Strategy (IPS) oriented towards developing the US foreign policy of "rules-based international order" and "free and open Indo-Pacific". The new US foreign policy, the IPS, as well as NATO's latest strategic concept and the US National Security Strategy (NSS) relies on effective multilateral policy based on "interconceptual geostrategy" requiring coalitions of states and establishment of the AUKUS and Quad as an axis of regional economic and security architecture. In the face of the South China Sea dispute, the Aquino administration enhanced security cooperation not only between the Philippines and the US, but also with Japan and Australia. Currently, the US-Philippines alliance has become a priority under Ferdinand Marcos Jr's presidency. Besides analyzing the Philippines' increasing strategic importance in Indo-Pacific geopolitics, this paper will address the question of the necessity of developing Manila's foreign policy in accordance with the Philippines' economic interests and national security.

Keywords: the Indo-Pacific region (IPR), US-Philippines alliance, South China Sea dispute, the US "Free and Open Indo-Pacific" strategy, AUKUS. Quad, China-Russia partnership, Taiwan.

Introduction

As a former colony of the United States (1898–1946), the Philippines has been a formal military ally of the United States since 1951 as well as the United States' oldest ally in the Indo-Pacific.²

---

¹ Institute for Political Studies, Belgrade, Dobrinjska 11, Research Associate, sanja.stosic@ips.ac.rs, <https://orcid.org/0000-0003-4921-9268>.

² Despite the weight of the US colonial legacy, security cooperation between the Philippines and the US is grounded in a Mutual Defense Treaty (MDA) signed in 1951 by Presidents Harry Truman and Elpidio Quirino, granting that one country would support the other in case of attack, strengthening in that way the US-Philippines alliance as well as the economic-military dependence of the Philippines towards Washington.

Although the US and the Philippines are historically and culturally bonded, the Philippines-US alliance has gone through various phases, ranging from fiasco and crisis to revival and revitalization.³ During the Cold War, the US stationed its military forces at Subic Bay Naval Station and Clark Air Base, making the Philippines one of the most significant overseas communications and logistics hubs for the American military. However, due to the fact that the Philippine Senate in 1991 did not ratify a new base treaty, in 1992, Washington withdrew its forces. Overall, the abovementioned events supposed “the end of almost 100 years of American military presence in the Philippines and provoked the cooling of the so-called special US-Philippine relationship which was renewed in the late 1990s” (De Castro 2003, 971).⁴ Furthermore, under President Rodrigo Duterte, the US-Philippines alliance has been stuck due to Duterte’s sympathy for China and skepticism towards Washington and US criticism of the Philippines’ anti-drug campaign.⁵ Nonetheless, since Obama’s inauguration in 2009, the US has strengthened its existing alliances in Asia but moved towards a more sustainable troop presence in the region, which brought a free trade agreement (FTA) with South Korea and the US into the Trans-Pacific Partnership (TPP) FTA negotiations, as well as new connections with India and Vietnam, intending to keep the US’ preeminence in the region. Since 1951, the US has promoted a “hub and spokes” approach to alliances in the region, so the primordial strategic task for US policymakers focusing on Asia has been oriented towards maintaining firm connections with allies and developing common approaches to achieve mutual goals. In that sense, confronted by China’s military buildup, the Obama administration made its strategic “pivot” to the Western Pacific, rediscovering the importance of the Philippines as a long-standing ally in the region.

As President Aquino entered office, the Chinese submitted a map with the U-shaped line or the so-called “nine-dash line” to the United Nations in May 2009, laying claim to the vast majority of the resource-rich South China Sea

---

³ Previously colonized by the Spaniards in the 16th century under the rule of King Philip II and thus named after him, after the Spanish-American war in 1898 the US purchased the archipelago, but the Philippines remained a colony of the US till the end of World War II. In that sense, the end of Spanish rule didn’t bring sovereignty of the Philippines and Filipino revolutionaries initiated the Philippine-American War that lasted till 1907. Regardless of achieved peace, the Philippines as an American colony was essentially exposed to exploitation, oriented towards financial gain for Americans and at the expense of Filipino natives designated as “savages” (Stošić 2016).

⁴ After the Philippines closed US bases, the establishment of permanent bases by foreign states was not allowed thus the Philippines hosted the US forces as “guests” in its bases.

⁵ Actually, the Duterte administration expressed its willingness to relegate the US-Philippines alliance and freely turn to other possible regional security partners. In that sense, President Duterte has also considered security cooperation with Russia, Israel, Japan, India, etc.

(SCS), called by the Philippines the West Philippine Sea.⁶ In accordance with the dispute settlement provisions of the UN Convention on the Law of the Sea, in 2013, the Philippines opened an arbitration case against China by issuing a Notification and Statement of Claim (Batongbacal 2015). Unsurprisingly, the accusation of China's interfering with Philippine sovereignty within its 200-mile exclusive economic zone was rejected, and China has ominously claimed nearly the entire SCS as a "core interest". Moreover, under the Xi Jinping regime, Beijing's assertive foreign policy and maritime advances have marked China's behavior regarding its maritime and territorial disputes in the East and SCS, raising nationalist sentiment, militarization and expansionism. In that context, Xi Jinping's government has been determined to establish China's "sphere of influence in the Indo-Pacific" as the most economically prosperous region that will probably determine the 21st-century world order. Therefore, the framework of the new US National Security Policy (NSP) has marked China as a "strategic rival that compromises American security and prosperity", adopting a relatively new maritime-related strategy that encompasses a "free and open Indo-Pacific and a new alliance of democracies" (Stošić 2023, 122).

Resolved to focus on the Indo-Pacific region, President Joseph R. Biden, who took office in 2021, has continued to pursue goals undertaken by the former Obama administration which emphasized the strengthening of policies of "pivot" or "rebalancing" toward the Asia-Pacific, while Donald Trump's regime pursued a Free and Open Indo-Pacific (FOIP) agenda (Nee Lee 2021). Fully aware of China's assertiveness and overall changing security environment, in February 2022, the administration of US President Biden launched its Indo-Pacific Strategy (IPS) and simultaneously NATO's new Strategic Concept was adopted. At the same time, the outbreak of the Ukraine crisis, only two weeks after the US IPS was released, had wider strategic implications for the US-Philippines alliance and the Indo-Pacific region. As Mitić (2023, 30) argues: "Following the start of Russia's special military operation in Ukraine in February 2022, the U.S. decidedly focused on forging and maintaining a firm Trans-Atlantic alliance against Moscow. Nonetheless, Washington did not forget about its key competition in the Indo-Pacific, and neither did Beijing. Both countries were seemingly aware of each other's repertoires of statecraft and had predicted their relentless pursuit [...]" Furthermore, according to Mitić (2023, 35): "The expansion of Chinese statecraft in the regions outside of Asia-Pacific region, combined, among other processes, with the relative decline of US power, has contributed to an evolution from the 'unipolar moment' towards multipolarity. It is thus not surprising that Washington has come to view Beijing as a strategic

---

⁶ The dashed-line map which dated from 1947 was created on an earlier map named "Map of Chinese Islands in the SCS" from 1935 and created by the Republic of China's Land and Water Maps Inspection Committee (Kim 2016, 15).

competitor whose power of expansion should be limited, thus opening an era of potential global rivalry". In line with this, it's important to bear in mind the strategic importance of the archipelago that relies heavily on the fact that the "Philippines lies at a vital maritime crossroads through which passes more than half of the world's shipping tonnage and 80% of crude oil shipments headed to Japan and South Korea" (Thomas and Foster 2012, 2). Likewise, with the emergence of new security challenges including many gray-zone situations, such as maritime and territorial disputes in the East and SCS, the US has reconsidered the Philippines as a pivotal geo-strategic area to block the Chinese expansion.

Hence, nowadays, alliance relations with the US call for an ongoing and increasingly active tempo of cooperation, including the "adoption of Bilateral Defense Guidelines, President Biden's dispatching of a Presidential Trade and Investment Mission to the Philippines, the launch of an Open RAN 5G interoperability lab in Manila, and the establishment of a bilateral Labor Working Group. [Ultimately], the United States and the Philippines will co-host the 6th annual Indo-Pacific Business Forum (IPBF) in Manila [on May 21, 2024, which] will strengthen the Philippines' position as a key hub for regional supply chains and high-quality investment" (The White House 2023).

More broadly, under the 21st-century geopolitical reality, the Indo-Pacific can be interpreted as "a melting pot of the interests of several countries where many of the stakeholders are from far beyond the region, thus, complicating internal and external dynamics [while for some of the geopolitical experts large part of it] is a code for geopolitical schemata - America's pivot to Asia and countering of China, India's play for magnanimity, Japan's wishes to regain its past influence, Indonesia's search for clout, Australia's alliance-building, and so forth - and that other states must protect their strategic interests through partnerships, recognizing multipolarity as the character of the new regional order" (Salil 2023, 119).

In sum, this article seeks to examine the implications of the evolving US Indo-Pacific strategy for the Philippines as the US geostrategic partner. Particularly, in this paper we will try to answer the following research questions: 1) What are the implications of multilateral policy based on "interconceptual geostrategy" requiring coalitions of states and establishment of the AUKUS and Quad as an axis of regional economic and security architecture in the Philippines?; 2) What are the possibilities of Philippines-US alliance under the administration of President Ferdinand R. Marcos, Jr.; and 3) Does the ever-evolving strategic and shifting geopolitical Indo-Pacific landscape have the potential to shape Manila's foreign policy in accordance with the Philippines' economic interests and national security?

The evolving Philippines-US Alliance and its Implications

As one of the most inhabited countries in the world, a formal ally of the US⁷ and a founding member of The Association of Southeast Asian Nations (ASEAN) – a regional grouping that aims to promote economic and security cooperation among its ten members – the Philippines geographically and even culturally lies on the border of “East” and “West”. In this framework, although the US has certainly had a uniting relationship with the Philippines for the past century, the first contact between China and the Philippines occurred much further into the past.⁸

However, the Philippine archipelago is situated strategically at the center of the Western Pacific Rim, stretching from the Sea of Okhotsk and the Korean Peninsula in the North to the ASEAN region and the Australian continent in the South (Despi 2017, 585). Because of the Philippines’ strategic location at the maritime crossroads of northeast and southeast Asia facing both the SCS and the Pacific Ocean, the Philippines has also been involved in territorial and maritime jurisdiction disputes with China – daring to pressure its neighbor to an international tribunal in 2013 (Baviera 2017, 528). In short, China has seven neighbors to the south – Myanmar, Laos and Vietnam overland, and the Philippines, Indonesia, Malaysia and Brunei across the SCS. Namely, China claims 80% of the SCS. For decades Indonesia, Malaysia, Brunei and the Philippines were making inroads into the troubled waters and islands, or more specifically, more than 100 small islands or reefs, shoals, and atolls known as the Spratly and Paracel Islands surrounded by rich fishing grounds, gas and oil deposits and located in the SCS of the Pacific Ocean. Before 1970 the key significance of those islands was their strategic location. Nowadays, besides abounding in natural resources, the SCS’s strategic importance relies also on international commerce due to its connectivity and intensive economic interactions between Asia, Europe, Africa, and the Americas. In that sense, the SCS logically acts as “a nexus of geopolitical intricacy and intensified rivalry” (Turker 2023).⁹

---

⁷ On October 28, 1898, after having defeated Spanish forces in Manila, under the US President William McKinley 14,200 US troops were stationed in the Philippines.

⁸ Due to the archaeological sites it is possible to determine the existence of developed maritime trade between the Chinese Empire and the Philippines which dates as early as the Song Dynasty (960-1279) and the Yuan Dynasty (1279-1368). Furthermore, under Spanish rule, due to the opening of new trans-Pacific trade route that connected Acapulco and Manila, maritime trade between the Philippines and China flourished even more as well as cultural exchanges and thus early global exchange (Stošić 2016, 24,184-199).

⁹ Fishery resources of the SCS’s are estimated to around 12% of the world’s total fish catch while its reserves of oil and gas are estimated to around 11 billion barrels of oil and 190 trillion cubic feet of natural gas. Additionally, the SCS harbours over one-third of global maritime traffic (Turker 2023).

In 1982, the United Nations Convention on the Law of the Sea (UNCLOS) launched the concept of exclusive economic zones (EEZ) that covered 200 nautical miles (370 km) from a country's coast, which automatically made the Spratly Islands more desirable because of their resources. Therefore, currently, about 45 islands are occupied by military forces from China, Malaysia, the Philippines, Taiwan, and Vietnam. At the same time, since 1985, Brunei has only claimed an EEZ that contained a Spratly reef over this area. After Japan renounced its claim to the islands in 1951, Taiwan, China, and Vietnam claimed ownership of the Spratly Islands, while in 1955, the Philippines based its claim on proximity. When in the 1970s, South Vietnam captured some of the Spratly Islands, besides Taiwanese troops, "the Philippines moved their forces onto the remaining islets and built an airstrip (1976) on Pagasa Island" (Pletcher 2024).¹⁰

Furthermore, in order to enforce Manila's territorial outpost in the disputed area, in 1999, the Philippines deliberately grounded the Philippine Navy shipwreck - BRP Sierra Madre (LT-57) - on the Second Thomas Shoal. In the light of Obama's "pivot to Asia" and China's recuperation of the Spratly Islands, the abovementioned countries opposed China's territorial claims, and the Philippines brought the case to the Permanent Court of Arbitration in The Hague under a tribunal determined by the UNCLOS (Beatty 2021). In 2016, the court ruled in favor of the Philippines, rejecting China's jurisdiction over these islands, but Chinese officials rejected the ruling, interpreting it as an "external provocation" and insisting on Beijing's "indisputable sovereignty" over almost all of the 1.3 million square mile SCS and most of the Nanshas.¹¹ Meanwhile, the US has strengthened its relations with Manila in order to allow Washington to retain its constant military presence in the SCS, while also engaging in the so-called Freedom of Navigation operations in the SCS by transiting inside 12 nautical miles of artificial islands China has built (Kim 2016).

In particular, the strategic importance of the Philippines stems from the geopolitical dispute between Washington and the People's Republic of China (PRC) for the control of some geo-maritime areas between the eastern and

---

¹⁰ China has dispute with the Philippines in features such as part of the Spratly Islands and Scarborough Shoal. China first asserted its dominance in the Spratlys in 1988, clashing with Vietnam at Johnson Reef when Chinese naval frigates sink two Vietnamese ships. Following that, a major incident in the Sino-Philippine disputes occurred in 2012 when China captured the control of the Scarborough Shoal. In 2014 China intensively started its military buildup followed by comprehensive naval surveillance and building of artificial islands on certain reefs and atolls. Overall, the US has grown increasingly aggravated at China's maritime claims and new man-made islands and responded by dispatching a US warship through the region in 2015. As the dominant player in the Pacific region since the early 20th century, the US has not recognized the claims of any country on the Spratlys, emphasizing their status as islands in international waters (Pletcher 2024).

¹¹ Chinese name for the Spratlys.

southern sides of the China Sea. Hence the Philippines is a country vital to US strategic interests because it represents a potential battleground for superpower conflict. Besides, US interests in the Philippines can be traced to the Spanish-American War. Namely, even though the US approved the Philippines' independence on July 4, 1946, the nature of that independence was unclear till 1988, when Manila and Washington engaged in lingering base negotiation. Likewise, despite the fact that in the early 1990s, Manila terminated its permanent US military presence in the archipelago, including two major bases, the US kept 500 military personnel with access to five bases (Mansoor and Shah 2023).¹² Overall, the military-to-military relationship between the Philippines and the US deteriorated until 1999 when the Philippine Senate decided to ratify a Visiting Forces Agreement (VFA) that approved combined military operations between the two allied military forces.¹³

As President Aquino entered office (2010-2016), a comprehensive national security policy based on the US-Philippines alliance enabled the professionalization of the Armed Forces of the Philippines (AFP), as well as the Enhanced Defense Cooperation Agreement (EDCA).¹⁴ From 2002 to 2012, the US-Philippines alliance was almost inherently focused on the counterterrorism mission in the southern Philippines and occasional Philippines' request for merican naval and air support in the face of China's expansion in the SCS. By April 2014, the US and the Philippines signed the EDCA, which enabled the deployment of US military personnel in the Philippines on a rotational basis and granted the US entrance to some strategically important Philippine Air Force bases like Antonio Bautista in Palawan and the airbase of Fort Magsaysay.

Although during his visit to the Philippines in 2014, President Obama emphasized the US commitment to defend the Philippines, in practice, the relationship between the US-Philippines alliance and the SCS disputes was essentially ambiguous due to the vagueness of the MDT (1951), which didn't explicitly obligate the US to come to the defense of disputed maritime areas. Thus, despite the American official support to the Philippines in the SCS

---

¹² The Philippine Senate voted September 12-11, 1991 and reject a treaty that would have kept Subic Bay Naval Station in place (Shenon 1992).

¹³ After the September 11, 2001 attacks, in order to confront the global threat of terrorism, the US initiated the cooperation with the Philippine defense establishment. Hence, within the realm of the 2001 Authorization of the Use of Military Force, President Arroyo and US President George W. Bush announced in 2002 a mobilization of US personnel appointed as Joint Special Operations Task Force-Philippines (Avila and Goldman 2015, 2).

¹⁴ The EDCA was planned to facilitate the modernization of the AFP in the long term while enabling the US the access required to fulfill its alliance engagement in the short term. The US-Philippine alliance initially included five military bases: four air bases: Palawan, Mindanao, and the Visayas, and the Philippines' largest army base located in southern Luzon.

disputes, the US was reluctant to any automatic response regarding its military commitment (Kim 2016, 19–20).

Regardless, in 2019, Secretary of State Mike Pompeo explicitly stated that US mutual defense obligations covered Filipino forces in the SCS, while previously, US officials insisted on maintaining neutrality. Likewise, the Biden administration frequently repeated that pledge, which stimulated the turnaround in the alliance. The 75th anniversary of the United States' oldest alliance in Asia in 2021 brought the initial plan of modernizing and deepening the US-Philippine alliance through the final implementation of EDCA in a Joint Vision Statement issued during the US-Philippines Bilateral Strategic Dialogue in November 2021.¹⁵ In April 2022, the allies launched their new maritime dialogue and, in 2023, agreed to finish their intelligence-sharing pact or General Security of Military Information Agreement, known as GSOMIA.

President Ferdinand Marcos Jr., who took office in 2022, has enabled American forces and weapons access to four additional Philippine military bases, bringing to nine the final number of sites where US troops can rotate indefinitely under a 2014 agreement. Regarding the EDCA, the US and the Philippines officials have accelerated constructions, particularly at the sites Basa Air Base and Fort Magsaysay in Luzon, and Antonio Bautista Air Base in Palawan (Poling 2023).¹⁶ Considering that the EDCA sites are primarily oriented towards the army and air force cooperation, in 2023, four new bases have been strategically chosen to include Navy and Marine Corps. Those four bases comprehend three on the main island of Luzon, close to Taiwan, and one in Palawan, a province in the SCS. Also, the US Marine Corps has opened a new base on Guam, a strategically important US island east of the Philippines. The location, known as Camp Blaz, is the first new Marine base in 70 years that could host 5,000 Marines (Lendon 2023).¹⁷

---

¹⁵ Joint Vision Statement asserted “to establish a new maritime security dialogue and coordinate responses to Chinese gray zone coercion; increase US support for Philippine military modernization; negotiate new defense guidelines and a long-delayed General Security of Military Information Agreement (GSOMIA); continue to implement infrastructure projects at current EDCA locations and explore additional sites for further development” (Poling 2023).

¹⁶ In order to respond to eventual Chinese attack from artificial islands in the Spratly and Paracelsus archipelagos, the US Air Force has placed the THAAD missile system on the base Antonio Bautista with the intention of using it both to position F-35, B-52 and P-8 Poseidon aircraft. Due to its proximity to the Strait of Luzon which has been exposed to frequent Chinese air-sea attacks, the airbase of Fort Magsaysay was estimated by the US as equally strategically important (Bouchat 2017).

¹⁷ The new bases will enable the US to rotate troops to a total of nine bases throughout the Philippines, including on the strategically important Balabac Island close to Chinese installations in the SCS (Lendon 2023).

In this framework, Washington has literally chosen the Philippines as an ideal geostrategic partner in implementing a strategy to restrain not only the Chinese influence in the SCS, but also the “Chinese global expansionism”. Consequently, in the context of its global geopolitical significance, we consider that the Philippines must be analyzed within the broader framework of regional safety dynamics.

Peculiarities of the US-Led Security Network and the Philippines’ Role in Indo-Pacific geopolitics

Obama’s strategy of “returning to the Asia Pacific”, followed by the subsequent Trump and Biden administrations, resulted in a specific line of foreign policy for the Indo-Pacific oriented toward containing Beijing’s strategic-military expansion within the confines of the “first island chain” (Amighini 2016).¹⁸ Specifically, the Biden-Harris Administration launched the Indo-Pacific Strategy on February 11, 2022, based on building a networked Indo-Pacific region that is “free and open, connected, prosperous, secure, and resilient”. By aiming at China’s ascending importance in the Eurasia-Indo-Pacific’s strategic region and emphasizing an American foreign policy oriented towards “rules-based international order” as indispensable for maintaining a “free and open Indo-Pacific”, the IPS formed the trilateral security pact between Australia, the UK, and the US (AUKUS), the Quadrilateral Security Dialogue (Quad) among Australia, India, Japan, and the US, and the “Five-Eyes” Alliance between the US, Canada, Australia, and New Zealand as the key elements of the US-led regional security architecture.

Furthermore, in the context of the SCS’s intricate relationships and conceptual interoperability framework, Washington strives to strengthen its partnership with Manila and use certain regions of the Philippine archipelago, focusing on competing strategy against the political-military expansionism of the PRC in the region. In support of its strategic doctrine based on interoperability schemes and tactical planning for ensuring its long-range interests and military dominance in the SCS, the US aspires to entangle other regional states into joining the AUKUS-Quad axis. Consequently, the imposition of this kind of strategy inevitably includes the need for modernization of the US military force, as well as the tactical-strategic expansion of its domains in the

---

¹⁸ Chinese territorial expansion is limited by the group of its neighboring islands, referred to as the first island chain, which Taiwan is a part of along with the Philippines and a few other islands. To block China’s and the Soviet Union’s maritime pretensions, in the 1940s the US coined the security concept of “Island Chain Strategy”. Although China has established a solid presence by “its grey zone operations in the first island chain,” without absorbing Taiwan into the mainland, China can’t seize the first island chain (Stošić 2023, 123).

central-southern Pacific area like Hawaii and Guam, and some allied states of Asia-Pacific like Japan, Korea and the Philippines (Rossi 2021).

Moreover, in accordance with the US naval strategist Alfred Thayer Mahan's invading militaristic approach of "Whoever rules the sea, rules the world," the US is surrounding China in the Indo-Pacific with bases, carrier fleets, and submarines armed with conventional and nuclear missiles, while the national defense forces of American allies are becoming its proxy forces and the catalyst for an inherently belligerent US imperialism, potentially igniting a Third World War or nuclear apocalypse.

Also in 2022, at the Madrid Summit has been endorsed a new Strategic Concept that has delineated NATO's geostrategy for the upcoming decade as explicitly opposed and hostile towards "deepening strategic partnership between the People's Republic of China and the Russian Federation and their mutually reinforcing attempts to undercut the rules-based international order [...]" (NATO 2022, 5). Likewise, Washington adopted the 2022 National Security Strategy (NSS), which envisions how to win "a strategic competition to shape the future of the international order". In this regard, America has to "deepen its core alliances in Europe and the Indo-Pacific" while connecting its allies and strategies across regions through security partnerships – such as NATO, EU, AUKUS, Quad, the Indo-Pacific Economic Framework, and the Americas Partnership for Economic Prosperity" (The White House 2022). That is to say, to "out-compete China and constrain Russia", the US seeks to expand its geopolitical influence into the Eastern Hemisphere. Simultaneously, by forging US-led security network towards the broader Eurasia-Indo-Pacific area, the US must enhance converging geostrategic alliances and implement prevailing interconceptual geostrategy. In that sense, due to its potential to increase global rivalry, the US-led security network in the Indo-Pacific has surely global geostrategic implications.

In sum, the Marcos-Duterte administration has intensified its support for Washington's geopolitical strategy of expanding its influence across the Eurasian landmass and the Indo-Pacific region.¹⁹ In the tactical-strategic realm, due to its peculiar geostrategic position, the Philippines' role in the geopolitics of the Indo-Pacific is determined by its geo-maritime sphere in the SCS and the possibility of containing China. Following this line, via the Philippines, control could be established for the central intersection part of the "sea lines of

---

¹⁹ In a naval station located in Zambales province of northern Philippines, in April 2023 US-Philippines held the biggest military joint exercise called *Balikatan* which in Tagalog means "shoulder-to-shoulder" or "sharing the load together." During almost three weeks of drills, consisting of 17,000 troops – 5,000 Filipinos, 12,000 Americans, and 111 Australians – and the through the deployment of "tripwire" forces, the Philippines has been potentially transformed into a southern battleground for the Sino-US clash over Taiwan.

communications (SLOC)" that cross the SCS and are located in the straits of Luzon and Malacca. Likewise, as a "starting point for both air-naval patrols", in case of war with China, the military bases in the Philippines would be convenient for operations of "maritime power projection" organized to respond to the Chinese army positioned in the Spratly and Paracelsus (Bouchat 2017).

In essence, the strategic role of the Philippines is long-lasting, bearing in mind that, over a century ago, Mahan emphasized the significance of the Philippines due to its "narrow seas."²⁰ From colonial times till nowadays, the Philippines has served as a geostrategic hub for American naval and air forces between East and Southeast Asia. Particularly, during the Cold War, the tactical-strategic position of the Philippine bases of Subic and Clark Bay enabled the US army to preserve its high military presence in the region. Precisely because of the peculiar Philippines' geostrategic position, based on the intermediate position between the archipelagos Spratly and Paracelsus and the island of Guam, as well as the vicinity of the Luzon Strait that links the SCS with the Pacific and Malacca strait that connects the SCS with the Andaman Sea and the Bay of Bengal – which are the only access and exit routes to and from this geo-maritime zone – in today's world of geopolitical shifts and the emerging multipolarity, the US especially seeks to retain its continuous political and military influence over Manila.

Concluding remarks

The US-China rivalry for global hegemony has enabled the emergence of the Indo-Pacific region as a newly constructed region of global interest. Moreover, the traditional Pax Americana has given rise to Pax Sinica, resulting in the formation of a San Francisco System based on a "hub and spokes" system of regional security in Asia that comprehends various alliances established by the US (Heiduk 2022). As explained, Washington's military demeanor in the SCS is based on its goal of containing China's military-political growth within the "first island chain" and conserving American imperial interests in the SCS as part of an "American Lake".

The Philippine archipelago is surrounded by The Pacific Ocean in the east, the SCS on its north and west, and the Sulu Celebes Sea in the South. This unique geostrategic position gives the Philippines a significant "stopping power" or the possibility to defend its sovereignty, given that the country has a reliable defense

---

²⁰ Defense in disputed narrow seas, like the SCS, is restricted by the lack of space and closer proximity to land which limits "maneuverability", combat intensity, battlespace spectrums of marine forces, as well as the use of airpower (Supriyanto 2012).

force and is able to maintain control over the main SLOCs that cross the SCS and have a pivotal role in global maritime trade (Blagden 2014, 56).

Nonetheless, with the SCS' potential for competing territorial claims, intersecting maritime jurisdictions, and global economic significance, the Philippines' geostrategic importance could intensify the power rivalry between the US and China. Furthermore, in the event of a conflict in the SCS, the Philippines could be entangled in a Great War of Powers due to its partnership with the US. Besides, due to the Philippines' proximity to Taiwan, which is also a focal point in the US-China clash, Manila could be endangered and involved in warfare.²¹

To be able to defend its maritime freedom and security, the Philippines must sustain a powerful military presence in the SCS, but Manila's resources are scarce, so its military modernization depends on American assistance, while the Philippines' economy is strongly tied both to American and Chinese trade and investment.²² Despite the possibility of China's military and economic coercion, Manila maintains its "ironclad loyalty" to Washington. Following this line, amid the currently complex geopolitical shifts and America's aspiration to weaken Sino-Russian strategic alignment, the Philippines has once more found themselves subjugated to American imperialistic goals enclosed in inter-conceptual geostrategy. Namely, the enhanced MDT and the EDCA have become the basis for the US-Philippines alliance oriented toward bilateral regional and global security cooperation. Under the FOIP concept, based on promoting the region's stability and prosperity and a "rules-based international order," the US belligerent external policy agenda seeks to integrate pivotal areas across the Eurasian landmass with the Indo-Pacific region. However, because of the growing assertiveness of Beijing in the Eurasia-Indo-Pacific region, the US has been compelled to create a new US-led regional security architecture based on various networks of regional economic and security alliances and NATO's expansion to Asia-Pacific. In that sense, due to its defense and security partnership with Washington as well as a Status of Visiting Forces Agreement (SOFA) with Australia, the Philippines is factually participating in this kind of policy.

As mentioned, because of its geostrategic location amid the Americas, Oceania, and Asia, the Philippines has a significant geopolitical role in the Indo-

---

²¹ Northern Luzon is away less than 200 miles from Taiwan, while the Batanes Islands are even closer.

²² In March 2024, the delegation of 22 US companies approved more than \$1 billion in combined investments to promote the Philippines' innovation economy, clean energy transition, and supply chain resilience. Furthermore, United Parcel Service (UPS) announced that it had agreed with the Luzon International Premiere Airport Development Corporation of the new Clark airport in February 2025, while USAID has established eight community digital networks to expand internet access to remote locations in the Philippines, bringing 1,470 households online for the first time (The White House 2024).

Pacific region.²³ Provided this area's importance, it's quite possible the escalation of great-power rivalry in which both the US and China would seek to expand their alliances and thus draw into the war as many of the region's states. In case of war with Taiwan, as the US ally, the Philippines would have to comply with its treaty obligations and transform its defense forces into the operating part of the US military force. Unfortunately, instead of urging neutrality and striving to protect its political self-determination, the Philippines is enhancing its alliance with the US and economic dependence. It seems like the Marcos Jr. administration hasn't thoroughly considered the possible impact of such a conflict. Even though the Philippine government officially turned its national defense into an American military ally, the Philippines has not prepared itself to undertake the necessary burden of matching obligations. Understandably, in an allied response, the US would demand access to bases in the Philippines, as well as the overall political-military reciprocity.

Furthermore, we must understand that the current strategic alignment between Russia and China is underpinned not only by political affinities and economic and foreign policy convergences but also by a shared antipathy to US hegemony and a mutual tendency to reshape the US unipolar world order. In that sense, relaying on Professor's Despotović analysis, as Đorić (2017, 387) rightfully notices, the "geopolitical framework of destruction" is used nowadays by global elites to actually denote in a complex and obscure way "friendly occupation" of the contemporary national state.

In sum, in order to avoid entanglement in US-China power rivalry, foreign policy discourse in Manila should better reflect regional challenges and the Philippines' national objectives. Moreover, the Philippines should be guided primarily by its core national interest and the policy of neutrality or "equi-balancing" the hegemonic powers. To this end, the Philippines should seek a diplomatic pathway to calm the tensions that can potentially generate conflicts in its surroundings. In its respective foreign policy, the Philippines should advocate for peace, non-interference in internal affairs, and mutual respect for equal sovereignty. Being part of an ever-evolving strategic and shifting geopolitical Indo-Pacific landscape, the Philippines should consider the risks associated with its geostrategic location in order to strengthen its national security, such as the risks of a Taiwan contingency. Also, in the interest of the Filipino people, Manila should reconsider its policy and turn the strategic importance of the archipelago's geographic features into its comparative advantage by developing the concept of multilateral cooperative maritime diplomacy that would facilitate constructive cooperation both with China and the US.

---

²³ Most of the world's important sea and shipping routes between Australia and China go through the Sulu Sea in the Philippines.

Bibliography

- Avila, Ava Patricia C. and Justin Goldman. 2015. "Philippine-US relations: the relevance of an evolving alliance". *Bandung: Journal of the Global South* 2 (1): 1–18. doi: <https://doi.org/10.1186/s40728-015-0021-y>.
- Batongbacal, Jay. 2015. "Arbitration 101: Philippines v. China", *Asia Maritime Transparency Initiative*, January 21. <http://amti.csis.org/arbitration-101-philippines-v-china/>.
- Baviera, Aileen S. P. 2017. "The Philippines, through the Looking Glass". *Asian Politics & Policy* 9 (4): 528–529. doi: 10.1111/aspp.12362
- Beatty, Dylan M. 2021. "Re-Inscribing Prepositions: Historic Cartography and Philippine Claims to the Spartly Islands". *Territory, Politics, Governance* 9 (3): 434–454. doi: <https://doi.org/10.1080/21622671.2019.1687325>.
- Blagden, David. 2014. "Sea power is benign power". *The RUSI Journal* 159 (3): 54–61.
- De Castro, Renato Cruz. "The Revitalized Philippines-U.S. Security Relations". *Asian Survey*, 43 (6): 971–988.
- Bouchat, Clarence J. 2017. *U.S. Landpower in the South China Sea*. Carlisle Barracks, PA: Strategic Studies Institute and U.S. Army War College Press.
- Despi, Dianne Faye Co. 2017. "Sea Power in the 21st Century: Challenges and Opportunities for the Philippine Navy." *Asian Politics & Policy* 9 (4): 583–596.
- Đorić, Marija, 2017. „Ljubiša Despotović, Globalizacija i geopolitika identiteta", Prikaz knjige *Globalizacija i politika identiteta* Ljubiša Despotović. *Srpska politička misao* 58 (4): 385–389.
- Heiduk, Felix. 2022. "Dancing with elephants: Asia and the Sino-American Rivalry". In: *Asian Geopolitics and the US-China rivalry*, edited by Felix Heiduk, 2–16. London: Routledge.
- Kim, Tongfi. 2016. *US Alliance Obligations in the Disputes in the East and South China Seas: Issues of Applicability and Interpretations*. PRIF Report No. 141. Frankfurt: Peace Research Institute Frankfurt.
- Lendon, Brad. 2023. "US gains military access to Philippine bases close to Taiwan and South China Sea", *CNN*, April 4. <https://edition.cnn.com/2023/04/04/asia/us-philippines-military-base-access-intl-hnk-ml/index.html>.
- Mansoor, Sanya and Simone Shah. 2023. "Why the Philippines Is Letting the U.S. Expand Its Military Footprint in the Country Again", *Time*, February 3. <https://time.com/6252750/philippines-us-military-agreement-china/>.
- Manyin, Mark E., Stephen Daggett, Ben Dolven, Susan V. Lawrence, Michael F. Martin, Ronald O'Rourke, and Bruce Vaughn. 2012. *Pivot to the Pacific? The Obama Administration's 'Rebalancing' Toward Asia*, CRS Report for Congress R42448, Washington D.C.: Library of Congress, Congressional

- Research Service, May 28. <https://digital.library.unt.edu/ark:/67531/metadc86617/>.
- Mitić, Aleksandar. 2023. "Statecraft Repertoires of China and the U.S. Before and During the Conflict in Ukraine". *The Policy of National Security* 24 (1): 29–59. doi: <https://doi.org/10.5937/pnb24-44129>.
- NATO. 2022. NATO 2022 Strategic Concept. https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/2022/6/pdf/290622-strategic-concept.pdf.
- Pletcher, Kenneth. 2024. "Spratly Islands". *Encyclopedia Britannica*. Accessed 11 January 2024. <https://www.britannica.com/place/Spratly-Islands>.
- Poling, Gregory B., Simon Tran Hudes and Andreyka Natalegawa. 2021. *Alliances in Need of Upkeep: STRENGTHENING THE U.S.-PHILIPPINES AND U.S.-THAILAND PARTNERSHIPS*. Washington, D.C.: Center for Strategic and International Studies (CSIS). <http://www.jstor.org/stable/resrep33751.4>.
- Poling, Gregory B. 2023. "The Transformation of the U.S.-Philippines Alliance", *Center for Strategic and International Studies* (CSIS), February 2. <https://www.csis.org/analysis/transformation-us-philippines-alliance>.
- Rossi R. 2021. "The geostrategic importance of the Island of Guam in the U.S. policy of containment of Chinese expansionism in the Asia-Pacific, *Special Euroasia*, Geopolitical Report 2785–2598 14 (1). <https://www.special-eurasia.com/2021/12/01/geopolitics-guam-united-states/>.
- Sail, Saloni. 2023. "Game Play in the Indo Pacific: Many Players, Strategic Interests, and Common Challenges". *Journal of Indo-Pacific Affairs* 6 (1): 119–126.
- Shenon, Philip. 1992. "Philippine Senate votes to reject U.S. base renewal", *The New York Times*, September 16. <https://www.nytimes.com/1991/09/16/world/philippine-senate-votes-to-reject-us-base-renewal.html>. Accessed December 23, 2023.
- Stošić, Sanja. 2016. *Kulturološke osobenosti Filipina u Španskom kolonijalnom periodu*. Doktorska disertacija. Filološki fakultet, Univerzitet u Beogradu. <http://eteze.bg.ac.rs/application/showtheses?thesesId=3752>.
- Stošić, Sanja. 2023. "The Nature of China and Taiwan Conflicting Reactions". *The Policy of National Security* 24 (1): 107–130. doi: <https://doi.org/10.5937/pnb24-44065>.
- Supriyanto, Ristian A. 2012. "Defence of Narrow Seas in Southeast Asia". *RSIS Commentaries*. No. 184/2012. NTU Singapore, S. Rajarantam School of International Studies.
- The White House. 2022. National Security Strategy. <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2022/11/8-November-Combined-PDF-for-Upload.pdf>.

- The White House. 2023. "FACT SHEET: Investing in the Special Friendship and Alliance Between the United States and the Philippines". May 1. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2023/05/01/fact-sheet-investing-in-the-special-friendship-and-alliance-between-the-united-states-and-the-philippines/>.
- The White House. 2024. "FACT SHEET: Celebrating the Strength of the U.S.-Philippines Alliance." April 11. <https://www.whitehouse.gov/briefing-room/statements-releases/2024/04/11/fact-sheet-celebrating-the-strength-of-the-u-s-philippines-alliance/>.
- Thomas, Jim, and Harry Foster. 2012. "The Geostrategic Return of the Philippines". *Center for Strategic and Budgetary Assessments (CSBA)*. April 18. <https://csbaonline.org/research/publications/the-geostrategic-return-of-the-philippines/>.
- Turker, Hasim. 2023. "Maritime Chessboard: The Geopolitical Dynamics of the South China Sea", *Geopolitical Monitor*, August 24. <https://www.geopoliticalmonitor.com/maritime-chessboard-the-geopolitical-dynamics-of-the-south-china-sea/>.
- Yen, Nee Lee. 2021. "Biden beefs up administration with Asia experts as the U.S. prepares to take on China," *CNBC*, February 4. <https://www.cnbc.com/2021/02/05/biden-fills-team-with-asia-experts-as-us-prepares-to-take-on-china.html>.

Сања СТОШИЋ

ФИЛИПИНИ КАО ГЕОСТРАТЕГИЈСКИ ПАРТНЕР СЈЕДИЊЕНИХ ДРЖАВА: БОРБА ЗА „СЛОБОДАН И ОТВОРЕН ИНДО-ПАЦИФИК“

Апстракт: Растуће геополитичко ривалство између САД-а и Кине у индопацифичком региону (ИПР) неминовно обухвата Филипине као вишегодишњег савезника САД-а и геостратешки важну локацију. Услед хитности дивергентних регионалних одговора на рат у Украјини и кризе империјализма САД-а појачане геостратешким партнерством Кине и Русије, Бајденова администрација усвојила је Индо-пацифичку стратегију (ИПС) оријентисану ка развоју америчке спољне политике засноване на „правно регулисаном међународном поретку“ и „слободном и отвореном Индо-Пацифику“. Нова спољна политика САД-а, ИПС, као и најновији стратешки концепт НАТО-а и Стратегија националне безбедности САД-а (НСС), ослањају се на ефикасну мултилатералну политику засновану на „интерконцептуалној геостратегији“ која захтева коалиције држава и успостављање АУКУС-а и КУАД-а као осовина регионалне економске и безбедносне архитектуре. Суочена са спором у Јужном кинеском мору, администрација Акина III је побољшала безбедносну сарадњу не само између Филипина и САД-а, већ и са Јапаном и Аустралијом. Данас, под вођством Фердинанда Маркоса млађег, савез САД-а и Филипина постао је приоритет. Осим анализе растућег стратешког значаја Филипина у геополитици Индо-Пацифика, овај рад ће се бавити питањем неопходности развоја спољне политике Маниле у складу са економским интересима и националном безбедношћу Филипина.

Кључне речи: Индопацифички регион (ИПР), америчко-филипински савез, спор у Јужном кинеском мору, америчка стратегија „слободног и отвореног Индо-Пацифика“, АУКУС, КУАД, Кина-Русија партнерство, Тајван.

Индија у Индо-Пацифику: тас преваге у глобалној равнотежи снага

Миле ОБРЕНОВИЋ¹

Апстракт: Свет је попримио обресе мултиполарности, а осим Сједињених Америчких Држава преостале две силе (Русија и Кина) се налазе у Азији. Самим тим јасно је зашто се фокус светске политике све више усмерио на азијско тло. Азија постаје епицентар глобалних промена. Због тога, иако се зраци мултиполарности преламају читавим светом, све државе, са већом или мањом стрепњом гледају у правцу Азије и активности великих сила на том подручју. Индија се налази у средишту тога. Као нуклеарна сила и најмногољуднија држава света, (не)сврставање Индије ће засигурно имати утицаја на глобалну равнотежу снага и на коначан исход настајућег надметања. Управо због тога, централно питање овог рада јесте – како ће се позиционирање Индије у мултиполарном свету одразити на глобалну равнотежу снага? Номинално, још увек неутрална и несврстана Индија засигурно може представљати тас који ће преломити глобалну равнотежу снага на једну или другу страну, уколико Индија напусти досадашњи стратешки курс.

Кључне речи: Индија, Индо-Пацифик, моћ, равнотежа снага, Сједињене Америчке Државе, Руска Федерација, НР Кина.

Увод

Структура међународног система драстично се променила у периоду нешто краћем од сто година. Тако је од краја Другог светског рата свет био биполаран, сачињен од две глобалне силе: Сједињених Америчких Држава (САД) и Савеза Совјетских Социјалистичких Република (СССР), да би са распадом СССР-а и завршетком Хладног рата постао униполаран са доминацијом САД-а, а потом последњих неколико година попримио обресе мултиполарности. Иако и даље постоје дебате о томе да ли је свет у потпуности мултиполаран, несумњиво је да доминантност САД-а на

---

¹ Институт за међународну политику и привреду, Београд, истраживач приправник, mile.obrenovic@diplomacy.bg.ac.rs, <https://orcid.org/0009-0007-1215-4372>.

Рад је настао у оквиру научноистраживачког пројекта „Србија и изазови у међународним односима 2024. године“, који финансира Министарство науке, технолошког развоја и иновација Републике Србије, а реализује Институт за међународну политику и привреду током 2024. године.

глобалној сцени све више слаби, док се, с друге стране, положај њених глобалних такмаца, Руске Федерације (Русије) и НР Кине (Кине), драстично побољшава. Нове две силе које креирају светску политику се потпуно, у случају Кине, или својим највећим делом, у случају Русије, налазе у Азији. То за последицу има све веће учешће САД-а у овом делу света у намери да задрже свој доминантан светски положај. Тиме се тежиште глобалне политике померило ка Азији, где се налази и најмногљуднија демократија света и нуклеарна сила – Индија. Иако је фокус анализе глобалне политике у другој деценији 21. века усмерен на претходно поменуте три државе, при чему се улога и значај Индије маргинализују, поставља се питање – да ли Индија ипак може да буде једнако важан креатор светске политике? Односно, како ће се позиционирање Индије одразити на глобалну равнотежу снага између САД-а, Кине и Русије? У намери да се схвати значај Индије у светској политици и њеног (не)сврставања на глобалну равнотежу снага неопходно је представити њене националне капацитете за учешће у светској политици. Потом, да би се боље разумело позиционирање Индије у глобалној равнотежи снага биће представљени њени билатерални односи, без разматрања учешћа у регионалним или међународним организацијама, са три доминантне светске силе: САД-ом, Кином и Русијом.

Национални аспект: Могућност Индије да утиче на глобалну равнотежу снага

Предуслов за бављење питањем – колики је значај Индије у глобалној равнотежи снага – јесте само одређење и разумевање појма равнотеже снага. Стога је неопходно укратко се осврнути шта појам равнотеже снага подразумева. Иако је овај појам вековима у употреби, он се често користио без јасног дефинисања и разумевања. Међутим, са развојем реалистичке теорије међународних односа овај појам је било лакше разумети и теоријски одредити. Тако, разумевање равнотеже снага базира се на два фундаментална елемента реалистичке теорије: моћ и анархија. У анархичном систему да би државе биле безбедне и осигурале свој опстанак морају се ослањати на сопствене снаге, што за последицу доводи до тога да све државе теже да увећају своју моћ (Elman 2012). Уколико нека држава оствари превласт у погледу моћи у односу на друге државе, велике су шансе да ће њено понашање бити агресивно, што је главни „мотив“ за успостављање равнотеже снага. Тако, суштина равнотеже снага подразумева „распделу моћи међу државама тог система тако да ниједна држава и ниједан постојећи савез немају „надмоћ“ или „преовлађујућу“ количину моћи“ (Zinnes, према Sheehan 1996, 4). Дакле, иако постоји доста различитих дефиниција овог појма, оно што чини језгро равнотеже снага јесте спречавање универзализма и доминације неког актера у

међународном систему (Недељковић 2020). Не улазећи у разматрање да ли равнотежа снага заиста доприноси миру и стабилности у међународном систему, чињеница је да је након постхладноратовског периода, периода неравнотеже снага у корист САД-а, у трећој деценији 21. века поново успостављена равнотежа снага. Стога се поставља питање – каква је улога Индије у тој равнотежи снага и да ли њено (не)сврставање може да поремети постојећу равнотежу снага? Одговор на ово питање започеће са анализом националног аспекта Индије, односно свих њених потенцијала и препрека који утичу на то да она постане важан креатор светске политике и да њено (не)сврставање утиче на постојећу равнотежу снага у међународном систему.

С обзиром на то да је међународни систем заснован на дистрибуцији моћи, питање положаја неке државе у том систему и њеног значаја у истом зависи од моћи које та држава поседује. Тако најпрестижнији статус у међународном систему, и самим тиме утицај у њему, имају оне државе које успешно користе своју моћ, превасходно војну или економску (Götz 2021). Дакле, да би државе „успешно користиле своју моћ“ то пре свега значи да државе ту моћ морају да поседују, што одговара ароновском схватању моћи по којем се моћ посматра као ресурс (Ajzenhauer 2019, 318). Тако, Арон истиче да државе превасходно морају да поседују одређене националне капацитете, које означава као „потенцијалну снагу“, који се потом кроз мобилисање трансформишу у функционално употребљиве капацитете, односно „стварну снагу“. Дакле, овакав приступ је у потпуности квантитативан и омогућава „упоређивање“ моћи различитих држава, те држава која има више ресурса је моћнија. Да би се лакше разумео концепт моћи као ресурса, неопходно је „да се направи разлика између војних, економских, па чак и моралних снага“ (Aron 2017, 48). Стога ће у наставку бити представљена војна, економска и морална снага Индије.

Када је реч о војној снази Индије, најважнија ствар коју одмах треба истаћи и која у војном смислу несумњиво даје Индији могућност утицаја на глобалну равнотежу снага је поседовање нуклеарног оружја. Упркос томе што је Индија од стицања независности од британске колонијалне владавине, 1947. године, покушала да развије мирољубиву политику, погранични сукоб са Кином из 1962. и рат са Пакистаном 1965. указали су да мир није одржив у међународној политици, или бар није био у том тренутку. Због тога је већ 1974. године Индија тестирали нуклеарно оружје, али се одрекла нуклеарног статуса до 1998. године када га је званично прогласила (Mitra and Schöttli 2007). Иако се процењује да Индија има око 150 нуклеарних бојевих глава, што је дупло мање од НР Кине, и неупоредиво мање од Русије (6.375) и САД (5.800), сама чињеница да је једна од девет држава у свету које поседују ово најдеструктивније оружје даје јој војни кредибилитет (Kile and Kristensen 2020). Додатно, оно што не

би требало изоставити су конвенционални капацитети Индије који је чине важним војним актером. Пре свега, то се односи на број припадника оружаних снага Индије који износи 1.200.000 војника, па је тиме индијска армија трећа најбројнија војска на свету, после Кине и САД-а. Исто тако, када је реч о финансијским издвајањима за војску, иако на основу удела у укупном бруто друштвеном производу (БДП) који износи 2,5% у великој мери заостаје за САД-ом (4,8%) и Русијом (4,2%), приметно је да Индија временом све више улаже у војску (Drobot 2018). Тако се Индија у 2022. години нашла на четвртном месту у свету, после САД-а, Кине и Русије, по новчаним улагањима у војску. Нестабилно окружење, пре свега рат са Пакистаном и погранични сукоби са Кином, утицали су на то да Индија 2022. године повећа улагања у војску за 47% у односу на 2013. годину (Tian et al. 2023).

Важно је напоменути и све већу усмереност Индије ка свемиру. Иако је још 1960-их година успостављен индијски свемирски програм, нарочито се у 21. веку томе посветила пажња, те је 2008. године лансирана прва индијска лунарна сонда „Chandrayaan-1“ која је омогућила мапирање састава и топографије Месечеве површине (George 2023). Највећи војни „корак“ у свемиру Индија је начинила 2019. године када је успешно извршена мисија „Shakti“, познатија и као „Project XSV-1“. Реч је о антисателитском тесту у којем је Индија први пут успешно тестирала антисателитску ракету, чиме је стекла статус свемирске силе, јер су то поред Индије учиниле само три државе: Русија, САД и Кина (Kosambe 2019). Поменуте три државе, које се тренутно сматрају највећим светским силама у актуелној међународној политици, уједно су биле и једине које су успешно слетеле на Месец. То се променило 23. августа 2023. године када је и индијски „Chandrayaan-3“ слетео на Месец, што је истовремено показало колико је Индија технолошки развијена и способна (Hill 2023). Све ово је омогућило Индији да више пажње усмери ка активностима у свемиру и формирању свемирских снага. Тако је формулисана нова доктрина „Space Vision 2047“ за активности Индије у свемиру до 2047. године и актуелизована идеја о трансформисању Индијских ваздушних снага (Indian Air Force) у Индијске ваздушне и свемирске снаге (Indian Air and Space Force) (Pandit 2023). Све до сада наведено јасно указује, да када је реч о војним капацитетима Индије, она „стоји раме уз раме“ са три највеће светске силе: САД-ом, Русијом и Кином. Несумњиво је да Индија има војне капацитете довољно снажне који јој дају могућност да утиче на постојећу равнотежу снага.

С друге стране, када је реч о економској снази Индије, од 21. века приметно је драстично снажење индијске економије. Тако је годишњи раст БДП-а по глави становника у периоду од 1950. до 1980. године износио 1,2%, а сада близу 7,5 процената годишње. Бржи економски развој Индије

у 21. веку довео до тога да Индија постане трећа највећа економија на свету, после САД-а и Кине (Aggarwal 2010). Већ 2009. године индијски БДП по паритету куповне моћи износио је 6,84%, чиме је Индија претекла две изузетно истакнуте светске економске силе – Јапан (4,40%) и Немачку (3,45%). Поред БДП-а важно је поменути златне и девизне резерве које су 1991. године биле нула, а већ 2009. године премашиле 100 милијарди долара (Drobot 2018). Исто тако када је реч о стопи сиромаштва у Индији, званични истраживачки центар Индије (Национална институција за трансформацију Индије) изнео је податке о томе да се сиромаштво у Индији од 2013/14. године смањило са 29,17% на 11,28% у 2022/23 године (NITI Aayog 2024). Додатно, оно у чему лежи велики индијски економски потенцијал јесте огромно домаће тржиште и све већи број заинтересованих инвеститора, као и изузетан раст у области информационих технологија. Поред самог економског снажења, дошло је и до прогресивних промена у економској политици што је додатно унапредило положај Индије у светској економији. С обзиром на пређашње економске проблеме, постало је јасно да за разлику од војне и политичке несврстаности, у економском смислу мора да постоји „свесврстаност“. Крај Хладног рата означио је почетак економске либерализације Индије, односно убрзане економске дерегулације и спољњег отварања. Тако је од 1991. године, у намери да се побољша ефикасност и конкурентност индијске индустрије, индијска економија први пут отворена за страну учешће. Постепена економска либерализација индијске привреде трансформисала је раније затворену привреду у значајног играча на глобалном тржишту (Mukherjee and Mukherjee 2012). У периоду од 1990-их до 2016. године учешће Индије у светској трговинској размени драстично је порасло, те се индијски увоз повећао 19, а извоз 17 пута (Rasquinha n.d.).

И на крају, када је реч о моралној снази једне државе, она подразумева способност утицања на „друге да усвоје одређено уверење или предузму одређени правац деловања“ (Mehta and Winship 2010, 425). Да би се утицало на друге државе да усвоје неко уверење и предузму деловање у складу са њим, предуслов је да држава која „емитује“ то уверење има висок степен унутардржавног јединства по том питању, а накнадно и да ли држава „реципијент“ перципира то уверење као пожељно и прихватљиво. Дакле, када је реч о моралној снази државе, условно се може направити подела на објективну (унутардржавно јединство) и субјективну (перцепција) компоненту. Када је реч о индијском унутардржавном јединству треба почети од тога да су политичка, пословна и интелектуална елита Индије, које учествују у доношењу одлука, одвојене групе, што доприноси разноликости мишљења о одређеним питањима. Поред тога, раст различитих покрајинских политичких странака, које имају мањи, али и даље битан утицај у креирању политичких исхода, отежава кохезивни

приступ у изградњи јединственог уверења. С обзиром на то да су коалиционе владе данас готово неизбежне у индијској политици, није лако постићи консензус о националним питањима (Bava 2007). Иако су такве ствари корисне за развој државе и иако то није ништа ново за велике демократије попут САД-а и Велике Британије, у случају Индије ово нејединство има негативну конотацију. Специфичност Индије огледа се у томе што не постоји ни основни „национални консензус о суштинским интересима“ (Mitra and Schöttli 2007, 20). То се јасно види у случајевима доношења најважнијих националних одлука које су праћене честим неслагањима, попут одлука везаних за Кашмир, тероризам, положај Индије у Јужној Азији и нуклеаризацију. Исто тако, када је реч о економском развоју Индије, све је приметнији јаз између економске и политичке компоненте, односно између споре политике постизања консензуса и брзо растуће економије (Bava 2007). Дакле, у случају Индије не постоји висок степен унутардржавног јединства о најважнијим националним питањима, што отежава креирање и „пренос“ одређеног уверења на друге државе. Импликација тога на међународном аспекту је непредвидиво и неизвесно спољнополитичко деловање Индије.

Поред објективне компоненте моралне снаге једне државе, битна је и субјективна компонента, због тога што моћ државе зависи и од „декларисаног самостатуса и статуса који признају други, посебно група вршњака на врху табеле“ (Buzan, према Sullivan 2015,18). Дакле, субјективна компонента моћи једне државе зависи од начина на који она перципира свој положај и важност у међународном систему, али, још битније, од начина на који то перципирају друге државе, нарочито оне „са врха табеле“. Сходно наведеном, када се говори о моћи једне државе, она не зависи само од објективних фактора попут војне и економске снаге и (не)постојања унутардржавног јединства, него и од субјективне компоненте у виду перцепције. Начин на који Индија перципира себе у глобалној политици заснива се на три битна аспекта. Прво – једна од званичних реторика Индије о њеној улози у међународној политици говори о њој као о „сили синтези“, која настоји да премости глобалне поделе кроз несврстаност, у војном, и кроз мултилатерално ангажовање, у политичком и економском погледу. Друго – Индија се самопројектује као „дидактичка сила“ која поставља норме понашања својим примером, иновацијом одређених знања и вредности, а не принудом. И треће – Индија се прокламује као „алтернативна сила“, алтернативна у смислу да је реч о другачијој глобалној сили у односу на оне из 20. века. Тако, Индија међународни легитимитет тражи не само од постојећих великих сила него и од држава које нису велике силе, превасходно партнерских земаља у развоју са глобалног југа (Sullivan 2015).

Када је реч о перцепцији других о Индији у међународном систему, постоје два опречна гледишта. По првом, Индија се посматра као моћна држава у „традиционалном смислу“, односно као држава која опонаша друге велике силе кроз повиновање или отпор. Повиновање Индије огледа се у томе да она настоји да се повинује постојећим међународним обрасцима понашања моћних држава, захтевајући место сталне чланице у Савету безбедности Уједињених нација (СБ УН) и милитаризацијом, на начин на који то чине друге велике силе. Дакле, Индија настоји да се уклопи у постојећи „калуп“ глобалне структуре моћи, опонашајући праксе других великих сила, како би и сама била прихваћена у „клуб великих сила“. Чак и након стицања „статуса“ моћне државе у међународном систему, то је не чини еквивалентном са другим моћним државама, јер најчешће постоји асиметричност у корист раније постојећих моћних држава, што оне „дебитантске“ води ка отпору. У случају Индије, тај отпор је приметан у дискурсу којим се образлаже „повиновање“, односно поступање по моделу постојећих моћних држава у међународном систему. Тако се захтев за сталним чланством у СБ УН оправдавао тиме да би Индија била једина држава посвећена правичности, мирољубивој политици и спровођењу реформи (између осталог и модификације употребе права вета) у интересу свих држава. Исто тако, када је реч о милитаризацији по узору на постојеће велике силе, пратећи дискурс је да је она неопходна за положај Индије у међународном систему, али да њена сврха није налик оним код других држава и да она не служи за спровођење политике конфронтације и сукобљавања. Поред перцепције о Индији као моћној држави у „традиционалном“ смислу, друго гледиште истиче њену посебност у односу на друге моћне државе у међународном систему. Тако се ово друго гледиште заснива на томе да је Индија моћна држава у „неконвенционалном“ смислу, односно она је водећа међународна држава солидарности, која се залаже за једнакост свих држава. У овом случају, пратећи дискурс је „нормативна агенда југа“ по којој је Индија, уз Бразил и Јужну Африку, водећа држава глобалног југа која подстиче сарадњу и солидарност држава у развоју глобалног југа (Sullivan 2015). Без обзира да ли се на Индију као на моћну државу гледа „традиционалним“ или „неконвенционалним“ очима, јасно је да је у протеклих неколико година перцепција о њој као о значајном актеру у међународном систему свеprisутна.

Утицај Индије на глобалну равнотежу снага

У разматрању питања какав је утицај Индије на глобалну равнотежу снага и да ли се она заиста може посматрати као тас преваге неопходно је, за разлику од раније поменутог ароновског схватања моћи, овде истаћи даловски приступ моћи. За разлику од ароновског одређења моћи по којем

се моћ посматра као „ресурс“, даловски приступ моћ посматра као „релациони однос“ (Ajzenhamer 2019). Како истиче Дал (Dahl), моћ се мора посматрати као однос међу различитим актерима, а ти актери могу да буду и појединци и друштвене групе и државе, али и бројни други. Дакле, моћ једног актера огледа се у оним ресурсима које тај актер користи како би утицао на другог актера (Dahl 1957). У складу с наведеним, суштину моћи представља способност да се „други приволе да делују на начин који је у супротности са њиховим почетним преференцијама и стратегијама“ (Нај према Ajzenhamer 2019, 317). С обзиром на то да даловски приступ за разматрање неког односа захтева постојање два актера, а један од њих је у овом раду Индија, у улози другог ће бити засебно разматране три поменуће велике светске силе (САД, Русија и Кина). Посматрањем ових односа кроз даловско, „релационо“ схватање моћи, постаје јасно да ли три највеће светске силе имају способност да „приволе“ Индију на одређено деловање. Самим тим, могуће је одговорити на питање – да ли је Индија, као „ароновски“ моћна држава, стабилизатор у постојећој равнотежи снага или настоји да се сврста на једну од страна и тиме наруши поменуту равнотежу?

Период Хладног рата допринео је подели света на два блока, које су предводиле тадашње две светске силе – САД и СССР. Позиционирање Индије у том међународном поретку било је одређено са два доминантна фактора, а то су: национални капацитети и спољна политика. Будући да је на самом почетку Хладног рата Индија стекла независност, 1947. године, јасно је да је у том периоду имала доста „националних брига“. Тако је са стицањем независности Индија морала да суочи са бројним проблемима, међу којима су сиромаштво, неписменост, корупција, политичка трансформација, питања националне и етничке припадности, територијално разграничење и бројна друга (Sunkad 2021). Поменути проблеми показали су да Индија нема довољно развијене националне капацитете, те да се не може сматрати моћном државом у „ароновском“ смислу. С друге стране, позиционирање Индије у међународној политици зависило је и од њене спољне политике и од тога како је она видела своју улогу у хладноратовском свету. Иако је избегавала сврставање на једну од страна у блоковској хладноратовској подели, ипак је Нехруова визија Индије била визија о великој држави са дугом цивилизацијом, која као таква мора да има глобални утицај. Тај глобални утицај огледао се у оснивању Покрета несврстаних и учествовању у процесима деколонизације држава (Salve 2022). Дакле, иако је Индија имала одређену улогу у хладноратовском међународном систему, она је била у „сенци“ блоковског надметања између САД-а и СССР-а, а тадашњи национални капацитети јој нису омогућавали већи утицај на тадашњу равнотежу снага. Међутим, то се променило са чињеницом да је Индија постала држава довољно моћна да може да утиче на равнотежу снага. Поред тога, и

међународни систем је трансформисан од биполарног ка униполарном, да би последњих година попримио обресе мултиполарности. Тако је међународни систем тренутно обликован утицајем САД-а, Русије и Кине и стога ће бити представљени њихови односи са Индијом, како би се уочило да ли поменуте три државе поседују моћ у виду „релационог односа“ којим могу потчинити Индију.

Када је реч о односима Индије и САД-а они су током Хладног рата били променљиви, али у главном са негативним предзнаком. У круговима америчке администрације на индијску неутралност гледало се са осудом, што је најбоље описано у изјави државног секретара Џона Фостера Дула (John Foster Dulles) да је „неутралност између добра и зла само по себи зло“ (Tharoor 2023). Иако је Индија успешно током читавог периода Хладног рата успела да остане неутрална између САД-а и СССР-а, њени односи су били бољи са СССР-ом. До промене је дошло са завршетком Хладног рата, што је било и очекивано будући да су САД тада опстале у међународном систему као једина светска сила. Дакле, иако је Индија у периоду Хладног рата успешно правила отклон од САД-а, како се Хладни рат завршио, даловским речником речено, САД су успеле да „приволе“ Индију да уђе у њихову зону утицаја. Сходно наведеном, односи САД-а и Индије су зависили искључиво од воље САД-а, и ти односи су били варијабилни до почетка 21. века. Тако су 1998. године САД увеле санкције због експлозије индијске нуклеарне бомбе, али је већ две године касније, у марту 2000. године, председник Клинтон (Clinton) био у званичној посети Индији (Тољ 2012). Најзначајнији догађај којим је Индија признала „надмоћ“ САД-а и у потпуности им се приклонила након америчке објаве рата против тероризма 11. септембра 2001. године, јесте одобрење права прелета и приступа обавештајним подацима од значаја за ову кампању, као и коришћење својих аеродрома и војних база (Mitra and Schöttli 2007). С обзиром на то да је Индија дуго била једна од највећих жртава терористичких напада и није успевала да се избори са овом претњом, јасно је да је на САД гледала као на актера који би јој могао помоћи у томе. Одобривши америчким авионима да прелећу индијску територију, а копненим трупама да користе војне базе на њеном тлу, Индија је део суверености „подредила“ САД-у како би се успешно изборила са тероризмом и осигурала безбедност својих грађана. Дакле, овај догађај је показао драматичан заокрет у спољној политици Индије која је тада одлучила да се „приклони“ САД-у.

Међутим, с друге стране, поставља се питање – зашто су у свету униполарности, САД као доминантна светска сила, пристале да интензивирају добре односе са Индијом што раније није био случај? У одговору на ово питање најдоминантнији утицај су имала два фактора: америчка перцепција Индије као потенцијално моћне државе и виђење

Индије као „противтеже“ Кини. Америчка перцепција Индије значајно се променила од почетка 21. века, пре свега захваљујући увођењу нуклеарног оружја, нових технологија комуникације, високог економског развоја, брзим корацима у обради пословања и стабилној интеграцији са међународном тржишном економијом. Тако се развој националних капацитета Индије одразио и на промену америчке перцепције Индије „од оне заостале земље са масовним сиромаштвом у земљу са глобалним амбицијама“ (Mitra and Schöttli 2007, 19). Други разлог, који је допринео томе да се САД одлуче за добре односе са Индијом, лежи у америчкој перцепцији Кине као ревизионистичке силе која настоји да измени постојећи међународни систем и која угрожава моћ, утицај и интересе САД-а (Vuković 2020). Тиме је фокус САД-а све више био усмерен на суседне државе Кине, како она не би проширила свој утицај на њих и подредила их својим интересима. Тако је Индија, као суседна држава Кине, услед довољно развијених националних капацитета да јој се супротстави и чињенице да је демократска држава, постала пожељан стратешки партнер САД-а (Teixeira 2019). Тиме су ове две демократске државе прошле кроз својеврсну трансформацију „од отуђених демократија у ангазоване демократије“ (Das 2020). Додатно, са поновним јачањем Русије, Вашингтон настоји да смањи утицај Москве на Индију и дестабилизује традиционално руско-индијско партнерство. То је нарочито приметно на тржишту наоружања и војне технологије, где су САД спремне да понуде сопствено оружје по повољнијим условима, и учине купца зависним јер би само оне могле понудити одговарајуће резервне делове, муницију и слично (Drobot 2018). Даловским очима гледано, САД су у тренутку униполарности успеле да приволе Индију да им се „приклони“, међутим, са све већим развојем и јачањем Кине и Русије тај однос се све више мењао. Тако су САД настојале да Индију држе довољно близу Кини, за њено обуздавање, а довољно далеко од Русије, да спрече њихову дубљу сарадњу. С друге стране, Индија је повећањем своје моћи и променом у међународној структури стекла већи „маневарски простор“ у својим односима са САД.

Када је реч о Русији, њени односи са Индијом су током историје, упркос променљивости у различитим периодима, били нешто бољи. Тако је од отпочињања Хладног рата Стаљин спроводио политику изолације и није предузимао подухвате на азијском тлу. То се променило са повећаним учешћем САД-а на овим просторима почетком 1950-их година, те је постало јасно да Совјетски Савез мора да се супротстави тим активностима. Тако се већ крајем 1950-их година СССР окренуо употреби „економског оружја“ на тлу Индије, односно пружању помоћи и подршке за индијску индустријализацију. Совјетска помоћ Индији била је усмерена на јавни сектор и изградњу различитих тешких индустријских постројења попут: електрана, рафинерија нафте и челичана у јавном сектору. Тиме се

индијски развој у области одбране, атомске енергије и свемира заснивао на совјетском капиталу и знању. Већ 1960-их година СССР је имао највећу трговину са Индијом, не рачунајући сателитске државе, а циљ совјетске економске помоћи био је да се утиче на индијску унутрашњу и спољну политику (Bhaneja 1970). Дакле, овде је већ био приметан совјетски утицај да „приволи“ Индију у своју сферу утицаја, превасходно путем економске моћи, с обзиром на чињеницу да је Индија тада имала огромне финансијске проблеме и да је била економски рањива. Поред чисто економске помоћи, СССР је све више политички помагао Индији. Тако је у Савету безбедности подржавао став Индије о Кашмиру и о Бангладешу, а 1971. године потписан је Уговор о миру, пријатељству и сарадњи, који је предвиђао међусобне консултације у случају да било која од ове две земље буде нападнута. С обзиром на индијску неутралност у Хладном рату, може се рећи да је СССР делом успео да приволи Индију да буде „мање неутрална“ када је реч о СССР-у и „више неутрална“ када је реч о САД-у. Исто тако, као држава солидарности, Индија је била „мање солидарна“ када је реч о совјетској инвазији на Авганистан 1979. године, коју је прећутно подржала. Парадоксално, совјетском вољом дошло је до „ослобађања“ Индије из њених окова када је Горбачов дошао на власт, и у настојању да изгради „заједнички европски дом“ политику усмерио ка продубљивању односа са САД-ом, запоставивши свет у развоју, а тиме и Индију (NIOS 2022). Тако је непосредно пре распада СССР-а, употреба моћи као ресурса над Индијом „обустављена“ совјетском вољом.

Урушавање економских односа отпочело је са распадом СССР-а, баш када је Индија била у успону, те су јој нарочито потребне биле инвестиције и напредне технологије, што ју је у потпуности усмерио на САД. Иако је у периоду 1990-их година економски била принуђена да се „удаљи“ од Русије, политички је настојала да задржи добре односе потписујући 1993. два важна документа: Декларацију о стратешком партнерству и Уговор о пријатељству и сарадњи (Drobot 2018). Потом је почетак 21. века обележен потпуном америчком доминацијом и у међународним односима и на тлу Индије. Међутим, последњих неколико година дошло је до поновног зближавања Русије и Индије. Из аспекта Русије на то су утицали постепено економски, енергетски и војни напредак с једне стране, и доминација САД-а на тлу Европе, што је Русију у многим сегментима усмерио, између осталог, на Индију с друге стране. Оно што је разликовало овај „нови сусрет“ ове две земље, огледа се у томе да је Индија постала далеко моћнија него што је била пре неколико деценија. Тако су овога пута ове две државе, у релационом аспекту моћи, овом односу приступиле са исте равни. То је постало јасно и са почетком рата у Украјини, где је Индија наступила као велика сила која прати искључиво своје интересе, не подређујући се моћи САД-а и њеној спољној политици. Из историјског аспекта, чињеница да

ове две државе никада нису водиле оружане сукобе чини њихов однос стабилним. Међутим, из аспекта релационе моћи, оно што даје овом односу „блиставу будућност“ јесте чињеница да и Русија и Индија имају заједничку визију о мултиполарном систему као доминантном, у којем су обе државе од међународног значаја, и стога теже истом (Tamer 2021). Тако у свом односу Русија и Индија признају једна другој „право на моћ“, без намере да једна другу „потчине“, односно приволе на одређено понашање супротно почетним интересима.

И на крају, када је реч о кинеско-индијским односима они су „најврелији“ од свих индијских односа са поменуте три велике силе. На самом почетку није тако изгледало јер је 1949. године Индија била прва несоцијалистичка држава која је признала независност Народне Републике Кине, те је подржала и кинеску позицију у вези са Тајваном, а потом 1954. године и потписала споразум са Кином којим је установљено пет принципа мирољубиве коегзистенције. Такође, Кина и Индија су заједно промовисале идеју азијско-афричке солидарности за постизање мира и социо-економског развоја. Међутим, ови односи су убрзо нарушени услед различитих перцепција о пограничном питању на Хималајима, које је по мишљењу Кине остало и даље неодређено и самим тиме нерегулисано, те га је кроз преговоре требало редефинисати. Међутим, Индија се придржавала *de facto* граница које су успостављене још за време британске колонијалне власти у виду Мекмахонове линије, коју Кина никада није признала (Li 2010). Када је реч о спорним територијама, ту се пре свега мисли на стратешки важну територију у западним Хималајима Аксај Чин, која се налази под управом Кине, а на коју претендује Индије. С друге стране, регион Аруначал Прадеш контролише Индија, а Кина на њега претендује сматрајући га јужним Тибетом. Нејасноће у територијалним споровима довеле су до отвореног пограничног сукоба 1962. године. И поред тога, оно што спречава добре односе Индије и Кине јесте надметање за утицај у региону, како у мањим суседним земљама тако и у Индијском океану (Vuković 2018). Дакле, током Хладног рата ове две државе су једна на другу гледале као на претњу, те је овај период обележен надметањем између њих и борбом за моћ.

Међутим, са завршетком Хладног рата дошло је до извесног напретка у овим односима. Две државе су 1993. године потписале споразум за постизање мира на спорним пограничним подручјима, с циљем да се одржи *status quo* док се не постигне међусобно прихватљиво решење за обе стране, и да се искључи употреба оружане силе у њиховом решавању. Кратак период кризе у односима Индије и Кине уследио је са развојем нуклеарног оружја Индије, али су убрзо ти односи побољшани. Тако су 2005. године две државе прогласиле стратешко партнерство за мир и просперитет, с циљем да избегну било какву врсту сукоба и унапреде

политичку и економску сарадњу. Индија је у највећој мери пристала на зближавање са Кином услед економске „зависности“ од ње, па је тако Кина тренутно највећи трговински партнер Индији (Ozane 2024). Будући да обе државе теже економском просперитету, неопходан услов за то је стабилно регионално окружење. Тако су обе државе тежиле добрим односима како би се супротставиле заједничким претњама, попут тероризма, пролиферације наоружања и етничко-религијског сепаратизма (Li 2010). Међутим, поставља се питање – шта је допринело томе да Кина у 21. веку почне да води прагматичнију политику према Индији? Постало је све очигледније да је тежња америчке спољне политике усмерена на формирање антикинеског блока чији би неизбежан део била и Индија. Упркос томе што су Јапан и Јужна Кореја већ сврстане уз САД, из кинеске перцепције сврставање Индије је много важније, имајући у виду да је реч о држави са којом се копнено граничи и која поседује нуклеарно оружје. Сходно томе, овде се моћ као релациони однос посматра у ширем контексту. Тако се из угла Кине односи са Индијом посматрају као део ширег надметања са САД-ом, јер уколико би САД успеле да „приволе“ Индију да им се у потпуности „приклони“, тиме би се равнотежа моћи између Кине и САД-а нарушила у потпуности у корист ове друге стране.

Закључак

Положај Индије у међународном систему драстично је побољшан последњих неколико година услед два основна фактора. Први је повећање националних капацитета Индије, што је довело до тога да Индија постане једна од најмоћнијих држава у ароновском смислу, односно у погледу политичке, економске и моралне снаге коју поседује. Постепеним развојем Индија постаје објективно све моћнија држава, што је праћено и субјективном компонентом која се огледа у томе да друге државе, нарочито велике силе, перципирају Индију као једног од најзначајнијег актера у међународном систему. Други фактор огледа се у промени међународне структуре који је условљавао индијско учешће на међународном плану. Тако је у периоду стицања независности Индије свет био биполаран, али с обзиром на то да тада није имала ресурсе који би је чинили моћном државом, утицај Индије на међународну структуру био је маргиналан. Тако се и спољнополитичко опредељење Индије у тој блоковској подели заснивало на неутралности и несврстаности. Након завршетка Хладног рата уследио је период униполарности у којем су САД биле једина глобална сила, и која је као таква успела да и даље недовољно моћну Индију приволи својој сфери утицаја. Међутим, протеклих неколико година, све већи развој Русије и Кине је дао међународном систему обрису мултиполарности, а паралелно с тим развој Индије давао

је овој држави обриси моћне државе. Комбинацијом ова два фактора Индија је постала држава која има утицај на међународни систем, а структура тог система омогућила је овој држави велики „простор за маневар“ у спољној политици. Великим силама – САД-у, Кини и Русији – постало је јасно да индијско сврставање на једну од страна може да наруши постојећу равнотежу снага, а разматрањем њихових билатералних односа са Индијом постало је још јасније да оне немају моћ да у потпуности приволе Индију у своју сферу утицаја. Тако, Индија у међународном систему тежи стратешкој аутономији, а њени билатерални односи са три велике силе указују да она настоји да се изгради као четврта.

Библиографија

- Aggarwal, Raj. 2010. "India in the World Economy". *Review of Market Integration* 2 (2-3): 181-228.
- Ajzenhamer, Vladimir. 2019. „Uloga međunarodnog autoriteta u Lejkovoj hijarahizovanoj „shemi“ svetske politike“. *Međunarodni problemi* 71 (3): 311-334.
- Aron, Raymond. 2017. *Peace and war: a theory of international relations*. New York and London: Routledge.
- Bava, Ummu Salma. 2007. *New powers for global change? India's role in the emerging world order*. Berlin: FES Briefing Paper.
- Bhaneja, Balwant. 1970. "Soviet Foreign Aid to India". *Asian Studies Journal* (8) 3: 326-335.
- Dahl, Robert A. 1957. "The concept of power". *Behavioral science* 2 (3): 201-215.
- Das, Rup Nayaran. 2020. "Harbinger of Indo-US strategic partnership", *The Statesman*, March 6. <https://www.thestatesman.com/opinion/harbinger-of-indo-us-strategic-partnership-1502863405.html>.
- Drobot, Galina A. 2018. "The Indian Factor of the World Politics". *IOP Conference Series: Materials Science and Engineering* 463 (4): 042094. doi: 10.1088/1757-899X/463/4/042094.
- Elman, Kolin. 2012. „Realizam“. U: *Uvod u studije bezbednosti*, uredio Pol D. Vilijsams, 55-71. Beograd: JP Službeni glasnik.
- George, Shaji A. 2023. "India's Chandrayaan Missions: Exploring the Moon for Science and Resources". Research Gate. Accessed 9 March 2024. https://www.researchgate.net/publication/373398250_India's_Chandrayaan_Missions_Exploring_the_Moon_for_Science_and_Resources/citations.
- Götz, Elias. 2021. "Status matters in world politics". *International studies review* 23 (1): 228-247.

- Hill, Samantha. 2023. "India makes history with its first Moon landing", *Astronomy*, August 24. <https://www.astronomy.com/space-exploration/india-makes-history-with-its-first-moon-landing/>.
- Kosambe, Santosh. 2019. "Mission shakti aka project XSV-1: India's first anti-satellite test (ASAT)". *Journal of Aircraft and Spacecraft Technology* 3 (1): 172–182.
- Kile, Shannon N. and Hans M. Kristensen. 2020. "World Nuclear Forces". In: *SIPRI Yearbook 2020: Armaments, Disarmament and International Security*, Stockholm International Peace Research Institute, 325–393. Oxford: Oxford University Press
- Li, Zhang. 2010. *China-India Relations. Strategic Engagement and Challenges*. Paris: Institut français des relations internationales.
- Mehta, Jal and Christopher Winship. 2010. "Moral power". In: *Handbook of the Sociology of Morality*, edited by Steven Hitlin, Stephen Vaisey, 425–438. New York: Springer.
- Mitra, Subrata K. and Jivanta Schöttli. 2007. "The new dynamics of Indian foreign policy and its ambiguities". *Irish Studies in International Affairs* 18 (1): 19–34.
- Mukherjee, Shameek and Shahana Mukherjee. 2012. "Overview of India's export performance: Trends and drivers". Indian Institute of Management Bangalore. *IIMB Working Paper No: 363*.
- Недељковић, Стеван. 2020. *Стратегија уравнотежавања у међународним односима, студија случаја: француско и немачко уравнотежавање Сједињених Америчких Држава после Хладног рата*. Докторска дисертација. Београд: Факултет политичких наука.
- NIOS. 2022. *TOP NIOS Political Science Guide Class 12 (T-317)*. New Delhi: Rajshi Educom Privat Limited.
- NITI Aayog. 2024. Multidimensional poverty in India since 2005–2006. A discussion paper. https://www.niti.gov.in/sites/default/files/2024-01/MPI-22_NITI-Aayog20254.pdf.
- Ozzane, Béatrice. 2024. "Top 8 Chinese Products Imported to India in 2024". *Statrys* (blog). Accessed 14 March 2024. <https://statrys.com/blog/chinese-india-imports>
- Pandit, Raja. 2023. "IAF goes full throttle to turn into an 'aerospace power'", *The times of India*, December 11. <https://timesofindia.indiatimes.com/india/iaf-goes-full-throttle-to-turn-into-an-aerospace-power/articleshow/105885149.cms>.
- Rasquinha, David. n.d. "Global Trade Scenario and Realignment of India's Exports". *India Exim Bank*. Accessed 10 March 2024. <https://www.eximbankindia.in/blog/blog-content.aspx?BlogID=13&BlogTitle=Global%20Trade%20Scenario%20and%20Realignment%20of%20India%E2%80%99s%20Exports>.

- Salve, Avinash Vijay. 2022. "Role of India in changing world Politics". *International Journal of Political Science and Governance* 4 (1): 183–184.
- Sheehan, Michael. 2004. *The balance of power: history & theory*. London: Routledge.
- Sullivan, Kate. 2015. "India's Ambivalent Projection of Self as a Global Power: Between Compliance and Resistance". In: *Competing Visions of India in World Politics India's Rise Beyond the West*, edited by Kate Sullivan, 15–33. London: Palgrave Macmillan.
- Sunkad, Gayatri. 2021. "India after Independence". Research Gate. Accessed 12 March 2024. https://www.researchgate.net/publication/352362834_India_after_Independence.
- Tamer, Cenk. 2021. "Russia-India Rapprochement and Building a Multipolar World", *Ankasam*, November 30. <https://www.ankasam.org/russia-india-rapprochement-and-building-a-multipolar-world/?lang=en>.
- Teixeira, Victor. 2019. "The United States' China Containment Strategy and the South China Sea Dispute". *Central European Journal of International & Security Studies* 13 (3): 166–193.
- Tharoor, Shashi. 2023. "The US and India's non-aligned alliance", *The Strategist*, July 10. <https://www.aspistrategist.org.au/the-us-and-indias-non-aligned-alliance/>.
- Tolj, Tihana. 2012. „Sjedinjene Američke Države i Indija: odlučujuće partnerstvo za 21. stoljeće“. *Međunarodne studije* 12 (1): 29–50.
- Tian, Nan, Diego Lopes da Silva, Lucie Béraud-Sudreau, Xiao Liang, Lorenzo Scarazzato, and Ana Assis. 2023. "Developments in Military Expenditure and the Effects of the War in Ukraine". *Defence and Peace Economics* 34 (5): 547–562.
- Vuković, Nebojša. 2018. „Geostrategijsko nadmetanje između Kine i Indije u Južnoj Aziji“. *Međunarodna politika* 69 (1172): 68–83.
- Vuković, Nebojša. 2020. „Perspektiva američko-indijskog savezništva u svetlu 'kineske pretnje'“. *Međunarodna politika* 71 (1179–1180): 48–64.
- Wulf, Herbert. 2013. *India's aspirations in global politics: Competing ideas and amorphous practices*. INEF-Report 107/2013. Duisburg: Institute for Development and Peace.

Mile OBRENOVIĆ

INDIA IN THE INDO-PACIFIC: SWING STATE
IN THE GLOBAL BALANCE OF POWER

Abstract: The world has taken on the contours of multipolarity, and besides the United States, the remaining two powers (Russia and China) are located in Asia. Therefore, it is clear why the focus of world politics is increasingly directed towards Asian soil. Asia is becoming the epicenter of global changes. Because of this, although the rays of multipolarity are refracted throughout the world, all countries, with greater or lesser apprehension, are looking towards Asia and the activities of great powers in that region. India is at the center of this. As a nuclear power and the most populous country in the world, India's alignment (or lack thereof) will surely have an impact on the global balance of power and the ultimate outcome of the emerging competition. That is why the central question of this work is how India's positioning in a multipolar world will affect the global balance of power? Nominal neutrality and non-alignment aside, India can certainly be the tipping point that will tilt the global balance of power to one side or the other if India deviates from its current strategic course.

Keywords: India, Indo-Pacific, power, balance of power, United States of America, Russian Federation, People's Republic of China.

CIP - Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

327::911.3(265.5)"20"(082)

ГЕОСТРАТЕГИЈА Индо-Пацифика : велики полигон
глобалног сучељавања / Небојша Вуковић, Михајло Копања
(ур.). - Београд : Институт за међународну политику и
привреду : Универзитет, Факултет безбедности, 2024
(Београд : Донат граф). - 307 стр. : илустр. ; 24 cm

Тираж 100. - Стр. 7-8: Предговор / Бранислав Ђорђевић,
Владимир Н. Цветковић. - Напомене и библиографске
референце уз текст. - Библиографија уз сваки рад. - Abstracts.

ISBN 978-86-7067-333-5 (ИМПП)

1. Вуковић, Небојша, 1973- [уредник] 2. Копања, Михајло,
1993- [уредник]

а) Геополитика -- Државе Индо-Пацифика -- 21в -- Зборници

COBISS.SR-ID 151716873

[ФБ]
УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
UNIVERSITY OF BELGRADE
FACULTY OF SECURITY STUDIES

978-86-7067-333-5

